ACADEMIA ROMÂNĂ FILIALA TIMIŞOARA
INSTITUTUL DE CERCETARI SOCIO-UMANE
„TITU MAIORESCU”

CRONOLOGIA BANATULUI

IOAN HAŢEGAN, LIGIA BOLDEA, DUMITRU ŢEICU

BANATUL ÎNTRE 934–1552

EDITURA BANATUL TIMIŞOARA
Consilier editorial Ioan Haţegan
BIBLIOTECA BANATICA
Seria HISTORICA
Curator Ioan Haţegan

Numerus IV: **Ioan Haţegan, Ligia Boldea, Dumitru Ţeicu, Cronologia Banatului, II/1. Banatul între 934–1552, Repere cronologice. Selecţie de texte şi date. Editurile Banatul şi Artpress, Timişoara, 2006**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
HAŢEGAN IOAN, BOLDEA LIGIA, ŢEICU DUMITRU
Cronologia banatului/Ioan Haţegan, Ligia Boldea, Dumitru Ţeicu – Timişoara, Editurile Banatul şi Artpress
ISBN: 973-7836-56-1
Vol. II. Partea 1: Banatul între 934–1552. – 2006
ISBN: 973-97121-0-3
ISBN: 973-7837-72-3

94(498.5)„10/16”

Coperta colecţiei: NOI GRAPHISCS email: noigraphics@goodnet.ro
Tehnoredactarea computerizată: Rodica Nicolae
Tipar executat de Artpress Timişoara

ACADEMIA ROMÂNĂ   FILIALA TIMIŞOARA
INSTITUTUL DE CERCETARI SOCIO-UMANE
„TITU MAIORESCU”

CRONOLOGIA BANATULUI
Coordonator: Ioan Haţegan
Volumul II partea întâi

Ioan Haţegan, Ligia Boldea, Dumitru Ţeicu

BANATUL ÎNTRE 934–1552

Repere cronologice. Selecţie de texte şi date

Editura BANATUL   **Editura ARTPRESS**

Timişoara
2006

CUPRINS

CRONOLOGIA BANATULUI

Este o lucrare de mari proporţii iniţiată de Academia Română filiala Timişoara şi Societatea Culturală Banatul din Timişoara. Corpusul de circa zece volume va fi realizat sub egida şi după regulile ştiinţifice, proprii Academiei Române.

Coordonarea întregii lucrări îi aparţine dr. Ioan Haţegan — cercetător ştiinţific I la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu" al Academiei Române, Filiala Timişoara, în calitate de iniţiator şi de cercetător ştiinţific, cu rezultate notabile în cercetarea ştiinţifică şi editarea acestor cercetări.

Cronologia Banatului este structurată pe patru părţi: arheologie, epoca medievală, epoca modernă şi epoca contemporană. Fiecare parte va conţine mai multe volume, în funcţie de informaţia accesibilă cercetătorilor.

Fiecare eseu cuprinde o cronologie a perioadei studiate, precum şi un text rezumativ însoţit, după caz, de un fragment semnificativ dintr-un text (documentar, narativ etc.) referitor la acestea.

La sfârşitul fiecărei însemnări va figura bibliografia prescurtată, spre a oferi cititorilor posibilitatea de a avea la îndemână sursa pentru aprofundarea cercetării. La sfârşitul lucrării va figura întreaga bibliografie, în ordinea alfabetică a autorilor. În măsura în care se impune, unele volume vor avea schiţe, hărţi, glosare de termeni specifici etc. Un rezumat într-o limbă de circulaţie internaţională va încheia lucrarea, pentru a fi accesibilă în lumea ştiinţifică internaţională.

Coordonatorul şi autorii au dorit să ofere şi un indice (general de locuri şi persoane) însă numărul imens de informaţii din fiecare volum ar dubla numărul de pagini. La fel este cazul şi cu

ilustrațiile, desenele, fotografiile etc. Din cauza unor limitări de ordin financiar, aceste dorințe nu pot fi acum împlinite.

Cronologia Banatului se adresează atât publicului larg, iubitor şi cunoscător de istorie regională, dar şi specialiştilor, care vor avea o selecție a celor mai importante, mai interesante, informații cu privire la istoria Banatului din paleolitic până la începutul secolului al XXI-lea.

Fiecare perioadă istorică beneficiază de coordonarea specifică domeniului. Antichitatea va fi coordonată de arheologul drd. Dan Ciubotariu, evul mediu de cerc. şt. I Ioan Hațegan, epoca modernă de prof. univ. dr. Ioan Munteanu şi prof. univ. dr. Nicolae Bocşan, iar epoca contemporană de cercetătorul științific I dr. Vasile Dudaş.

Colectivele de cercetare sunt alcătuite din istorici cu mare experiență în cercetarea științifică, alături de care vor lucra doctori în științe istorice, doctoranzi, masteranzi, studenți, muzeografi, oameni de cultură, din centrele Timişoara, Reşița, Lugoj, Caransebeş etc. dar şi din Bucureşti şi Cluj–Napoca.

Doar în aparență, volumele vor fi o istorie evenimențialistă pentru că, în realitate, volumele vor dezvălui atât marile evenimente cât şi cotidianul existenței şi dezvoltării umane pe teritoriul Banatului.

Academician Păun Ioan Otiman
Preşedintele Filialei Timişoara a Academiei Române

CUVÂNT ÎNAINTE

Această lucrare constituie volumul II, partea întâia, a corpusului CRONOLOGIA BANATULUI, care doreşte să prezinte date, evenimente, fapte, oameni, din trecutul acestei regiuni geografice şi istorice.

În aparenţă este o simplă înşiruire cronologică, pe sistemul anul, luna, ziua, evenimentul. În realitate este o frescă a vieţii cotidiene din Banat în perioada cuprinsă între anii 934–1552.

Am dorit să folosim cele mai importante surse (documentare, narative) cunoscute pentru a contura viaţa oamenilor, faptele lor, motivele care i-au îndemnat să acţioneze aşa cum au acţionat. Am folosit atât corpusuri mari de documente cât şi documente publicate de diverşi autori în publicaţii periodice; am folosit şi relatări narative acolo unde am considerat că evenimentul este mai bine ilustrat decât de un document.

Am făcut o selecţie din multitudinea informaţiilor, pentru că numărul acestora este foarte mare iar valoarea inegală: uneori extrem de importantă, alteori fluctuantă.

Numărul documentelor este extrem de redus la începutul perioadei şi creşte treptat, odată cu secolul al XIV-lea. Această situaţie poate fi explicată prin distrugerea lor cu prilejul unor conflicte armate externe sau interne, sau prin alte cauze. Una dintre acestea, şi probabil, cea mai importantă, este dată de nivelul dezvoltării economice, sociale şi politice a spaţiului bănăţean. Este îndeobşte cunoscut faptul că documentele atestă o anumită situaţie, stare etc. din momentul emiterii lor. În perioada arpadiană apariţia lor este mai lentă.

Odată cu venirea pe tron a dinastiei angevine şi introducerea feudalismului de tip central şi vest-european, lucrurile se schimbă. Oamenii de curte ai regilor sunt obişnuiţi să noteze diverse aspecte, atât în documente, cât şi în cronici. Cum regimul proprietăţii funciare cunoaşte mari prefaceri, iar regalitatea creează acum o nobilime de tip nou, credincioasă puterii regale, este normal să le consemneze serviciile şi, respectiv, răsplata regală. Întemeierea de noi sate, iniţial libere, apoi — pe măsura creşterii nobilimii — aservite, impun noi şi noi acte de danie, confirmare, reconfirmare. Arhivele capitlurilor mânăstireşti din Cenad şi Arad au păstrat cea mai mare parte a acestor documente. Iar arhiva regală şi altele (mănăstireşti, nobiliare etc.), sunt şi ele bogate în relatări despre fapte de arme şi răsplata regală.

Intrarea Banatului în lupta antiotomană (1368) ca zonă strategică de maximă importanţă şi participarea activă a locuitorilor de aici a contribuit la creşterea actelor de donaţie, a celor de confirmări, reconfirmări de posesiuni, dar şi de vânzări–cumpărări, jafuri etc. toate acestea au fost consemnate în documente. Acum putem afirma că ajungem să ânţelegem cotidianul regiunii.

Veacul al XV-lea poate fi considerat — din multe puncte de vedere — cel mai plin de evenimente, cel mai glorios. Acum economia cunoaşte prefaceri profunde, iar relaţiile feudale ating apogeul; structurarea socială ajunge şi ea la maturitate. Iar epopeea antiotomană aduce în prim-plan, atât locuitorii care-şi apără vetrele, cât şi pe marii conducători militari: Filippo Scolari, Ioan de Hunedoara, Mihal Szilágyi, Pavel Chinezu.

Prima jumătate a secolului al XVI-lea înseamnă începutul sfârşitului. În primul rând războiul ţărănesc condus de Gheorghe Doja (1514) a îndepărtat lumea ţărănească de idealurile luptei antiotomane. Dezastrul militar de la Mohács (1526) a dus la agonia regatului feudal maghiar. Iar Ioan Zápolya — voievodul transilvan — şi Petru Petrovici (omul său

de încredere) comite de Timiş, încearcă să păstreze Banatul în lumea creştină, prin alipirea acestuia la voievodatul, apoi — din 1541 — principatul Transilvaniei.

Pretenţiile de stăpânire habsburgică şi intrarea efectivă a Banatului sub administraţia imperială în anul 1550, aduc riposta otomană prin campaniile militare din toamna lui 1551 şi vara lui 1552 care pun capăt acestei situaţii şi transformă două treimi a Banatului într-un vilayet (provincie) otoman; zonele de est sunt în continuare parte a principatului transilvan.

Aşa se încheie o perioadă de şase veacuri din istoria Banatului, una dintre cele mai complexe şi interesante. Volumele ce urmează vor prezenta secvenţe din alte şi alte veacuri, până la zi.

Autoruii

PREAMBUL 271–934/943

Post 271

Sarmaţii pătrund în câmpia de nord-vest a Banatului.

293

Stăpânirea romană se instaurează din nou la nordul Dunării bănăţene.

Încep lucrările de fortificare a malului stâng al Dunării cu cetăţi de tip quadriburgia pe ambele maluri ale fluviului.

294–297

Triburile sarmate pătrund în Banat.

Constantin cel Mare ridică şi reface noi fortificaţii la nord de Dunăre. Se ridică acum cel de-al doilea sistem de valuri de pământ în vestul Banatului.

324 aproximativ

Se restaurează cetăţile romane de la nordul Dunării bănăţene.

Secolul IV

Sarmaţii iazigi se aşează în Banatul de vest.

331–332

Se produce un atac al goţilor şi taifalilor asupra sarmaţilor din Banat. Intervenţie şi victorie romană

asupra lor, urmată de semnarea unui tratat de pace. Romanii îşi instaurează dominaţia şi asupra unor părţi din Banat.

358

Sarmaţii limiganţi din Banat, în alianţă cu cei argaraganţi şi cu cvazii, atacă Imperiul Roman dar sunt înfrânţi de fiul împăratului Constantin al II-lea, venit aici cu trupe romane.

359

Se desfăşoară ultimul atac al limiganţilor asupra romanilor; înfrânţi, ei dispar din istorie.

366–369

Au loc mai multe conflicte romano-gotice pe Dunăre.

376

Se produce invazia hunilor.

Secolele III-IV

Aşezări daco-romane bănăţene au fost cercetate arheologic la Freidorf, Hodoni, Jabăr; se semnalează prezenţă militară romană la Orşova, Mehadia, Şviniţa, Gornea, Pojejena etc. 55.000 monede sunt descoperite în Banat, din această perioadă.

408–420

Pătrunderea hunilor în Câmpia Panonică se soldează cu supunerea gepizilor.

420–434

Se produc mai multe atacuri hunice spre zona Dunării.

441–443 şi 447–448

Se produc atacuri masive ale hunilor asupra limesului dunărean bizantin, inclusiv în Banat, care provoacă încetarea influenței imperiale aici.

448

Solia împaratului Teodosius al II-lea se îndreaptă spre curtea lui Atila.

Alături de conducătorul Maximinus este şi Priscus din Panion, care descrie itinerariul de călătorie prin Banat, unde îi află pe „ausoni”, o populație romanică, iar solia este ospătată cu mâncare de mei şi cu mied — băutură din miere şi apă.

453

Moartea lui Atila înseamnă şi sfârşitul puterii hunilor.

454

Hunii sunt zdrobiți de gepizi, care îşi încep ascensiunea militară şi politică.

post 454

La Periam este atestată arheologic o aşezare gepidă.

488 şi după

Gepizii se aşează şi în Banat.

535 aprilie14

Împăratul Justinian I lărgeşte prerogativele episcopiei Justiniana Prima şi asupra localităţilor bănăţene, recucerite de el.

550 aproximativ

Gepizi, slavi, huni, cutriguri sunt semnalaţi în zonele dunărene.

560–583

Domnia kaganului avar Baian înseamnă şi intrarea Banatului sub influenţa avară.

567

Avarii distrug regatul gepid din zona Tisei.

595

Campania bizantină — condusă de generalul Priscus — pe Dunăre şi în vestul Banatului este îndreptată împotriva avarilor şi este consemnată de cronicarul Teofilact din Simocata.

600

O altă expediţie — a aceluiaşi general — se desfăşoară în zona Tisei inferioare, împotriva avarilor.

601

O nouă campanie a lui Priscus se derulează în aceeaşi zonă, unde află trei sate gepide în Banat.

602

Prăbuşirea limesului dunărean înseamnă şi invazia slavilor la sudul fluviului în Imperiu.

630

Au loc conflicte militare între avari şi bulgari.

795

Francii lui Pipin cel Scurt ating zonele mijlocii ale Dunării, în lupte cu avarii. Francii ating şi linia Tisei.

803

Puternicul chaganat avar, ce stăpânise timp de peste două secole Câmpia Panonică, inclusiv zonele bănățene până la limita pădurilor, este distrus de franci.

896

Se produce intrarea triburilor maghiare în Câmpia Panonică.

DUCATUL BĂNĂȚEAN CONDUS DE GLAD

934 aproximativ

Cronicarul anonim ungar scrie că ducele Glad stăpâneşte Banatul, „de la râul Mureş până la cetatea Horom". Această țară bogată atrage atenția triburilor maghiare; o armată condusă de Zuard, Cadusa şi Boyta a trecut Tisa la Kenesna, apoi râul Seztureg (Aranca), după care a plecat spre Beguey unde a rămas două săptămâni. În acest timp s-au supus locuitorii dintre Mureş şi Timiş, trimițând ostateci. Armata maghiară a înaintat pe Timiş în amonte până la Vadul Nisipurilor (identificat, de unii, în zona Lugojului, de alții în zona actuală a frontierei

româno-sârbe). Aici le-a ieşit în cale ducele Glad cu o armată numeroasă, formată din cumani, bulgari şi români. După o zi de aşteptare faţă-n faţă, maghiarii au trecut Timişul printr-un vad mai îndepărtat şi au luat prin surprindere armata locală, pe care apoi au învins-o.

Glad se refugiază la Kovin, unde este asediat, cere şi obține pacea. (Popa–Lisseanu, *Izvoare*, I, p. 83). El continuă să domnească peste Banat, plătind tribut triburilor maghiare. Asistăm la o continuitate dinastică, singulară în istoria prefeudală românească.

953/4

Episcopul Hieroteus vine la nordul Dunării, în părțile bănățene, unde păstoreşte creştinii de aici, după ritul bizantin.

SECOLUL AL XI-LEA

1020

Mai Constantinopol — Împăratul bizantin Vasile al II-lea, „Bulgaroctonul” enumeră, printre episcopiile supuse autorităţii arhiepiscopiei de Ohrida, şi pe cea de la Dibiskon (Tibiscus din Banatul de azi) (I. D. Suciu–R. Constantinescu, I, p.18).

ŢARA („REGUM”) DUCELUI AHTUM

1028 aproximativ

Legenda Mare despre viaţa şi faptele lui Gerardo, scrie textual despre voievodatul bănăţean condus de Ahtum: „În zilele acelea era un domnitor în cetatea Mureşului, pe nume Achtum, puternic foarte, care fusese botezat după credinţa grecească în cetatea Vidinului, şi se fălea foarte în tăria şi puterea sa. Şi avea şapte neveste, că nu era încă îndeajuns de întărit în credinţa creştinească. Iar craiului Ştefan nu i se închina, încrezându-se în mulţimea ostaşilor şi nobililor săi, asupra cărora avea putere. Avea aşişderea mulţime nenumărată de cai neîmblânziţi, în afara celora pe care-i aveau herghelegiii săi în

grajduri să-i îngrijească. Şi avea turme fără număr, care aveau toate păstori anume, asemenea, moşii şi curți. Şi cotropise stăpânirea asupra sării crăieşti ce era trimisă în jos pe Mureş, punând la schelele acelui râu până la Tisa birari şi străji şi aşeza toate sub birul său. Ci, primind de la greci putere, ridică în zisa cetate a Mureşului o mănăstire întru slava fericitului Ioan Botezătorul, punând acolo un stareț şi călugari greci, după rânduiala şi obiceiul acelora. Îi era închinată acelui om țara de la râul Criş până în părțile Ardealului, şi până la Vidin şi Severin, care toate se aflau sub puterea lui, încât ostaşii lui erau mai numeroşi decât ai craiului, pe care-l nesocotea" (I. D. Suciu–R. Constantinescu, I, p. 22–62).

1028–1030 aprximativ

Luptele dintre ducele bănățean Ahtum şi trupele regatului maghiar, desfăşurate în mai multe locuri, la Tomnatic şi Maidan, cu victorii inițiale ale lui Ahtum, apoi a lui Chanadinus, se încheie prin înfrângerea finală a ducelui. Moartea acestuia are loc pe câmpul de luptă iar înmormântarea sa la Cenad (Ibidem).

acelaşi timp

Voievodatul bănățean este singurul de pe teritoriul României în care este certificată o continuitate dinastică de la Glad (şi probabil şi înainte de el), circa 934, prin Ahtum, continuată prin vărul acestuia, Chanadinus, cel care, comandant al armatei voievodale, trece de partea regelui maghiar doar pentru a urca pe tronul voievodatului. Familia Chanadinus va deține diverse funcții vreme de câteva generații, apoi se va contopi cu nobilimea zonei.

acelaşi timp

Este amintit „urbs Morisena”, oraş şi cetate, capitala voievodatului condus de Ahtum (azi Cenad); atestarea mănăstirii de rit grecesc (ortodox, după 1054) cu hramul Sf. Ioan Botezătorul (Idem).

EPISCOPIA ŞI ŞCOALA LATINĂ DE LA CENAD

aproximativ 1030–1035

Se produce mutarea mănăstirii „greceşti” de la Cenad la Maidan.

În acelaşi timp soseşte aici Gerardo şi alţi călugari „latini” care formează prima episcopie de rit „latin” (din 1054, romano-catolică). Un fragment din Legenda Mare, despre Gerardo, descrie cum anume regele Ştefan I l-a chemat din sihăstrie pe călugarul italian Gerardo, despre cum l-a însărcinat cu adunarea a 10 călugari cu care plecat spre Banat. Primul popas a fost la Maidan unde au înfiinţat o mănăstire închinată Sfântului Gheorghe. „Aceştia zece erau preoţi, oameni învaţaţi, pe care comitele Chanadinus îi puse în carul său şi-i duse în eparhia Cenadului… Veniră în cetatea Mureşană, unde erau călugari greci, care făceau slujba după rânduiala şi obiceiurile lor. Iar episcopul, sfătuindu-se cu comitele Chanadin, mută pe acel stareţ grec cu monahii săi la Oroszlamos (Banatsko Arandjelovo). Şi dădu mănăstirea lor episcopului şi fraţilor ce erau cu el, care locuiră acolo până fu gata mănăstirea fericitului mucenic Gheorghe (*Ibidem*).

aproximativ 1030–1035

Atestarea primei şcoli (latine) de pe teritoriul României, la Cenad, care-l avea în frunte cu magistrul Walter, adus aici de episcopul Gerardo. „…într-o zi veniră 30 de oameni,botezaţi de curând, la episcop, cerându-i să le ia la el fiii, pe care, învaăându-i carte, să-i facă clerici. Şi primindu-i, îi dădu în seama dascălului Walter, dându-le o casă potrivită, ca să înveţe ştiinţele gramaticii şi muzicii. Şi nu după multă vreme propăşiră îndestul în acele învăţături. Care lucru văzând nobilii şi fruntaşii, dădeau fiii lor zisului Walter, să-i înveţe, ca să se ispitească întru roada ştiinţei cărţilor" (*Ibidem*).

aproximativ 1035

Episcopul Gerardo construieşte în biserica catedrală un altar închinat Fecioarei Maria: „Crescând aşadar numărul credincioşilor şi clericilor, omul lui Dumnezeu ridică în toate târgurile biserici, iar mănăstirea cea mai de seamă pe care o ridicase pe malul Mureşului, o numi scaunul Mureşan… în care mănăstire ridică un altar în cinstea Născătoarei de Dumnezeu, puse în faţa lui o cădelniţă de argint şi luând doi oameni mai înaintaţi în vârstă, îi rândui la slujba de a veghea în mănăstire…" (*Ibidem*).

1038

Episcopul Gerardo îl încoronează ca rege al Ungariei pe Petru.

1041

Noul rege Petru este detronat de comitele palatin Aba Samuel.

1042

La Cenad, episcopul Gerardo ridică abația benedictină şi capitlul mănăstiresc Sfântul Gheroghe.

1043/4

Martie–aprilie Regele Aba Samuel vine la Cenad, de Paşti: „Şi venind la scaunul Mureşan, la locul fericitului episcop Gerard să prăznuiască sfintele Paşti, trimițând în ziua Învierii Domnului fruntaşi şi episcopi la fericitul episcop, ca prin mâinile sale să se aşeze pe capul său coroana crăiască, începu să-l cheme pe fericitul Gerard. Care, împotrivindu-se şi nevrând să vină, episcopii care erau cu el încununându-l cu mare pohfală şi alai de clerici şi norod îl duseră în biserică. Iar omul lui Dumnezeu, pogorând asupră-i Sfântul Duh şi înveşmântat în stihar alb, urcând în amvon purcese a mustra pe crai fără teamă pentru răutatea sa"; prorocirea lui Gerardo era că peste trei ani omorul săvârşit de Aba împotriva fostului rege Petru se va răsfrânge asupra sa; cum tălmaciul nu cuteza să traducă vorbele sale în maghiară (Gerardo nu ştia această limbă), episcopulul îl mustră şi-i ceru să le traducă, inclusiv faptul că va fi o mare răscoală în poporul maghiar. Regele nu a îndrăznit să facă nimic împotriva acestuia (*Ibidem*). Tot aici se desfăşoară şi adunarea regatului (Győrffy Gy., I, p. 851).

1046

Sep. 24 Moartea ca martir a episcopului Gerardo la Buda: „Şi ajungând la schela Pestei, iată că cinci nelegiuiți, Vata şi părtaşii săi, plini de diavolii căror, li se dăduseră, năvăliră asupra episcopului şi tovarăşilor

săi şi-i năpădiră cu pietre… turbară şi năvălind asupră-i, îi răsturnară căruța pe malul râului şi acolo trăgându-l din carul său, îl aruncară în jos de pe muntele Krenfeld (azi dealul Gellerth din Buda, N.N.). Şi, văzând că se mai zbate, îl străpunseră în piept cu sulița, iar apoi trăgându-l pe o lespede, îi sfărâmară creerii" (I. D. Suciu–R. Constantinescu, *op.cit.*, p. 60). Corpul său a fost înmormântat într-o biserică din Pesta.

1054

Aducerea trupului lui Gerardo la Cenad şi înmormântarea sa într-un sarcofag din biserica şi mănăstirea Sfintei Maria de aici. Urmaşul său, episcopul Maurus şi Filip starețul mănăstirii Sf. Fecioare, îi cer regelui Andrei I să le dea trupul martirului Gerard, acesta aprobă, iar trupul conservat este dus cu căruța la Cenad, unde se petrec multe minuni. Din cauza poporului venit să-l vadă pe martir, preoții au trebuit să dea un ospăț şi, în timpul acestuia, „starețul cu episcopul şi monahii închizând porțile îngropară cinstitul trup cu închinarea şi cinstea cuvenită. Iar veşmântul în care fusese ucis, având şi gluga, care în alte locuri se zice zeghe, cămaşa din lână de cămilă, piatra pe care a fost strivit, gârbaciul şi nuiaua cu care-şi pedepsea trupul, acestea toate le puseră deasupra mormântului" (*Ibidem*).

1054–1068

La mormântul lui Gerardo se petrec multe minuni, exemplificate în această Legendă Mare (*Ibidem*).

1068

Regele Ladislau I îl canonizează pe martirul Gerardo.

1073–1074

Au loc lupte cu trupe cumane în Banat, probabil şi la Pogăneşti.

1083

August Regele Ladislau I îi cere papei Grigore al VII-lea să-i sanctifice pe regii Ştefan I şi Emeric şi pe episcopul Gerardo, pentru meritele lor în catolcizarea maghiarilor (Borovszky S., Csanád, I, p. 46).

1085–1086

Atacuri cumane au loc şi asupra Banatului, inclusiv în zona Făgetului.

1091

Are loc prima năvălire cumană asupra Ungariei dinspre sudul fluviului iar regele Ladislau coboară dinspre nord-vest spre sud estul Banatului, ajungând până la Orşova (*Idem*, p. 47).

SECOLUL AL XII-LEA

1111

Atestarea documentară a episcopiei de Cenad şi a episcopului Laurenţiu (DRH, C, XI–XIII, vol. I, p. 2).

1113

Episcopul de Cenad ocupă locul al patrulea în ordinea eclesiastică a regatului (*Idem*, p. 12–14).

Împăratul bizantin Ioan Comnen poartă lupte cu regatul maghiar în zona Dunării, pe care o trece pe la Stara Palanka şi-şi învinge duşmanii (V. Motogna, *Epoca arpadiană*, p. 241).

1127–1129

Se desfaşoară lupte între bizantini şi maghiari pe teritoriul Banatului, inclusiv lângă cetatea Horom (Melich J., A. M. Ny. Tud. kezikönyve, p. 20).

1129

Cu prilejul aceloraşi lupte, împăratul bizantin Ioan Coren intră în Banatul de sud şi ajunge în Caraşul şi Timişul de astăzi (Szentkláray J., Krassó, p. 136–138).

Atestarea documentară a cetaţii (castrum) Cenad.

1132

Adunarea generală a regatului se desfaşoară la Arad, în prezenţa regelui Bela al II-lea (Borovszky S., Csanád, I, p. 50).

1138

Sept. 3 Document care atestă transportul sării trasilvane pe Mureş (Theiner A., Mon. Strigon., I, p. 88–97).

1142

Mai Paul este amintit ca fiind episcop romano-catolic de Cenad (Juhász K., *Urkundenbuch*, p. 26).

1152

Se desfăşoară lupte între trupe regale maghiare şi sârbii lui Uroş prin Banat, apoi şi pe Dunăre (Bárány A.,*Torontal,* p. 15).

1161

Împăratul bizantin Manuel Comnen intră în Banat pe la Kovin, pustieşte Caraşul şi luptă cu trupele regale undeva pe râul Timiş (Szentkláray J., *Krassó*, p. 138).

1156

Geograful arab Idrisi aminteşte despre o cetate Tnvstr, identificată de unii autori cu Timişoara.

1163

Sunt amintiți Ştefan, episcopul de Cenad şi Primogenitus, prepositul capitlului de Arad (Juhász K., *Urkundenbuch*, p. 26).

1164–1167

Noi lupte bizantino-maghiare se desfaşoară în Banat, la Horom, sub conducerea lui Alexius Konstantiphonus, urmate, apoi, de încheierea unui tratat de pace (Szentkláray J., *Krassó*, p. 139).

1172–1175

Este atestat documentar primul comite de Timiş în persoana lui Pancraţiu (V. Motogna, *Epoca arpadiană*, p. 243).

1777

Atestarea documentară a comitatului Timiş şi atestarea documentară indirectă a cetăţii Timiş (Timişoara) cu prilejul unei donaţii: „villa Sap… villa Vrman… Demesiensis castri… (Juhász K., *Das Bistum*, p. 27).

1177

Un document care aminteşte posesiunile capitlului din Arad atestă şi mănăstirile Hodoş–Bodrog, Chelmac (Juhász K., *Urkundenbuch*, p. 27).

Privilegiul mănăstirii Bistra, care are drept la trei nave pentru transportul sării până la Arad şi Szeged (DRH, C, XI–XIII, I, p. 9).

1185

Episcopul de Cenad „sau de Mureş, după râul care curge lângă el” are un venit anual de 2.000 mărci (*Idem*, p. 10).

1179

Atestarea primei mănăstiri cisterciene de pe teritoriul României, cea din Igriş — emanaţie a celei din Pontigny (Franţa) şi a primei biblioteci mănăstireşti de aici, cu opere ale antichităţii copiate în Franţa sau aici (…Pagini nescrise din istoria culturii românesti, p. 179).

1197

Într-un document privitor la posesiunile capitlului arădean sunt amintite podul şi moara mănăstirii Hodoş-Bodrog (Ipolyi, A., *Hazai Okm*.VIII, p. 11–12).

SECOLUL AL XIII-LEA

1200

Weytech este comite al curții regale şi de Caraş (DRH, C, XI–XIII, I, p.19). Acesta era un membru al neamului Chanadinilor, care va da numele unei ramuri cu posesiunile în zonaVoiteni.

1202–1203

Donație regală pentru biserica Sf. Martin din Arad, cu înşirarea satelor şi iobagilor din ele (*Idem*, p. 23–27).

1203

Lista demnitarilor din Banat îi cuprinde acum pe Desideriu, episcop de Cenad, Iula, comite al curții regale şi de Cenad, Poth, comitele de Timiş (*Ibidem*).

1204

Papa Inocențiu al III-lea îl dojeneşte pe regele Ungariei pentru reținerea în Banat, la Kovin, a legatului papal, trimis la Ioniță Asan, împăratul româno-bulgar (E. Hurmuzaki, , II, p. 5–6).

1205

Regele Andrei al II-lea descrie hotarele posesiunilor mănăstirii din Igriş (DRH, C, XI–XIII, I, p. 30).

Satul Bogar ține de domeniul cetății Cenad. Tot acum este amintit Cenadul drept civitas (oraş).

1212

Atestarea documentară directă a cetății Timiş(oara) şi a satului Gyad (Gad) într-o donație regală pentru comitele Sebus: „… moşia Gad, cam de patru pluguri (un plug = 110–150 iugăre, N.N.), scoasă de sub atârnarea cetății Timiş…" (DRH, C, XI–XIII, I, p. 155–156).

1214

Acuza lui Martin, arhidiacon de Arad, împotriva a doi iobagi din satul Ioubag, care i-au ucis fiul, este judecată cu proba fierului roşu la Oradea (*Idem*, p. 63).

1217

Participarea regelui Andrei al II-lea şi a unor trupe locale la cruciada din Țara Sfântă. Cu acest prilej, papa Honoriu al III-lea aminteşte Cenadul drept oraş episcopal (Fejer Gy., *Codex diplomaticus*, III/1, p. 233–243).

1217

Absalom şi Gyuri, fiii lui Ioachim, ucis de mai mulți săteni din Munar, Popi, Corneşti etc. îi trimit pe aceştia la proba fierului roşu la Oradea (DRH, C, XI–XIII, I, p. 95–96).

1218

Într-o donație papală sunt amintite „Sumig" (Semlacu Mare) şi viile din Macra (podgoria Aradului) (E. Hurmuzaki , I, p. 61–63).

1219

Oct. 29 Papa Honorius cere episcopului de Cenad să repopuleze mănăstirea benedictină din Itebej, care fusese părăsită de abate şi monahi, după ce aceştia făcuseră bani falşi din potire, şi alte fărădelegi (DRH, C, XI–XIII, I, p. 169–170).

1220

Iun. 14 Honoriu papa către C. prepositul şi către canonicii din Itebej „După cum ne-a arătat mai înainte venerabilul frate al nostru, episcopul Cenadului, el a găsit la începutul păstoririi sale biserica voastră, care fusese înainte a călugărilor negri (benedictini, N.N.), lăsată în voia soartei atât în ce priveşte treburile duhovniceşti cât şi cele lumeşti, iar despre feţele ce se aflau acolo a găsit că ele, lepădându-se de paza rânduielii călugăreşti, printre alte nelegiuiri pe care le săvârşeau, făceau bani falşi în incinta acelui locaş şi astfel risipind averea mişcătoare şi nemişcătoare a bisericii în acest scop, au topit crucile precum şi potirele şi celelalte vase sfinte ale bisericii, prefăcându-le în bani falşi. Deoarece, însă, monahii acelui lăcaş, dându-şi seama de marile lor fărădelegi şi fiindu-le frică de mânia regelui şi a acelui episcop, plecaseră de la biserica amintită, episcopul, fiindcă nu-i era tocmai uşor de a se îngriji de călugării pe care să-i aşeze în acea biserică, a vrut mai degrabă — după cum spune fericitul Augustin — să aibe de-a face cu şchiopi, decât să jelească pe morţi. De acceea a hotărât ca, în acea biserică părăsită de oameni şi despoiată de bunuri, să pună canonici mireni…” (*Idem,* p. 176–177).

Dec. 15 Ordin papal către abatele mănăstirii din Igriş, ca să vegheze asupra returnării datoriei episcopului orădean către cel cenăzean. În fapt, episcopul de Cenad a fost în Italia iar, la întoarcere, cetăţenii din Pavia i-au confiscat bunurile în contul unei datorii a episcopului orădean (*Idem*, p.175).

1221

Iun. 19 Roma Papa Honoriu întăreşte donaţia bisericilor din Iani, Popi şi Podul lui Ivancea (din actualul Banat sârbesc) cu tot cu capelele ce ţin de ele, făcută de către episcopul de Cenad pe seama mănăstirii din Itebej (*Idem*, p. 177–178).

1222

Ian. 21 Roma Papa îi cere episcoului de Cenad să-l repună în funcţie şi în posesiuni pe prepozitul capitului din Arad, deposedat de el din vina regelui ungar (*Idem*, p. 181–182).

Prin Bula de aur, regele Andrei al II-lea recunoaşte egalitatea comitelui de Timiş cu voievodul Transilvaniei (Theiner A., *Mon. Strigon*, II, p. 232–236).

Registrul de la Oradea consemnează că „oamenii cetăţii din Arad au învinuit pe Nicolae arhidiacon şi canonic de Cenad, spunând că a cuprins cu puterea pământul lor numit Basarag”; acesta se disculpă spunând că l-a cumpărat mai demult; trimis la proba fierului roşu la Oradea, acesta se dezvinovăţeşte (DRH, C, XI–XIII, I, p. 131).

1223

Ian. 31 Abatele din Igriş este sfătuit de papă să-l repună pe fostul prepozit de Arad în funcţiile sale şi să-l înduplece pe rege să-l primească în graţiile sale (*Idem*, p. 181–182).

Un călugăr Grigore a fost afurisit de papă pentru pagubele aduse pepoziturii din Arad, dar a fost iertat şi se obligă să plătească 98 mărci de argint (*Idem*, p. 196–197).

Mar. 20 Roma, Papa Honoriu o ia în grija sa apostolică pe regina Margareta, fostă fiică de împărat bizantin, şi posesiunile sale: cetatea şi domeniul Kovin, cetatea şi domeniul Ilidia, etc. (*Idem*. p. 197).

Apr. 2 Roma, Papa îi cere regelui Ungariei să-i apere pe abatele şi călugarii

mănăstirii din Igriş de nelegiuiţii care le încalcă proprietăţile: „…după cum ni s-au plâns amar iubiţii fii, abatele şi conventul mănăstirii din Igriş, din ordinul cistercit, mulţi care se aflau în acele părţi nu fac nici o deosebire între ceea ce este sfinţit şi ceeea ce este lumesc, nu se mulţumesc să trăiască fără cumpăt în bunurile acelora, ba le şi pradă ca nişte tâlhari şi încalcă adesea libertăţile şi scutirile… (*Idem*, p. 203).

1224

Dec. 4 Solul regelui Ungariei la curtea papală de la Lateran este magistrul Florentiu, custodele de Arad, care raportează ofensele repetate ale arhiepiscopului de Esztergom asupra persoanei regale (*Idem*, p. 207).

1225

Iun. 12 Roma, Papa îi trimite pe abații cistercieni din Igriş, Cârța şi Linewelt în Țara Bârsei să cerceteze încălcările teritoriale săvârşite de către cavalerii teutoni (Maria Holban, *Din cronica relațiilor*, p. 21–24).

Sept. 3 Rieti, Papa îl numeşte pe subdiaconul şi capelanul său, Ioan Capucius, drept preposit de Arad şi-i cere regelui ungar să-l sprijine (DRH, C, XI–XIII, I, p. 219).

1226

Nov. 17 Roma Acelaşi papă constată sărăcia veniturilor episcopiei de Cenad şi măreşte prebendele (veniturile) prelaților şi monahilor de aici (*Idem*, p. 226–227).

1227

Feb. 12 Roma, Papa adevereşte cearta dintre A. venit în solie la curia sa şi Ioan Capuccius, capelan papal, pentru prepozitura din Arad şi mărturiseşte ca l-a numit drept judecător pe un cardinal care a stins sfada; A. a ajuns până la urmă preposit de Arad (*Idem*, p. 227).

1230

F.d. Regele Andrei al II-lea îi dăruieşte comitelui Toma, pentru meritele sale deosebite, pământul Chuka ce ține de cetatea Cenad şi care are pe el o biserică Sf. Martin. Acest pământ se leagă cu cel al mănăstirii Kenaz (Kenez/Cnez, N.N.) între Cenad-Chyka şi Igriş, pe Mureş). Îi donează, în acelaşi timp, şase nave pt. transport sare pe Mureş, cu aceleaşi drepturi

ca ale mănăstirilor din Igriş şi Bistra (*Idem*. p. 241–242).

F.d. Regele îi ia nobilului Nicolae Chak (Csáky) satele Besseneu, Pony,Yeneu, Teluki, Chunei, Ekud, Inau, Sceleus, Huyfolu şi Batur din comitatul Cenadului, satul Zanad în Timiş şi Woyla în Caraş (Ipolyi A., *Hazai okm*.,VI, p. 422–425).

Vara, Regele Andrei al II-lea îşi trimite fiul, pe Bela, cu trupe regale împotriva Vidinului (Maria Holban, *Din cronica*…, p. 59).

1232

Mar. 21 Papa Grigore al IX-lea îi cere episcopului de Cenad, Bulchu, să-i silească pe cei doi vlădici ortodocşi din Belgrad şi Braniçevo să treacă la catolicism, iar dacă refuză, să subordoneze eparhiile lor episcopului catolic de Srem (DRH, C, XI–XIII, I, p. 256).

F.d. Donaţie regală în care se amintesc satele din jurul Cenadului– Dudeştii Vechi, Seryan, Potkerequ, Degur, Pon, Suran, Jara, Roanca (Rohoncha), Sceploc, Zoth, Suran, Teluky, Beu, Tymar, Laba, Couth, Zuza (E. Hurmuzaki, I, p. 124–126).

Oct. 22 Papa Grigore îl însărcinează pe episcopul de Cenad să aducă în faţa curiei papale pe abatele conventului din Cluj-Mănăştur (DRH, C, XI–XIII, I, p. 258–259).

1233

Aug. 20 Magistrul Jacob, canonic şi dascăl din Cenad, participă la întâlnirea de la Bereg (Juhász K., *A Timişoarai*…, p. 96).

Aug. 22. Atestarea lui Luca drept ban de Severin (E. Hurmuzaki, I, p. 126).

Sep. În decretul sării, regele ungar specifică drepturile bisericilor şi mănăstirilor „De asemenea voim şi îngăduim ca bisericile să-şi aducă în chip nestingherit sarea lor şi sarea să fie depusă la acele biserici sub pecetea slujbaşilor sării şi a prelaţilor bisericilor în care va fi depusă sarea… Iar preţurile sării sunt acestea: pentru fiecare timinus (un timinus are 10.000 bolovani de sare N.N.) de sare de apă (adică transportată pe râuri, N.N.) să se plătească bisericilor 8 mărci… iar pentru bolovanii de sare de apă datorăm bisericii din Igriş 26 de mărci pentru fiecare timinus, iar bisericii din Arad 25 pentru fiecare timinus. Iar pentru bolovanii de sare terestră vom da o marcă pentru 100 de pietre de sare, în cazul în care vor trebui să primească sarea lor la hotare. Iar bisericile vor reţine pentru folosul lor, următoarele cantităţi: mănăstirea din Igriş trei timini, prepositul din Arad cu capitlul său două mii de pietre de sare… biserica din Bulci cinci mii, biserica din Eperjes (Chelmac, N.N.) trei mii, biserica din Bistria patru mii, biserica din Zadust o mie, biserica din Ysou o mie, biserica din Ronka (Rohoncha, N.N.) patru mii, biserica din Canez (Kenez, N.N.) două mii, biserica Sf. Filip (din Szőreg, N.N.) o mie, biserica din Golech (Gelid, N.N.) cinci sute, biserica din Xassuar (Sasvar, N.N.) o mie, biserica din Cenad cinci mii…(DRH, C, XI–XIII, I, p. 265–267).

1234

Nov. 14 Perugia, Papa Grigore aminteşte despre credinţa ortodoxă a românilor „…sunt nişte oameni care se numesc Walati care, deşi după nume se socot

creştini, îmbrățişând diferite rituri şi credințe într-o singură credință, săvârşesc fapte ce sunt potrivnice acestui nume. Căci, nesocotind biserica romană, primesc toate tainele bisericeşti… de la nişte pseudo-episcopi, care țin de ritul Grecilor…” şi propune măsuri de catolicizare a acestora (*Idem*, p. 275–276).

Dec. 18 Papa Grigore al IX-lea îi cere episcopului de Cenad să intervină într-o dispută ecclesiatică transilvană (*Idem*, p. 287).

F.d. „Oamenii bisericii din Bistra din satul Suptal au învinuit de silnicie pe Tub din satul Fibiş, spunând ca a luat de la ei cu puterea 4 cai şi 6 boi şi, afară de aceasta, că a rănit 3 bărbați şi o femeie şi a răpit şi ține ascuns un om. Fiindcă pomenitul Tub tăgăduia toate acestea, Ladislau comite şi jude al curtii l-a trimis, cu pristavul numit Gabriel din satul Oztanca, pentru proba fierului roşu la Oradea, unde unul din oamenii sus zişi, cu numele Buchud, purtând fierul pentru sine şi pentru consătenii săi, s-a dezvinovățit” (*Idem*, p. 142).

1235

Iulie 19 Papa mediază noul conflict dintre abatele mănăstirii din Bizere şi episcopul de Cenad, cerând episcopilor din jur să verifice situația şi să-l oprească pe episcopul cenăzean de la noi silnicii (*Idem*, p. 281–282).

Aug. 31 Perugia, Papa către episcopii romano-catolici din Ungaria, inclusiv cel de Cenad despre „…acei creştini care ar fi găsiți la păgânii din regat cu prilejul cercetării ce trebuie făcută în acest scop în fiecare an, să fie scoşi dintre ei…” (*Idem*, p. 283).

Sep. 17 Din Assisi, papa îi cere episcopului de Cenad să cerceteze şi să aplaneze conflictul dintre arhiepiscopul de Esztergom şi o mănăstire, pricinuit de împărţeala veniturilor (*Idem*, p. 283).

F.d. Între demnitarii regatului figurează şi Blasiu, episcop de Cenad, Iula, jude al curţii regale şi comite de Cenad, Matei, mare stolnic şi comite de Timiş (*Idem*, p. 289).

1236

Ian. 16 Viterbo, Papa Grigore al IX-lea îl ceartă pe regele Bela pentru despoierea de proprietăţi a mănăstirilor, inclusiv a celei din Igriş (*Idem*, p. 290–292).

Iun. 19 Papa adevereşte faptul că fiii lui Belial l-au ucis pe abatele mănăstirii Bistra, deşi pacea acestei mănăstiri cu episcopul de abia fusese refăcută (*Idem,* p. 292–296).

Sep. 3 Papa Grigorie al IX-lea aminteşte despre prezenţa la curtea papală a marelui preopsit de Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*…, p. 96).

1237

Mai 16 Viterbo, Papa către ordinul călugărilor predicatori care acţionează în ţara Severinului „…De aceea dorim din adâncul sufletului ca mulţimea oamenilor din ţara Severinului să fie adusă prin strădaniile deosebitei voastre străduinţe să primească învăţătura credinţei catolice şi apoi, cu voia domnului, să stăruiasca în ea. Vă împuternicim prin cele de faţă, că, dacă unii din acei locuitori, după ce vor fi primit taina botezului, fie clerici, fie mireni, vor cădea din nou din vreo pricină oarecare sub pedeapsa afuriseniei, să le daţi, după rânduiala bisericii,

binefacerea iertării, dacă vor cere" (DRH, C, XI–XIII, I, p. 301).

Mai 17 Viterbo, Mesajul papei către noii convertiți la catolicism din Țara Severinului: „Suntem plini de o nespusă bucurie, că – aşa cum prea bucuroşi am aflat — slăvitul fiu al tatălui celui veşnic… v-a dat să primiți cu supunere curățenia credinței catolice… vă cerem tuturor ca, pornind cu inimi tari pe urmele celor statorniciți în credință, să vă fie plăcut a vă însuşi slăvita învățătură… vă îndemnăm, pe cât putem mai cu luare aminte ca pe iubiții fii, pe frații ordinului predicatorilor din Ungaria… când vor sosi la voi să-i primiți cu bunăvoință şi cu bucurie…" (*Idem*, p. 302).

Aug. 28 Papa adeverşte faptul că episcopul Bulchu este slăbit şi aproape orb „episcopul de Cenad este atât de istovit de slăbiciunea trupului şi atât de stânjenit în lumina ochilor, încât a ajuns aproape cu totul neputincios pentru îndeplinirea slujbei sale de păstor; vă poruncim ca, aflând cu cât mai multă osârdie adevărul în această privință, dacă veți afla că lucrurile stau astfel, să vă siliți cu luare aminte a-l îndemna şi a-l hotărî să se retragă şi, retrăgându-se el, primind voi această renunțare, să puneți să i se dea în numele nostru, din bunurile bisericii din Cenad, după putință, o îngrijire potrivită, astfel ca aceasta să fie o mângâiere pentru acel episcop, fără a fi însă o greutate pentru biserica aceea". Episcopii desemnați nu iau, însă, nici o măsură şi lasă situația să evolueze (*Idem*, p. 303).

Sep. 1 Papa, aflând de fapta episcopului de Cenad săvârşită asupra abatelui şi mănăstirii Bistra, îi cere să vină la scaunul apostolic pentru a fi judecat; cum, însă,

episcopul nu se prezintă, papa îi acordă un ultim termen urmând ca la o nouă neprezentare episcopul să fie suspendat, apoi interzis şi la urmă excomunicat. Papa pronunţă aceste sancţiuni dar trimisul episcopului jură în faţa comisiei de cercetare că Bulchu este bătrân şi slăbit şi nu poate merge la papă, deşi plecase la acel drum. Papa îi mai acordă un termen de prezentare dar, între timp, află despre uciderea abatelui mănăstirii din Bistra — faptă pusă pe seama aceluiaşi episcop. Acum papa numeşte o comisie de cercetare a faptelor din dieceza Cenadului, comisie care trebuie să prezinte curiei papale rezultatul cercetării în timp de cinci luni. În acelaşi timp papa îi aminteşte pe călugării Corneliu — numit de episcop abate la Bistra, Zaharia, Rotundus şi Matia — excomunicaţi pentru faptul că nu s-au prezentat înaintea sa; papa menţine excomunicarea şi paza straşnică asupra acestora până când nu se vor prezenta la curtea papală (*Idem*, p. 303–305).

Sep. 3 Papa cere episcopilor din regat să-i trimită pe călugării din capitlul Cenadului — printr-un procurator — în faţa curiei papale spre a-i judeca pentru că „…prepozitul şi capitlul din Cenad, împovărând cu dări nedrepte pe oamenii ei (abaţiei Bistra) aflători în parohiile lor, spre marea pagubă a susnumitei mănăstiri, poruncind să nu li se mai dea acelora sfintele taine, deoarece nu pot îndestula lăcomia lor şi venind ei (oamenii capitlului din Cenad) cu duşmănie chiar cu mână armată asupra acelei mănăstiri şi spărgându-i uşile şi năvălind cu îndrăzneală asupra feţelor care slujesc acolo domnului, au cutezat să intre cu puterea în sacristie şi, prin nelegiuita îndrăzneală, să ia de acolo cinci

vase prețioase şi trei privilegiii ale mănăstirii, pricinuind călugărilor şi alte grele şi neasemuite vătămări, ridicând asupra lor mâinile cu cruzime şi prigonind cu silnicie atât mănăstirea, cât şi pe oamenii ei” (*Idem*, p. 299–300).

Ian. 29 Regele Ungariei acordă noi posesiuni cavalerilor ordinului ioanit din regat; printre ele sunt şi câteva din Banat „…moşia Wuchar, scoasă cu totul de sub atârnarea cetății Cenad, aşa precum la luarea înapoi a daniilor cu titlu veşnic s-a dat cetății de judecătorii noştri şi anume împreună cu acea parte pe care a ținut-o aici Nicolae, fiul lui Worz, scoțându-se numai un pământ de zece pluguri despărțite cu semne de hotar neîndoielnice pe care le-am reținut pentru nevoile aceleiaşi cetăți. De asemenea, satul Weg, scos de sub atârnarea cetății Keve, împreună cu oamenii cetății care locuiesc pe această moşie. De asemenea, satele Hatvan, scoase de sub atârnarea comitatului de Timiş, care sunt vecine şi megieşe cu numitul sat Wegh, împreună cu oamenii ce locuiesc aici, în afară de oamenii săi sau ai cetății, care voi să se întoarcă la cetate spre a sluji acolo” (*Idem*, p. 308).

Mai 23 Regele donează magistrului Nicolae posesiunea Fegel din dieceza Cenadului, unde există o biserică şi o casă nobiliară (Horvaáh E., *Arpadkori okmánytár*, p. 298–299).

Vara Se poartă un război între regele ungar şi Ioan II Asan iar, întrucât țara Severinului nu are episcop catolic, regele îi cere papei să desemneze unul (V. Motona, *Epoca arpadiană*, p. 246).

1938

F.d. Abatele mănăstirii din Igriş autentifică testamentul comitelui Nicolae (Juhász K., *Die Stifte*…, p. 213–215).

F.d. Adam, priorul conventului din Rohoncha (lângă Periam), şi doi călugări din Igriş (Rudolf şi Petru) adeveresc o împărţire de posesiuni între soţia şi fiul comitelui Nicolae, care, până la urmă, se împacă în faţa altarului Sf. Mihail din zisa mănăstire (*Idem*, p. 219–220).

Nov. 22 Regele lămureşte pricina dintre Iacinthus, abatele mănăstirii Sf. Filip din Szőreg, şi magistrul Buzad, care ocupase abuziv satul acesteia, Zobor (*Idem*, p. 218).

1241

F.d. Papa revine asupra stării de sănătate a lui Bulchu, episcopul de Cenad, însărcinând din nou pe cistercieni să revadă situaţia, pentru că deja de trei ani el aşteaptă din partea lor un raport; papa se plânge de faptul că cei ce trebuiau să spună adevărul nu l-au spus, ocrotindu-l pe episcop (*Idem*, p. 322).

Apr. Călugărul Rogerius povesteşte despre comitele de Caraş, Vilhelm, care, cu trupele sale care-l aveau în mijloc pe episcopul de Cenad, se îndreaptă spre Buda, dar sunt înfrânţi de cumani între Tisa şi Dunăre şi abia scapă cu fuga (V. Motogna, *Epoca arpadiană*, p. 248).

Mai 3 Trupele mongole, conduse de Hulaga han, atacă şi cuceresc Cenadul, Igrişul şi alte localităţi din Timiş, prădând întreaga zonă. Acelaşi Rogerius narează

fuga sa spre Cenad „… am plecat în grabă, de cu noapte spre cetatea Chanad situată deasupra fluviului Mureş şi care era departe de acel loc (o insulă a Mureşului, N.N.), la opt mile. Şi, deoarece am mers toată noaptea, cât au putut caii să ne ducă, am ajuns în zorii zilei la Cenad. Dar acesta fusese cuprins în ziua precedentă şi distrus de tătarii care intraseră pe altă parte în Ungaria…" (*Ibidem*). Tătarii cheamă înapoi populația fugită şi organizează țara în districte de circa o mie de sate conduse de un han. Situatia se perpetuează până în cursul anului viitor.

1247

Feb. 9 Capitlurile mănăstireşti din Cenad şi Arad rehotărnicesc posesiunile comitelui Pancrațiu din neamul Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 97).

Iun. 2 Diploma acordată cavalerilor ioaniți pentru unele părți ale Banatului şi Olteniei le conferă acestora întreaga țară a Severinului, mari privilegii dar şi obligația de a lupta cu 50 cavaleri împotriva păgânilor, bulgarilor şi schismaticilor şi cu 60 cavaleri împotriva tătarilor. În schimbul acestor obligații, regele le cedează toată țara cu toate cele ce țin de ea, dar şi cnezatele lui Ioan şi Farcaş până la Olt, dând şi jumătate din veniturile regale ale acestor părți (Maria Holban, *Din cronica*, p. 74). În cuprinsul diplomei este menționat pământul Woyla ce ține de cetatea Caraşului, pământul de 40 de pluguri de la Feketig, ambele acordate cavalerilor (E. Hurmuzaki, I, p. 249–253).

F.d. Laurențiu, voievodul Transilvaniei, se află la Ilidia de unde le acordă teutonilor din Vinț şi Vurpăr privilegii; printre acestea unele se referă la tipul de

nave ce transportau sare pe Mureş: „pentru nava numită kerep ce pluteşte pe Mureş să plătească un fertun, iar pentru nava numită olch să plătească jumătate; pentru nave mici să plătească trei pondere din banii țării'' (DRH, C, XI–XIII, I, p. 334–335).

1251

Aug. Papa Inocentiu al IV-lea confirmă diploma acordată de regele Ungariei pe seama cavalerilor ioaniți (E. Hurmuzaki, I. p. 249–253).

1255

Atestarea satului Sajan ca fiind al lui Zeihan, ducele cumanilor (Silviu Oța, *Domenii*…, p. 233).

1256

Dec. 17 Regele Ungariei înşiră domeniile diferitelor ramuri ale familiei Cenad: fiii lui Clemente banul stăpânesc satele dinspre Tisa (Halasz, cu piscinele Harangtue şi Mortua magna, Podwey (Padej), Keere, pământul Agar cu piscina, Swth cu Lacul Alb, Wrs, Rwsan cu piscina, Zent Miklos cu piscina şi lacul Parna, Ćoka cu piscina, Temerken cu ½ a iazului Tisei, Sanad cu piscina, Wosyan, Teryen, şi ½ din Rabej — toate în comitatul Cenad, apoi Ciavoş (Grăniceri) cu 2 locuri de moară şi ½ din vamă, ½ din Kalantelek lângă Bârzava cu o roată de moară, din comitatul Timiş, apoi Zentlewrench, Kisfalwd, Molumzugh, Felvenluk, Zentlazlo, Zumbur (Kis Zombor), Ladan, Palatha, Bodogazzunhaza şi Pordeanu pe Mureş între Cenad şi Mako, alte sate aflate la N de Mureş în comitatele Cenad şi Arad; fiilor lui Woffa le rămân 13 sate nord-mureşene, dar şi Teremia Mare cu 5 aşezări de sate, Beba Veche cu vama şi piscina,

Kukenyer, ½ din Rabej, Valcani, Wegwolkan, Weresdub, Zwrakrew, Kwtweghaz, Swbeghaz, Seceani, Firiteaz, Nadăş, Fekettewfa, Puklussy şi Feyrwh, ½ din Ciavoş cu două roți de moară şi ½ din vama de la biserica Sf. Petru, ½ din Kalanteluk cu o roată de moară lângă Bârzava. O impresionantă înşiruire de posesiuni doar pentru două ramuri ale numeroasei familii, urmaşă a lui Chanadin (DRH, C, XI–XIII, II, p. 21–23).

F.d. Regele Bela IV acordă moşia Wrych lui Iacob Gerlize din Banat, drept recompensă pentru serviciile sale militare din războiul cu ducele Lodomeriei şi din cel împotriva tătarilor (E. Hurmuzaki, I, p.278).

1260

Bulgarii năvălesc asupra zonei Severinului iar magistrul Laurențiu îi învinge şi trece apoi Dunarea împotriva lor (Maria Holban, *Din cronica*, p. 85). Faptele sale sunt astfel povestite de rege, peste ani, cu prilejul unei donații „…pe vremea când îndrăzneala bulgarilor pustia cu duşmănie Banatul de Severin în timpul războiului izbucnit între noi şi regele Boemiei… şi pe când cei mai mulți baroni ai noştri, cu toate cererile noastre stăruitoare, n-au voit să-şi ia asupra lor apărarea acelui Banat, atunci des pomenitul magistru Laurențiu, încredințându-i noi acest Banat, a biruit oastea bulgarilor, luând trofeele şi prăzile cu care erau încărcați acei bulgari, din care a spânzurat pe câțiva pe malurile Dunării şi astfel, înfrângându-le cutezanța, a readus cu cea mai mare vitejie Banatul în starea lui cea bună de dinainte…” (DRH, C, XI–XIII, II, p. 63–64).

1261

Noi conflicte militare ungaro-bulgare se desfăşoară în Banat, apoi la sud de Dunăre, soldate cu cucerirea Vidinului şi Plevnei şi intrarea — temporară — a zonei nord-vestice a Bulgariei sub suzeranitate maghiară (Maria Holban, *Din cronica*, p. 88).

1262

Ştefan cel Tânăr, fiul regelui Bela, stăpâneşte părţile de la est de Tisa, inclusiv Banatul. În acest an a fost prin Banat unde a ţinut mai multe adunări comitatense.Tot acum ar fi fost amintită o mănăstire la Sacul (A. Bárány, *Torontal*, p. 17).

1265

Apr. 16 Regele dăruieşte posesiuni celor doi slujitori ai prepositului din Arad pentru slujbele lor credincioase săvârşite în mai multe războaie (DRH, C, XI–XIII, II, p. 74).

1266

F.d. Mărturia regelui ungar despre războiul din acest an „…atunci când Svetoslav, împăratul bulgarilor, prea iubitul nostru ginere, pe atunci potrivnic nouă, pustiise ţara Severinului, iar noi, respingând această nedreptate şi adunându-ne oastea, veniserăm în Bulgaria, pomenitul ban Ponych, arzând de văpaia credinţei aprinse, a cucerit cetatea Plevna a bulgarilor…” (DRH, C, XI–XIII, II, p. 134).

F.d. Regele Ungariei, Ştefan cel Tânăr, îi dăruieşte comitelui Parabuch, pentru meritele sale în conflictele cu cumanii, mai multe posesiuni: pământul Kuke al cetăţii Caraş, pământurile Wolter

şi Belan ce ţin de cetatea Kovin, pământul Rety al cetăţii Timiş, dar şi jumătate din pământul Bobda din Timiş ce este stăpânit de cumanii din neamul Borchol, în schimbul a 40 de mărci de argint (DRH, C, XI–XIII, II, p. 81–82). Pentru unii istorici acesta este documentul care probează „prima” atestare documentară a Timişoarei (?).

F.d. Regele ungar dăruieşte pământul Urman de lângă apa Uzar ce ţine de cetatea Timiş lui Martin, fiul lui Ioan din neamul Woya şi lui German, fiul lui Hurady (*Idem*, II, p.80).

F.d. Regele aminteşte faptul că pământurile Vonuz din comitatul Cenad fuseseră odinioară ale „făcătorilor noştri de arcuri” (*Idem*, p. 81).

1270

F.d. Benedict, prepozit de Arad, este şi vicecancelar al curţii regale (*Idem*, p. 127–128). Prin intermediul său se emit mai multe acte de cncelarie, inclusiv unele pentru zona bănăţeană şi cea mureşană.

Oct. 6 Un pământ din zona Clujului revine abatelui mănăstirii Sfintei Fecioare din Igriş, după judecata voievodului ardelean (*Idem*, p. 132).

1273

Ian. 12 Paul este ban de Severin şi comite de Valko, iar Reinold, marele paharnic regal, este şi comite de Kovin şi Caraş (*Idem*, p. 155–157).

Mar.–Mai Reinold este înlocuit din funcţiile sale de Laurenţiu (*Idem*, p.155–158); în mai, noul deţinător al acestor funcţii (paharnic şi comite dublu) este Ugrin (*Idem*, p. 162).

1274

În primăvară, Paul este ban de Severin, dar, în toamnă, revine Ugrin (*Idem*, p. 169, 173).

1275

Feb. 10 Ugrin devine voievod al Transilvaniei iar Mikud, ban de Severin (*Idem*, p. 175).

1276

Feb. 1 Augustin, preposit de Cenad, este amintit şi ca profesor (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 97).

F.d. Regele Ladislau al IV-lea „Cumanul" îl răsplăteşte pe magisatrul Laurenţiu, fiul voievodului Laurenţiu (al Transilvaniei, N.N.) cu posesiunile Woya şi Kereszegh din comitatul de Somplio (Ipolyi A., *Hazai okm*., VIII, p. 189). O precizare se impune: comitatul Somplio este o denumire puţin uzitată pentru zona din jurul oraşului medieval Mezö–Somlyo (Semlacul de Câmpie, localizat pe măgura Şumigului de azi, între Semlacu Mare şi Semlacu Mic, la sud de Gătaia).

1278

Mar. 11 Regele Ladislau al IV-lea se află la Timişoara de unde oferă imunitate cetăţii Korpona împotriva nobililor din familia Hunt-Pazman (Fejer Gy., *Codex diplomaticus*, V/2, p. 442–443). Prezenţa regală, dar şi a episcopului de Cenad, la Timişoara este pricinuită de pregătirea campaniei militare împotriva voievodului muntean Litovoi.

1279

Iun. 19 Regele Ladislau al IV-lea „Cumanul” este la Cenad de unde acordă numeroase posesiuni unuia dintre credincioşii săi.

F.d. Este nevoie de intervenția cardinalului de Esztergom pentru ca iobagii

abației din Cenad să fie aduşi la ascultare față de Mihail, abatele de aici (*Zichy cs. okm*. I, p. 43–44).

F.d. Cumanii pustiesc zonele timşene sub conducerea lui Oldumar (Szentkláray J., *Krassó*., p. 183). Regele vine şi-i învinge în zona satului Seceani de azi: o parte fuge, o alta se botează, dar situatia nu se va rezolva.

Mai 22 şi **Aug. 10** Regele Ladislau al IV-lea „Cumanul” ordonă ca o seminție din cele şapte ale cumanilor să fie aşezată în colțul nord-vestic al Banatului, pe ambele maluri ale Mureşului sau între Timiş şi Mureș. În plus regele specifică că: „Le-am mai dat şi dăruit acestora pământurile pustii ale nobililor şi ale iobagilor cetății, aşa pustii cum au rămas de pe vremea tătarilor şi cum sunt lipsite de folosințe şi venituri, adică de heleştee şi de pădurile ce pot aduce un folos, astfel totuşi ca, sau să le plătim acelor nobili şi iobagi ai cetății un preț drept, sau să le facem un schimb asemenea pentru aceste pământuri pustii ale lor. Şi toate aceste pământuri şi le vor împărți între ei aceşti domni şi nobili cumani pe fiecare seminție după măsura, chipul şi starea fiecăruia” (DRH, C, XI–XIII, II, p. 205–208 şi 217–221).

1279–1297

Dec. 15 Lodomer, arhiepiscopul de Esztergom, laudă protecția pe care comitele Toma i-a arătat-o lui Mihail, abatele din Cenad, în legătură cu iobagii săi care nu-l ascultau; îl roagă să trimită o scrisoare „conventului, iobagilor şi oamenilor mănăstirii din Cenad, ca să asculte de numitul abate şi să-l primească respectuos, purtându-se cu el prieteneşte, iar drepturile cuvenite abației sale să le împlinească şi să facă să-i fie împlinite pe deplin, necurmat, aşa cum sunt datori, pentru ca el să poată pleca liniştit la mănăstirea sa" (*Idem*, p. 224).

1280–1284

Se produc noi incursiuni cumane în zona Mureşului.

1284

Nov. 26 Regele confirmă posesiunile unei ramuri a familiei Chanadin, cea a lui Toma fiul lui Pancrațiu (de Tileagd), pentru posesiunile sale din comitatele Arad, Cenad, Timiş şi Srem (întrucât diplomele de privilegii au fost arse în timpul prădăciunilor cumane Toma a mărturisit regelui că „… venind cumanii asupra casei sale din Egyhazasker (dispărut, în Banatul sârbesc, N.N.) şi voind să-l omoare au ars curtea sa cu tot satul şi au jefuit şi alte două moşii ale sale aşezate în vecinătate, adică Pasan (Rasan, N.N.) Chaka (Ćoka, N.N.) Sent Miclos şi Borumlak (toate aşezate în aceiaşi zonă, N.N.), iar el, fugind, a aflat adăpost pe moşia sa Temerken şi, intrând în biserica acelui sat, a ascuns multe acte şi privilegii înlăuntrul altarului. Urmărindu-l şi crezând că este ascuns în biserică, cumanii au ars biserica, omorând pe doi veri ai săi şi pe mulți alți bieți iobagi ai săi iar

el singur a scăpat călare, trecând înot râul Tisa şi din multe alte scrisori ce au ars au rămas doar privilegiul regelui Bela… (*Idem*, p. 264–266).

1285

Regele Ladislau al IV-lea convoacă congregaţia nobiliară a comitatelor Cenad, Arad şi Timiş la Cenad, în vederera unor măsuri comune de apărare împotriva noilor incursiuni cumane şi tătare.

F.d. Năvala tătarilor se abate şi asupra Banatului.

F.d. Capitlul din Cenad întăreşte donaţia nobilului Egidius pentru ginerele său asupra: „unei jumătăţi din pământul său de moştenire numit Zeploc, aşezat lângă râul Caraş la Syreug în partea de răsărit, împreună cu toate folosinţele şi cele ce ţin de el, aşa cum l-a avut şi-l are Egidius însuşi, despărţit de pământul lui Nicolae… (care) a vândut magistrului Simion, fiul lui Simion, fără ca cineva să se împotrivească…” (*Idem*, II, p. 269–270).

Mai 26 Reconfirmarea vechilor posesiuni pe seama ramurilor familiei Chanadin, făcută de rege la cererea magistrului Toma care mărturieşte regelui faptul că în năvălirea cumanilor i-au fost ucişi fratele după mamă Ladislau şi doi veri (*Idem*, II, p. 274–277).

1286

Aug. 15 Regele Ladislau al IV-lea se află la Kovin (Juhász K., *Das Bistum*,…, p. 180).

1287

F.d. Capitlul din Cenad întăreşte vânzarea posesiunii Bobda din comitatul Timiş, pentru 15 mărci, pe

seama unor nobili cumani: „Capitlul bisericii din Cenad, tuturor credincioşilor lui Hristos, atât celor de față cât şi celor viitori care vor lua cunoştință de cele de față, mântuire veşnică întru domnul. Voim să ajungă la cunoştința tuturor prin rândurile acestea că, înfățişându-se în persoană înaintea noastră Vchugan şi Iuanchuch, fiii lui Keyran în neamul lui Borchoul, împreună cu megieşul lor Ştefan, fiul comitelui Parabuch, pe de o parte, Ioan, fiul lui Petru din neamul lui Mena, pe de alta, aceiaşi Vchugan şi Ivanchuch au mărturisit că au vândut partea de pământ numită Bobda care era a lor de drept, fiind dată şi dăruită tatălui lor de către Bela, regele Ungariei de fericită amintire, pomenitului Ioan, pentru cincisprezece mărci, pe care au mărturisit că le-au primit în într-egime de la el, fără ca suszisul megieş Ştefan să se fi împotrivit prin ceva…” (DRH, C, XI–XIII, II, p. 289–290).

F.d. Frații banului Teodor (din neamul Chanadin, N.N.) se judecă în fața capitlului din Cenad pentru sfertul cuvenit fiicelor lor din posesiunea Al-Ikus (Juhász K., *Das Bistum*, p. 181).

Sep. Regele Ladislau al IV-lea Cumanul stă la abația din Igriş, apoi la Timişoara, organizând armata contra lui Litovoi, voievodul muntean (*Ibidem*).

1288/1289

Iarna Regele stă mult timp la Cenad (*Ibidem*).

Iun. 26 Dieta regatului se desfăşoară la Foeni (Bárány A., *Torontal*, p. 18).

1289

După 8 sep. Regele se afla din nou la Kovin (DRH, C, XI–XIII, II, p. 312). Timp de mai multe luni, regele cutreieră comitatele Timişului, Caraşului şi Cenadului: pe 15 martie este la Semlacu Mare, 29 aprilie la Caransebeş, în luna mai la Secăşeni, în iunie la Caraşova, 18.06.1290 la Cenad sunt documente care certifică vizita regală prelungită în zonă (Szentkláray J., *Krassó*. p. 185–189).

1290

Mai 27 Grigorie, episcop de Cenad, este şi vicecancelar al curţii regale, emiţând mai multe documente (DRH, C, XI–XIII, II, p. 322–323).

Mai Comitele Petru, fiul lui Mihai de Boldur, este răsplătit de Laurenţiu, fiul lui Laurenţiu,voievodul transilvan, pentru credinţa şi serviciile sale credincioase (*Idem*, II, p. 325–326).

Mai–Iun. Regele Ladislau IV este ucis în luptele cu cumanii şi este înmormântat la Cenad: „occiditur in pugna Cumanis anno 1290 et Chanadini terrae infoditur”, în biserica Sf. Gheorghe; mai târziu corpul regelui a fost dus şi înmormântat la Oradea.

1291

Oct. 9 În lista demnitarilor din Banat sunt comsemnaţi Grigorie, episcop de Cenad şi Laurenţiu ban de Severin şi comite dublu de Kovin şi Caraş (*Idem*, p. 381).

1292

Nov. 10 Regele Andrei al III-lea dăruieste unuia dintre credincioşii săi pământul mănăstirii Hodoş–Bodrog (Juhász K., *Die Stifte*…, p. 220–222).

1296

F.d. Schimb de posesiuni între ramurile familiei nobiliare Chanadin; este amintit satul Palata, azi parte de hotar a Cenadului, al cărui nume vine de la palatul construit acolo: „Noi, capitlul bisericii din Cenad dăm de ştire că comitele Toma, fiul lui Pancraţiu din neamul Chanad, împreună cu fiul său magistrul Laurenţiu pe de o parte şi comitele Nicolae zis Turnus, împreună cu fiii săi Mihail şi Bez numiţi de Bezy (satul a luat numele de la om sau invers?, N.N.) pe de altă parte, venind înaintea noastră şi fiind de faţă şi nobilii Barraba, fiul lui Barraba, Grigore fiul lui Chanad şi Ştefan fiul lui Dionisie şi Benedict fiul lui Filip, din acelaşi neam Chanad şi învoindu-se, consimţind şi neîmpotrivindu-se ei întru nimic, susnumitul Toma împreună cu fiul său, ne-au declarat prin viu grai, că susnumitul comite Cosma şi fiul său s-au legat în numele său şi al fiilor săi să lase comitelui Nicolae şi susnumiţilor săi fii un pământ al său de moştenire ce-i aparţinea lui, numit Palata, aşezat lângă satul Ladan, tot al comitelui Toma, pe care pământ ei l-au arendat comitelui Nicolae şi susnumiţilor săi fii” (DRH, C, XI–XIII, II, p. 419).

1298

Aug. 4 Actul constitutional întocmit de cler şi nobilime cu prilejul încoronaăii regelui Andrei al II-lea conţine o serie de prevederi ce doresc să refacă viaţa economică şi socială a regatului. Printre ele,

termenul de trei luni pentru restituirea bunurilor, posesiunilor, părților furate, ocupate de diverse persoane şi instituții pe seama proprietarilor de drept; se desființează dările introduse pe vremea regelui Ladislau al IV-lea, se introduce moneda unică („regală şi oficială, din a cincea topire, pe termen de doi ani"); judecățile strâmbe să fie reluate; iobagii se pot muta dintr-un loc în altul după plata dării obişnuite şi cu voia stăpânului; nici un om călare sau pe jos care nu duce un transport cu sine să nu plătească niciunde nici o vamă; străinii care vin în țară să nu plătească taxă pentru el şi bunurile sale etc. (DRH, C, XI–XIII, II, p. 443–453).

1299

F.d. Regele confirmă vechile privilegii ale mănăstirii Sfintei Fecioare din Igriş, prezentate de abatele Eligiu şi întărite de Anton, episcop de Cenad şi vicecancelar regal (*Idem*. II, p. 454–455).

F.d. Scrisoare de întărire a capitlului din Cenad pentru Leustaciu şi Lothard pentru satul Adrian (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 97–98).

Sec. XIII

În registrul de la Oradea sunt consemnate mai multe judecăți ale unor locuitori din Banat supuşi la proba fierului înroşit, purtat de unii împricinați; aflăm numele unor comiți de Cenad, nobili din familia Chanadin, locuitori de aici: pristaldul Joanca de Cenad, Gervasium din neamul Chanadin, pristaldul Gonga din neamul Hudus, Nicolae arhidiacon şi călugăr de Cenad, pristaldul George de Cenad, Sunad din Cenad, Mihail de Cenad (DRH, C, XI–XIII, I, p. 37–147).

SECOLUL AL XIV-LEA

1300

F.d. În fața capitlului din Cenad se prezintă la judecată Ştefan fiul lui Parabuch şi magistrul Ioan şi comitele Benedict de Voia (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 98).

1301

Moare ultimul rege din dinastia arpadiană şi se declanşează o perioadă de anarhie feudală, în care Anton, episcopul de Cenad, joacă un rol important.

Iul. 30 Anton, episcop de Cenad, alături de alți prelați, acordă 40 de zile de indulgențe bisericii din Trnava (Slovacia) (DRH. C, XIV, I, p. 7).

1304

Mar. 31 Papa acordă priorului fraților predicatori din regat dreptul să dezlege pe doi dintre fiii unor preoți latini, născuți dintr-o căsătorie a acestora făcută după ritul grecilor (adică ortodox) pentru ca să poată fi numiți în diferite funcții administrative şi eclesiastice (*Idem*, p. 28).

Sep. 6 Regele ceh Venceslas vine la Cenad, de unde ia două degete din moaştele sfântului Gerardo, pe care le duce la Praga (Juhász K., *Die Stifte*, p. 31).

1305

Dec. 6 Episcopii de Cenad şi Veszprem îl încoronează ca rege al Ungariei pe pretendentul Otto (Marki S., *Arad*, I, p. 132).

F.d. Petru de Hasnos este proprietarul satului Seleus, fapt confirmat de un act al capitului din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 98).

1306

Apr. 10 Ca răsplată a devotamentului, noul rege Otto îl numeşte pe Anton, episcop de Cenad, drept cancelar al curţii regale, calitate în care acesta emite mai multe documente (DRH, C, XIV, I, p. 48).

Iul. 31 Papa Clement al V-lea acordă onoarea de a-i înmâna paliu şi însemnele de arhiepiscop de Kalocsa, episcopilor de Bosnia şi Cenad (*Idem*, p. 52).

Aug. 10 Papa confirmă afurisenia predecesorului său asupra tuturor celor care-l sprijină la tron pe pretendentul Venceslav şi o extinde şi asupra celor care-l spirjină pe Otto, poruncind tuturor să-l părăsească şi să-l sprijine pe Carol Robert (*Idem*, p. 55).

1307

Vara Papa îl cheamă la Avignon pe Anton, episcop de Cenad, certându-l pentru implicarea sa în politică în aceşti ani de anarhie (*Idem*, p. 56).

Sep. 3 Benedict este noul episcop de Cenad (*Ibidem*).

Aug. Are loc înscăunarea regelui Carol Robert de Anjou, dar şi prima vizită a noului rege la Timişoara (în toamnă), cu care prilej încep şi lucrările de construcţie — din piatră — a castelului (azi al

Huniazilor) şi a cetăţii, cu meşteri şi arhitecţi italieni.

Toamna, Martin, fiul lui Bugar, participă la asedierea şi cucerirea cetăţii Mehadia pe seama noului rege, ţinută de Ioan, fiul fostului ban Teodor (de Voiteni, din familia Cenad).

1308

F.d. Legatul papal Gentile a primit 23,5 mărci de argint pur de la episcopul de Cenad, parte din cele 40 de mărci, datorate ca dijmă papală pentru un an (*Idem*, p. 61).

1309

F.d. Legatul papal transcrie sumele primite de la episcopul din Cenad (*Idem*, II, p. 62).

Iun. 19 La încoronarea regelui Carol Robert ia parte şi Benedict, episcopul Cenadului; notaţia îi aparţine notarului public şi datează din 3 sep. (*Idem*, p. 162).

Iun. 20 Benedict, episcop de Cenad, scrie că „noi, care suntem în hotar cu părţile Transilvaniei, nu am aflat vreodată altceva nici din zvon obştesc, nici de la oameni în parte, decât că orice om, fie cleric fie mirean, are voie să treacă liber prin orice ţinut al domnului voievod (al Transilvaniei, N.N.) fără vătămarea lui sau a bunurilor sale” (*Idem*, p.132).

1310

Apr. 18 Legatul papal confirmă primirea banilor de dijme papale de la episcopul de Cenad (*Idem*. p. 62).

Oct. 25 La Timişoara se află judele curţii reginei, deci, implicit, şi membrii curţii regale (*Idem*, p. 177).

1311

Ian. 9 Capitlul din Cenad întăreşte donaţia comitelui Mihail din Beez pentru magistrul Ioan şi fiii lui, pentru moşiile Sap, Kalanda şi Morouch, în schimbul cărora a primit un rob şi trei mărci (*Idem*, p. 184–185).

1312

Iul. 29 Pentru meritele sale militare, nobilul Nicolae fiul lui Toma, din neamul Chanad, primeşte însemnate privilegii de la rege. Printre ele şi dreptul de a cere următoarea vamă „doi dinari banali pentru fiecare car gol mergând după sare în părţile Transilvaniei şi tot doi dinari banali şi patru drobi de sare de la fiecare car încărcat cu sare care se reîntoarce din acele părţi; de asemenea câte un fertun de fiecare car încărcat, numit în limba obişnuită masa; de asemenea două pondere de fiecare bucată de postav de Ypres; de asemenea o ponderă din fiecare bucată de postav de Tournai; de asemenea o jumătate de ponderă pentru o bucată de postav de Haga; de asemenea o ponderă de fiecare butoiaş de vin; de asemenea de fiecare cal de vânzare o ponderă, iar de fiecare bou un dinar; de asemenea un dinar după două vite mici” (*Idem*, I, p. 262–263).

1314

Mar. 20 Regele Carol Robert de Anjou face o vizită la Timişoara, pentru verificarea terminării construcţiilor, în vederea mutării reşedinţei regale aici (*Idem*, p. 272).

1315–1323

Timişoara devine reşedinţa regelui Carol Robert şi dobândeşte rapid o faimă europeană.

1315

Mar. 14 În faţa regelui Carol Robert se prezintă cumanii Kondam şi Juphogo din neamul Kool şi spun că posesiunea Beba Veche este dată cumanilor de regele Ştefan al V-lea; regele recunoaşte acest fapt şi dispune reintroducerea lor în posesie (*Idem*, p. 229).

Iun. 8 Regele se află în noua sa reşedinţă regală de la Timişoara, loc de unde cere respectarea proprietăţii lui Ştefan, judele din Haţeg (*Idem*, p. 234).

Iul. 1 Două donaţii regale pe seama unor credincioşi sunt emise acum din Timişoara (*Idem*, p. 236).

Iul. 15 Baronii şi prelaţii regatului se adună la Timişoara într-o dietă, spre a îmbunătăţi starea ţării (*Idem*. p. 238).

Aug. 1–9 Carol Robert se află la Lipova, probabil la băi — semn că dieta regală s-a încheiat (*Ibidem)*.

Sep. 16 Din Timişoara, regele acordă libertatea tuturor negustorilor străini ce vor veni în regat, plătind doar vămile obişnuite (*Idem*, p. 254).

Toamna Se desfăşoară un episod din lungul şir al luptelor pentru zona Severinului, prin asedierea şi cucerirea cetăţii Mehadia, ţinută de Ioan, fiul banului Teodor de Voiteni, împotriva voinţei regale. Iată un fragment despre cum a obţinut regele victoria: „Şi apoi, când l-am trimis pe Theodor banul, prizonierul nostru capturat de către magistrul Pavel, şi alţi credincioşi ai noştri sub cetatea numită Mehadia a

aceluiaşi ban Theodor, şi acel magistru Pavel a pus ca acel Theodor banul să fie dus sub acea cetate a sa legat de cozile cailor şi când Ioan, fiul aceluiaşi Theodor, împreună cu trupe de ajutor ale domnului despot din Vidin s-a încăierat cu magistrul Pavel şi cu alţi credincioşi ai noştri, acel magistru Pavel, făcându-ne slujbă vrednică de laudă în acea luptă şi repurtând biruinţă şi triumf asupra acestuia, ne-a trimis nouă în semn de victorie prizonieri dintre oamenii aceluiaşi Ioan şi ai domnului despot”. Actul este din 23 octombrie 1317 şi răsplăteşte credinţa magistrului Pavel (M. Holban, *Din cronica…,* p. 90–91).

Dec. 15 Regele se află, din nou, la odihnă la Lipova (DRH, C, XIV, I, p. 256).

1316

Mar. 1 Din Timişoara, regele ordonă cercetarea situaţiei juridice a pământului pustiu Peel din comitatul Timiş, spre a-l putea dona magistrului Ioan de Bobda, ca răsplată pentru multele şi credincioasele sale servicii (*Idem*, I, p. 271–2 72).

Mai 6 Capitlul din Cenad raportează regelui asupra verificării pământului Peel, făcută în prezenţa vecinilor şi megieşilor, inclusiv despre hotărnicia acestuia: „Noi (capitlul) am trimis împreună cu Pavel, fiul lui Iwanka, omul vostru (al regelui), pe omul nostru, adică pe magistrul Hippolit, ajutorul de cantor al bisericii noastre. Aceştia întorcându-se apoi, ne-au spus amândoi într-un glas că în cea dintâi miercuri după octavele Sfântului Mucenic Gheorghe (4 mai) sosind la locul pământului numit Peel, aflător în comitatul Timiş şi întrunind pe megieşi şi pe vecini, adică pe magistrul Desideriu şi

pe Mihail, fiul lui Pavel, împreună cu Pavel omul vostru şi cu fratele său Dimitrie, l-au hotărnicit şi neîntâmpinând nici o împotrivire, l-au pus în stăpânire pe pomenitul magistru Ioan. Mersul hotarelor acestui pământ se deosebeşte în felul acesta: hotarul întâi începe din partea de răsărit lângă hotarul unui pământ pustiu numit Baak. În locul acela am ridicat două semne de hotar noi, ridicând apoi 11 semne de hotar în 6 locuri, alături de cele 6 semne de hotar vechi. Apoi hotarul coteşte spre miazăzi, până la un loc numit Medyesholm. După aceea se îndreaptă spre apus, pe lângă moşia acelui Ioan (adică Bobda), până la pământul lui Pavel şi Dimitrie, numit Uche. De aici, însă, coteşte spre miazănoapte, trecând pe lângă 15 semne de hotar vechi. Apoi coteşte spre răsărit, până la semnul de hotar de început, şi acolo sfârşeşte" (*Idem*, p. 273).

Mai 19 Din Timişoara, regele Carol Robert, într-o donație către Ioan de Bobda, mărturiseşte că i-a făcut această donație (pământul Peel, citat mai sus) „pentru acoperirea pagubelor sale, pe care le-a făcut oştirea noastră, pe care o îndreptasem din pricini grele şi de neînlăturat spre un sat al său numit Beregsău Mic („Nempty"), care, prin şederea necurmată a acestei oştiri a noastre, a fost jalnic sărăcit şi prăpădit în mai toate bunurile sale mişcătoare şi nemişcătoare, împrejurare în care acel comite Ioan, pătimind cu răbdare pentru noi, a îndurat o pagubă de 200 de mărci" (*Idem*, p. 274).

F.d. Tentativa de asasinat a întregii familii regale (rege, regină, cei doi copii), comandată de Petru fiul lui Petenye, este dejucată iar autorii sunt judecați, condamnați şi executați.

Dec. 15 Moare, la Timişoara, regina Maria, care este înmormântată în biserica Sf. Ecaterina (zona Liceului Pedagogic de azi).

1317

Feb. 24 Din Timişoara, regele Carol Robert le acordă negustorilor din Viena un important privilegiu comercial „pentru ca bunurile voastre pământeşti să se înmulţească şi să sporească în vremurile noastre şi să aveţi, cu ajutorul lui Dumnezeu, belşug de bogăţii, asigurăm obştea voastră, o încredinţăm şi o chezăşuim prin mărturia celor de faţă, să veniţi slobozi şi nestingheriţi cu mărfurile voastre, de orice fel şi orice soi în regatul nostru, atât pe uscat cât şi pe apă, pentru a face negoţ şi a vă spori astfel averea voastră, plătind vămile cuvenite şi datorate la locurile de vamă, purcezând sub osebita noastră pază şi ocrotire” (*Idem*, p. 287).

F.d. Se naşte fiul nelegitim al regelui, Coloman (Kalman). La Timişoara se desfăşoară un mare turnir (Miletz, J., 1876, p. 174).

Mar. 14 La Timişoara are loc o întrunire a baronilor şi prelaţilor regatului

care, în prezenţa regelui, stabilesc data viitoarei diete a regatului (DRH, C, XIV, I, p. 290).

Iun. 7 Din Timişoara, regele cere unui om de încredere să verifice dacă posesiunile Philupteluke şi Rygachteluke — cerute de Dionisie, vicecomitele de Timiş — au fost ale unor nobili morţi fără moştenitori şi-i pot fi donate (*Idem*, p. 296–297). Pe 14 iunie, capitlul din Arad îl introduce pe Dominic în noile sale posesiuni (Nagy I, *Anjoukori okm*. I, p.

473–474), iar regele confirmă faptul pe 25 iunie (DRH, C, XIV, I, p. 300–301).

Iun. 14 Este amintit Fredel ca jude al episcopului din Cenad (*Idem*, I, p. 297). Sunt extrem de puține astfel de atestări, deşi funcția a fost exercitată în fiecare oraş.

Nov. 18–25 Regele cere capitlului din Arad să-şi trimită omul de mărturie care să verifice plângerea nobililor Thetews şi Wezews, potrivit cărora ruda lor Benedict, venind pe 10 septembrie la o moşie a lor a fost omorât şi lăsat la drumul mare de nişte oameni de acolo (*Idem*, p. 304).

1318

Feb. 28 Cnezul Baciu şi fiul său formulează o plângere în fața comitelui de Caraş împotriva lui Paul zis Oloz care a intrat cu forța în satul lor Ezeriş (Lukinich-Galdi, *Doc. Val.*, p. 55–57).

Mar. 1 Din Timişoara regele arată că episcopul de Cenad, Benedict, avea un frate, castelanul Arnold (nu se spune unde) şi nepoți de frate care sunt dăruiți cu posesiuni în Bihor (DRH, C, XIV, I, p. 309).

Apr. 13 Magistrul Simion, comite de Caraş, confirmă plângerea cneazului Baciu (*Idem*, p. 310–311).

Mai 13 Pentru slujbele sale credincioase, regele îi reconfirmă posesiunile magistrului Simion, comite de Somlou şi de Caraş (*Idem*, p. 312– 313). Interesantă atestarea acestui comitat (Sumlou, Sumplio etc.) aşezat în jurul Semlacului Mare şi Gătăii, cu o existență totuşi efemeră, întrucât cetatea Semlacului devine, mai apoi, reşedința comitatului Caraş.

Iul. 13 Familia Chanadin este la mare cinste la curtea regală a lui Carol Robert din Timişoara; magistrul Chanadin este preoposit de Oradea (va ajunge arhiepiscop primat de Esztergom) dar este şi secretar, notar şi comite al capelei regale timişorene. Împreună cu el, fraţii sau fiii lui Toma, fiul lui Pancraţiu, îşi primesc înapoi vechile lor moşii Pangrachfaua, Chenkwereme şi Hodoş (Bodrog) din comitatul Arad (*Idem*, p. 223).

Vara Ioan, fiul fostului ban Teodor, cucereşte pentru Alexandru Basarab cetatea Mehadiei (Ştefan Pascu, *Contribuţii*, p. 19).

Sep. 1 Constatarea comitelui de Caraş asupra faptului că magistrul Grigore din Sângeorge (Timiş) a pus să fie luate 17 căpiţe de fân din Omor (Roviniţa Mare) şi duse în satul său Sângeorge (DRH, C, XIV, I, p. 326).

Nov. 7 Suma pentru arhidiaconatul de peste Mureş este plătită în rate, cea de-a doua urmând a fi plătită de noul arhidiacon, Nicolae (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 98).

1319

F.d. Cenadul este amintit, din nou, ca având statutul de oraş(civitas, dar şi pe acela de cetate (castrum) (Győrffy Gy., I, p. 851).

Feb. 29 Nicolae Treutul este comite de Timiş şi primeşte mai multe posesiuni ca răsplată a serviciilor sale credincioase (DRH, C, XIV, I, p. 339).

Aug. 29 La Timişoara se întrunesc cardinalii şi episcopii regatului pentru a stabili principiul după care se poate revendica sfertul cuvenit fetelor dacă cererea

este făcută de mama acesteia(acestora (*Idem*, p. 371).

Aug. Cea de-a treia regină a lui Carol Robert, Elisabeta, ajunge la Timişoara.

F.d. Cetatea Mehadia este recucerită de către trupele regale (DRH, C, XIV, II, p.129).

F.d. Sunt trimise mai multe solii regale la curtea voievodului Basarab (*Ibidem*).

F.d. În satul Zagio este o mănăstire cu hramul Sfântului Petru; mai sunt amintite satele minor Zagio, Kiszagio, cu alt nume Velchefalva,Thidbay, Maraz, Verebes şi Temesed în comitatul Timiş, toate ale magistrului Gal, notar regal (Juhász K., *Die Stifte*…, p. 222–224).

F.d. Magistrul Lambert, în calitatea sa de jude al curţii regale (era totodată şi comite de Cenad) emite zeci de acte în tot decursul acestui an (DRH, C, XIV, I, p.339–373).

1320

Mar. 31 Timişoara Regele îi scuteşte de dări pe trei ani pe cei ce se vor aşeza în satele Beba Veche şi Halaszmorotva (DRH, C, XIV, II, p. 6).

Apr. 12–27 Regele porunceşte elucidarea neînţelegerilor dintre Nicolae, comitele de Timiş şi magistrul Emeric de Bečej (*Idem*, p. 7). Iar în mai, Lambert, jude al curţii regale şi comite de Cenad, amână dezbaterea definitivă a acestei cauze (*Idem*, p. 9). Acest Lambert va emite zeci de acte în dubla sa calitate, fiind unul dintre cei mai activi demnitari regali.

Mai 2 Judele curții regale donează lui Ladislau, fiul lui Hem, cele 3 sate Budurfalva din comitatul Caraş; este prima mențiune a familiei Himfy, cu rol important în istoria Banatului în veacurile XIV şi XV (*Csáky cs.okl*., p. 83).

Iun. 30 Regina Elisabeta îi dăruieşte lui Chanadin noi posesiuni (DRH, C, XIV, II, p.12).

Iul. 5 Aflat la Sibiu, Benedict episcop de Cenad, judecă pricina dintre orăşenii şi clericii de acolo (*Idem*, p.13–15).

1321

Mar. 21 Timişoara, Se desfăşoară o adunare a baronilor şi prelaților regatului în prezența regelui (Nagy I., *Anjoukori okm.*, II, p. 7).

1322

Iul. 8 Aflat la studii la Neapole în Italia, abatele Nicolae, prepozitul de Arad, adevereşte că a primit „o uncie socotită în carolini de argint" de la vistiernicul reginei Ierusalimului, Siciliei şi Ungariei (Maria, mama regelui Carol Robert) „sumă pe care aceiaşi doamnă s-a îngrijit să mi-o dea ca ajutor în boala de care sufăr" (*Idem*, p. 47).

Aug. 28 Magistrul Teodor de Voiteni îşi mărită fiica cu magistrul Gal, fiul lui Nicolae şi le donează acestora satele Sf. Ladislau şi Sf. Margareta cu biserici de piatră, din comitatul Cenad, dar şi Denta, Wuiudwar, Giera, Gungudeghaza cu biserici de piatră din comitatul Timişului, toate posesiuni ale familiei Voiteni, din neamul Chanadinus (DRH, C, XIV, II, p. 54–56 şi Suciu–Constantinescu, I, p. 169–170).

Aug. 31 La Neapole se face socoteala diferitelor medicamente pregătite şi date abatelui Nicolae de Arad (DHR, C, XIV, II, p. 56).

1323

Ian. 8 Din Timişoara, regele permite baterea de noi dinari: „Punem să se bată nişte bani noi de cei buni ca să dăinuiască necurmat şi să umble prin tot locul din țara noastră"; pentru aceasta regele obține acordul prelaților şi nobililor ca fiecare om din regat să plătească ½ fertun (*Idem*, II, p. 62–63).

Ian. 16 Din Timişoara, prepositul de Esztergom confirmă ridicarea lui Chanadin, doctor în drept bisericesc, în funcția de episcop de Agria (Zagreb) (*Idem*, p. 64). Este primul pas spre cea mai înaltă funcție eclesiastică a regatului, cea de cardinal primat de Esztergom, pe care o va obține peste câțiva ani.

Ian. 21 Este amintită biserica Sf. Gheorghe din Timişoara (Bőhm L., *Bánság,* p.119), una dintre cele mai longevive din întreaga istorie; restaurată de mai multe ori, va fi dărâmată în anul 1913.

Feb. 26 Este amintit George, fiul lui Paul, vicecastelan al cetății Timişoara (Nagy I., *Anjoukori okm*., II, p. 63–64). În acelaşi timp, magistrul Dionisie, marele stolnic, este şi castelan de Mehadia (DRH, C, XIV, II, p. 67). În martie el deține, concomitent, şi funcția de castelan de Jdioara iar fratele său Nicolae pe cea de castelan de Hosnus (comitatul Caraş) (*Idem*, p. 69).

Mar. 21 O nouă întâlnire între rege, prelați şi magnați, se produce acum la Timişoara (Nagy I., *Anjoukori okm*., II, p. 7).

Vara Regele Carol Robert de Anjou îşi mută curtea regală la Visegrad, dar Timişoara rămâne unul dintre centrele puternice ale regatului.

Sep. 3 Un act al capitlului din Cenad aminteşte satele Gherman — Mare şi Mic — din comitatul Caraş, pe care regele le dăruieşte magistrului Paul zis Magyar (DRH, C, XIV, II, p. 83–84).

Sep. 20 Fredel este judele episcopului de Cenad în satul Naidăş din Timiş;

mai sunt amintiţi locuitorii Ladislau, fiul lui Elleus, şi Laurenţiu fiul lui Arnold (Ortváy T., *Temes oklévéltar*, p. 35).

F.d. Capitlul din Cenad certifică vânzarea posesiunii Phyluplaka din comitatul Timiş între două ramuri ale familiei Chanadin, în prezenţa celorlalte ramuri ale familiei (DRH, C, XIV, II, p.60–61).

1325

Apr. 14 Regele îi confirmă magistrului Emeric de Bečej posesiunile Akach şi Sentmiklos din zona Tisei bănăţene (*Idem*, p. 144).

Iun. 5 Arad, Scrisoarea capitlului adevereşte cum se poate pierde o posesiune zălogită: „Grigore zis Feketev de Chery, trebuia să-şi răscumpere de la magistrul Posa de Zeer, castelan de Caransebeş şi Ilidia, la octavele rusaliilor, acum trecute, moşia sa numită tot Chery şi pe care o zălogise magistrului Posa pentru 9 mărci; sosind acea zi şi acel soroc, pomenitul Grigore nu s-a îngrijit să răscumpere sus-zisa moşie de la susnumitul magistru Posa, cu toate că împuternicitul magistrului Posa a aşteptat în chip legiuit în faţa

noastră (a capitulului) trei zile la rând” (*Idem*, p. 148–149).

Iun. 8 Ştefan fiul lui Parabuch — nobil cuman din Banat — îl denigrează pe Carol Robert de Anjou susținând că „puterea domnului nostru regele nu poate întru nimic să stea împotrivă şi să se compare cu puterea lui Basarab”; peste zece zile acesta este dojenit pentru aceste cuvinte (DRH, D, I, p. 37–38).

Iun. 16 Regele Carol Robert se află la Lipova (DRH, C, XIV, II, p. 151).

1326

Ian. 9 Regele ordonă capitlului din Cenad să trimită un om care să certifice dacă posesiunile Akach şi Zemyklos, ale magistrului Emeric de Bečej, sunt în comitatul Cenad sau în alt comitat (*Idem*, p. 171). Pe 31 ianuarie capitlul certifică prezența lor în comitatul Cenad (*Idem*, p. 173), acelaşi lucru certificându-l şi regele pe 5 aprilie (*Idem*, p. 179).

Oct. 1 Avignon, Papa Ioan al XXII-lea ordonă priorului ordinului călugărilor dominicani să ia măsuri împotriva ereticilor din regatul Ungariei (*Idem*, p. 201).

1327

F.d. Nobilii de Panky au în posesiune satul Zendereu din comitatul Timiş (*Idem*, p. 210).

F.d. Atestarea comitatului Torontal într-o pricină a comitelui Iacob fiul lui Phyle din Sumugi din comitatul Torontal (*Zichy cs. okm*. I, p. 282–284).

1328

Feb. 1 Papa îi cere lui Basarab, voievodul transalpin, să-i primească bine pe călugării dominicani ce vor veni în părțile sale (DRH, D, I, p. 39–40).

Apr. 22 În cetatea Arad, oamenii magistrului Emeric de Bečej l-au ucis pe Nicolae dregătorul capitlului de aici, cel ce era rânduit să administreze orașul și restul posesiunilor capitulare (DRH, C, XIV, II, p. 300–301).

Mai 8 Avignon, Papa Ioan al XXII-lea îi dojenește pe prelații regatului, la plângerea regelui pentru că „atunci când se întâmplă ca unii dintre cumani, români și slavi și alți credincioși să treacă la credința catolică… voi cereți cu prea multă străşnicie de la unii ca aceștia, astfel convertiți și de curând trecuți la religia catolică, dijmele întregi și chiar le stoarceți, pricină pentru care noii credincioși și cei astfel convertiți datorită faptului că mai înainte de convertirea lor nu obișnuiau să plătească aceste dijme, acum spun că de aceea sunt îndemnați ca să îmbrățișeze numita credință catolică, spre a da bunurile lor oamenilor bisericii; și mulți care, bucuros, ar trece la această credință, din această pricină se dau înapoi de la o atare convertire”. Papa le cere să se poarte cu îngăduință cu acești convertiți, pentru ca aceștia să nu se simtă asupriți (*Idem*, p.257).

Oct. 19 Comitele curții regale cere capitlului din Cenad să trimită un om din zona Cenadului (Kwkyner sau Fygud) ca delegat regal la un proces al nobililor din Bečej (*Idem*, p. 265). Pe 6 nov. capitlul împlinește voia judelui regal (*Ibidem*).

1329

Mai 12 Familia banului Teodor de Voiteni vinde o parte din posesiunile sale magistrului Gal, notar regal, anume Wyoudvar cu biserica Sf. Cruci, Giera cu biserica cu hramul tuturor sfinților, Chud, Regurtheluke şi pământurile Keseud, Donath, Medyes, Gungudeghaza cu biserica de piatră Sfântului Jacob, Zanyr, Bansarzova, Achad cu biserica de piatră în cinstea Sfintei Fecioare, pentru o mie de mărci de argint (*Idem*, p. 287).

Iun. 18 Regele, înapoind posesiunile Ahtummonostor şi Seryen din comitatul Cenad vechilor proprietari (descendenți ai familiei Ahtum, N.N.), îi cere capitului din Cenad să-şi trimită omul care să facă introducerea lor în posesie (*Idem*, p. 290–291).

Iul. 10 Mai multe familii din neamul lui Ahtum acordă posesiunea Seleuşul de Sus din comitatul Cenad ca pătrime datorată surorii lor (*Idem*, p. 293–294).

1330

Mar. 30 Familia nobiliară Gara stăpâneşte şi posesiunile Choney (Cenei), Bachy, Sarad şi Rekachofew în comitatul Timiş şi Felnac şi Swervusdey în comitatul Arad (Nagy I., *Anjoukori okm*., II, p. 479–482).

Apr. 3 Familia nobiliară Gara îşi stăpânea până acum neîmpărțite posesiunile; dintre acestea Cenei, Bachy, Sarad şi Recachofew (Bobda) erau în Timiş iar Felnac şi Servusdei în Arad; acum ei cer despărțirea şi hotărnicirea acestora (DRH, C, XIV, II, p. 314).

Apr. 15 Carol către capitlul de Buda „Ne spun Thuteus şi Wessceus fiii magistrului Emeric, că Dumbo de

Salank de lângă Mureş (zona Şeitin), pe când era încă nejudecată pricina dintre ei, printr-o răutate dinainte chibzuită, apucând de păr pe un jude al lor din Werusmorth numit Laurenţiu, l-a omorât în satul Figud"; regele cere cercetarea acestei situaţii (*Idem*, p. 317–318). Pe 25 aprilie, capitlul ia mărturia oamenilor din Jara, Kenez, Igriş şi Alchy, confirmând fapta (*Idem*, p. 319).

Iul. 11 Congregaţia nobiliară a comitatului se desfăşoară lângă Cenad; ca de obicei, atunci se înfăţişează şi plângerile celor nemulţumiţi; capitlul arată că nobilul Emeric de Bečej s-a prezentat pe 10 iulie, a stat o zi timp în care nimeni nu l-a acuzat de fapte rele, apoi a plecat (*Idem*, p. 331).

Vara Trupele regale se află la Timişoara de unde pleacă în campanie în Ţara Românească; învinse la Rovine, resturile oştirii se întorc în toamnă în Transilvania, inclusiv regele care îşi îngrijeşte aici rănile primite. Cronica pictată de la Viena redă astfel asprimea luptei: „Au căzut tineri şi bătrâni, principi şi nobili, fără nici o deosebire, căci această tristă întâmplare a ţinut mult din a şasea zi a săptămânii până în ziua a doua a săptămânii viitoare… şi românii au dus mulţi prinşi cu sine, atât răniţi cât şi nevătămaţi…" Să ne amintim cuvintele fiului lui Parabuch de acum câţiva ani, care susţinea că armata regelui său nu se poate măsura cu cea a lui Basarab.

Aug. 1 Capitlul din Cenad adevereşte următorul fapt: comitele Zemlec recunoaşte că nu poate stăpâni moşia Gyous de lângă Mureş şi posesiunea Pobur a abaţiei din Igriş, aşa că primeşte 30 de mărci de argint şi le vinde lui Emeric de Bečej (*Idem*, p. 332–333).

Aug. 15 Regele cere capitlului din Cenad să verifice reclamațiile familiei Himfy, potrivit cărora magistrul Dionisie, castelanul Mehadiei, a aprins satul lor Remetea (la N de Berzovia, N.N.) şi a luat 50 de porci, iar slujitorul său Ştefan din districtul Cuieşti a luat şi 3 cai din satul Karulus (*Csáky cs. okm*. p. 84).

Aug. 25 Capitlul din Arad arată că omul său a fost în satul Zazhaz („o sută de case"), apoi la casa lui Zemlec (Semlac), apoi la Salank, pentru chemarea în judecată a nobililor de acolo (DRH, C, XIV, II, p. 336).

1331

Ian. 5 Papa Ioan al XXII-lea îi scrie lui Chanadin că a fost ales arhiepiscop (cardinal–primat) de Esztergom şi va primi paliu prin intermediul episcopiilor de Oradea şi Veszprám (DRH, C, XIV, III, p. 1–2). Iată consacrarea unei vieți închinate bisericii, a acestui Cahanadin, urmaş al celui Chanadin din veacul al XI-lea.

Iul. 15 Conflictul dintre nobilii de Bečej şi cei din Semlac continuă prin faptul că Zemlek a venit şi le-a ocupat satul Gyous; capitlul arădean adevereşte faptul dar spune că acesta s-a mutat în casa lui Emeric de Bečej din Gyous pentru ca i-a ars casa sa din Semlac (*Idem*, p. 25–26).

Aug. 22 Ladislau vicecomite şi cei patru juzi nobiliari ai comitatului judecă procesul dintre cetățenii din Semlacu Mare şi fam. Himfy pentru faptul că aceasta a cotropit satul lor Karulus; fapta datează din 11 aprilie, dar se judecă acum, probabil în scaunul de judecată comitatens (*Csáky cs.okl*. p. 84).

Sep. 29 Nobilii de Bečej donează satul Weresmort regelui şi primesc alte două sate în acelaşi comitat Cenad (DRH, C, XIV, III, p. 33).

Sep. 30 Regele donează satele Zeleus şi Feltymar din comitatul Cenad şi Wereseghaz din comitatul Arad ca zestre de nuntă fetei nobilului din Haznus mort fără băieți (*Idem*, p. 33–34).

Dec. 7 Sâmbăta la Cenad este zi de târg (Győrffy Gy., *op. cit.,* I, p. 253).

1331–1337

Socotelile strâgătorilor de dijme papale din regat consemnează şi veniturile strânse din dieceza Cenadului (DRH, C, XIV, III, p. 221–248). Sunt date extrem de interesante despre satele cu biserici, preoți şi populație catolică din Banatul acelor vremuri. Aceste documente au iscat numeroase polemici între istorici, oameni de cultură şi ai bisericii, mai ales în privința etniei acelor catolici. Unii susțineau despre catolicii din Banat că ar fi fost doar maghiari, germani etc., în timp ce alții opinau că erau şi români, catolicizați în urma ofensivei catolice, patronate de papalitate. Unele documente citate înainte vorbesc despre această misiune apostolică catolică în Banat.

1332

Mar. 29 Se hotărniceşte posesiunea regală Tarnok, vecină cu Mako, fostă posesiune a familiei Chanad (*Idem*, p. 261–262).

Mai 28 Teodor de Voiteni, o ramură a familiei Chanadin, este stăpânul posesiunii Kemeche (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 98).

Iun. 21 Emeric de Bečej l-a învinovățit pe Dombow că i-a luat 4 boi din Weresmorth, dar fiindcă nu a prezentat probe la trei termene a pierdut judecata (DRH, C, XIV, III, p. 272–273).

Iul. 15 Cu toate acestea, zisul Dombow îi vinde lui Emeric şi fiilor săi posesiunea Mohar Rev de lângă Tisa (*Idem*, p. 273–274), semn ca afacerile merg înainte.

Oct. 13 Carol Robert se află din nou la Timişoara, de unde solicită rezolvarea unui conflict din Bihor (*Idem*, p. 282).

Iul. 28 Capitlul din Cenad adevereşte zălogirea unei părți din posesiunea Zeleus de lângă Igriş pentru trei mărci cu promisiunea înapoierii imediate la achitarea datoriei (*Idem*, p. 301).

Aug. 30 Regina Elisabeta cere capitlului din Cenad să cerceteze plângerea lui Paul Himfy că omul lui Paul zis Magyar de Themeskuz („dintre Timişuri") şi cnezul Bratan „venind cu silnicie asupra moşiei Remetea (Himfy) şi a locurilor ce țin de ea, le-a nimicit şi le-a pustiit cu totul"; capitlul îşi trimite omul, convoacă vecinii şi raportează reginei rezultatul investigației (*Idem*, p. 303).

1333–1335

Timişoara are în jur de 300 de familii.

1333

Feb. 3 Din Avignon, papa le cere episcopilor de Oradea şi Cenad să-i acorde lui Coloman, fiul nelegitim al regelui Carol Robert, dispensa cu privire la vârsta şi naşterea nelegitimă, pentru a putea ocupa orice

slujbă bisericească, inclusiv pe cea de episcop, atunci când va avea vârsta potrivită (*Idem*, p. 315).

1333–1335

Registrul dijmelor papale află la Cenad mai mulți preoți plătitori: Mihail prepositul capitlului, Mathei, prepositul bisericii Sfântul Salvator, Petru plebanul bisericii parohiale, Valentin canonic şi pleban, Nicolae abatele bisericii şi mănăstirii Sfântul Gerardo. Astfel Nicolae, custodele bisericii din Cenad, a plătit ca dijme papale o marcă şi 28 de banali şi încă 32 dinari şi 45 de groşi; mai sunt amintiți 11 preoți din Cenad cu sumele plătite de fiecare, dar şi parohul Ioan din Timişoara, cei din Seceani şi Sânmihai (DRH, C, XIV, III, p. 222). Pentru acelaşi an au plătit preoții dintre Timiş şi Bârzava din satele: Beesd, Sânmartinul Sârbesc, Ciavoş, Petroman, Ozlar, Fanchalaka, Berini, Sculea, Soca, Iobag, Gad, Voiteni, Obad, Zenderev, Dolaț, Zoruld, Livezile, Partoş, Viudvar şi Moravița (*Idem*, p. 222–223).

1334

F.d. Dijmele papale se plătesc, în acest an, în două rate (*Idem*, p. 229–242).

F.d. Regele ordonă capitlului din Cenad să ancheteze plângerea fam. Himfy care susține că un om al lui Paul zis Magyar şi cnezul din Feltelek au pustiit posesiunile lor (*Csáky cs. okl.*, p. 84).

Sep. 20 Capitlul din Arad adevereşte că: „Pavel Crispus („crețul”) din Lipova, înfățişându-se în fața noastră în numele său şi al lui Pavel, zis Saar, a făcut întâmpinare împotriva faptului că Blasiu, fiul lui

Toma, potrivnicul său, a susținut că e nobil, şi s-a legat să dovedească nobleţea printr-un act cu putere doveditoare şi prin mărturiile megieşilor săi, anume magistrul Gal literatul, magistrul Ladislau, comitele secuilor şi domnul episcop de Cenad. Drept aceea a protestat în întâmpinarea sa împotriva lui Blasiu şi a tuturor acelora care vor în chip mişelesc şi mincinos să-l arate drept nobil, ca să nu încerce vreunul din ei să-l arate drept nobil, câtă vreme este în cercetare" (DRH, C, XIV, III, p. 359).

Oct. 6 Arhiepiscopul de Kalocsa, totodată şi cancelar al regelui, vine în Banat de trei ori în acest an pentru a pregăti trecerea în regat a voievodului Micula din Muntenia. Cum această trecere era foarte urgentă şi necesita sume de bani, arhiepiscopul l-a însărcinat pe magistrul Thouka, castelan de Ersomlyo şi de Caraş, să impună suprataxe iobagilor din Jam şi Sângeorge. Cum acesta a profitat de situaţie şi a asuprit — cu taxe — mai mult pe unii decât pe alții, regele îi acordă prezentul act prin care-l disculpă, atât pentru prezent cât şi pentru viitor, de orice acuză pentru că a făcut un serviciu regelui (*Idem*, p. 360–361). Peste doar doi ani, credinciosul slujitor este deja comite de Timiş.

F.d. Registrul dijmelor papale consemnează şi plățile acestui an (*Idem*, p. 242–248).

1335

Feb.16 Magistrul Nicolae vicecomite de Timiş şi cei patru juzi comitatensi judecă procesul dintre Paul Himfy şi Fabian de Fele; ultimul reclamă faptul că un iobag al său a fost luat de Paul fără ca să-şi plătească darea obişnuită de strămutare; nobilul Himfy a mai făcut şi

alte pagube (C. Feneşan, *Noi informații*, p. 227–228).

Mar. 25 Regele ordonă comitelui monetăriei sale să „făurească dinari de trei feluri „anume florini buni şi curați din aur curat, după felul florinilor din Florența, dar ceva mai grei decât aceia, din care patru să se schimbe pentru o marcă de argint bun, iar trei şi jumătate pentru o marcă de plată, iar groşi va bate după felul groşilor noştri bătuți în anul trecut de orăşenii din Buda, şi dinari după felul scris mai jos. Groşii să-i facă din a şaisprezecea topire, tăind dintr-o marcă şaptezeci şi doi de groşi, din care şaizeci şi patru se vor schimba pentru o marcă de argint bun şi cincizeci şi şase pentru o marcă obişnuită sau de plată. Iar dinarii mici să-i facă din a treia ardere, tăind dintr-o marcă paisprezece pense; la schimb se vor da dintre aceştia zece pense pentru o marcă obişnuită, iar pentru fiecare groş şapte dionari mici” (DRH, C, XIV, III, p. 377–378).

1337

Apr. 22 Protestul nobilului din Bathij împotriva slujitorului lui Ştefan zis cel Alb, fiul lui Bodo, judele din Chama, cum că acesta şi alți oaspeți („hospites” = colonişti) au prins pe un slujitor de-al său trimis la târg la Chama, fără ca acesta să aibă vreo vină; mai mult, întorcându-se la moşia sa Hodoni, găseşte vitele celor din Chama păscând pe păşunea sa iar atunci când vrea să-i bată pe copii şi păstori („după cum li se cădea după o asemenea ispravă”) judele, cu slujitori şi oameni din Chama, au năvălit asupra sa vrând să-l ucidă. I-au ucis cu săgeți un cal ce valora mai mult de 20 de mărci şi un cal al slujitorului său. Comitele trimite omul său de

încredere care, întors la Timişoara, confirmă spusele reclamantului (*Idem*, p. 409–410).

Iun. 11 Judele curţii regale întăreşte înţelegerea dintre arhiepiscopul Chanadin de Esztergom şi magistrul Dionisie din acelaşi neam Chanad pentru stăpânirea posesiunilor lor, a bisericilor şi mănăstirilor din comitatele Cenad, Arad, Timiş şi Caraş. Aflăm astfel numele şi întinderea satelor, azi în trei ţări (România, Serbia, Ungaria); astfel, mănăstirea de la Monostorkanisa (Banatski Monostor) şi satul sunt împărţite, satul Weresdub va fi folosit pentru păscutul hergheliilor comune, Ban. Arandjelovo şi Rabej (Serbia), Ladan şi Dedemsog (Ungaria) sunt la fel împărţite, în timp ce Bodugasunfalwa şi Valcani sunt date câte unei părţi, pescăria Agarthow va fi folosită împreună, în timp ce Pordeanu va fi împărţit, la fel şi Seceani (aici sunt amintite casele lui Mihail, Cristofor, Ioan cizmarul, Dionisie; în plus este amintit izvorul artezian din mijlocul satului şi biserica); la Ciavoş/Grăniceri, satul cu morile şi vama sunt împărţite; la fel se întâmplă şi cu satele din zona Căpâlnaş: Azaw, Kapw, Piatra lui Filip, Slatina, Perew, Stanislohaza, Pestis, Căprioara, Bonthou, Kadrasso şi Wrkwta; posesiunea Hodoş cu cele trei sate şi Teş cu alte trei sate sunt şi ele date câte uneia dintre părţi (*Idem*, p. 414– 418).

Oct. 15 Avignon, Papa ia atitudine fermă împotriva apostaţilor din ordinul benedictin care s-au înstăpânit cu de la sine putere în patru abaţii — din Banat sunt Bulci şi Bisere — şi sfidează adevărata credinţă catolică. El cere să fie imediat îndepărtaţi din acele locuri (*Idem*, p. 425–427).

1338

F.d. În socotelile dijmelor papale din acest an sunt amintiți preoții din satul Sfântul Dumitru din dieceza Cenadului, care au plătit dijma cuvenită (*Idem*, p.433).

Mar. 24 Regele ascultă dorința lui Paul, zis Magyar, potrivit căreia moşiile sale Boka din Timiş (azi în Serbia) şi Alakzeg din Kovin (în Serbia) au nevoie să fie rehotărnicite şi cere capitlului din Cenad să facă acest fapt (*Idem*, p. 451).

Mai Pe 3 mai, capitlul raportează că a îndeplinit sarcina; aflăm că lângă Boka pe Bârzava se mai află posesiunile Zarchatelek, Saruld şi Leuch iar la sud de Bârzava, la Alazkeg, se află Wossyan, Jasa Tomic (Modoş), Fyhyz, Igantew, Salamonzege (*Idem*, p. 461–463).

1339

Ian. 6 Arhiepiscopul de Esztergom îşi cheamă neamurile într-o nouă judecată pentru posesiunea Şimand din comitatul Arad (*Idem*, p. 497).

Ian. 19 Regele ordonă capitlului din Cenad să-şi trimită omul de încredere care, alături de trimisul regelui, să rehotărnicească posesiunea Hegeseghaz din comitatul Cenad, la cererea proprietarului acestuia (*Idem*, p. 499).

Mar. 12 La cererea regală capitlul din Cenad răspunde că, într-adevăr, Bogdan voievodul cu oamenii săi au năvălit asupra satelor Gyos şi Seleuş, de unde au luat 14 boi, rănind de moarte un servitor şi arzând casa altuia (Lukinich–Gladi, *Doc. Val.*, p. 83).

F.d. Prima atestare cartografică a Timişoarei pe harta italianului Angelino Dulcerto, sub numele de „Tymesuar”.

1340

Nov. 26 Regele îi cere capitlului din Cenad să-şi trimită omul de credință în fața căruia Ioan sau Lucaciu din Kukenyer (la vest de Cenad) să cerceteze cazul de maltratare a unui iobag (DRH, C, XIV, III, p. 549). Pe 16 dec., capitlul raportează efectuarea cercetării (*Idem*, p. 552).

1341

Apr. 19 Capitlul din Cenad consfinţeşte împăcarea dintre magiştrii Gal de Omor şi Thouka, castelan de Timişoara şi comite de Timiş, în sensul că orice pricini de până acum sunt şterse, iar, pe viitor, orice neînțelegere care va apărea, va fi judecată de patru sfetnici regali şi hotărârea lor, luată cu cel puțin 3 din 4, va fi obligatorie pentru cele două părți; mai mult, dacă una dintre ele va muri, cealaltă va fi nevoită să respecte înțelegerea cu fiii celeilalte (*Idem*, IV, p. 22).

Mai 8 Judele curţii regale stabileşte vinovăția lui Gal de Omor şi a nobililor din Sytke, aflați în proces cu cei din Mogkereky, Mondola, Kalacha şi Folia pentru aceste posesiuni (*Idem*, p. 28–31).

Mai 19 Capitlul din Arad adevereşte plângerea unui nobil, care arată că Andrei, slujbaş al magistrului Gal în satul Achad, a venit pe 22 aprilie în satul Hordunhyg, rănind cumplit pe fratele său, pe slujitorii acestuia şi două femei, rănind patru cai şi ucigând un altul (*Idem*, p. 24 şi 34).

În acelaşi document sunt amintiţi „oaspeţii” (coloniştii) din Timişoara, vinovaţi şi ei în pricina cercetată (*Idem*, p. 34).

Iul. 4 Papa ordonă prepositului din Cenad să participe la soluţionarea controversei dintre parohul şi călugării (dominicani şi franciscani) din Bistriţa (*Idem*, p. 36).

Nov. 24 Aflat la Cenad, Dominic cel Roşu, strângătorul amenzilor judecătoreşti pe seama palatinului, îi descarcă pe fiii lui Emeric de Bečej de suma plătită acestuia, dar nu şi de aceea pe care trebuiau să o plătească potrivnicilor lor (*Idem*, p. 66).

Dec. 6 Oficialii comitatului Caraş atestă faptul că, pe 18 octombrie, Mauriciu şi „oaspeţii” din Opatiţa au prădat satul Remetea (Himfy, N.N.) de unde au luat animale şi bunuri (*Csáky cs.okl*., p. 84).

1342

Feb. 9 Cetăţenii Timişoarei nu au reparat podurile oraşului deşi regele ordonase de mai multă vreme acest lucru iar vameşul Benedict îi reclamă în faţa capitlului din Cenad pentru faptul că regele a suferit o pagubă de 30 de mărci din cauza nepăsării lor (DRH, C, XIV, IV, p. 70). Timişoara este numită „civitas” (oraş).

Nov. 28 Între cei 4 juzi nobiliari ai comitatului Caraş este şi un voievod, Emeric Ordas (*Csáky cs. okl*., p. 85).

Apr. 4 Magistrul Ladislau, fiul lui Gal de Omor (Roviniţa Mare) donează surorii sale Clara şi soţului ei, Blasius de Zeer, jumătate din posesiunea Uyudvor, părţi din satele Giera, Chud, Donat Teleki, Medyes, Gungudighaza. Zamer, Gătaia de Sus şi de Jos (aflate între Semlacu Mare şi râul Bârzava), satul Kisserd în întregime, cu condiţia ca dacă aceştia nu

vor avea copii, posesiunile să-i revină donatorului. Cu acest prilej este consemnată biserica de piatră cu hramul Sfintei Cruci din Wyodour, cea de piatră cu hramul Tuturor Sfinților din Giera, cea de piatră cu hramul Sf. Iacob din Gwngudyghaza şi cea din Iam (DRH, C, XIV, IV, p. 122–123.).

Mai 2 Capitlul din Arad certifică faptul că Lucaciu, fiul lui Rayk, a cotropit şi ține în stăpânire satele Steepkfolua, Lucaya, Bykesd, Harasthowth, Brankafolna, Feketeizwar şi Neuegtelek, ale cetății Ersomlyo a magistrului Posa, comite de Caraş (*Idem*, p. 126); toate satele erau în districtul Ilidia.

Aug. 1 Vicecomitele şi juzii comitatului Caraş atestă faptul că oamenii lui Paul Magyar au luat mai mulți iobagi din satul Perdvey (*Csáky cs. okl.,* p. 84).

Nov. 28 Juzii comitatului Caraş certifică faptul că omul magistrului Posa, comitele de Caraş, a ocupat posesiunile Halas şi Zill, aflate în litigiu între doi nobili, interzicându-le acestora să le ocupe până la soluționarea litigiului (*Csáky cs.okl*., p. 85).

F.d. Călugării ordinului benedictin vin în regat pentru a recupera mai multe foste mănăstiri ale lor; printre ele şi Bulci şi Bizere de pe valea Mureşului bănățean (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 11–13).

1343

Feb. 13 Capitlul din Cenad certifică revenirea la Chanadin a jumătății moşiei Palataerde („pădurea palatului", la V de Cenad) (DRH, C, XIV, IV, p. 115).

Apr. 4 Magistrul Ladislau, fiul lui Gal de Omor, se prezintă în fața capitlului din Cenad şi declară că donează surorii sale Clara şi soțului acesteia Blasiu de Zeer,

jumătate din posesiunile sale Uyudvor, Giera, Chud şi întreaga posesiune Kisserd din Timiş şi jumătate din Donath Teleki, Medyes, Gungudighaza, Zamer, Gătaia de Sus din Caraş, cu specificarea că, dacă Clara va muri fără urmaşi, posesiunile să-i revină (*Csáky cs.okl*., p. 85).

Apr. 24 Cnezul Bratan cu fiii şi "oaspeţii" din Sechtelek l-au atacat şi ucis pe Ioan, oficialul nobililor Himfy, trimis la Remetea să adune dările; i-au rănit pe cei doi însoţitori ai acestuia şi au prădat satul de 25 vite, 50 oi, 30 porci şi au ucis 12 cai, fiecare preţuit la 20 mărci (*Csáky cs. okl*., p. 85).

Mai 2 Luca, fiul lui Rayk, ocupă satele ce aparţin lui Posa de Zer, comite de Caraş, din domeniul cetăţii Ersomlyo (Vârşeţ): Steepfolua, Lucaya, Bykesd, Harasthouth, Brancfolua, Feketeizwar şi Neuegteluk (Pesty Fr., *Oláh. ker*., p.51).

Mai 26 Ştefan, ales episcop de Cenad, se află la curia papală din Avignon iar papa îi permite să-şi menţină şi privilegiile eclesiastice deţinute la Pécs (DRH, C, XIV, IV, p. 141–142).

Mai 26 Noul episcop profită de bunăvoinţa papei, cere şi obţine încă trei favoruri pentru unii dintre protejaţii săi (*Idem*, p. 142–143).

Iun. 30 Oficialii din comitatul Caraş adeveresc atacul locuitorilor din Semlacu Mare, în frunte cu judele Mihai, fiul lui Fabian, cu diecii şi cu meşterii oraşului, asupra satului Gherman (*Csáky cs. okl*., p. 85).

Sep. 9 Vicecomitele şi juzii comitatului Timiş certifică jaful făcut pe 25 aug. de oamenii magistrului Nicolae zis Orrus şi oaspeţii din Mera (hotar la N-E

de Pădureni, Timiş), care au luat turmele oamenilor din Sângeorge iar pe cnezul Lucaciu l-au dus cu ei (DRH, C, XIV, IV, p. 151).

Nov. 18 Judele curţii regale atribuie orăşenilor din Semlacu Mare posesiunea Karulus (*Csáky cs. okl.*, p. 85).

Nov. 27 Vicecomitele şi juzii nobiliari din comitatul Caraş adeveresc faptul că Ladislau, fiul magistrului Gal, a luat în prinsoare pe Micula, iobagul fam. Himfy, încă de acum trei săptămâni şi încă îl ţine închis (DRH, C, XIV, IV, p. 165–166).

Dec. 18 Vicecomitele şi juzii de Caraş adeveresc faptul că pe 6 dec. Bratan, cnezul din Şoşdea, împreună cu fiii săi, Grigore şi Finta, au luat 94 de scroafe ale iobagilor din Remetea, luându-l şi pe porcar, legat la mâini cu o cingătoare; porcarul fuge iar cnezul îşi reţine 15 scroafe (*Idem*, p. 166–167).

1344

Feb. 17 Din Avignon, papa îngăduie mai multor nobili, printre care şi lui Ioan, comitele de Cenad, să facă hagialâcul la Ierusalim (*Idem*, p. 172).

Mar. 11 Vicecomitele şi juzii de Caraş adeveresc fapta petrecută pe 4 martie, atunci când Mihai cel Mic, slujitorul lui Bedre, cnezul Dobrotă şi Lucaciu l-au prins pe câmp pe Mihail, iobag din Remetea şi l-au dus, legat de gât, în satul Bodugazunfalwa, luându-i o marcă, sabia, tolba, arcul, haina şi sumanul de postav gros în văzul tuturor celor adunaţi la târgul din zonă şi l-au ţinut legat zi şi noapte într-un ţarc (*Idem*, p. 175).

Apr. 24 În calitate de proprietar, capitlul din Arad arendează pescăria Morwthwa de lângă Tisa, nobililor din

Zeer, pentru 20 de mărci dupa socoteala din Lipova (*Idem*, p. 181).

Mai 3 O nouă înfăţişare în faţa capitlului din Cenad a nobililor din familia Chanadin, pentru împărţeala altor moşii ale lor (*Idem*, p. 183– 186).

Mai 28 Regele Ludovic I de Anjou se află la Lipova, de unde emite un document de privilegii (*Idem*, p. 189).

Iun. 8 Potrivit obiceiului, unii nobili trebuie să aducă un privilegiu mai vechi pentru a fi transcris în condica de la cancelaria regală; aşa procedează acum — la cererea judelui regal — şi Andrei fiul lui Grigore Tembes din neamul Chanad (*Idem*, p. 192).

Aug. 9 Avignon, Papa Clement îl numeşte pe Galhardo de Carceribus în funcţia de episcop de Cenad, motivându-şi astfel hotărârea: „chibzuind cu grijă mai întâi noi înşine iar apoi cu zişii noştri fraţi cu privire la faţa bisericească aducătoare de folos şi de rodire, care să fie pusă în fruntea bisericii din Cenad, în cele din urmă ne-am îndreptat ascuţişul minţii spre tine… a cărui învăţătură, viaţă şi purtare cinstită, înţelepciune în cele duhovniceşti şi purtare de grijă în cele lumeşti precum şi despre celelalte merite ale multelor tale virtuţi ni se aduc mărturii vrednice de crezare… te numim pe tine la biserica din Cenad şi te punem în fruntea ei ca episcop şi păstor…" (*Idem*, p. 207– 208).

Nov. 3 Acelaşi papă îl numeşte pe Galhardo de Cenad şi legat apostolic în Ungaria, cerându-i să ducă la îndeplinire sarcinile trasate de antecesorii săi legaţilor papali din acest regat (*Idem*, p.218).

1345

Feb. 22 Papa îi acordă lui Gheorghe de Chanadin, arhidiaconatul de Caransebeş avut până acum de Boniohannes de Campello (*Idem*, p. 226).

Mar. 7 Papa îl mută de Galhardo de la Cenad la Veszprem, iar în locul lui îl numeşte pe Grigorie; repetă aceleaşi laude pentru noul ales (*Idem*, p. 228–229). Pe 15 martie, papa îl somează pe noul episcop să trimită banii strânşi pentru dijmele papale la curia sa, acesta motivând că i-a trimis deja până la Veneția (*Idem*, p. 232). Pe 19 mai, Grigore recunoaşte datoria lui Galhard de 900 florini neplătită papei, dar şi pe cea de 500 florini neplătită de alt înaintaş, Ştefan (*Idem*, p. 242).

Iun. 30 Viceomitele şi juzii cărăşeni atestă faptul că, pe 7 ianuarie, Mihail, fiul lui Fabian, judele oraşului Semlacu Mare, împreună cu Dominic Santa şi Beke fratele magistrului Toma, dar şi cu meşterii Ioan, Lucaciu, Petru l-au atacat pe oficialul Toma cel Mare, pe drumul spre Gherman şi i-au luat un taur şi patru vaci (*Csáky cs. okl.*, p. 85).

Sep. 11 Papa confirmă faptul că Herman, din dieceza de Würzburg, are un canonicat şi o prebendă în biserica Cenadului, cu un venit annual de 6 florini de aur (DRH, C, XIV, IV, p. 252).

Sep.–Dec. Regele îl trimite pe episcopul Grigorie de Cenad la papa Clement al VI-lea la Avignon; alături îi este Boniohannes de Campello, arhidiaconul de Arad (*Idem*, p. 256).

Oct.–Nov. Acesta cere mai multe favoruri eclesiastice pe seama unor favoriți ai săi (*Idem*, p. 256–257, 258, 265–266, 269–270).

Dec. 16 Chanadin, arhiepiscopul de Esztérgom (din neamul Chanadin) protestează împotriva magistrului Ioan Bissenul care cere vechile posesiuni ale familiei sale: Weresdub, Cocha, Demeuar, Kengelus, Sulumus, Ebalfaya din comitatul Cenadului (zona Cenad-Valcani, N.N.) (*Idem*, p. 280–281).

F.d. La Cenad este amintită biserica închinată Sfânta Ana dar şi spitalul (David K., *Az Arpádkori…*, p.53).

1346

F.d. Episcopul Grigorie al Cenadului este bănuit că l-ar fi pârât pe rege la papă, cu prilejul soliei sale din anul trecut (Maria Holban, *Din cronica...*, p. 142).

Mar. 1 Nobilul Ioan, fiul lui Luca, este proprietarul posesiunii Gerebench (Grebenac) dar şi al Seleuşului, aşa încât opreşte, prin acte ale judelui curții regale (el însuşi fiind un apropiat al regelui, participant la multe campanii şi om al curții regale) pe Ioan cel Roşu din Halymba de a se înstăpâni la Seleuş (DRH, C, XIV, IV, p. 286–292).

Mar. 29 Capitlul din Arad certifică vânzarea posesiunilor Teuleus şi Feltimarteleke din comitatul Cenad către magistrul Theuteus de Bečej, marele uşier regal, pentru suma de 150 de dinari (*Idem*, p. 295–296).

Iun. 14 Capitlul din Cenad prețuieşte posesiunea Seleuş la 50 de mărci. În acelaşi timp, omul capitlului convoacă vecinii şi-l introduce în stăpânire pe magistrul Ioan (*Idem*, p. 299–300).

Iul. 14 Papa îi scrie regelui, dezvinovățindu-l pe Grigorie, episcopul de Cenad, de zvonurile că l-ar fi pârât papei pe rege (*Idem*, p. 310–311).

Dec. 15 În fața regelui, nobilii de Semlac vând pentru o sută de mărci (fiecare marcă la patru florini) posesiunea Semlac magistrului Theuteus, marele uşier regal (*Idem*, p. 325).

1347

Ian. 25 Boniohannes de Campello, arhidiaconul de Arad, aflat la curtea papală, cere şi obține mai multe privilegii; printre ele şi pe acela de a avea un altar portabil pentru a oficia slujbe atunci când se află în diverse locuri (*Idem*, p. 330–331).

Ian.–Mar. Ştefan, fiul lui Dionisie de Losonch, este ban de Severin (*Idem*, p. 332).

Apr. 5 Regele Ludovic I constată că „necontenitele plângeri ale iobagilor noştri din Periam şi din satele ce țin de acesta au obosit urechile maiestății noastre prin faptul că lucrurile şi bunurile lor le-au fost luate cu silnicie, tâlhăreşte şi hoțeşte de către nişte nobili şi alți oameni semeți şi li se iau fără încetare, într-atâta că foarte mulți dintre ei au ajuns în cea mai grozavă sărăcie, şi astfel s-au împrăştiat în diverse locuri şi, prin aceasta, acele moşii ale noastre au fost mult sărăcite şi pustiite…” Regele decide să curme această stare şi ordonă marelui uşier regal să meargă la fața locului şi să recupereze bunurile furate, iar dacă cineva s-ar împotrivi, acesta să folosească orice mijloc pentru a le înapoia iobagilor din Periam, neavând nimic de suferit din pricina mijloacelor folosite (*Idem*, p. 347).

Apr. 5 Magistrul Theuteus din familia de Bečej (mare uşier, comite de Pylys, castelan de Visegrad şi Buda Veche) îi cere regelui stăpânirea asupra posesiunilor Zeuleus şi Wereseghaz din comitatul Cenad. Cum regele nu ştie întinderea acestora, ordonă capitlului din Cenad să trimită pe Luca de Kukyner şi pe alţii care să le hotărnicească şi să le dea în stăpânire celui ce le-a cerut (*Idem*, p. 348). Pe 19 aprilie, capitlul raportează îndeplinirea misiunii (*Idem*, p. 350–351).

Apr. 7 Regele cere palatinului să-l repună pe magistrul Albert, notarul special al reginei mame, în posesiunea sa Deakolch, cu alt nume Bukraan, din comitatul Caraş, ocupată abuziv de Mihail, Toma şi Marcu, fiii lui Benedict (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, IX/6, p. 21–22).

Aug. 20–26 În prezenţa palatinului regatului se desfăşoară congregaţia nobiliară a comitatului Caraş, lângă oraşul Semlacu Mare. Se judecă o pricină de acum patru ani, atunci când nobilii Himfy i-au luat 2 cai cu frâie şi şei, două tolbe, mai multe mărci, o haină, o manta dar şi alte lucruri lui Nicolae, fiul lui Pavel, locuitor de Semlacu Mare. Cum, însă, pârâţii nu s-au prezentat, ei sunt citaţi la următorul termen de judecată. (DRH, C, XIV, IV, p. 395).

Aug. 27–30 Congregaţia comitatelor Cuvin şi Torontal se desfăşoară lângă satul Olnas (*Idem*, p. 396). Ca de obicei, se judecă mai multe pricini, unele consemnate documentar, altele necunoscute.

Dec. 11 Capitlul din Arad adevereşte cercetarea judiciară între nobilii Himfy şi Nicolae, fiul lui Bodur, pentru posesiunea Perdwe (*Idem*, p. 313).

1348

Aug. 16 În fața capitlului din Cenad se prezintă Ioan Book, colonist („hospites”) din Periam, reclamând faptul că a fost prădat zilele trecute de judele Dionisie la drumul mare (Juhász K., *Die Stifte*, p. 85).

Sep. 11 Vicecomitele şi juzii de Caraş amână procesul dintre familia Himfy şi Iacob, fiul lui Beed, cauzat de furtul a patru boi (*Csáky cs.okl.*, p. 86).

F.d. Ioan şi frații săi, fiii lui Paul Himfy, zălogesc o parte din posesiunea lor, Remetea, pentru 40 de mărci, lui Iacob Beed, oştean al curții regale. Partea zălogită se întinde la sud până la râul Bârzava, la vest până la Gherteniş, la nord până la Şoşdea şi la est până la Iersig. Suma le este necesară spre a-şi plăti dările față de comitatul Caraş (*Idem,* p. 86).

1349

Mar. 22 Elisabeta, regina mamă, îi cere papei Clement al VI-lea indulgențe pentru biserica Sfântul Ludovic episcopul, pe care a pus să se zidească la Lipova; papa îi încuviințează indulgențe de un an şi 4o de zile, cu prilejul hramului respectivei biserici (DRH, C, XIV, IV, p. 473).

Mai 13 Capitlul din Cenad confirmă un schimb de posesiuni între două familii de nobili: Aranhasow numită şi Zaramaz şi Kereh, sunt schimbate pentru Beregsău Mic, toate în comitatul Timiş (*Idem*, p. 478–479).

Iun. 24 Regele acordă genovezilor un important privilegiu comercial „orice genovez sau ins care poate fi socotit genovez şi care s-ar bucura de dreptul genovezilor să poată şi să aibă voie de acum înainte

să care şi să pună să se care, fără nici o supărare în ce priveşte bunurile sau ființa lui, toate lucrurile, mărfurile şi bunurile de vânzare de orice fel, speță sau soi ar fi ele, pe apa Dunării şi pe uscat, venind de la Orşova spre Timişoara, până la Buda… fără plata vreunei vămi pentru negoț, sau pentru folosirea drumurilor" (*Idem*, p. 486).

Iul. 4 Regele, la rugămintea banului de Severin, dăruieşte lui Ioan şi Marcu, slujitorii săi, posesiunea Biniş din districtul Cuieşti: „adică începând de la obârşia izvorului numit Biniş până acolo unde acel izvor sau râu Biniş se varsă în alt râu numit Capas, ca să aşeze satul şi să-l stăpânească pe veci şi să ne slujească după obiceiul acelui ținut (Viorel Achim, *Districtul Comiat,* p. 55–56).

Iul. 11 Regele Ludovic I de Anjou mărturiseşte că „molima sau piericiunea a încetat în țara noastră" (DRH, C, XIV, IV, p. 489). Este vorba despre marea epidemie de ciumă din Europa, care a înjumătățit populația continentului.

Aug. 7–10 Regele se află la Timişoara, de unde emite mai multe documente de donație a unor posesiuni (*Idem*, p. 492).

Aug. 22 Magistrul Nicolae, comitele de Timiş şi juzii nobililor adeveresc plata sumei de şapte mărci (în dinari) pe care Ioan, fiul lui Paul Himfy, a făcut-o fiilor lui Casimir de Folia (nu se scrie despre ce anume era vorba). După plata şi celei de-a treia rate, respectivii vor merge la Cenad, unde vor cere capitlului să dea o scrisoare de descărcare pentru fam. Himfy (*Idem*, p. 496).

Sep. 14–19 Lângă Timişoara se desfăşoară congregaţia nobiliară a comitatului Timiş, în prezenţa palatinului Nicolae (DRH, C, XIV, IV, p. 502). Pe 14 sept., nobilii de Bobda i se plâng despre uzurparea posesiunii lor Kalanfa de către magistrul Lambert, odinioară jude regal şi comite de Cenad; nobilii jură pe cruce că acesta este adevărul, iar palatinul procedează la retrocedare (*Idem*, p. 502–503).

Oct. 4 Prima atestare documentară a districtului Kuesd (Cuieşti), în zona Bocşa–Dognecea (D. Ţeicu, *Banatul montan*, p. 438).

Nov. 8 Ioan, fiul lui Paul Himfy nu poate face a doua plată, fiind strâmtorat, iar creditorii — nobilii din Folia — îl înţeleg şi amână plata cu condiţia ca, dacă nu va plăti, va pierde tot ce a plătit până acum (DRH, C, XIV, IV, p. 521).

Dec. 5 Voievodul Ioan, fiul lui Iuga, este repus în drepturile sale ereditare (datând de la mijlocul veacului trecut N.N.) din districtul Caransebeş: Spini, Prisaca şi altele (Şt. Olteanu, *Un document inedit*…, p. 1141–1146).

1350

Ian. 28 Un document papal constată moartea, la curtea papală, a lui Petru cel Roşu, lector şi dascăl al capitlului, din Cenad (DRH, C, XIV, IV, p. 527).

Mai 13 Capitlul din Cenad confirmă schimbul de moşii: Zaramaz contra Beregsău Mare (Belberekzow); cu acest prilej este amintit „pământul unde se ard cărbuni, numit Poalele Muntelui de Cărbune”, o pădure lângă râul Timiş (*Idem*, p. 479).

Mai 31 Papa îl numeşte pe Toma drept episcop de Cenad şi-i adresează o scrisoare plină de laude (*Idem*, p. 540–541).

Iul. 3 Magistrul Ubul este atestat drept castelan de Caransebeş (*Idem*, p. 544).

Oct. 5 Din Ilidia, comitele de Caraş i se adresează lui Grigore de Kaza, vicecastelanul său de Caransebeş, arătând că voievodul Lupciu, chemat cu alt nume Ioan, fiul lui Iuga, are din vechime posesiunile Spini şi Prisaca, ce acum sunt cotropite de altcineva. Vicecastelanul trebuie de îndată să-l introducă pe acesta în bunurile sale (St. Olteanu, *Un doc. inedit*, p. 1146).

1351

Iul. 11 Ambasadorul regal la curia papală solicită un canonicat pentru Nicolae de Lipova (DRH, C, XIV, vol. 10, p. 43).

Aug. 2 Timişoara, Vicecomitele de Timiş îşi trimite omul să verifice dacă „oaspeții din Mera au arat jumătate dintr-un semn de hotar al posesiunii Ozlar”; acesta certifică încălcarea acestei proprietăți (*Idem*, vol. 10, p. 47–48).

Aug. 3 Fiii lui Hench sunt puşi în stăpânirea posesiunii Biniş; printre vecinii şi megieşii prezenți s-a numărat şi cnezul Ilie (*Idem*, p. 48).

Nov. 8 Vicecomitele şi juzii comitatului Arad adeveresc faptul că iobagii din Gurk, Cublus şi Maşloc „folosesc cu silnicie moşiile numite Thold şi Berbenche; că au tăiat pomii roditori şi au pus să fie arate în întregime sesiile acelor moşii spre marea vătămare şi pagubă a nobilului Marcu (*Idem*, p. 77).

F.d. Albert, fiul lui Ulric a plătit 40 de florini pentru lectoratul bisericii din Cenad, iar Ioan arhidiacon de Arad, a plătit 49 florini pentru o prepozitură (*Idem*, vol. 10, p. 1).

1352

Ian. 20 Ladislau, capelanul regelui Ludovic I, ocupă mai multe funcții eclesiastice, inclusiv pe cele de arhidiacon şi de canonic în biserica din Cenad (*Idem*, p. 106). Este vorba despre „cadouri" pentru că efectiv acesta beneficia doar de sumele în bani aferente acestor funcții, dar nu le exercita efectiv.

Iun. 27 Capitlul din Cenad adevereşte donarea posesiunii Ozewleus (Seleuşul Vechi) nobililor din Felszelzeleus (Seleuşul de Sus), aflată lângă posesiunile Achton şi Seryen din comitatul Cenad (*Idem*, p. 139–140).

Nov. 8 Aflat la Ilidia, comitele de Caraş, magistrul Posa de Zeer şi fiii săi adeveresc cererea lui Iuga şi Bogdan, fiii lui Ştefan de Mâtnic „ca în libertatea în care cnezii au satele lor libere în districtul Sebeş, în aceiaşi libertate să stăpânească şi să sporească şi ei un pământ care zace pustiu, numit Valea Mâtnicului". Comitele le acordă acest privilegiu cu drept de jurisdicție asupra locuitorilor de acolo, cu excepția litigiilor de crimă, furt şi incendiu, pe care le putea judeca doar scaunul districtului Sebeş. Este prima atestare documentară cunoscută a familiei cnezilor de Mâtnic, devenită, de la sfârşitul secolului al XIV-lea, una din cele mai reprezentative familii nobile române bănățene (*Idem*, p. 160–161).

F.d. Regele dăruieşte posesiunea Urman, din comitatul Timiş, fiilor lui Petru zis Pogan (*Idem*, p. 101).

F.d. Iobagii din Fizeş l-au atacat pe Ioan, ce călărea spre oraşul Semlacu Mare (*Csáky cs. okl.*, p. 86).

1353

Mai 20 Ladislau, preposit de Cenad, este comite al cancelariei regale a lui Ludovic I de Anjou (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, IX/2, p. 301).

Oct. 14 Toma, episcopul de Cenad, plăteşte curiei papale suma de 20 florini de aur (DRH, C, XIV, 10, p. 236).

Nov. 4 Nobilii Himfy (Ioan şi Nicolae, fiii lui Pavel, fiul lui Heym, Nicolae, Petru şi Blasiu fraţii lor, Nicolae, fiul lui Gheorghe etc.) se înţeleg în privinţa posesiunilor lor Remetea, Harumprede, Ezeriş, Ozyuayg, Bokran, Zeurind, Mocyoz şi alte părţi din posesiunile aflate în apropierea locului Erdeuhath) din comitatele Timiş şi Caraş (*Idem*, p. 237).

1354

Feb. 1 Capitlul din Arad dă în arendă heleşteul său, Morthua, magistrului Nicolae de Zeer, pentru 20 de florini (*Idem*, p. 257).

Mai 4 Magistrul Nicolae, vicarul episcopului de Cenad, amână un proces pentru sfertul fetei dintre nobilii de Churtha (*Idem*, p. 310).

1355

Sep. 3 Juzii comitatului Caraş, aflaţi în scaunul de judecată de la Horom (Stara Palanka), adeveresc zălogirea, pentru o marcă şi jumătate, a unei curţi din Ghuluez şi a 20 de iugăre de pământ din Baiola (*Idem*, p. 360).

Nov. 8 Comitele de Caraş, totodată şi castelan de Horom, în prezenţa preotului Clement de acolo, arată că o treime din posesiunea Guluez, anume cea din sud, cu toate utilităţile — inclusiv promontoriul plantat cu viţă de vie — revine Caterinei ca sfert filial; mai sunt amintite podgoriile din Ciortea, Bayla, Guluez şi Veliko Središte (*Idem*, p. 371–372). Cu acelaşi prilej este amintită şi localitatea Bela Crkva (Biserica Albă, Weisskirchen) sub forma „Fejereyhaz".

Nov. 23 Vicecomitele de Caraş şi castelan de Golubac adevereşte împăcarea dintre Ştefan de Ghuluez cu Pavel şi Benedict, slujitorii magistrului Nicolae, pe care i-a rănit şi schilodit mai înainte; împricinaţii s-au împrietenit şi s-au împăcat definitiv (*Idem*, p. 374–375).

Dec. 16 Capitlul din Cenad avedereşte vânzarea posesiunii Ozelews, unde se află o biserică zidită în cinstea Sfântul Petru (*Idem*, p. 389–391).

1356

Mai 12 Voievodul Transilvaniei îngăduie mamei sale vitrege să cumpere posesiunile Zeleus şi Sentmiklos din comitatul Cenadului, aflate alături de ale familiei sale, iar capitlul din Cenad întăreşte înţelegerea şi cumpărarea lor efectivă. (*Idem*, vol. 11, p. 20–21).

1357

Ian. 29 Magistrul Mihail, fiul lui Gheorghe, este comite al cămării sării transilvane şi al monetăriei din Lipova (*Idem*, p. 89).

Mar. 4 Fratele Donat, viceprior de Caraş, este cavaler ioanit şi, totodată, perceptorul acestui ordin (*Idem*, p. 95).

Apr. 1 Capitlul din Cenad îl anunță pe rege că l-a introdus pe magistrul Benedict, fiul lui Paul Himfy, în stăpânirea posesiunii Remetea fără împotrivirea vecinilor (*Csáky cs. okl.* p. 86). Acest Benedict Himfy va juca un rol foarte important în istoria Banatului în următoarele decenii, dovedindu-se şi un nobil extrem de rapace, care va construi un adevărat „imperiu” funciar aici.

Mai 8 Regele donează mai multe posesiuni magistrului Mihail, fiul lui Gheorghe, notarul special al regelui, comitele cămărilor (de sare şi a monetăriei) din Lipova (DRH, C, XIV, 11, p. 127).

Sep. 25 Cnezii Basarab din Caraşova Mare şi alt Basarab din Caraşova Mică au venit la Secăşeni „în tăcerea nopții, înarmați şi cu răutate precugetată, au voit să-i omoare (pe fiii lui Socol) şi, dacă n-ar fi putut scăpa cu fuga, i-ar fi ucis pe ei fără îndoială, iar casele lor le-au dat pradă focului iar prin acest foc le-a fost pricinuită lor o pagubă de 40 de mărci. Iar actele lor doveditoare ce fuseseră întocmite şi date pentru moşiile lor numite Cele două Secaşuri (Secăşeni), au fost mistuite de foc în acea casă” (*Idem*, p. 287).

Dec. 5 Farcas, Grigorie şi Nicolae, fiii cnezului din Secăşeni (Zekaspatak), dăruiesc magistrului Ioan Bissenul satul lor; în schimb acesta le va da o sesie de pământ unde să-şi ridice 50 de gospodării (*Idem*, p. 200–201).

1358

Feb. 28 Nobilul bănățean Nicolae Lațcu, prezent la Avignon, cere papei Inocențiu al IV-lea scutiri şi privilegii pentru bisericile sale din Banat, aflate între

ortodocşi; printre acestea şi biserica Sfânta Maria din Seceani, dar şi numirea rudei sale Petru fiul lui Ioan, drept canonic de Cenad, deşi acesta este custode, are un canonicat şi o prebendă în biserica Aradului, fapt confirmat de papă (*Idem,* p. 236).

Avignon, Papa acordă o iertare de păcate de cinci ani şi de cinci ori patruzeci de zile tuturor celor ce se vor pocăi (pentru faptele lor) în bisericile Sfântul Laurenţiu din Covăsânţ, Sfânta Maria din Seceani, Sfânta Maria din Popy, Tuturor Sfinţilor din Kerekegyhaz, Sfânta Margareta din Margita, Sfântul Ştefan din Ermen, la următoarele sărbători: Naşterea Domnului, Botezul Domnului, Paşti, Înălţarea Domnului, Rusalii, sărbătoarea Sfântul Trup al lui Christos, Naşterea Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Petru şi Pavel, dar şi acelora care, la hramul ziselor biserici, se vor ruga acolo (*Idem*, p. 237). Papa mai acordă aceluiaşi cavaler Nicolae Laţcu dreptul de a le pune sub ascultarea fie a episcopiei de Cenad,fie a celei transilvane, pentru că nu sunt — acum — arondate nici uneia (*Idem*, p. 238). O altă rugăminte a cavalerului Nicolae, aprobată de papă, este consemnată astfel: „întrucât în acele părţi era obiceiul ca episcopii diecezani să culeagă toate dijmele, lăsând unor parohi o pătrime, altora o şesime sau a patra parte dintr-o pătrime, să binevoiţi a îngădui parohilor ziselor patru biserici ca fiecare dintre ei să poată lua şi să reţină în întregime dijmele aflătoare înlăuntrul marginilor parohiei sale, păstrând o pătrime pe seama diecezanului său, neţinând seama de ceea ce este potrivnic sus-zisului şi vreunui alt obicei, cu toate îngrădirile cuvenite (*Idem*, p. 238). Interesante solicitările cavalerului,

dar mai surprinzătoare este graţia şi bunăvoinţa papală.

Apr. 8 Posesiunea Secăşeni nu poate fi hotărnicită pentru că aici erau încă zăpezi mari (DRH, C, X, vol. 11, p. 288).

Iun. 14 Începe acum o serie nesfârşită de procese între cnezii din Voia (Valea) şi Secăşeni cu magistrul Ioan Bissenul, castelan de Ersomlyo (Vârşeţ). Pentru vechile lor posesiuni, cotropite de acesta sau pe care acesta i-a silit pe zişii cnezi să i le dea. Probabil că este cel mai cunoscut proces din evul mediu bănăţean. Acum, judele curţii regale certifică chemarea în judecată a cnezilor pentru posesiunea lor, Valea Secaşului. Aflăm foarte multe detalii despre modul de dispunere a satelor, denumirile hotarelor etc. (*Idem*, p. 278–292).

Aug. 25 Toma, episcopul de Cenad, este transferat în funcţia de arhiepiscop de Kalocsa (*Idem*, p. 316).

Sep. 8 În posesiunea Scentmiklos din comitatul Cenad se află o biserică de piatră cu hramul Sfântul Nicolae. Posesiunea este vândută pentru 200 de mărci, în dinari după socoteala din Buda (fiecare marcă la patru florini de aur) (*Idem*, p. 322).

Sep. 19 Capitlul din Arad arată dorinţa unei familii nobiliare de a reintra în posesia satelor Banligeth, Kalynhaza, Zamsor de Sus şi de Jos, foste ale familiei lor, dar acum cotropite de abatele Nicolae din Bulci (*Idem*, p. 331–332).

1359

Mai 18 Papa acordă lui Blasiu fiul lui Andrei, cleric din Cenad, un beneficiu de 18 mărci de argint (*Idem*, p. 387).

Iun. 2 Papa l-a ales pe Grigorie ca nou episcop de Cenad (*Idem*, p.393).

Aug. 29 Cei 6 fii (Karapeh, Stanislau, Neagu, Wlajnik, Nicolae şi Ladislau) ai lui Ladislau, fiul lui Zarna, trecuţi din Ţara Românească în Banat, devotaţi slujitori ai curţii regale prin participarea lor la multe campanii ale acesteia, în special cea de la asediul cetăţii Zara, primesc domeniile Recaş („Recaş, aflătoare lângă râul numit Timişul Mic, împreună cu satele Zentheluk, Wasahaza, Nyugulmud, Katul şi Hedmer, cu morile şi vama ce ţin de acea moşie Recaş" şi Chizătău („posesiunea Chizătău cu satele numite Solymus, Susani, Petrovaselo, Lalsia, Estephanfoua, Tyukfalu, cu tot cu morile şi cu vama de la Chizătău"). Aceste posesiuni au fost confiscate fiilor lui Neacşu pentru necredinţa faţă de rege (DRH, D, I, p. 73–75).

Sep. 4 La Cenad este amintit Nicolae fiul lui Marcu, „lectorem seu Scholasticum", profesor la şcoala de aici (*Tőrt. Adattár*, III, 1873, p. 224).

F.d. Dionisie, comite al grajdurilor regale şi comite de Caraş, împreună cu vicecomitele şi juzii nobiliari, adeveresc faptul că posesiunea Kuesdpathaka a magistrului Ioan Bissenul, castelan de Ersomlyo (Vârşeţ) este aşezată între Ilidia şi Almăj, în comitatul Caraş (*Csáky cs.okl.*, p. 86).

1360

Ian.–Feb. Ciuma mai bântuie încă în întreg regatul ungar (DRH, C, XIV, vol. 11, p. 473).

Iul. 28 Papa îl alege pe Dominic drept episcop de Cenad (*Idem*, p. 525).

Aug. 9 În adunarea nobiliară a Caraşului, desfăşurată lângă Gătaia, palatinul regatului cere termen de judecată pentru probe în pricina posesiunilor Zeuren, Ozyag, Bokrand şi Ezeriş, aflate în litigiu (*Idem*, p. 529).

Oct. 20 Judele curţii regale îl identifică pe fostul episcop Toma ca fiind din neamul Chanadin şi judecă o nouă împărţeală a numeroaselor posesiuni între ramurile aceleiaşi familii Chanadin (*Idem*, p. 562– 569).

1361

Feb. 23 Capitlul din Cenad confirmă opreliştea pusă de Iacob, fiul lui Mihail, asupra regelui, de a înstrăina pe veci moşia lor pe seama lui Ioan Bissenul (DRH, C, XIV, 12, p. 16).

Mar. 14 Un episod din lungul şir de controverse, oprelişti, procese între cnezii din Woya şi Ioan Pecenegul, pentru stăpânirea acestei posesiuni: Toma, slujitorul magistrului Ioan, a venit înarmat la casa lui Iacob şi Benedict, le-a luat toate bunurile şi i-a alungat din casele lor (*Idem*, p. 20–21). Pe 26 martie, acesta vine din nou, le scoate de păr din casă pe mama şi cele două surori; pe mamă o bate, o soră este rănită la faţă şi alteia i se rupe piciorul (*Idem*, p. 21). Şi lucrurile evoluează în acest fel până spre mijlocul anului.

Mai 31 Posesiunile Altalkerek şi Voiteni sunt despărţite prin hotărnicire, cu ridicarea noilor semne de hotar

şi fără nici o împotrivire din partea vecinilor (*Idem*, p. 31–33).

Iul. 17 Ioan, fiul lui Desideriu, este comite de Timiş şi castelan de Timişoara (*Idem*, p.35).

Nov. 18 Regele cumpără de la Ioan Pecenegul, cu 3.400 florini, posesiunile Kwesdpataka, Secaş, Woya şi ½ din Bachythywisse din Caraş şi le dăruieşte lui Benedict Himfy (*Idem*, p. 50–51).

F.d. Cetăţenii timişoreni Mihail, fiul lui Valentin şi Uthul Somlyos, probabil negustori, sunt despăgubiţi pentru pagubele suferite din partea lui Blasius cel Roşu, iobagul lui Benedict Himfy din Akazto (*Csáky cs. okl.*, p. 87).

F.d. Regele donează lui Benedict Himfy şi rudelor sale posesiunile Şoşdea şi Kanyapatak pe Bârzava, Corneşti şi Haromarok din Timiş (*Idem*, p. 87).

1362

Ian. 14 Regele îi ordonă magistrului Ladislau, comite de Kovin şi Caraş, să-l oblige pe vicecastelanul de Kovin să restituie bunurile confiscate de la negustorii ragusani (DRH, C, XIV, 12, p. 60–61).

Apr. 21 Din Horom magistrul Laurenţiu, castelan şi vicecomite de Caraş, certifică înţelegerea survenită între Anton fierarul şi, respectiv, Mihai de Eng, Ioan cojocarul şi Nicolae, toţi din Zeredahel (Veliko Središte) prin care primul este iertat de arderea caselor lor (*Idem* p. 69–70).

Iun. 2 Nobilul Nicolae de Kutrez (Gudurica) a alungat trei iobagi de pe posesiunea lui Ştefan de Fevtelek, pricinuindu-i o pagubă de 16 mărci (*Idem*, p. 80).

Sep. Margareta, soția lui Paul Magyar, vinde posesiunea sa Boka, din comitatul Kovin magistrului Dionisie de Makofalva, pentru două sute de florini (*Tört. Adattár,* III, p. 364.)

Sep. Dominic, episcopul de Cenad, plăteşte legatului papal din regat suma de 80 florini şi 23 solizi drept taxă de confirmare în episcopie (DRH, C, XIV, 12, p. 97).

Nov. 17 Vicecomitele şi juzii de Caraş adeveresc faptul că şi-au trimis omul la fața locului şi i-au oprit pe Ladislau şi Ioan, fiii lui Pethew, de la înstrăinarea, şi pe Nicolae şi fiii săi din Ciortea, de la luarea în posesie a posesiunii, până la clarificarea statutului său juridic (*Idem*, p. 110–111).

Nov. 27 Ioan, fiul lui Grigore, diacul din Cherneuch îi vinde lui Ladislau de Omor posesiunea Zenthandras din Caraş pentru 120 de mărci, fiecare marcă e socotită la patru florini, cumpărată de el mai demult de la nobilul din Zedech (*Idem*, p. 112).

1363

Ian. 25 Regele ordonă capitlului din Cenad să trimită la hotărnicia posesiunilor magistrului Benedict Himfy pe unii dintre nobili (cunoscuți în zonă, ei înşişi participanți, împricinați, pârâți sau pârâşi în diverse procese ale vremii): Mihail zis Bobal de Voiteni, Nicolae de Zlatinch, Nicolae de Kereztes (Cruceni), magiştrii Ladislau fiul lui Pousa, Blasius fratele său, Danciu de Macedonia, Luca de Nyarag, Paul fiul lui Kilian, Dionisie fiul lui Nicolae (*Idem*, p. 124–125).

Mar. 22 Capitlul din Cenad îşi trimite omul care hotărniceşte din nou posesiunile Secăşeni, Kuespataka şi Voya,

descriind şi hotarele acestora; ele au fost acordate cu titlul de nouă danie, pentru fidelitatea şi credința lor, lui Benedict, fiul lui Paul, fiul lui Heem şi rudelor sale, Nicolae şi Petru, frați după mamă, şi vărului său Ladislau, fiul lui Ioan (*Idem*, p. 137–144).

Mai 18 Regele află de la Mykch, fiul lui Finta din Socolari (Zokolar), că magistrul Ladislau, comitele de Kovin şi vicecastelanii săi din Ilidia i-au dus pe iobagii săi din Kwesd să locuiască la Ilidia. Au mai luat o bucată de pământ şi o fâneață de la Socolari şi le folosesc; regele porunceşte o cercetare a situației (*Idem*, p. 154–155).

Iun. 2 Trei iobagi din Fevtelec (lângă Gudurica) au fugit şi au provocat stăpânului o pagubă de 16 mărci (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 161).

Iun. 26 Paul, abatele mănăstirii Sf. Gerard din Cenad, împreună cu iobagii săi săvârşesc mai multe silnicii asupra unor posesiuni de lângă Buda (DRH, C, XIV, 12, p. 156).

Iun. 29 Castelanul de Horom îşi trimite oamenii să-i oprească pe iobagii lui Petru de Chulnuk, oaspeți din Chatar, să culeagă şi să folosească roadele acestei posesiuni care este a lui Ioan, fiul lui Petru, de Chatar (*Idem*, p. 156–157).

Sep. 21 Cu prilejul hotărnicirii posesiunilor Recaş şi Solumus pe seama fraților români, Carapciu, Stanislav, Neagu, Vlaicu, Nicolae şi Ladislau, fiii lui Zarna, magistrul Blasiu se opune întrucât aceştia vor să ia şi o parte din posesiunea sa Izvin (*Idem*, p. 166– 170). Tot atunci oamenii de hotărnicie au dorit să facă punerea acestor frați şi în posesia moşiilor Solumus şi Icuş dar s-au împotrivit Iacob şi

Ladislau, fiii lui Beches de Endreud şi omul magistrului de Omor, care au spus că fraţii vor să alipească la Icuş şi o parte din moşia lui Endreud (*Idem*, p. 172–174).

1364

Ian. 31 Benedict Heem semnalează faptul că, din întâmplare, scrisoarea de rehotărnicire acordată în 22 martie 1363 a fost deschisă, pierzându-se sigiliul mare regal, drept pentru care el solicită şi primeşte alte acte (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.59);

Feb. 15 Ladislau Knezy, cunoscut răufăcător, a fost executat prin crucificare la Lipova pentru faptele sale rele (Varju E., *Losonczy*, I, p. 244–245).

Mai. 3 Capitlul din Cenad adevereşte vinderea posesiunii Chernewuch pentru o sută de florini fam. Himfy; cu acest prilej este amintită şi moara cu o roată aflată pe Bârzava (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 61–62).

Mai. 4 Magistrul Laurenţiu, castelan de Horom şi vicecomite de Caraş, adevereşte faptul că Petru, fiul lui Mihail, pe când era jude în Kuesd, a venit la Ramna de Sus şi a luat în miezul zilei un cal, apoi a luat 3 mărci de la iobagii din Secăşeni (DRH, C, XIV, 12, p. 243–244).

Iun. 22 La solicitarea reginei mame, regele Ludovic I desfiinţează toate actele prin care bisericii Sfântul Martin din Arad i-au fost luate posesiunile, aceasta aflându-se într-o situaţie deplorabilă (*Idem*, p. 277–278).

Iun. 27 Posesiunea Teryen din comitatul Caraş este zălogită pentru 10 mărci; în plus, pe zisa bucată de pământ nu sunt decât două gospodării iar dacă nobilul vrea

să aducă aici alți oameni, el trebuie să certifice în scris acest lucru (*Idem*, p. 278–279).

Iun. 29 Din Semlacu Mare, vicecomitele de Caraş adevereşte faptul că slujitorii vicecastelanului de Caraşova s-au năpustit asupra a trei iobagi (Radoslav, Neacşu şi Solomon) care, venind de la târgul din Semlacu Mare, ajunseseră la Ozyag, şi i-au jefuit; pe unul l-au ucis şi pe ceilalți doi i-au rănit de moarte (*Idem*, p. 279–280).

Iul. 15–22 Palatinul regatului, Nicolae Konth, prezidează adunarea generală a comitatelor Kovin şi Torontal la Becicherecu Mare (Zrenjanin), unde judecă mai multe procese (*Idem*, p. 295).

Iul. 24 Capitlul din Cenad raportează regelui faptul că posesiunea Icuş a fost posesiune regală; omul capitlului a chemat vecinii şi megieşii, i-a introdus pe Carapeh şi frații săi în stăpânirea acesteia după ce au hotărnicit-o din nou. Printre multele toponime cuprinse în document se numără şi „loc numit în vorbirea obişnuită, cum îi zic românii, Cărămida” (*Idem*, p. 292– 303). Tot atunci este hotărnicită şi posesiunea Recaş (*Idem*, p. 303–304).

Iul. 25 Acelaşi palatin prezidează şi congregația nobiliară din comitatul Caraş la Semlacu Mare şi judecă, între alte pricini, şi pe cea a nobililor din Zlawotinch, care se plâng că oamenii cnezului din Komyan folosesc o bucată din posesiunea lor (*Idem*, p. 305– 306).

Iul. 26 Din acelaşi loc palatinul judecă şi plângerea lui Petheu, fiul lui Bartolomeu de Farkasfalva care spune că doamna Clara, soția răposatului său frate, pe când el nu se afla acasă, „a cărat toate bunurile — adică patru cai buni, şase boi, patru vaci, şaizeci de

oi şi patruzeci de scroafe — precum şi mai multe bunuri de preț de ale casei, o ladă precum şi aşternuturile ei de pat, şi s-a dus pe moşia Teyed unde s-a căsătorit după ritualul catolic cu Ioan de Teyed; în plus a mai luat şi 30 de mărci ale răposatului ei soț, pricinuind o pagubă dublă pentru că această sumă era datorată cuiva. Palatinul decide ca aceasta să jure în biserică şi să spună că este nevinovată, apoi va încheia judecata" (*Idem*, p. 306–307).

Iul. 27 La judecata comitatensă cărăşană, judele curții regale ascultă plângerea magistrului Petru Himfy care i-a zălogit mai demult lui Grigore de Chernewch, pentru trei mărci, o cunună scumpă, cumpărată cu zece mărci de argint bun şi o cingătoare, şi nu a reuşit să le recupereze, deşi avea banii pregătiți; Grigore solicită un termen pentru a returna bunurile zălogite (*Idem*, p. 307–309).

Iul. 28 Palatinul ascultă plângerea lui Andrei de Zlavotinch îndreptată împotriva cnezului din Komyan care — acum 4 ani — a venit cu oamenii săi la posesiunea sa şi a vrut să-l omoare, ucigându-i un cal de 40 de florini; cum cnezul nu s-a prezentat la judecată, el va fi globit dacă nu se poate dezvinovăți (*Idem*, p. 309–310).

Iul. 30 Palatinul îşi trimite oamenii care constată că moara din Kuesd, aflată pe râul Narad, a fost dărâmată de oamenii slujbaşului şi iobagii din Almăj, care au rănit grav cu săgeți pe slujbaşul şi pe cneazul de acolo (*Idem*, p. 310–311).

Aug. 9 Dominic, episcopul de Cenad, şi-a trimis lectorul la Sfântul Scaun, unde a plătit 364 florini drept taxa sa de confirmare în funcție (*Idem*, p. 318).

Aug. 22 Laurențiu, vicecomite de Caraş şi vicecastelan de Horom, arată că, pe 15 august, cei doi împricinați (magistrul Petru Himfy şi Iacob şi Ioan, fiii lui Ioan Ordaş) sunt obligați să aducă fiecare câte trei oameni la posesiunea Bodugazunfalva „şi orice ar hotărî acei şase bărbați cinstiți cu poprirea a doi cai în preț de trei mărci şi un fertun şi jumătate, părțile să fie datoare a lua drept bun"; dacă vreo parte nu ar accepta judecata acestora, va fi obligată să plătească şase mărci; cum fiii lui Ordaş nu s-au prezentat şi nici oameni nu au trimis, ei pierd judecata (*Idem*, p. 320–321).

Sep. 14 În fața capitlului din Cenad se încheie o învoială între magistrul Petru Himfy de Remetea şi Nicolae, zis Bălțatul („Ordas"), din Helimba de Jos, prin care primul primeşte de la Nicolae un privilegiu regal mai vechi al său pentru posesiunea Cherneuch din Caraş, cu obligația ca magistrul Petru să-l obțină pentru sine de la rege şi, în a 60-a zi, să-i plătească o sută de florini; magistrul Petru — ca semn al bunei sale credințe — îi dă spre folosință o moară cu o roată, de pe Bârzava, pe timp de şapte ani (*Idem*, p. 333–334).

Sep. 29 Împărțirea posesiunilor familiei Bethlen de Ictar este făcută în aşa fel încât ramurile familiei să nu se mai certe între ele. Astfel satele Andouchfalwa şi Dragoufalwa care au poduri, sunt aşezate spre „partea de sus a râului Timiş (azi Bega) între satele numite Ictar şi Eniszteu"; mai sunt trei sate aşezate la obârşia râului, pe Valea Recaşului: Pousafalwa, Bratizlofalwa şi Redeifalwa, inclusiv Ictarul (*Idem*, p. 341–342).

1365

Ian. 5 Regele Ludovic I de Anjou cere tuturor prelaților şi nobililor din regat să fie prezenți pe 24 februarie la Timişoara, de unde vor pleca în campanie împotriva lui Vladislav-Vlaicu, domnul Țării Româneşti, care nu-i recunoaşte suzeranitatea (*Idem*, p. 387–388). Pe 20 ianuarie, palatinul amână un termen de judecată între nobilii bănățeni până după lăsarea la vatră a armatei regale (*Idem*, p. 392–393). Campania porneşte abia târziu în primăvară şi se desfăşoară în zona Vidinului bulgăresc, unde regele sprijină pe unul dintre fiii fostului țar bulgar, atacat de fratele său, țar la Trnovo. Conflictul se va întinde pe următorii cinci ani iar bănățenii vor fi participanți extrem de activi.

Mar. 7 Capitlul din Arad certifică dorința nobililor de Gherteniş de a cumpăra, şi a altora de a opri cumpărarea părților stăpânite de Ossana, Filip şi Mihail de Saar în satele Pişchia şi Nadăş (Ortváy T., *Temes okl*., p. 103).

Apr. 20 Aflat la Jebel, regele Ludovic I de Anjou acordă un privilegiu fiicei fostului voievod al Transilvaniei (DRH, C, XIV, 12, p. 415–416).

Iun. 2 Trupele regale cuceresc Vidinul. Bănățenii participă la luptele din zonă până în octombrie (M. Holban, *Din cronica…*, p. 162).

Iun. 27 Paul este abate al mănăstirii Sfântul Gerard din Cenad (Juhász K., *Die Stifte…*, p. 224).

Sep. 22 Regele donează lui Carapeh şi fraților săi de Recaş posesiunea Ikws cu satele Padushauasa, Margina,

Valea Icus,Valea Vechea, Valea Endred (DRH, C, XIV, 12, p. 444–448).

1366

Feb. 9 Din Vidin, magistrul Emeric, mare comis regal, castelan al cetăților Mehadia şi Caransebeş, căpitan al Vidinului şi al ținutului acestuia, se adresează vicevoievodului transilvan, cerând protecție pentru un slujitor de-al său (DRH, C, XIV, 13, p. 7–8). Importante sunt funcțiile sale dar şi faptul că se află la Vidin, loc al confruntărilor militare la care participă şi bănățenii.

Apr. 23 Regele află că Benedict Himfy, comite de Caraş, a ținut congregația nobiliară, iar aici cei 12 jurați nobili i l-au adus pe Ladislau, fiul lui Ladislau diacul, gazdă de hoți şi părtaş ştiut de toți; regele îi cere să-l țină în lanțuri (*Idem*, p. 43–44).

Mai 16 Judecată a palatinului pentru împărțirea posesiunilor între ramura de Tileagd a neamului Chanadin, prin care posesiunile se împart în două; aflăm acum numele posesiunilor din Banat ale acestei familii: Piatra lui Filip (Philipkue), Fyzes, Bulza, Kouachyfalua, Pojoga, Hydegfa, Jelteujkw, Dyznodul, Bounfalua, Salathyna, Peztuzfeu, pe malul Mureşului în zona Bulci, dar şi pe cele din zona cenăzeană a Mureşului: Kystanruk, Palata, Bodugazzunfalua, Mokrin (Humukrew) biserica zisă Hudeghaz, dar şi pe cele din zona Tisei: Akach, Akachzentmiclous, Zouch. Se revine la cele din zona cenăzeană: Kemeche, Nagtarnuk (sat cu două ulițe cu câte un rând de case, ulițele fiind orientate spre Mureş) (*Idem*, p. 102–122).

Iun. 10 În posesiunea Kystanruk, la N-V de Cenad, se află două mori, dintre care una era cumpărată iar cealaltă ridicată de văduva lui Ioan, din neamul Chanadin (*Idem*, p. 141–142).

Iun. 20 Din Lipova, regele îi scrie dogelui Veneției, mulțumindu-i pentru galerele promise ca sprijin în luptele împotriva turcilor otomani (*Idem*, p. 227).

Iun. 28 Regele stabileşte valoarea mărturiei cnezilor români astfel: „Dacă un român de rând, învinovățind un nobil de vreo nelegiuire făcută pe față, n-ar putea să dovedească pâra prin întregul număr de nobili (cerut de lege), atunci să facă dovada cum poate, şi anume prin nobili sau prin cnezi sau prin oameni de rând sau români, până la numărul deplin de 50 de nobili, când fiecare cnez întărit în cnezatul său printr-o scrisoare regească… să fie socotit ca un adevărat nobil, iar cnezul de rând să fie socotit ca un jude cu mărturia de un fertun" (Pascu–Hanga, *Crestomație*, II, p. 127).

Iul. 9 Regele Ludovic I şi regina mamă Elisabeta se află la Cenad. La rugămintea acesteia, regele ordonă refacerea şi înfrumusețarea vechii catedrale (*Tőrt. Adattár*, III, p.32).

Iul. 20 Regele Ludovic I este la Lipova, de unde emite celebrul decret privitor la stârpirea ereziilor din Banat. Iată esența acestui edict: „Noi Ludovic, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, vouă tuturor nobililor şi fiecăruia în parte şi tuturor celorlalți oameni cu moşie, precum şi oraşelor şi satelor noastre libere regeşti din comitatele Keve şi Caraş, şi anume acelora care au aşezați preoți slavi sau schismatici, vă poruncim cu mare străşnicie ca, în ziua şi la locul pe care vi le va hotărî, din porunca

noastră, credincioasul nostru baron, magistrul Benedict fiul lui Heem, comitele pomenitelor comitate, sau, în numele lui, magistrul Petru, fratele său, să fiţi datori să puneţi să se aducă toţi preoţii slavi aflători la voi, împreună cu copiii şi cu soţiile lor şi cu toate bunurile lor, fără vreo pagubă vătămătoare sau batjocură, spre a-i înfăţişa, în numele nostu, acelui magistru Benedict sau fratelui său, şi să nu cutezaţi a face altfel. Dacă vreunul din voi va încerca să facă altfel, atunci acel magistru Benedict sau fratele său vor trebui şi, prin această poruncă a noastră, vor fi datori să ridice cu puterea pe acei preoţi împreună cu copiii, soţiile şi bunurile lor, acolo unde îi vor putea găsi, şi să-i ţină pentru noi şi să facă în această privinţă ce le vom fi poruncit noi” (*Idem*, p. 226–227).

Iul.–Nov. Regele, aflat în preajma şi în timpul unei noi campanii militare în sprijinul Vidinului, se află aproape permanent în Banat. El emite scrisori din Lipova (20–23 iulie), Timişoara (6 oct.), Orşova (18 oct.), Semlacu Mare (9 nov.) (Wertner M., *Magyar hadjárat*, p. 445).

Oct. 10 Regele se află la Orşova, în drum spre Vidin (DRH, C, XIV,13, p. 250).

Nov. Regele se întoarce din campanie şi este atestat pe 9 la Semlacu Mare şi pe 11 la Timişoara, locuri de unde emite diferite documente (*Idem*, p. 264–266).

Nov. 11 Din Timişoara, regele îi scrie lui Benedict Himfy: „Vă punem în vedere şi poruncim cu străşnicie credinţei voastre ca, terminând acest marş al vostru, în care vă osteniţi acum împreună cu oastea noastră în Ţara Bulgariei, şi lăsând în siguranţă oraşul nostru Vidin şi ţinutul său, să veniţi voi înşivă la noi, iar

oastea noastră şi toţi ostaşii să-i lăsaţi să se înapoieze la noi, dacă nu vor fi trebuitori pentru apărarea acelui oraş şi ţinut” (*Idem*, 13, p. 265– 266).

F.d. Regele ordonă ca „ în tot ţinutul sau întreg districtul Sebeş, nici un altul să nu poată ţine sau păstra moşii, decât numai adevăraţii catolici, care urmează întocmai credinţa pe care o ţine şi o mărturiseşte biserica romană” (*Idem*, 13, p. 2).

Dec. 1 Este amintit conventul mănăstirii Sfintei Fecioare din Bulci, care reglementează o problemă funciară (Juhász K., *Die Stifte*…, p. 224–225).

Dec. 26 Regele îi cere lui Benedict Himfy să restituie nobililor din Zagaryan posesiunea lor, avută din vechime, care acum este ocupată de altcineva (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 74–75).

Dec. 29 Elena de Mandula, soţia lui Andrei de Semlacu Mare, primeşte o jumătate din posesiunea Brazova din Haţeg (Lukinich-Galdi, *Doc.Val*., p. 206–207).

F.d. Regele ordonă lui Benedict Himfy ca toţi negustorii „saraceni” să aducă vama la Lipova, inclusiv cea pentru sare (*Csáky cs. okl*., p. 87).

1367

Apr. 8 Magistrul Ioan, vicecomite de Caraş şi castelan de Horom, îl pedepseşte pe Mihail, fiul lui Petru, pentru că „pe când noi stăteam în scaunul nostru de judecată… în satul Horom, acest Mihail a fost osândit pentru vorbele sale, la plata unei mărci faţă de noi, şi s-a grăbit să plătească” (DHR, C, XIV, vol. 13, p. 343). În fapt Mihail a rostit vorbe de ocară la adresa vicecomitelui şi a scaunului de judecată, drept pentru care a fost „globit” la plata unei amenzi.

Mai 5 Dominic, episcop de Cenad, plăteşte obişnuita taxă de confirmare în funcție, în două rate: 88 florini, 55 solizi şi 6 denari, respectiv 5 florini, 53 solizi (*Idem*, p. 355).

Mai 7 Capitlul din Cenad îşi trimite omul care hotărniceşte posesiunea Zagurian, de pe apa Nerei, din comitatul Caraş. Află aici, ca vecine, posesiunile Radumlya, Dragodol, Wlasolch (aici se află şi Pârâul Cărbunarilor, dar şi o mlaştină numită Bara), Potoc, Kakarek, Kwesd (*Idem*, p. 356–360).

Aug. 11 Într-o scrisoare a capitlului din Arad este amintită existența podgoriei Aradului, a satului Kenesy şi a viei deținute pe Petru medicul din Lipova (*Idem*, p. 417–418).

1368

Mar. 1 Regele îi anunță pe castelanii de Timişoara, Jdioara, Caransebeş, Mehadia şi Orşova că noul deținător al acestor cetăți este Benedict Himfy, banul Bulgariei (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 87).

Mar. 26 Regele Ungariei, având nevoie de ajutorul muntean, lasă deoparte pretențiile de suzeranitate şi trimite un sol la Vladislav Vlaicu, înştiințându-l pe banul Bulgariei despre aceasta şi cerându-i să se înțeleagă cu el (DRH, D, I, p. 89).

Mai 6 Nicolae, voievodul Transilvaniei,se adresează lui Benedict Himfy, arătând că: „Mihail, fiul lui Farcaş, şi Fylees, fiul lui Rachka, iobagi regeşti din Lugoj, din îndemnul lui Marcu, fiul lui Mykola din Vărădia de Mureş, în preajma sărbătorii Crăciunului de curând trecut, găsind 80 de porci ai aceluiaşi Dragul (iobag din Sudgea al voievodului, N.N.) în pădurile

pomenitei moşii Lugoj, i-au luat tâlhăreşte, prinzând şi pe porcarul acelor porci”. Voievodul cere restituirea turmei de porci (DRH, C, XIV, 13, p. 480–481).

Mai 8 Familia Himfy cere capitlului din Arad să interzică vânzarea, respectiv cumpărarea, posesiunii Biniş de către orice altă persoană (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 87).

Mai 12 Judele curţii regale cere capitului din Arad să judece procesul dintre Marcu, fiul lui Nicolae de Icuş, şi a fiicelor (Kachio, Elisabeta şi Caterina) lui Mihail de Puersegh, deschis împotriova nobililor din Recaş pentru posesiunile Icuşului. Familia Voiteni adevereşte faptul că Icuşul de Jos (Alikws) a fost dat de ea fetelor de Puersegh, ca fiind din aceeaşi familie şi pârâţii nu au drept asupra acesteia (DRH, C, XIV, vol. 13, p. 483–488).

Vara Au loc lupte între trupe regale maghiare şi ţaratul de Trnovo — sprijinit de trupe otomane — în Banatul Vidinului, la care participă şi bănăţenii.

Iul. 4 Un aspect al acestora este redat în scrisoarea lui Petru către fratele său Benedict Himfy, scrisă la Vidin: „v-am scris despre cetatea Feherwar (Belgrad, N.N.)… de aceea deoarece magiştrii Nicolae şi Ştefan, fiii lui Ştefan banul, nu erau în stare, cu oastea lor adunată în grabă, să înapoieze omului nostru zisa cetate, şi castelanul lor, aflător atunci în zisa cetate, nu mai putea nicidecum să ţină acea cetate, fiindcă nu mai erau nici un fel de provizii în acea cetate, de aceea noi, temându-ne ca nu cumva, fiind noi în această ţară, acea cetate să ajungă în mâinile celor necredincioşi faţă de maiestatea regească, am dat şi am trimis în ajutor

acelor magiştri 60 de ostaşi înarmaţi, împreună cu arcaşii lor, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, au dus la acea cetate pe castelanul vostru, anume Nicolae, fiul lui Gubul şi pe Toma, fiul lui Dionisie, şi pe fraţii lor împreună cu alţi slujitori ai voştri, rânduiţi şi trimişi de noi la paza zisei cetăţi. Dar deoarece acei duşmani… închiseseră cu palănci, şanţuri şi alte întărituri toate drumurile la sus zisa cetate, de aceea noi n-am putut trimite acolo atât de repede provizii cu carul, ci am trimis în pomenita cetate făină pe 22 de cai de povară; şi încă am poruncit că, dacă au nevoie, să păstreze pentru mâncare toţi caii de povară mai graşi, aflători în acea cetate. Pe lângă acestea, ştiind că joia viitoare (6 iulie) va trebui să ieşim în câmp cu oastea voastră şi să pornim împotriva răscoalei celor necredincioşi, întrucât aproape toţi locuitorii ţării, adică oamenii de rând din această ţară, s-au întors spre oamenii ţarului de Trnovo şi s-au unit cu el… sunteţi rugat să faceţi ca Vladislav, voievodul Ţării Româneşti, să trimită, dacă nu mai multe, măcar patru steaguri de ale sale, cu care… să ne putem ajuta” (*Idem*, p. 524–526). Extrem de interesantă această scrisoare, ce conţine o sumedenie de informaţii asupra modului de desfăşurare a unui asediu, a aprovizionării unei cetăţi, dar şi de nevoia unui sprijin suplimentar pentru armata din Banatul Bulgariei, acesta neputând veni de la regele ungar ci de la voievodul muntean.

Iul. 8 Capitlul din Arad raportează regelui că a hotărnicit posesiunile Icuşul de Jos şi de Sus în prezenţa vecinilor: sunt stăpâni pe Icuşul de Sus nobilii de Recaş şi pe cel de Jos Marcu, şi cele trei doamne amintite mai sus (*Idem*, p. 527–528).

Iul. 17 Regele îl înştiinţează pe Benedict Himfy că „voievodul Vlaicu va îndeplini pe de-a întregul dorinţa noastră… şi că va trimite destule merinde la Vidin, lăsând deoparte orice şovăire”. Regele mai spune că este pregătit să declanşeze campania, dar aşteptă răspunsul banului (*Idem*, p. 533). Campania începe abia în septembrie, atunci când capitlul din Cenad amână un proces din cauza campaniei deja pornite (*Idem*, p. 545).

Sep. 15 Juzii Vidinului — Petru şi Andrei de Raguza — îi scriu lui Benedict Himfy despre faptul că, deşi fusese numit ban nu a venit până acum la Vidin, iar populaţia nu mai crede acest lucru; venirea jupânului Miclăuş (probail, om al lui Vladislav Vlaicu, N.N.) a condus la noi zvonuri şi, dacă Benedict nu va veni repede, va pierde zona (*Idem*, p. 547).

Oct. 13 Aflat la Kovin, regele îi răsplăteşte pe Brank şi Rados, fiii lui Moian, pentru serviciile lor făcute pentru stăpânirea Banatului bulgar cu o nouă donaţie pentru posesiunile Gyano şi Teryen din comitatul Caraş, de lângă râul Caraş; ele au fost stăpânite de răposatul Lambert şi, neavând urmaşi, au revenit regelui şi au fost administrate de castelanii de Horom (*Idem*, p. 553–555). Pe 14 noiembrie, capitlul din Cenad confirmă hotărnicia şi intrarea în posesie a dăruiţilor (*Idem*, p. 558–562).

Oct. 17 Petru îi scrie fratelui său Benedict Himfy despre faptul ca a aprovizionat cetăţile din jur, îi cere să-i solicite lui Vladislau Vlaicu să trimită oşti aici; ieri a avut loc o luptă sub cetatea Vidinului iar pe 19 vrea să iasă în câmp împotriva bulgarilor lui Şişman de Trnovo (DRH, D, I, p 94).

Nov. 12 Regele se află cu armata dincolo de Dunăre, în fața cetății Severin, semn că această campanie se încheiase (DRH, C, XIV, 13, p. 557–558).

Dec. 22 Din Roma, papa îi cere lui Alard, abatele mănăstirii cisterciene din Igriş, să rezolve problema abatelui mănăstirii din Cârța, tot cisterciană şi filială a celei igrişene, în sensul că Alard l-a scos din abație pe Ioan de Flandra dar nu a numit pe un altul (*Idem*, p. 565–566).

1369

Ian. 29 Regele cere capitlului din Cenad să-şi trimtă omul care să-l oprească pe Dan, românul din Duboz, şi pe iobagii acestuia să mai năvălească şi să dea foc — aşa cum a făcut — satelor din domeniul Ersig ce-i aparțin lui Benedict Himfy (*Idem*, p. 572–573). Acelaşi ordin regal este şi pentru comiții de Timiş (*Idem*, p. 573–574). Iar cum familia Himfy cere rehotărnicia posesiunii Ersig, regele îi cere aceluiaşi capitlu, pe 27 februarie — să procedeze conform legii (*Idem*, p. 575–576). Capitlul raportează pe 13 martie că a hotărnicit Ersigul, oferind şi multe detalii asupra hotarelor şi vecinilor acestrei posesiuni (*Idem*, p. 579–583).

Iun. 24 Răsplătind marile merite ale lui Benedict Himfy, regele îi acordă dreptul „de a judeca, de a pune la cazne, a spânzura şi de lovi şi a pedepsi cu pedeapsa cuvenită după felul fărădelegii lor pe toți hoții, tâlharii şi pe oricare alți răufăcători, prinşi în hotarele şi marginile ținuturilor sau moşiilor lor numite Remetea şi Ersig aflătoare în comitatul Timiş, precum şi ale satelor ce țin de ele, şi de a ridica spânzurători şi alte feluri de unelte de cazně

între marginile acelor ținuturi şi moşii, în locurile potrivite şi de trebuință, precum şi de a le păstra pe veci” (*Idem*, p. 607– 608). Document cu un conținut extrem de rar întâlnit, întucât regele îşi rezervă dreptul de jus gladii (dreptul săbiei) prin judecățile palatinului şi ale judelui curții regale.

Iul. 5 Regele doneaza lui Benedict Himfy, banul Bulgariei, posesiunile infidelilor Ioan, Ladislau şi Petru, fiii lui Neacşu: Belinț (Belenche), Zabadfalua, alt Zabadfalu, Radefalua, Furgachfalua, Woyzlofalua, Iwanfalua, Tornyafalua, trei sate, Chaba, Comanfalua şi Dobromerfalua din comitatul Timişului (*Idem*, p. 614–615). Capitlul din Cenad, la ordin regal, îi introduce în posesie pe 30 iulie (*Idem*, p. 620–621).

Aug. 7 Regele constată atât fidelitatea nobililor pecenegi din Dudeştii Vechi față de regalitate, dar şi donația tatălui său pe seama acelor nobili pentru posesiunile Saap, Demevar, Weresdob, Kocha, Weg şi Hegyes Vălcani din comitatul Cenad şi împiedică pe oricine să-i cheme în judecată pe aceşti nobili (*Idem*, p. 624–625).

Aug. 25 Capitlul din Cenad întăreşte împărțirea satului Şoşdea între familia Hench: fiecare parte are 12 curți iobăgeşti dar comune rămân pădurea, apele, pescăria şi morile de pe Bârzava (*Idem*, p. 628–629). În aceiaşi zi, una din părți îi zălogeşte celeilalte partea sa din morile amintite, pentru 40 de florini (*Idem*, p. 630).

Sep. Adunarea („universitas”) cnezilor şi românilor din districtul Sebeşului adresează lui Benedict Himfy o plângere potrivit căreia, în decursul anilor, ei au suferit pagube considerabile, fiind în serviciul

regelui. Printre acestea se numără: ospătarea regelui şi a curţii sale în vara lui 1366, atunci când acesta se îndrepta spre Vidin; participarea la campaniile împotriva şi, apoi, pentru apărarea Vidinului; i-au ospătat pe rege şi pe împăratul bizantin la ducere şi a întoarcere; au organizat o forţă de pază la Mehadia cu 500 de cnezi şi 500 dintre oamenii lor iar oştirea regelui le-a provocat noi pagube, furând fân, alte furaje şi alimente. Toate aceste pagube îi fac să nu poată plăti cei 300 de florini ceruţi acum de ban (*Idem*, p. 631–633).

Sep. 13 Castelanul de Horom şi vicecomite de Caraş adevereşte întâmpinarea lui Andrei, Dorotea şi Barbara de Ghuluez împotriva eventualei ocupări a posesiunilor lor Scenlazlo şi Zedech de către Luca Kenez sau de oricine altul (*Idem*, p. 635).

Toamna Are loc un atac al ţarului de Trnovo, aliat cu turcii otomani, asupra Vidinului. Acum trupele bănăţene se luptă pentru prima dată cu turcii otomani. Tot acum, ei îl însoţesc pe rege în campania din Ţara Românească.

1370

F.d. Prima atestare documentară a districtului Bârzava (Borzafew = Ivzoarele Bâzavei).

Ian. 26 Regele îi cere capitlului din Cenad să cerceteze faptele din 13 ianuarie, atunci când Andrei Chep de Gherteniş, în prezenţa omului trimis de capitlu, a dorit să fie introdus în posesia moşiei Bykach iar Iacob de Beuldre s-a împotrivit „dimpreună cu oamenii din acelaşi Beuldre, urmărind pe câmp, cu duşmănie şi cu braţele armate pe omul nostru şi pe acela al capitlului. După ce i-au lăsat să plece

slobozi, au tăbărât asupra lor. Şi au rănit, au săgetat şi au pus să-l săgeteze cu mai multe aruncături de săgeți pe Konia, slujitorul şi împuternicitul acelui Andrei, şi au străpuns cu o aruncătură de săgeată piciorul lui Konia, iar caii lor i-au rănit cu mai multe săgeți şi au luat acolo în prinsoare pe zişii oameni… şi aşa prinşi i-au dus îndărăt în zisul sat Beuldre, unde acel Iacob încă i-a batjocorit tare şi mai ales i-a bătut cumplit…"; regele cere capitlului rezolvarea acestui conflict (*Idem*, p. 692–693). Iar capitlul raportează situația pe 3 aprilie (*Idem*, p. 736–737).

Mar. 30 Capitlul adevereşte chemarea în judecată pe care omul său a adresat-o fraților Ioan şi Mihail, fiii lui Petru zis Tăiatul, la procesul deschis de Petru Himfy pentru posesiunea Kwtus (*Idem*, p. 720–721).

Mai 12 Palatinul regatului este în Banat, pentru a combate numărul mare al răufăcătorilor de aici. Sunt amintite 70 de nume de răufăcători din toate stările sociale şi din toate comitatele bănățene (*Idem*, p. 770–74).

Mai 20 Acelaşi palatin prezidează congregația nobiliară a comitatelor Arad şi Cenad, lângă Arad, judecând acelaşi tip de probleme (*Idem*, p. 776–778).

Iul. 19 Mai multe văduve şi fiice de nobili îl trag în judecată pe Iacob de Bodon pentru sfertul filial din posesiunile Partoş (Toth şi Magyar) şi Peturlaka; până la urmă satul Tothpartoş le-a fost dat şi pricina s-a stins (*Idem*, p. 607–609).

Iul. 27 Vicecomitele şi juzii din Caraş îi dau dreptate nobilului Andrei Chep de Nyeg (de Gherteniş, dar numit acum după o altă posesiune a familiei), care, pe 25 iulie, şi-a trimis un iobag la târgul obişnuit de

la Bodugazunfalwa iar slujbaşul din Vizuar i-a luat aceluia cu silnicie un cal (*Idem*, p. 814–815).

Sep. 21 Oficialii comitatului Caraş admit plângerea lui Nicolae de Uruzapați prin care acesta îl acuză pe Radu, voievodul din Kuuesd, de a fi prădat satul Belenus (Biniş) (*Idem*, p. 836–837).

Sep. 22 Regele dăruieşte fiilor şi nepoților lui Struza (Roman şi Ladislau, fiii lui Struza, Petru, Gruban şi Mihail, fiii lui Dionisie, fiul lui Struza, Mihail, Dionisie şi Zaharia, fiii lui Ioan, fiul lui Struza) două posesiuni regale Valea Mâtnicului, întemeiate de Struza Românul acolo cu drept de cnezat. Este prima menționare a familiei cnezilor români de Măcicaş, devenită, ulterior, familie nobilă bănățeană (*Idem*, p. 839–841).

Dec. 27 Regele confirmă mai vechea sa donație pentru Rados (acum cavaler al curții regale) şi Brank, fiii lui Moyan, pentru posesiunile Gyano şi Teryen (*Idem*, p. 852–853).

1371

Ian. 13 Capitlul din Arad adevereşte faptul că, pe 7 septembrie 1370, „Karapch, românul din Recaş a venit… la moşia numită Izvin… şi de acolo a smuls şi cărat hameiul iobagilor, a aprins o casă şi a luat cu peterea şase boi” (DRH, C, XIV, vol. 14, p. 5–6).

Apr. 8 Regina Elisabeta porunceşte lui Ştefan, oficial la Caran, să reaşeze hotarele târgului Caran, de dincolo de râul Mâtnic până la Ceretu Mare şi până la pârâul Keuespatak, care au fost din vechime folosite de oamenii şi iobagii regelui. Aceştia din urmă au reclamat faptul că Radu şi Neagu, fiii lui Oprişa, şi

alți membri ai familiei Mâtnic au ocupat forțat nişte păduri şi pământuri ale lor. Astfel debutează un îndelungat conflict între familia de Mâtnic şi locuitorii Caran(sebeş)ului, punctat cu o serie de procese în care sentințele alternează între cele două părți, ecourile sale făcându-se simțite până în anul 1464 (*Idem*, 14, p. 19).

Mai 30 Capitlul din Cenad consemnează împăcarea dintre fam. Himfy şi cea de Duboz, după o serie de conflicte între ele (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 120–21).

Acelaşi capitlu certifică dorința lui Nicolae Himfy de a-şi vinde posesiunile sale din Caraş, dar doreşte ca acestea să nu fie ocupate de alții, inclusiv de Petru, judele din Semlacu Mare (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 103).

Iun. 8 Nobilii de Recaş se judecă cu cei din Frumuşeni pentru posesiunea Izvin (DRH, C, XIV, vol. 14, p. 40–41).

Iun. 9 Regele îşi trimite oamenii de încredere să delimiteze din nou moşiile regale de cele nobiliare; în cazul de față este vorba despre Voiteni şi Altalkerek (*Idem,* 14, p. 42–43)

Palatinul adevereşte reprimirea posesiunilor Feleghaz din Caraş şi Modoş (Jaşa Tomic) din Kovin de Ştefan din Gherman (*Idem*, p. 103–104).

Iun. 20 Rehotărnicia posesiunilor Icuş, cu detalierea tuturor hotarelor vecinătății (*Idem*, p. 104–122).

Nov. 11 Benedict Himfy este castelan şi magistrul Ladislau, fiul lui Andrei, vicecastelan de Timişoara (E. Hurmuzaki, I/2, p. 179).

1369–1372

Pentru refacerea cetăţii Orşova, satele, târgurile, oraşele şi districtele bănăţene trimit 352 oameni; cu acest prilej sunt amintite districtele Bel(inţ), Chery, Hodoş, Sebeş, oraşele Lugoj, Chery, Hodoş, Sarad, Sebes şi Sasvar, plus un număr însemnat de cnezi săteşti (din Sinersig, Purhuna, Chinka, Hodoş, Zaldubag, Mylas, Zepmezeu, Vlasag, Nevrincea, Biniş, Huduspataka, Boldur,) (DRH, D, I, p. 100–102).

1372

Ian. 21 Regele porunceşte iobagilor din districtul Themeskuz, în zona Caransebeşului „că, potrivit vechiului vostru obicei, sunteţi datori a merge cu grânele voastre ce trebuie să fie măcinate, nu la morile celorlalţi oameni…ci numai la ale noastre"; cei care vor fi prinşi vor fi pedepsiţi (DRH, C, vol. 14, p. 112–113).

Mar. 17 Vicecomitele de Caraş îl somează pe Petru de Ohum să-i prezinte documentele legate de posesiunea Varasd (*Csáky cs.okl.*, p. 88).

Apr. 5 Aflat la curia papală, Petru, fiul lui Ştefan de Timişoara, canonic de Cenad, primeşte un canonicat şi la Oradea (Juhász K., *Die Stifte*, 89).

Mai 14 Papa îl înştiinţează pe Ludovic I că turcii au ajuns până la hotarele Serbiei şi-l invită să pornească împotriva lor (E. Hurmuzaki, I/2, p. 192–193). Din păcate, regele are cu totul alte planuri.

Mai 22 Regele îi scrie lui Benedict Himfy cerându-i să nu înceapă construcţia noii cetăţi a Orşovei până nu se consultă cu toţi baronii, dar „să puneţi să se aducă

lemnăria, varul şi pietrele la locul zisei cetăți, cu mai multă pricepere şi îndemânare decât ați făcut-o până acum, pentru ca să putem duce la capăt clădirea pomenitei cetăți, repede şi dintr-o dată” (DRH, C, XIV, vol. 14, p. 211).

Iul. 3 Regele Ludovic I recunoaşte nevinovăția fiilor lui Neacşu din Belinț şi le retrocedează posesiunile date familiei Himfy (*Idem*, p. 233–234).

Regele recunoaşte faptul că posesiunea Biniş din districtul Cuieşti a fost răpită de la Ioan şi Petru, fiii lui Hench, de episcopul de Cenad şi alți nobili; acum le-o înapoiază cu aceleaşi vechi privilegii (*Idem*, p. 235–236).

Iul. 5–Aug. 14 Regele începe o nouă campanie militară împotriva Țării Româneşti, cu participare bănățeană.

Oct. 12 Din Timişoara, vicecomitele şi juzii nobililor din Timiş adeveresc faptul că, pe 2 octombrie, Abraham, slujbaşul din Saswar, l-a prins pe un iobag din Cerneteaz pe când săvârşea o tâlhărie; atunci când a vrut să-l dea pe mâna judecății, frații acestuia au adunat oamenii din Cerneteaz şi, pe 8 octombrie, au năvălit noaptea la locuința slujbaşului la Saswar, i-au spart uşile, l-au eliberat pe tâlhar, au mai luat doi cai, o cingătoare, multe arme şi veşminte, el scăpând cu fuga (*Idem*, p. 278–279).

F.d. Lista de socoteli a unui domeniu nobiliar bănățean (Remetea-Himfy) aminteşte, la Timişoara, breselele croitorilor, fierarilor, pielarilor, dulgherilor, găitănarilor. Este amintită pentru prima data câbla de Timişoara ca unitate de măsură. În acelaşi timp este amintit un păsărar la Remetea, vama de pe râul Timiş, 50 dinari dați pentru încălțări, 20 de dinari

costul unei tunici, 21 dinari pentru cumpărarea cuişoarelor (mirodenii), 10 dinari pentru a cumpăra oale, 28 dinari o curea pentru şa; vămile din Timişoara şi Semlacu Mare aduc 400 florini; (DRH, C, vol.14, p. 101–108).

F.d. Regele îi cere capitlului din Cenad să verifice dacă este adevărată fapta orăşenilor din Semlacu Mare, care l-au ucis în casa sa pe Ştefan Magyar „Ormeny” (*Csáky cs.okl.*, p. 88).

1373

Ian. 5 Regele le ordonă lui Petru şi Nicolae Himfy şi lui Andrei Torma, castelan de Mehadia, să nu ia nici o hotărâre în privința posesiunilor românilor Ladislau, fiul lui Lehaci şi Nan şi Ladislau, fiii lui Kene, până ce nu va ajunge el personal la Timişoara (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 247).

Ian. 9 Regele le cere socoteală lui Benedict Himfy şi celorlalți membri ai trupei armate pe care a trimis-o în ajutorul ducelui din Padova, pentru banii pe care i-au primit de la acesta. Regele spune că această trupă are proprii ei bani şi nu îl ajută pentru soldă; le cere să nu mai primească bani (DRH, C, XIV, 14, p. 321– 322). Pe 22 ale aceleiaşi luni, regele îi cere lui Benedict să vină să-i raporteze situația militară de acolo dar să-şi lase armata la Padova (*Idem*, p. 325–326).

Mar. 16 Regele se adresează soției lui Benedict (comite de Timiş), fraților săi Petru şi Nicolae Himfy, cerând să oprească importul sării din Țara Românească, permițându-i magistrului Sarachen să-şi trimită omul la Orşova, eventual să-i arendeze acestuia vama sării de acolo (*Idem*, p. 335–336).

Apr. 1 Regele îi confirmă lui Petru Himfy, castelanul de Orşova, primirea scrisorii şi-l îndemană să vegheze cu atenţie la situaţia din zonă (*Idem*, p. 353–354).

Apr. 5 De la Avignon, papa Grigore al XI-lea acordă nobililor timişoreni Petru, fiul lui Ştefan şi Nicolae, fiul lui Simion şi soţiei sale Margareta dreptul de a avea un duhovnic. Acelaşi lucru îl acordă nobilului bărbat Ştefan, voievodul ostaş, şi soţiei sale Ana din dieceza Cenadului (*Idem*, p. 355–357).

Mai 28 Capitlul bisericii din Arad arată că locuitorii şi iobagii din Apacha (Aradul Nou) plătesc anual suma cde 142 florini de aur drept taxe regale (Pesty Fr. *Krassó*, III, p. 124–125).

Mai 16 Din Avignon, papa îl eliberează pe Nicolae din Cenad din funcţia de episcop de Knin şi-i acordă episcopia Cenadului (DRH, C, XIV, 14, p. 369–370).

F.d. Papa Grigore al XI-lea spune că Banatul este „în hotarele Ungariei, spre Sebeş şi Valahia Mare" (E. Hurmuzaki, I/2, p. 267–268).

Iun. 18 Regele porunceşte cetăţenilor şi oaspeţilor („hospites") din Timişoara să înlăture stăvilarele morilor de pe Timiş ale lui Dominic de Beregsău Mare, spre a permite circulaţia navală (DRH, C, vol. 14, p. 375). Este prima atestare a unei circulaţii fluviale pe Timişul Mic, actuala Bega.

Iun. 18 Regele dă dreptul de colonizare liberă pentru satele Maşloc, Fuloplaka, Udvarhely şi Ilnos din zona sud-mureşană, inclusiv scutirea de taxe a iobagilor, pe şapte ani (Borovszky S., *Csanád*, I, p. 96).

Iul. 1 Avignon. Poruncă papală către ordinul franciscanilor minoriți de Bosnia, însărcinați cu catolicizarea românilor şi a altor neamuri, de a dobândi noi locaşuri lângă Caransebeş, în Țara Românească, în locuri catolice sau ale schismaticilor. Papa încuviințează şi ordonă dobândirea a şase locuri şi să zidească: „dar numai în locuri potrivite şi cuviincioase” lăcaşuri de rugăciune cu clopotniță, clopote, cimitir şi alte clădiri folositoare ordinului (DRH, C, vol. 14, p. 379–381).

Oct. 13 Nobilii de Beregsău şi Ermen se judecă în fața palatinului pentru posesiunile Barla şi Reech (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 125).

Dec. 1373–1375 Petru Ştefan strânge dijmele papale în regat. Din dieceza catolică a Cenadului, acesta strânge următoarele: episcopul de Cenad plăteşte 214 fl. şi 40 dinari, clerul diocezei plăteşte 218 fl. Mai este amintită prepositura Sfântul Toma din Cenad dată lui Nicolae, care, în cerere, susținea că are 24 de ani, dar, în realitate, nu avea nici 14 (vârsta minimă pentru a accede la o funcție eclesiatică); lui Petru al lui Ştefan din Timişoara, cleric de Cenad, i se dăruieşte un canonicat în biserica din Oradea; (DRH, C, XIV,14, p. 291–316).

1374

Ian. O nouă campanie regală se desfaşoară împotriva lui Vlaicu, voievodul muntean, cu participare bănățeană.

Ian. 5 Regele ordonă juzilor şi locuitorilor din satele Detk, Usa, Wrs, alt Wrs şi Filip să asculte de Nicolae, fiul lui Benedict Himfy, pentru că acestea sunt posesiuni

regale şi sunt administrate, în numele regelui, de comitele de Timiş (*Idem*, p. 435).

Mai 25 Lipova, Regele Ludovic I opreşte orice vânzare, zălogire sau înstrăinare a posesiunii Foktalan din Caraş de către deținători, întrucât prioritatea în oricare dintre aceste dorințe a deținătorilor îi aparține lui Andrei de Gherteniş cu dreptul „nemijlocitei vecinătăți şi megieşii” (DRH, C, vol.14, p. 465–466).

Aug. 17 Haram Vicecomitele de Caraş adevereşte faptul că Andrei, fiul lui Ştefan cel Roşu, fiul lui Dominic de Guluez, a fost alungat din casa şi sesia tatălui său din Guluez, împreună cu mama sa, de către bunică şi cele două mătuşi, care au pus stăpânire pe toate bunurile sale (DRH, C, vol. 14, p. 476–477).

Sep. 6–11 Papa arată că Ştefan, fiul lui Ioan de Lipova, a deținut canonicatul şi prebenda bisericii Transilvaniei, dar care, „nu de mult, mergând la Paris” a murit acolo (*Idem*, p. 482–483).

Oct. 4 Benedict Himfy, comite de Timiş, este trimis de rege în districtul Temeskuz, cu o scrisoare regală pentru probleme de serviciu. Pe 8 decembrie acesta era, cu armata sa, în campanie împotriva domnului muntean (E. Hurmuzaki, I/2, p. 218–219 şi 221–222).

Oct. 13 Avignon, Papa cere arhiepiscopilor catolici să verifice adevărul despre acei români care, trecuți la catolicism („o oarecare parte”), refuză slujba preoților unguri şi cer un episcop al lor (DRH, C, XIV, vol. 14, p. 493–494).

1375

Ian. 21 Regele cere nobililor care au primit câte 80, respectiv 40 florini, să participe la expediția din toamna anului trecut şi care nu au participat, să înapoieze aceşti bani omului său, sau vor fi chemați în fața judecății regale (*Idem*, p. 495).

Mai 13–19 Aflat la Timişoara, regele Ludovic I emite câteva scrisori de donație funciară (*Idem*, p. 551, 553).

Mai 21 Aflat la Opatița, regele dăruieşte familiei Himfy districtul Maxond (Mosanda = Alibunar) şi pământul bisericii din Ilandža (*Csáky cs.okl.* p. 89).

Iun. 7 Regele ordonă slujbaşilor săi români din Caran (Magas şi Ladislau) să se îngrijească de îndreptarea hotarelor unor posesiuni aflate lângă râul Mâtnic, folosite de demult de locuitorii de aici dar solicitate, acum, de nobilii din Mâtnic (DRH, C, vol. 14, p. 562).

Iul. 21 Vicecomitele de Caraş şi castelan de Haram judecă asupra următorul fapt: „Nicolae, cnezul din Berche, voise să aducă un alt iobag nou, cu numele Dusyn din Obelzek — după căpătarea învoirii şi plata dreptei dări de pământ — pe moşia numită Berche… Când au ajuns la moşia numita Ilonch (Ilandza) a magistrului Petru, fiul lui Chulnuk, în mijlocul acelui sat, un iobag al aceluiaşi magistru Petru a dejugat cu de la sine putere de la carul lui un bou, susținând că Nicolae cnezul îi este dator cu patru câble de mei şi, de aceea, l-a bătut îngrozitor şi l-a rănit cumplit pe el şi pe fratele său”. Cercetarea ordonată de vicecomite arată adevarul asupra tuturor acestor fapte (*Idem,* p. 571–572).

Aug. 28 Aflat la Timişoara, regele dă o scrisoare circulară pentru toţi comiţii şi juzii, cerându-le să înceteze acţiunile împotriva unui credincios de-al său (*Idem*, p. 586).

Sep. 15 Cenad, Episcopul Nicolae o mustră pe soţia comitelui de Timiş, Benedict Himfy, pentru faptul că pune înaintea drepturilor bisericeşti: „cinstirea voastră este pornită mai mult spre nişte oameni de rând şi spre a înlesni drepturile lor” (*Idem*. p. 586).

Dec. 4 Papa ordonă episcopiilor de Transilvania şi Vac să-l elibereze din mănăstirea din Panonhalma pe Grigore, fiul lui Ioan, canonic de Cenad care — trimis fiind de papă cu scrisori la rege — a fost prins de „nişte fii ai răului, care nu se tem a lua în deşert numele Domnului” (în fapt, călugari catolici) (*Idem,* p. 558).

Dec. 17 O foarte interesantă scrisoare a magistrului Laurenţiu, fiul lui Heem de Perde (Perdev), o ramură a familiei Himfy, către soţia lui Benedict Himfy, cerându-i să mai stea în mănăstire, unde o va vizita el după Crăciun. Face un edificator expozeu al situaţiei de pe moşia ei, unde nu se află nici fân şi nici nutreţ, pentru că iobagii nu au vrut să cosească iar armatele ce s-au perindat pe acolo au pustiit totul; cei cinci cai sunt bine, cele 9 butoaie cu vin sunt la el; casa şi curtea ei nobiliară sunt pustiite iar iobagilor nu li se poate porunci, aceştia rugându-se să plătească în dinari găleţile cu grâne, din cauza scumpetei (*Idem,* p. 600).

F.d. Palatinul îi interzice lui Emeric, oficial de Hodoş, să judece pricina dintre Lal, iobag regal de aici şi Toma, cnezul familiei Himfy, până nu va ajunge personal acolo (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*, p. 271).

1376

Mar. 8 Din Semlacu Mare se adevereşte faptul că Dumitru cel Mic, vicecastelan de Kuesd, împreună cu Neacşu, fiul lui Emeric, cnez al zisei cetăţi, au luat cu forţa un iobag din Secăşeni care se afla pe domeniul din Călina (Golonia) (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 263).

Iun. 19 Regele Ludovic I donează românilor săi credincioşi, Surian, Bogdan, Dumitru, Toma şi Vlasiu, fiii lui Voicu — pentru serviciile lor militare multiple — posesiunea Bolvaşniţa (Valea Bolvaşniţa) din districtul Mehadiei, revenită în mâna regelui prin necredinţa lui Lehach, care a trecut în Muntenia (DRH, D, I, p. 108–109).

Iul. 1 Ioan, fiul lui Ioan de Mayusfalua i-a luat cinci boi cnezului Martin al lui Benedict Himfy, în plin drum, aruncând ocări asupra acestuia şi a fiului său (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 266).

F.d. Conflictul existent deja între nobilii din Remetea, Himfy, şi cei din Gherteniş aduce, acum, un nou element: Ştefan, fiul lui Chep de Gherteniş vine la Remetea, dă foc unui car cu fân şi-i duce pe iobagii de aici pe moşia sa fără a plăti cuvenitele dări de strămutare (Fejer Gy., *Codes diplomaticus*, X/6, p. 304).

F.d. Regele Ludovic I îi solicită banului de Severin, Nicolae Treutul, să reambuleze şi să revizuiască hotarele dintre Mâtnic şi Caran, pentru care se aflau în proces Ştefan, fiul lui Bogdan, Radu, fiul lui Woynuk şi alţi membri ai familiei Mâtnic, pe de-o parte, şi iobagiii regali din Caran, pe de-altă parte. În faţa banului, care se deplasează la faţa locului,

iobagii regali se învoiesc ca familia Mâtnic să facă un șanț de aducțiune de la râul Timiș până la cursul Văii Mâtnic, iar de-a lungul acestui șanț să aibă un drum ce era necesar pentru întreținerea unui gat de la o moară (E. Hurmuzaki, I/2, p.235).

F.d. Cnezii din Călina, Remetea, Filești, numiți Nicolae, Micu, Hence, Ioan, Pavel, Filea, Mihail, Ivan și Petru se plâng soției lui Benedict Himfy, în calitatea acesteia de stăpân feudal, de vexațiuni și împilări din partea judelui, cu prilejul executării obligațiilor față de stăpân: de mutarea lor din loc din porunca stăpânilor, de jecmăniri din partea judelui, de pierderi suferite cu prilejul transportului bucatelor, de greutăți datorate conflictului dintre domeniul feudal și domeniul cetății Cuiești. În urma acestor necazuri, mulți cnezi cu oamenii lor au plecat, iar autorii plângerii amenință și ei că, dacă nu se vor îndrepta lucrurile, vor pleca acolo unde vor putea trăi (Maria Holban, *Mărturii*, p.408);

1377

Mar. 28 Capitlul din Cenad procedează la hotărnicia posesiunii Woya, cu alt nume Patak, (Potoc) din Caraș. Află aici mai multe sate cneziale, cnezatul lui Guden cu cinci țărani, satul lui Pavel cnezul tot cu cinci țărani, satul lui Ștefan cnezul cu 4 case, Foktalan cu 9 case și Berliște cu opt case; toate țin de cetatea Ilidiei (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 277).

Apr. 19 Capitlul din Cenad raportează că a efectuat cercetatrea solicitată de rege și, într-adevăr, Benedict Himfy a ocupat posesiunea Șoșdea în timp ce deținătorii acesteia, Nicolae și sora sa Ana, au făcut

hagialâcul la Ierusalim (Ortváy T, *Temes okl.*, p. 135–136).

Oct. 10 Regele confirmă faptul că Petru Himfy a pierit în slujba sa în războiul purtat cu voievodul muntean (DRH, D, I, p. 109–110).

1376–1380

În satul Hodoş vine magistrul Vincenţiu, dascăl din Semlacu Mare, care îi învaţă carte pe copii, pe lânga biserică (Bekefi R., *A népoktatas*…, p. 228–229).

1378

Mar. 29 Într-un document regal sunt amintiţi cavalerii curţii regale: Dominic, fiul lui Deseu de Beregsău, Petru de Macedonia şi Mihai zis Bobal (de Voiteni, N.N.) (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 132–133). Acest act este o sinteză a proceselor cnezilor din Voia (sau Patak, din districtul Ilidia) împotriva lui Ioan Pecenegul şi a familiei Himfy, care le-au ocupat succesiv şi abuziv vechile lor posesiuni Voia şi Secăşeni (*Idem*, p. 132–151).

Mai 26 Regele cere capitlului din Arad să-l introducă pe Andrei Chep de Gherteniş în stăpânirea posesiunilor Pişchia, Nadăş şi Erdeuhegh din comitatul Timiş (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 138).

Sep. 30 Palatinul regatului cere părţilor (nobilii de Nadăş şi Orozapaty) să aducă la viitoarea congregaţie comitatensă a Caraşului, ce va vea loc la Kuruswlug de Sfântul Martin, câte trei bărbaţi fiecare, spre a judeca controversele dintre ei (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 152–153).

1379

Feb. 26 Emeric dregătorul acestui sat Hodoş (şi district, totodată), le cere oficialilor săi — el aflându-se la Visegrad — să nu-i ofenseze pe noii stăpâni, să-l lase să plece liber pe Ştefan, ce locuia într-o parte a satului, care şi-a plătit la timp toate dările etc., etc. (Costin Feneşan, *Noi informații*, p. 239).

1380

Feb. 16 Leonard, abatele mănăstirii din Bata, îi acordă iertarea de păcate nobilului Iacob Garalyscha din Caransebeş pentru că a donat importante sume de bani pentru lupta împotriva turcilor (Pesty Fr., *Szörényi vm.*, III, p. 8 – 9).

Mar. 17 Regele ascultă plângerea lu Mauriciu, abatele mănăstirii Sfâmtului Gerard din Cenad, care îi spune că predecesorii săi au arendat diverse pescării ale mănăstirii; dorința regală pentru retrocedarea acestora (Juhász K., *Die Stifte,* p. 225–226).

F.d. Cnezii din domeniul Remetea, Himfy, se plâng soției şi fiilor lui Benedict despre asupririle la care sunt supuşi de către judele Nicolae şi spun că, dacă acestea nu vor înceta, ei se vor muta pe alte posesiuni (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 287).

Mai 27–Iul. 10 Regina cere şi capitlul din Cenad îl introduce pe Ştefan Chep de Gherteniş în posesiunea Symafalva, în ciuda opoziției văduvei lui Petru Himfy (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 141–142).

1381

Mar. 16 Vicecomitele de Caraş adevereşte fapta lui Paul de Zurchuk, castelan de Kuuesd, care a năvălit

duminica trecută asupra satului Remetea, de unde a luat bunurile, lucrurile şi iobagii lui Ştefan de Remetea (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 155).

Apr. 15 Oraşul Rev-Kanizsa (Novi Kneževac) se prezintă în fața capitlului din Cenad, arătând situația pământului primit de biserica de aici (Juhász K., *A Timişoarai*…, p. 112).

1382

Mar. 2 Chorna, iobagul lui Ştefan, zis Zekul din Zaruastelek, a furat un om de la Ştefan de Remetea, care este deținut de Toma cnezul în satul Zaruastelek; acesta trebuie să se prezinte la judecata nobiliară (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 297). Pe 16 martie nu se prezintă şi riscă o amendă de 3 mărci (*Ibidem*).

Mar. 16 Sunt amintiți trei castelani (magistrul Dumitru de Kovin, Grigore de Er-Somlyo, Nicolae de Ilidia) care cer şi, respectiv, aprobă restituirea celor trei boi pe care iobagii din Mynees i-au răpit din Vărădia de Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 158).

Mai 10 Nobilii de Remetea le interzic magiştrilor Nicolae şi Ladislau de Jank să refacă moara de pe râul Caraş din posesiunea Nendraz, fiindcă aceasta este vecină cu Voia, posesiunea lor, şi le-ar cauza prejudicii (*Idem*, p. 158–159).

Sep. 11 Moare regele Ludovic I de Anjou şi se declanşează lupta pentru succesiunea la tron, ce va dura până în anul 1387 atunci când Sigismund de Luxemburg va reuşi să înfrângă opoziția şi să fie proclamat rege.

F.d. Ştefan, comitele de Caraş, ordonă nobilimii din comitatele Cuvin şi Caraş să fie pregătită pentru

serviciul militar (E. Hurmuzaki, I/2, p. 285). Probabil atenționarea este în legatură cu apropierea ofensivei otomane de Dunăre.

F.d. Locuitorii din Murano (Veneția), presupus loc natal a Sfântului Gerardo, vin la Cenad şi duc cu ei o parte din moaştele sfântului; lor li se alătură episcopul de aici ce face şi el o călătorie în Italia; moaştele rămân la Murano până în anul 1590, când un călugar le duce în biserica Sfântul Gheorghe din Veneția şi le depune în altarul Sfântului Gerardo de acolo; la 1740, moaştele sunt duse la Bologna şi se întorc la Veneția în anul 1805 (Juhász K., *Die Stifte*, p. 32–33).

F.d. Regina văduvă Elisabeta vine şi locuieşte la Timişoara.

Dec. 18 Din porunca reginei, capitlul din Cenad judecă pricina dintre căpitanii cumanilor şi familia Himfy pentru posesiunea Beed (*Csáky cs.okl.*, p. 89).

1383

Mar. 6 Neînțelegerile pentru moara de la Nendaz continuă, pentru că nobilii Jank distrug stăvilarul amintitei mori, fapt care provoacă intervenția reginei (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 160–161).

F.d. Judecată a capitlului din Cenad pentru posesiunea Satu Mare Timiş, între moştenitorii arhiepiscopului de Esztergom (Juhász K., *A Timişoarai*, p.112).

1384

Dec. 13 O mostră a felului în care unii nobili îşi păstrau documentele de privilegii o reprezintă cererea reginei Ungariei către capitlul din Titel spre a elibera

actul de proprietate asupra posesiunii Gherman, aflat în sacristia bisericii de acolo (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 162–163).

F.d. Alți moştenitori se prezintă în fața aceluiaşi capitlu, pentru aceeaşi pricină (*Ibidem*).

1385

Mar. 18 Din cuprinsul unui document despre pretenții la sfertul filial aflăm şi numele unor orăşeni nobili din Semlacu Mare: Mathia de Balad şi sora sa, Bagou, soția lui Ştefan, fiul lui Benedict; mama lor era Elisabeta, fiica lui Ioan cel Roşu de Helymba (*Ibidem*, p. 163–164).

Apr.14 Un anume Petru din Lipova este amintit ca student în matricolele universității din Viena. (*Ibidem*).

F.d. Familia Himfy se judecă pentru o treime din posesiunile Bachtyuisse, Secăşeni, Voia şi Kuesd (*Csáky cs.okl*., p.89).

1385–1387

Răscoala bănățeană împotriva noului rege Sigismund de Luxemburg este condusă de Vladislav şi Mihai, fiii lui Dan de Duboz şi Vladislav Zanc, membri ai partidei antiregale a fraților Horvat. În ajutorul acestora a intervenit şi Dan I, voievodul muntean. Palatinul intervine cu trupe şi reuşeşte, până la urmă, să „pacifice" regiunea (I. D. Suciu, *Aspecte*, p. 1068).

1386

Aug. 22 Ştefan şi Ladislau Losonczy sunt comiți de Timiş şi Cenad, au cetățile Lugoj, Sebeş, Semlacu Mare (Mezo-Somlyo), Vârşeț (Er-Smolyo) şi primesc,

acum, cetatea Beche (Novi Bečej) (Varju E., *Bánffy okl*., p. 386).

F.d. Nicolae Himfy are ca posesiuni Ghermanul Mare şi Mic, Fizesto, Kunfalva, Gergelyfalva şi Laszlohaza (*Csáky cs.okl*., p. 89–90).

F.d. Răsculații îşi au tabăra la Giulvăz, luptă cu trupele regale şi sunt învinşi în cele din urmă. Cu prilejul luptelor din Timişoara sunt arse şi documentele de posesie ale lui Bartolomeu fiul lui Zemlek asupra unui sat (Ortváy T., *Temes okl*., p. 169).

F.d. Lupte se desfăşoară şi în districtul Beregsău, la vest de Timişoara; pentru merite militare dovedite aici, Ioan, Nicolae şi Ştefan de Terestenye primesc domeniul regal din Chama (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*. p. 329).

1387

Feb. 11–Mar. 3 Ladislau şi Ştefan Losonczy sunt bani de Severin, comiți de Timiş şi Cenad (Varju E., *Banffy*, p. 387, 389). Această familie va avea un important rol militar şi administrativ în istoria Banatului, până la 1552, inclusiv.

Mai 28 Regele Sigismund reînnoieşte vechea donație cu drept de cnezat a satului Măru de pe râul Bistra, din districtul Temeskuz, pentru Bogdan Românul, fiul lui Ştefan de Mâtnic şi fiilor săi, Ştefan, Dionisie, Ladislau, Nicolae şi alt Ladislau, drept recompensă pentru serviciile militre prestate cu diferite ocazii. Din acest an, printr-o serie de noi danii ce se vor derula până în jurul anului 1412, familia Mâtnic va obține din partea regalității reconfirmarea asupra principalelor sale moşii, stăpânite, până în acel

moment, cu drept cnezial. Este un exemplu unic în galeria familiilor nobile române bănățene, de reconfirmare succesivă a membrilor unei familii, cu specificarea riguroasă a tuturor descendenților, în fiecare grup de stăpâniri în parte, şi nu colectivă, pe întreg ansamblul patrimonial. (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 327).

Iun. 2 Pentru serviciile sale militare în recenta încheiata răscoală regele Sigismund îi donează, lui Nicolae de Tereszenye, posesiunea Chama, neuitând să-i specifice meritele: a luptat de partea sa, împotriva partidei adverse, chiar şi în luptele din districtul Beregsăului, de lângă Timişoara. Pe 3 iulie, capitlul din Cenad îl introduce, pe el şi frații săi, în stăpânirea posesiunii (Juhász K., *A Timişoarai*, p.112; Ortváy T., *Temes okl*., p.156).

F.d. Frații Losonczy, în calitatea de bani şi comiți, erau stăpânii — în numele regelui — asupra cetăților Timişoara, Bečej, Vârşeț, Jdioara, Sebeş, Mehadia, Orşova (Varju E., *Banffy*, p. 393). Acesta este semnul care certifică victoria finală a partidei nobiliare din jurul noului rege Sigismund de Luxemburg.

Iul. 18 Petru fiul lui Dees, cnez din districtul Mehadiei, şi frații săi, Cristofor şi Mihail, primesc, pentru meritele lor militare, posesiunea regală Patak, din acelaşi district, cu condiția ca, de Sânmihai, să plăteasca trei groşi iar de Sângeorge să dea quinquagesima oilor castelanului de Mehadia, aşa cum fac şi ceilalți cnezi. Este primul document care atestă viitoarea familie a nobililor Deş de Timişel (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 330).

Aug. 10 Importanța victoriilor obținute în Banat îl determină pe rege să-l răsplătească pe unul dintre membrii familiei Losonczy cu o posesiune, pentru vitejia arătată, prima dată, la Timişoara, apoi în zona districtului Beregsău (Ortváy T., *Temes okl*., p. 156).

Sep. 10 Capitlul din Cenad îl introduce pe Ştefan banul (din familia Korogh) în stăpânirea posesiunii Chery din Timiş (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 112).

Dec. 3 Capitlul din Arad confirmă, la cererea regelui de a cerceta cazul, faptul semnalat de Şefan, fiul lui Petru de Remetea că într-adevăr Ladislau Pascha şi Ioan, precum şi Balgar, fiul lui Andrei, zis Chep de Gherteniş, au furat, de pe domeniul Remetea-Himfy, fânul, un bou al lui Stoian, o turmă a iobagilor din Şoşdea, l-au rănit pe iobagul Laurent şi au deviat cursul Bârzavei, provocând mai daune acestui domeniu (Lukinich–Gladi, *Doc. Val*., p. 334).

1388

Iun. 11 Regele le donează lui Frank şi Simon de Konya posesiunile cărăşene Haam (Iam), Lemnichfalwa cu 2 mori pe râul Caraş, Teers, Sângeorge din Kovin, Oroz cu vama, Mikola cu 2 pescării în Timiş, Geurtheleke cu biserica de piatră din Arad etc. (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 177–179).

Aug. 28 Văduva lui Nicolae Hymfy îşi solicită drepturile în fața capitlului din Cenad, intrând, astfel, în conflict cu restul familiei (Juhász K., *A Timişoarai*, p.113, documente din 28.08. şi 8.09.).

1389

Feb. 21 Cu prilejul unei vizite a regelui Sigismund de Luxemburg prin Banat, în vederea pregătirii unui

campanii militare la sud de Dunăre, capitlul din Arad se împacă cu orăşenii din Lipova în privinţa treimii dării cuvenite capitlului (*Tőrt. Adattár*, II, p. 184–185).

Feb. 24 Regele se află la Lipova, de unde pregăteşte campania militară a acestui an, împotriva cneazului Lazăr al Serbiei, cu care se împacă (Nagy I., *Hazai oklt.*, p. 321–322). În final, acesta îi înfruntă pe turcii otomani la Kossovopolje, iar regele ungar asistă, pasiv, la evenimente.

Apr. Regele este, pe 10, la Utvin, pe 24 la Timişoara, de unde se îndreaptă spre Dunăre, dar nu intră în Serbia fiindcă sultanul Baiazid I vine cu oastea spre Smederevo (Ilie Minea, *Politica*…, p.10).

Mai 10 Hotărnicia domeniului Iersig, între deţinători şi moştenitori, relevă existenţa multor sate cneziale; descrierea averii mobile şi imobile a domeniului este extrem de detaliată (E. Hurmuzaki, I/2, p. 317–321).

Iun. 1 Trezorierul papal adevereşte plata cuvenitei dări pe care Ioan, abatele din Igriş, a plătit-o prin intermediul lui Bertrand, arhidiaconul de Arad (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 113).

Iun. 25 Din Semlacu Mare, vicecomitele şi juzii de Caraş atestă faptul că mai mulţi cai ai nobililor de Remetea au fost luaţi de castelanii de Caraşova (E. Humruzaki, I/2, p. 317).

Iun. 29 Capitlul din Cenad împarte posesiunea Mondola între şapte nobili, fraţi şi veri; aflăm, astfel, faptul că există cinci locuri de fântâni în hotar (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 178–180).

Aug. 12 Judele regatului încheie lungul proces a Elenei, văduva lui Nicolae Himfy prin care aceasta primeşte 25 mărci, fiica sa, Margareta, sfertul filial din posesiuni iar restul domeniului Iersig este împărțit între Blasiu, fiul lui Nicolae şi Stefan, fiul lui Petru. Aflăm acum, că în Iersig erau 20 case de iobagi locuite, 3 mori pe râul Pogăniş iar limita împărțirii începe de la casa lui Toma; mai sunt menționați sătenii Nazak, Marcu, Dragotă şi alt Marcu (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 363).

Sep. 15 Aflat în plină campanie în Serbia, regele îi donează lui Ştefan Losonczy domeniul regal Hodoş, pentru cei 2.000 florini puşi la dispozitia campaniei regale (Varju E., *Bánffy okl.*, p. 420–421). Campania durează până la sfârşitul lunii noiembrie, remarcându-se şi Ladislau comite de Timiş, în special la asediul şi cucerirea cetăților sud-dunărene Branicevo şi Kostolac (Milleker F., *Az első*, p. 5).

Nov. 14 Într-un act de donație papală este amintită capela Sf. Maria din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 113).

Dec. 2 Regele, întors la Timişoara, dăruieşte familiei Konya mai multe posesiuni pentru bravurile militare din acest an (Ortváy, *Temes okl.*, p. 128); acelaşi lucru îl face şi regine Maria pentru episcopul de Alba Iulia, pe 27 decembrie, tot din Timişoara (E. Hurmuzaki, I/2, p. 316).

1390

Ian. 1 În prezența regelui, aflat la Timişoara, mai multi români din districtul Cuieşti se declara solidari cu ceilalți locuitori de acolo în privința a doi oameni ținuți de Ştefan de Remetea în temniță la Gherteniş; acolo, în prezența mai multor nobili se

va judeca cine are dreptate (Lukinich–Galdi*, Doc. Val.*, p. 369).

Ian. 28 Cetățenii timişoreni Mihail şi Iacob se plâng regelui că nu pot intra în posesia satelor lor din Hațeg, fiindcă actele lor de posesie au ars în 1386/7, atunci când au fost lupte aici; acesta îi cere voievodului ardelean rezolvarea litigului, fapt rezolvat promt de acesta într-o săptămână (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 370–371). În fapt, Mihail fiul lui Benedict Posthos (drapierul) a fost jude (primar) al Timişoarei (în ianuarie nu era, dar, în octombrire 28, este deja jude — *Idem*, p. 399), a fost înnobilat şi a primit posesiunile Pala (Băuțariu de Sus şi de jos).

Feb. 8 Regele certifică donația testamentară a lui Laurențiu fiul lui Bernard asupra posesiunii Cherestur, făcută pe seama capitlului Sfântului Salvator din Cenad (Juhász K., *Die Stifte*, p. 227–228).

Mar. 16 Regele Sigismund de Luxemburg acordă un nou act de privilegii pentru posesiunile Criva şi Patak („aflate sub muntele Padeş") lui Petru, fiul lui Dees, cneaz nobil de Timişel şi fraților săi Halmagh, Cristofor şi Mihail, întrucât cele vechi au fost distruse odată cu năvălirea voievodului muntean Dan I asupra Mehadiei. În schimb, regele le cere să presteze serviciul militar cu o lance (unitate militară medievală ce grupa călăreți şi pedestraşi, în special arcaşi, N.N.). Este printre puținele documente care atestă clar tranziția pe care unii cnezi români bănățeni au făcut-o către statutul de nobilitate, având în vedere faptul că, în 18 iulie 1387, ei erau pomeniți doar ca şi cnezi (DRH, D, I, p. 123–125).

Iun. 11 Judele regatului adjudecă pe seama Caterinei de Omor, soția lui Ioan de Beregsău, posesiunile

Scederyes şi Sânandrei (Lukinich– Galdi, *Doc. Val*., p. 382).

Aug. 31 Nicolae Pereny, ban de Severin, îi cere lui Ştefan de Remetea să fie, cu trupa sa, pe 8 septembrie la Kovin (Pesty Fr., *Szárény Bánsag*, III, p. 12). De aici, banul trece Dunărea şi îşi învinge duşmanii.

Vara O primă incursiune („akin") de pradă a turcilor otomani în Banat este respinsă de către trupele locale, conduse de banul Severinului Nicolae Pereny. Se constituie un sistem de apărare a Banatului, prin construirea unei centuri de cetăți, cu centrul la Timişoara.

Sep. 21 Briccius, abatele mănăstirii Sfintei Fecioare din Igriş, zălogeşte, pe trei ani, două posesiuni din Hunedoara unor nobili de acolo, pentru 200 de florini, din cauza marilor sale nevoi (Juhász K., *Die Stifte*, p. 228).

Sep. Regele se află în Banat (pe 21–22 la Timişoara, pe 30 la Lipova —Milleker F., *Az első*., p. 6) dar nu participă la campania militară din acest an.

Oct 28 Mihail, zis Postos, este primar al Timişoarei (Lukinich–Galdi, *Doc.Val.,* p. 399).

Dec. 12 Capitlul din Cenad îl introduce pe Nicolae Pereny în posesia domeniului Er-Somlyo, format din cetatea, satele Ersomlyo, Caraşova, Cherneuch, Jablonok, Vărădia şi Vizvar (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.209–210).

1391

Apr. 28 Toți iobagii, indiferent dacă sunt pe posesiuni regale, nobiliare sau bisericeşti, se pot strămuta liber cu

toate lucrurile şi bunurile lor, după ce-şi plătesc darea pe pământ şi alte dări la care sunt datori (Mályusz E., *Zsigmondkori okl.,* I, p. 219– 220).

Apr. 25 Capitlul din Cenad rezolvă conflictul dintre Ştefan de Korogh şi Ioan, plebanul din Timişoara, pentru posesiunile Balyuk, Gerthyanus şi Zarchaza din Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 200 –201).

Mai 6 Banul Severinului, Nicolae Pereny, îl roagă pe rege să plătească solda ostaşilor aflați în cetățile bănățene, fie în bani, fie în sare (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 216).

Iul. 1 Un exemplu elocvent pentru procesul de obținere de către cnezii români bănățeni a statutului de nobilitate este cererea lui Nicolae Literatul (deci absolvent al unei universități), fiul lui Bogdan de Mâtnic, care solicită capitlului din Alba Iulia (să fi fost canonic, acolo?) retranscrierea diplomei de privilegii primită de tatăl său pe 28 mai 1387. Noul document se referă la posesiunea Măru, care îi este reconfirmată lui Bogdan de Mâtnic şi fiilor săi Nicolae, Ştefan, Ladislau, Ladislau junior, Petru şi Ioan. Semnificativ este faptul că, spre deosebire de documentul anterior, acum apar şi alți doi descendenți ai lui Bogdan, un argument în favoarea teoriei conform căreia actele de nouă danie, pe lângă faptul că veneau să confirme o stăpânire anterioară, îi cuprindeau în mod necesar pe toți descendenții intrați la moştenire, nemenționarea lor presupunând excluderea de la moştenirea patrimonială. (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 409).

Vara O altă incursiune otomană de pradă asupra Banatului este respinsă de trupele locale şi este urmată de o

nouă campanie militară bănățeană la sud de Dunăre (Turchany T., *Krassó*, p. 329).

Aug. 17 Capitlul din Arad adevereşte că înaintea sa s-au prezentat Ştefan, fiul lui Petru, fiul lui Heem, de o parte, şi Andrei, fiul lui Ioan de Macedonia în numele văduvei banului Nicolae, fiul lui Heem de Egerseg, pe de-altă parte, într-o problemă de stăpânire; sus-numitul Ştefan ia asupra sa obligația de a da văduvei şi fiicelor sale a patra parte cuvenită din satul Moyafolua, care a aparținut răposatului ban Nicolae (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 217);

Sep. 26 Dionisie de Zeech vinde posesiunea Bosar (Bujor) (Traian Vuia?) voievodului transilvan pentru 2.100 florini de aur (Pesty Fr., *Szörény Bánság*, III, p. 211–212).

Oct. 22 Nobilii districtelor Sebeş, Lugoj, Caran şi Comiat certifică faptul că pământul ce este la vărsarea pârâului Mâtnic în Timiş aparține familiei de Mâtnic şi nu cetățenilor şi oaspeților din Caran. În numele familiei Mâtnic s-au prezentat Bogdan de Mâtnic şi fiul său, Ștefan. (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 421–422).

Dec. 18 Din ordin regal, capitlul din Cenad îl introduce pe banul Ştefan Korogh în stăpânirea posesiunilor Wlkan şi Sebesfok (din zona Recaşului), în ciuda opunerii lui Nicolae, fiul lui Neagu şi Ladislau, fiul lui Carapch din Recaş (*Idem*, p. 422).

1390–1392

Banul de Severin îi ordonă lui Ştefan, fiul lui Petru de Remetea, să-l pună în libertate pe Bogdan, acuzat de furt, pentru care cnezul Bogdan se pune chezaş şi

cere să fie judecat după legea românească (*Idem*, p. 400–401).

1392

Iarna–primăvara Trupe regale stau în preajma Dunării, la Maxond (Alibunar) iar, după Paşti, se decretează concentrarea generală a trupelor pentru campanie (Milleker F., *Az első,* p. 8).

Vara O nouă campanie regală se desfăşoară în Serbia, ocupată de otomani, şi este urmată de o incursiune otomană în Banat, care este respinsă de trupele locale, la limita actualelor judeţe Timiş şi Caraş (Semlacu Mare-Vârşeţ) (E. Hurmuzaki, I/2, p. 348–350). Această campanie încheie prologul luptelor cu otomanii. Din anul următor, campaniile sunt altfel realizate.

Iunie Regele şi armata se află la Grebenac, în Caraş, de unde trec Dunărea şi luptă, în iulie, cu duşmanii (Wertner Mor, *A magyar hadjarat…*, p. 449).

Iul. 9 Nobilul Cristofor, fiul lui Andrei de Kyzen, şi-a vândut părţile sale din posesiunile Hydech şi Temesin (Timişel?) din districtul Mehadia, lui Petru, Hălmeag, Mihail şi Cristofor, fiii lui Dees de Timişel, pentru suma de 200 florini, 100 boi şi 300 oi (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 429).

Iul. 17 Din Serbia, regele îl laudă pe banul Severinului şi pe oamenii săi pentru bravurile militare savârşite în campanie (E. Hurmuzaki, I/2, p. 348–350).

Dec. 29 Amintirea localităţilor Săcălaz şi Peterd (Radojevo, N.N.), cu prilejul unei hotărnicii (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 227–228).

1393

Iul. 15 Amintirea primelor posesiuni ale familiei Báthory din zona Mureşului: Seleuşă şi Sentmiklos din comitatul Cenadului şi Ker din cel al Aradului (Lukinich–Galdi, *Doc. Val.*, p. 460)

Iul. 22 Magistrul Petru de Ivanda este vicecomite de Timiş şi stabileşte termene de judecată pentru mai mulţi nobili, aflaţi în procese (*Idem*, p. 231). Pe 29 iulie, el stabileşte împărţirea celor trei sate Chorna (Cerna) între nobilii de aici (*Idem*, p. 232).

Oct. Regele îi cere capitlului din Cenad să proclame de trei ori, în trei locuri diferite, pricina dintre Ştefan banul şi nobilii de Recaş, pentru ca toţi cei interesaţi să ia cunoştinţă de cauză şi să-şi anunţe protestele (dacă există); aceste locuri erau Rekekyes, Giroc şi Ianova (*Idem*, p. 237).

1394

Feb. 23 Se adevereşte faptul că Ştefan de Remetea a năvălit cu răutate preconcepută asupra posesiunii Omor (Roviniţa Mare), de unde a furat 15 boi buni şi două vaci, în valoare de 60 florini (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 228).

Aprilie 18–25 Cu prilejul dietei regatului, regele cere noi fonduri şi trupe pentru a se putea opune puterii militare otomane (P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 248).

Mai 5 Papa Bonifaciu al IX-lea îi acordă lui Grigore din Timişoara, cleric la Cenad, un canonicat la Arad (Juhász K., *A Timişoarai*, p.115).

Mai 31 Ştefan, fiul lui Petru de Remetea, este deja de 30 de zile în armata regală (Ortváy T., *Temes okl*., p. 241).

Vara Au loc lupte cu turcii otomani în Banat.

Aug. 10 Nicolae, fiul lui Ştefan de Sydo, este castelan de Timişoara (*Idem*, p. 244), iar peste un an este deja comite de Timiş.

Oct. 10–18 Timişoara, Regele Sigismund de Luxemburg prezidează congregațiile nobiliare ale comitatelor Timiş, Cenad, Caraş, donând mai multe posesiuni unor credincioşi. De exemplu, la cererea regelui, capitlul din Alba Iulia transcrie în formă autentică diploma regală prin care monarhul îi reconfirmă pe Bogdan, fiul lui Ştefan de Mâtnic, pe fiii săi Ştefan, Ladislau zis şi Fărcaş, Nicolae, alt Ladislau şi Ioan, precum şi pe Ladislau, Dumitru şi Mihail, fiii lui Oprişa, condivizionalii săi, în stăpânirea moşiilor Maciova, Dobregoste, Măru şi Mâtnic, pe care le stăpâniseră şi până atunci cu drept cnezial, drept răsplată pentru serviciile militare aduse în luptele cu otomanii (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 229).

Dec. 14 Un alt timişorean a avut o carieră ecclesiatică interesantă: Ioan fiul lui Blasiu (mort acum) a fost canonic de Oradea şi rector al altarului Sfântului Apostol Pavel (*Mon. Vaticana*, I/4, p. 282).

1395

Ian. În drum spre Moldova, regele se opreşte şi la Cenad, Timişoara etc. Expediția regală împotriva Moldovei este continuată apoi în Muntenia şi Dobrogea; la sfârşitul ei există numeroase nominalizări şi donații pentru viteji.

Feb. 14 Din Braşov, regele îl răsplăteşte pe Nicolae Csáky, comitele de Timiş, pentru vitejia sa, dovedită în luptele cu turcii, cu sârbii şi, acum, împotriva Moldovei, cu posesiunile Ciacova (cu tot cu cetate), Cebza din Timiş şi cetatea Kuesd din Caraş (DRH, D, I, p. 132–134).

Mar. Banul de Severin conduce în luptă 400 de lăncieri care aveau, fiecare, lângă ei câte doi arcaşi; cu aceştia trece prin Muntenia şi luptă, în aprilie, în Dobrogea (Barbu Câmpina, *Lupta*…, p.263).

Apr. 6 Regele ordonă ca fiecare „lance" (unitate militară ce cuprindea călăreți înzăoați şi arcaşi pedestraşi, plus alți oameni de sprijin, N.N.) „să aibe câte doi arcaşi sau săgetari buni…" iar cei ce vor aduce aprozi care nu sunt arcaşi să nu fie primiți în oaste (DRH, D, I, p. 149–150).

Aug. 25 Regele se află în tabăra armatei regale la Severin (DRH, D, I, p. 151–152).

Sep. 25 După plecarea armatei, detaşamente otomane de pradă intră în Banat şi pătrund până lângă Ciacova unde – la lăsarea nopții – sunt surprinşi de Nicolae Marczali, comitele de Timiş, care-i învinge; cucereşte şi trofee pe care i le trimite regelui (Milleker F., *Az első,* p. 11, Ortváy T., *Temes okl*., p. 316).

Sep. Campanie regală în sprijinul lui Mircea cel Bătrân, în Muntenia, cu lupte victorioase, inclusiv la Turnu; regele lasă o garnizoană (comandantă de Ştefan Losonczy) ca sprijin dar contraatacul otoman o nimiceşte şi instalează un nou domn (V. Motogna, *Banatul românesc*, p. 449).

1396

Iun. 13 Vicecomitele şi juzii din Caraş confirmă, din Gătaia, neprezentarea lui Ştefan de Remetea la procesul cu Nicolae plebanul de Omor (Rovinița Mare) şi-l condamnă la plata, spre acesta, a şase mărci (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 232).

Iul. Incursiunea otomană, ajunsă până la Peciu Nou , este zdrobită de oştile locale, conduse de Nicolae Marczali, comitele de Timiş (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 316–317).

Vara Trupele cruciaților vest-europeni străbat Banatul de la nord la sud şi trec Dunărea, în ultima mare cruciadă europeană.

Sep. 13 Cruciații şi regele sunt la Orşova, de unde încep trecerea fluviului pe care patrulează 70 de galere creştine; se deplasează spre Vidin.

Sep. 28 În bătălia pierdută de creştini la Nicopole se remarcă mai mulți luptători bănățeni (Andrei, Simion şi Nicolae de Macedonia) (E. Hurmuzaki, I/2, p. 389), Bogdan de Mâtnic, Ladislau de Ciala, comitele de Timiş, banul Severinului, inclusiv castelanul de Timişoara, care primesc, apoi, consistente donații regale.

Nov.–dec. Otomanii lichidează autonomia țaratului de Vidin, atacă Muntenia acolo unde Mircea şi voievodul transilvan Stibor (regele fugise de la Nicopole cu o galeră, pe Dunăre şi mare, până la Constantinopol, de unde se întoarce în regat abia în primăvară) îl asediază pe Vlad în cetatea Dâmboviței, îl iau prizonier şi restabilesc domnia lui Mircea (P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 271–272).

1397

Primăvara Un atac otoman asupra Timişoarei este respins de garnizoană şi de trupele locale (Beckmann G., *Der Kampf*, p. 5).

Mai 6 şi **14** Capitlul din Arad confirmă posesiunile lui Ladislau de Ciala: Ciala, altă Ciala în comitatul Arad şi Odwari, Thofaya, şi Gergerforra în Timiş (Ortváy T., *Temes okl*., 271–274).

Aug. 16 Regele donează mai multor români din Voislova posesiunea regală Poganch din districtul Caran (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 496– 497).

Oct. 25 Dieta regatului, desfăşurată timp de o lună la Timişoara, impune serviciul militar obligatoriu, stabilind sarcini militare pentru nobili, cler şi ţărani: fiecare nobil va veni la oaste cu un om iar cei aflaţi în indiviziune vor veni personal; nobilul cu mai mulţi iobagi va da câte unul la fiecare 20; jumătate din veniturile nobilului vor fi folosite pentru lupte; dările regale vor fi date în produse; dacă nobilul cu iobagi nu participă, el va trimite câte 2 iobagi în loc sau va plăti de fiecare iobag un galben, iar cel fără iobagi va plăti câte 3 mărci (Felix Milleker, *Az első…*, p. 13– 4).

F.d. Regele Sigismund de Luxemburg conferă două posesiuni, Vasa şi Bozsok, nobililor de Macedonia, lui Andrei, fiul lui Ioan, lui Simion de Danciu şi lui Nicolae, fiul lui Petru, pentru serviciile lor militare în lupta de la Nicopole (E. Hurmuzaki, I/2, p. 389);

F.d. Danciu de Macedonia este în proces cu fiii lui Heem de Remetea pentru posesiunea Perdew (E. Hurmuzaki, I/2, p. 389)

1398

Ian. Act de întărire a unor sate din comitatul Cenad, spre Tisa, pentru abaţia de la Tihany, care descrie toate satele, târgurile, pescăriile şi alte bunuri (Fejer, Gy. *Codex Diplomaticus,* X/8, p. 448–449).

Mar. 29 Papa Bonifaciu al IX-lea îi acordă lui Ştefan, fiul lui Ioan din Lipova, canonic de Cenad, aflat la curtea sa papală, mai multe privilegii eclesiastice (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 116).

Vara Campanie regală la sudul Dunării, spre Slavonia, Bosnia, ca răspuns la incursiunea otomană de acolo.

Oct. Congregaţia nobiliară a Timişului, Caraşului etc. se desfăşoară la Timişoara, în prezenţa regelui, cu scopul de a opri incursiunile otomanilor la nordul Dunării.

1399

O proiectată cruciadă papală împotriva otomanilor ar avea ca loc de concentrare a armatei, Timişoara. Între timp, ofensiva otomană concentrează armatele regele în zona Dunării. Un anume Petru de Peterfalva, din comitatul Cuvin, este învinuit şi pedepsit pentru faptul că a înlesnit pătrunderea acestora în Banat (Milleker, *Az első*, p. 14).

Mar. Lângă Timişoara se desfăşoară congregaţia nobiliară a Timişului ce prefigurează noua campanie (Ortváy T., *Temes Okl.*, p. 285). Regele porneşte spre Muntenia dar se întoarce fără a lupta; interesele diferite marchează acţiunile sale, dar trupele străbat din nou Banatul.

Mar. 23 Un foarte frumos expozeu al regelui Sigismund de Luxemburg asupra gravităţii primejdiei otomane lămureşte şi cauzele interne ale armatelor regale: „în scrisoarea acelui Mircea (cel Bătrân, domnul muntean, N.N.) băgăm de seamă şi vedem în chip neîndoios că, dacă nu ne îngrijim fără zăbavă de ajutor potrivit şi nu ne apropiem de părţile acelea, va trebui să ne îndoim şi să ne temem foarte mult că românii, văzându-se lipsiţi de ajutorul nostru, nu vor mai rămâne credincioşi şi nu vor mai fi statornici, ci se vor supune în scurtă vreme jugului turcesc. Dacă s-ar întâmpla acest lucru, pe care bunul Dumnezeu să-l îndepărteze de noi, ştiţi foarte bine în ce primejdie şi pericol ar ajunge apoi ţara noastră. Nu este îngăduită întârzierea (în concentrarea la timp a armatei, N.N.) cum s-a întâmplat altădată, anume pe vremea lui Ştefan, banul de Losonch, când am fost nevoiţi să dăm de trei ori solda înainte de a fi putut strânge toată armata, şi, mai înainte de a fi fost strânsă din toate părţile, a pierit de sabia turcilor numitul Ştefan împreună cu ostaşii săi, şi din pricina întârzierii altora, îndatoraţi şi ei" (DRH, D, I, p.171–174).

Iun. 18 Papa îl numeşte pe Nicolae, fiul lui Dumitru, prepositul micului capitlu din Cenad, în funcţia de episcop de Severin (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 116).

Iul. 10 Regele primeşte de la Dominic, fiul lui Mihail zis Pogan, posesiunile sale din Timiş (Utvin, Chişoda, Orozy, Cholch, Selmes, Themerken şi Weers — toate în preajma Timişoarei —şi-i donează altele, în alte zone ale regatului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 150–151). Acest tip de schimburi face parte

din politica regală de concentrare a unor cetăţi şi domenii în mâna puterii centrale.

Iul. 18 În faţa Capitlului din Cenad se prezintă Ştefan, fiul lui Petru, fiul lui Heem de Remetea, împreună cu Emeric şi Petru, fiii săi şi Benedict şi Heem, fiii lui Nicolae de Egerzeg, protestând asupra faptului că nobilii de Macedonia, Andrei, Nicolae şi Simion, fiii lui Danciu, au ocupat şi uzurpat stăpânirea Perdew şi pendentele sale, aducând mare pagubă şi daună pârâşilor (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 233);

Nov. Congregaţia comitatelor bănăţene, desfăşurată în prezenţa regelui lângă Timişoara, la începutul lui noiembrie, stabileşte noi măsuri defensive (Ortváy T., *Temes okl*., p. 380).

Nov. 20 Comiţii de Timiş certifică faptul că au primit, de la Ştefan de Remetea, două din cele trei mărci, amendă la care acesta a fost condamnat în procesul său cu Dan de Duboz (Lukinich–Galdi, *Doc. Val*., p. 524).

F.d. Un document de la sfârşitul secolului al XIV-lea cuprinde scrisoarea bărbatului ales (*egregius vir*) Nicolae, fiul răposatului Petru zis Danciu de Macedonia, către nobila doamnă Caterina, soţia nobilului Ştefan, fiul lui Petru de Remetea, prin care solicită de la aceasta material lemnos pentru consolidarea fortăreţei sale (Pesty Fr., Ortváy T., *Temes okl.,* p. 301)

SECOLUL AL XV-LEA

1400

Ian. 16 Comiţii de Timiş ordonă capitlului din Arad să-i introducă pe noii proprietari în posesia moşiilor Kerekeghaz şi Zewdy (Frumuşeni), în ciuda românilor care se împotrivesc (Mályusz E., *Zsigmondori okl.*, II/2, p.110).

Feb. 20 Papa Bonifaciu al IX-lea acordă indulgenţe bisericii parohiale Sf. Elisabeta din Cenad; în aceeaşi zi, papa îi oferă un canonicat lui Jacob, fiul lui Ladislau, rector al altarului Sfântului Iacob din capitlul de Cenad, iar, pe 1 dec., acordă acestui altar posibilitatea de a acorda credincioşilor indulgenţe (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 117).

Mai 13 Capitlul din Cenad notifică posesiunile lui Nicolae Csáky, comite de Timiş şi a rudelor sale: Wrhida, Tarnok, Pordan, Byallak, Fewenfelde (Foeni), Jwand (Ivanda), Tyvessed, Popizenthpeter, Wereseghaaz, Fanchal, Bezermentheleke şi Tothfalu (Ortváy T., *Temes okl.*, p 290–294).

Iun. 4 Capitlul din Arad raportează regelui plângerea lui Ştefan de Remetea pentru faptul că iobagii şi plebanul din posesiunea sa Kezy (Chesinţ), ducându-se la o sărbătoare la Frumuşeni, au fost spoliaţi de bunuri de Briccius, abatele mănăstirii din Bizere (*Idem*, p. 294–296). Pe 22 iulie are loc judecata dintre aceştia (*Idem*, p. 296).

Iul. 15 Papa aminteşte despre existenţa bisericii cu hramul Sf. Elisabeta din localitatea Chama, căria îi acordă dreptul la indulgenţe pentru penitenţi şi credincioşi (*Mon. Vat*, I(4, p. 225).

Sep. 22 Comitele de Timiş adevereşte faptul că Ştefan de Remetea se află în părţile sudice ale Banatului, pe care le apără de duşmani (Ortváy T., *Temes okl*., p. 297).

Oct. 10 Ştefan de Remetea îi reclamă regelui pe Ladislau şi Petru Paznad de Gătaia care, pe 8 sep., au luat, din Ramna, pe doi iobagi ai săi (Dragu, fiul lui Dunca şi pe fratele său), fără ca aceştia să-şi plătească darea de strămutare (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 234).

Oct. 12 George Arbanaz, castelan de Caraşova, adevereşte plângerea doamnei Iuliana, soţia lui Mica, fiul lui Heem, că ceilalţi membri ai familiei au luat sub tutela lor bunurile sale şi ea nu mai poate beneficia, astfel, liber de ele (*Idem*, p. 235).

Oct. 25 Papa acordă bisericii parohiale din Timişoara dreptul de a oferi indulgenţe păcătoşilor care vin aici să se căiască (*Mon. Vat*., I/4, p. 238).

Dec. 7 Din Timişoara, vicecomiţii şi juzii de Timiş îi opresc pe Nicolae literatul şi Iacob de Sângeorge să vândă porţiunile lor din Keer, care sunt solicitate de nobilii megieşi din Chobay şi Ozlar (Ortváy T., *Temes okl.,* p. 297).

1401

Feb. 2 Valentin de Frumuşeni este preot la Lipova şi primeşte de la papă canonicatul bisericii Sf. Martin din Arad (*Mon.Vat*, I/4, p. 308).

Feb. 12 Regele acceptă un schimb de posesiuni cu familia Csáky, dându-i Rew-Kaniza (Novi Knezevac) cu portul, fluviul şi cu vama acetuia, Ciacova şi Chewze (Cebza) (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/4, p. 69–70).

Mar. 2 Regele răsplăteşte mai mulţi oşteni din Banat pentru vitejia lor dovedită în conflictul cu bulgarii şi turcii în districtul Crivina (Grigore şi Nicolae, fiii lui Toma de Waydafalua, Iacob, fiul lui Ştefan de Vrani şi tovarăşii lor nenominalizaţi) toţi în armata comiţilor de Timiş, donându-le posesiunea Ewke a cetăţii Timşoara (Mályusz E., *Zsigmondkori okl.,* II/2, p. 110–111).

Aug. 27 Papa Bonifaciu al IX-lea îl numeşte pe Blasius de Chaak, cleric necăsătorit, în funcţia de notar public la Cenad; textul jurământului său este dat în document (*Mon. Vat*., I/4, p. 679).

1401–1425

Balthasar, vicecomitele de Timiş, se adresează, în numele judelui şi juraţilor oraşului Timişoara, sfatului din Sibiu în privinţa unor daune pe care le-au suferit (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 303).

1402

Iul. 1 Papa îl aminteşte pe Nicolae Andrei, „dictus de Temeswar”, biserica parohială Sf. Gheorghe patronată de Sfântul Eligius, biserica Sf. Maria (cu mănăstirea şi capela Sf. Margareta din biserica parohială). Este singurul caz din regat în care Sfântul Eligius (Eloi — cel mai popular sfânt din lumea franceză) este patronul unei biserici, probabil

datorită coloniştilor (hospites) valoni. (*Mon. Vat.*, I/4, p. 446).

Sep. Castelele din Obad şi Jobag au fost distruse iar materialul lor a fost folosit la fortificatiile Timisoarei (Ortváy T., *Temes okl*. p. 317 – 318).

4 oct. Roma, Papa îl absolvă pe Eligiu, fiul lui Mihail, canonic din Cenad, de fapta omuciderii pe care a săvârşit-o la 18 ani, pe când — şcolar fiind — se îndrepta spre şcoala din Cenad şi, din cauza soarelui, care l-a orbit în momentul în care trăgea cu arcul, a greşit ținta şi a ucis un om (*Mon. Vat*., I/4, p. 451–452).

F.d. Voievodul Transilvaniei, Nicolae Csáki, comite de Timiş şi Solnoc, judecă procesul dintre cnezii Dragomir fiul lui Nexe şi Blasiu de Kyralmezeie, pe de-o parte, şi nobilii Petru, Mihail, Hălmeag şi Cristofor Deş de Timişel, pe de-altă parte, în privința moşiilor Iablanița, Zalyn şi Kyralmezei din districtul Mehadia. Se hotărăşte ca moşiile Iablanița şi Zalyn să rămână familiei Deş de Timişel, în timp ce posesiunea Kyralmezei să revină cnezilor săi (Mályusz E., *Zsigmondkori oklevéltár*, II/1, p.259);

1402–1404

Are loc o revoltă împotriva regelui Sigismund de Luxemburg, conducători fiind — în zona Banatului — Nicolae Marczali, Ştefan de Remetea, George de Omor, Ştefan şi Ioan fiii lui Toma (Ortváy T. *Temes Okl.*, p. 330, 331); ea este înăbuşită cu greu după doi ani.

1403

An confuz, cu lupte interne, încheiat cu victoria lui Sigismund de Luxemburg, care decretează amnistia pentru cei înfrânți pe 8 noiembrie (Werböczy I., *Corpus juris*, I, p. 168–169).

Mar. 8 Cu prilejul unei judecăți în congregația comitatului Cenad, sunt amintiți preoții plebani Ladislau din Seceaniul Mic, Petru de Murani, George de Firiteaz, Ioan de Seceaniul Mare, Matia de Vinga dar şi oaspetele Toma Karus din Seceaniul Mare, care plăteşte 25 florini pentru a cumpăra nişte cai (Ortváy T., *Temes okl*., p. 328).

Apr. 4 Filip de Korogh se adresează oficialilor săi din Chery, cerându-le să nu se amestece în casele lui Andrei şi George pantofarul care au aceeaşi libertate ca şi ceilalți orăşeni (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., I/2, p. 279).

Apr. 22 Ştefan de Remetea şi George de Omor se prezintă la cămara sării din Lipova, cu mandat voievodal, spre a lua sare de 1.000 florini pentru prelați şi baroni (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 330).

Aug. 25 Nobilii din Macedonia îi pârăsc la rege pe Ştefan de Remetea şi George de Onior că ar fi de partea răsculaților iar acesta le scrie că, dacă este adevărat, vor pierde bunăvoința sa (*Idem*, p. 331–332).

Nov. 6 Regele cere capitlului din Cenad să-l introducă pe Ioan, fiul lui Anthim de Tapson, în stăpânirea posesiuniilor Rohoncha, Satu Mare, Timiş, Rarosthelek, Harmad şi Weresmarth, luate de la nobilii infideli din Rupalwyvar (*Idem*, p. 334–337).

F.d. George Csáky le scrie lui Mihail, Osvald şi Besan, fiii lui Neacşu de Belinț, în privința rejudecării litigului lor cu Ştefan de Remetea, pentru redobândirea districtului lor, Belinț, ocupat de acesta (*Idem*, p. 333).

1404

Primăvara Sigismund de Luxemburg încheie războiul civil, reuşeste alianțe cu Bosnia, Serbia şi încearcă — printr-o călătorie în vest — să obțină sprijin antiotoman. Numirea florentinului Filippo Scolari (Pippo Spano) în funcția de comite de Timiş, Cenad, Arad, Caraş, Cuvin, se produce în toamna acestui an; este numit, apoi, ban de Severin. Scolari va deține aceste funcții pâna la moartea sa, în 1426. El a adus umanismul şi renaşterea italiană în Banat şi la Timişoara; a fost un excelent diplomat şi conducător de oşti, sprijinitor al lui Mircea cel Bătrân şi a lui Dan al II-lea, apoi protectorul lui Ioan de Hunedoara (I. Hațegan, *Filippo Scolari*).

Mar. 8 Capitlul din Cenad îl introduce pe Ioan Marothi, ban de Mačva în stăpânirea posesiunilor Zenthlazlo, Feleghaz, Zentmyhal, Gywrgew, Zygeth, Arach, Zenthmykos şi alt Zenthmyklos din Caraş, luate de la nobilii infideli regelui: Nicolae, Ioan şi Benedict, fiii lui Dumitru de Azyoagh (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 242–244).

Mar. 13 Regele îi cere lui Ştefan de Remetea să vină cu oamenii săi în banderiul regal spre a lupta împotriva ultimilor infideli (Mályusz E., *Zsigmondkori okl.*, I/2, p. 358).

Apr. 26 Neînțelegerile dintre nobilii de Remetea şi Gherteniş, privitoare la hotarul dintre cele două sate

vor fi judecate de opt bărbați nobili care vor stabili dreptatea (*Idem*, p. 245). Pe 15 mai, aceştia (magistrul Petru, fiul lui Pousa, Petru zis Zala, Dominic zis Chewlnuk, Ladislau de Fanchlaka, Toma, fiul lui Emeric, Ladislau, fiul lui Wask, Mihail, fiul lui Hanko şi Ştefan de Deakolch), amână judecata pentru sfârşitul lunii august (*Idem*, p. 245–246). Între timp, conflictele dintre familii continuă, cu tot felul de abuzuri, răpiri etc. (*Idem*, p. 246–247). Era o situație fără sfârşit ce va continua — în ciuda unor judcăți comitaternse sau regale — câteva generații. Fiecare parte o acuza pe cealaltă de fapte, pe care ea însăşi le făcea.

Mai 15 Ştefan fiul, lui Petru de Remetea şi frații săi se află în proces cu Andrei fiul lui Andrei, în cadrul unui litigiu de stăpânire asupra unor posesiuni comune (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 245).

Aug. 26 Amintirea bisericii Sfântului Duh din Recaş în posesia familiei nobile române; aceasta a fost prilejul împărțirii posesiunilor cu Ştefan Török (Turcu), soțul Anei, fiica lui Neagu. Recaşul este împărțit în patru părți, una reveninu-i Anei; este amintit Petru aurarul; la fel se procedează şi cu celelalte posesiuni: Kertwelyes, Solmos, Nyogolmod, Hedemer, Wolkanfalwa, Zarcha Theleke, apoi cu satele Margina, Ikws, Prwthahazafalwa, Radomerfpathaka, Gorzafalwa, Kossafalwa, Borbozlofalwa, Zthoyan, Bolyarfalwa, Pokolpathaka, Bolosandrafalwa, Thamasfalwa, Alsoweze (are doi cnezi, Bodgan şi Ilie), Belosfalwa (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 337–342). La Icuş este amintită fântâna Dorotheei (Dorotheeakwtha).

Aug. 25 Filip Korogh, comite de Timiş şi Sebeş, le dăruieşte fiilor lui Bogdan de Mâtnic (*nobilium virorum*) posesiunea regală Vozeşti (Libanfalwa), cu aceleaşi drepturi ca ale celorlalţi cnezi din district. Au fost confirmaţi Ştefan, Fărcaş, Ladislau şi Ioan, fiii lui Bogdan de Mâtnic, Ladislau şi Mihail, fiii lui Oprişa de Maciova, Ştefan şi Dionisie, fiii lui Iuga, Mihail, fiul lui Marcu, Mogoş, fiul lui Dumitru şi Pavel şi Linkay, fiii lui Roman (*fratribus et consanguineis eorundem ipsorumque filis et successoribus universis*) (Pesty Fr., *Szőrényi kerűletek,* p. 53–54).

1405–1408

Au loc mai multe campanii regale împotriva Bosniei, la care participă şi trupele bănăţene; cei mai viteji sunt răsplatiţi, la rugămintea comitelui, cu posesiuni.

1405

Iun. 20 Regele cere capitului din Arad să verifice plângerea nobililor de Gherteniş, cum că Toma de Helymba a venit aici şi le-a tăiat toată pădurea (Ortváy T., *Temes okl*. p. 353–354).

Iun. 24 George Parvus (cel Mic), vicecomite, şi juzii din Timiş convoacă la faţa locului, la Ohad, cele două părţi (magistrul Pavel de Ozlar şi Ohad, respectiv Petru cel mic, oficial acolo) pentru a-i judeca (*Idem*, p. 367).

Iul. 22–30 Lângă cetatea de la Semlacu Mare se desfăşoară lucrările congregaţiei nobiliare a comitatului Caraş, prezidate de noul comite, Filippo Scolari (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 356–357).

Aug. 24 Congregația nobiliară a Timișului se desfășoară lângă Timișoara, în prezența aceluiași comite (*Idem,* p. 357–358). Pe 30 ale lunii, Filippo Scolari amintește despre locuitorul timișorean Ioan dar și despre mănăstirea Sf. Maria de aici (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., II/1, p. 503).

Sep. 1 Lângă Timișoara continuă lucrările congregației comitatense; între primele pricini soluționate de comite și juzi este cea a lui Ioan Slavul, din districtul Chery, care-l acuză pe Petru zis Wasarhel, iobag al lui Osvald de Belinț din Ohaba Forgaci, că, ducându-se el spre Lugoj cu treburi, i-a fost luat un cal de 50 florini cu forța armelor; comitele îl așteaptă pe pârât să vină la lucrările congregației spre a-și prezenta poziția (*Idem* p. 357).

Sep. 4 Filippo Scolari, interzice castelanilor de Caraș să-i reclame pe iobagii care fugiseră la nobilul Ștefan de Remetea (E. Hurmuzaki, I/2 p. 441).

Sep. 15 Prezent la Cenad, la lucrările congregației comitatului, Filippo Scolari soluționează plângerea cnezilor de Beregsău care — pe 7 iulie — au fost prădați de vicecomitele de Bečej, care a atacat și prădat posesiunile lor Wamhalom și Galad (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., II/1, p. 509).

Oct. 1–8 La Arad se desfășoară congregația comitatului, prezidată de Filippo Scolari (Zichy *cs. okm*., V, p. 412–413). Obiceiul era ca acum să se judece procesele tuturor împricinaților, așa încât adunarea se desfășura de obicei timp de o săptămână și mai bine. Filippo Scolari este conducătorul „de facto et de jure” al tuturor comitatelor din Banat (Arad, Caraș, Cenad, Kovin, Timiș, Torontal). El mai este și comite al cămării sării regale.

Oct. 13 Johannes de Themeschwar este înmatriculat în registrul universităţii din Viena (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 322).

Oct. 17 Vicecomiţii de Caraş, Paul de Chiapy şi Valentin de Thul, aduc la cunoştinţa regelui Sigismund de Luxemburg că Dumitru, fiul lui Ladislau zis Dan de Dobaz i-a reclamat pe fraţii Iacob, Andrei şi Nicolae, fiii lui Andrei zis Chep de Gherteniş că, în urmă cu patru ani, când s-a făcut din nou împărţirea stăpânirilor Nyek şi Gherteniş, fraţii au preluat sub formă de zălog partea răposatului condivizional Ladislau, spre marea daună a lui Dumitru; prin hotărârea vicecomiţilor, Dumitru urma să redobândească două porţiuni din sus-numitele posesiuni (Pesty Fr., *Krassó,* III, p. 251);

1406

Ian. 20 Regele preia posesiunile Horogzeg, Mosotho, Thoseg, Bezermenthelek, Pozarus, Kyspozarus, Kyshorogszeg, şi trei sate Begenye pe seama capelei sale întrucât proprietarul lor a murit fără urmaşi (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 368–371). Peste un an le va dărui unor viteji (familiile Szilágyi şi Garazda).

Mar. 13 Văduva Caterina cere capitlului din Arad să-i oblige pe nobilii de Gherteniş să-i achite suma de o sută de florini pentru că le-a vândut părţile sale din posesiunea Nogbykach (*Idem*, p. 371). Pe 17 iunie, regele cere capitului din Cenad să-i introducă în stăpânirea unor părţi din posesiunea Kerev din Torontal (*Idem*, p. 378–379).

Mar. 20 Vicomiţii şi juzii de Caraş adeveresc faptul că magistrul Ştefan de Remetea — vrând să primească sfintele taine — a cumpărat de la Nicolae, fiul lui

Martin din Semlacu Mare, două vase cu vin pe care le-a plătit (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.253–354). Numeroase documente certifică atât pretențiile cât şi faptele rele (răpiri de persoane şi bunuri etc.) săvârşite de, şi asupra lui Ştefan de Remetea. Numărul reclamațiilor şi plângerilor reciproce este impresionant de mare în aceşti ani.

Apr. 22 Judele curții regale cere oficialilor din Timiş să judece fapta „căpitanului iobagilor din Medwes – numit obişnuit chez –” care a atacat districtul Şoşdea al familiei Himfy şi a cauzat mai multe pagube (Ortváy T., *Temes okl*. p.374).

Iun. 19 La Timişoara se semnează tratatul de alianță dintre Ungaria şi Serbia, mijlocit de către Filippo Scolari.

Iun. 22 Din Timişoara, Filippo Scolari se adresează lui Ştefan, fiul lui Petru de Remetea — bunul său prieten — cerându-i să rezolve problema unui furt de cai ai lui Vasile şi Ladislau din Caraşova (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 19).

Iun. 24 Caterina, soția lui Ştefan de Remetea îl reclamă în fata episcopului de Cenad, pe vicearhidiaconul de Chery care şi-a trimis oamenii să-l ridice cu forța pe preotul lor din Remetea, deşi biserica din sat avea privilegii încă de la regele Ludovic I (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., II/1, p. 598).

Aug. 23 Papa Ioncentiu al VII-lea aminteşte biserica parohiala Sf. Eligiu din Timişoara (Juhász K., *Die Stifte*…, p. 238–239). Filippo Scolari aminteşte de călugării mănăstirii Sfântul Ludovic din Lipova (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 18).

Vara Armata regală pornită împotriva „regelui” rebel Tvartko II al Bosniei este comandată de comitele de

Timiş, Filippo Scolari. Într-un document din anul următor, regele apreciază iscusinţa şi curajul acestuia, care a reuşit să cucerească cetatea Bobovac şi alte 2 castele (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 22). În această armată luptă şi contingente bănăţene; a se vedea actele de donaţie din anii următori pentru bravurile lor militare.

F.d. Regele Sigismund donează lui Dionisie fiul lui Chwka de Lopathaka, cu alt nume Myhalyanch (Mihalent), o posesiune de 10 sesii iobăgeşti din districtul Comiat, pentru faptele sale de arme; totodată, sunt amintiţi fraţii şi verii acestuia, căci donaţia era cu drept cnezial („more keneziatus") (Pesty Fr., *Szörényi kerületek,* p. 54–56).

Sep. 7 Vicomitele de Timiş, amână pricina dintre Ştefan de Remetea şi Iacob, cnez de Zylvas, care va fi judecată mai târziu la Sculea (Ortváy T., *Temes okl*., p. 386).

Nov. Regele şi curtea sa (exemplu voievodul Transilvanei, episcopul de Zagreb etc. (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., II/1, p. 646–649) sunt la Timişoara, loc de unde emit mai multe scrisori şi acte de donaţie.

Nov. 23 Prin mijlocirea diplomatică a lui Filippo Scolari, regele Sigismund de Luxemburg şi Mircea cel Bătrân se întâlnesc la Severin şi pun bazele alianţei politice şi militare reale dintre statele lor, încheind un lung şir de conflicte dinastice (P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 676).

1407

Ian. 8 Nobilii de Gherteniş, împreună cu judele şi oamenii lor, au intrat cu forţa în satul Helwmba, de unde l-au

luat pe Ştefan cnezul, fără ca acesta să-şi plătească darea cuvenită de strămutare şi cinci boi; protestul celor păgubiţi ajunge în faţa vicecomitelui şi juzilor de Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 260–261).

Ian. 13 Nobilii de Remetea protestează în faţa capitlului din Arad împotriva celor din Macedonia, care-şi trimit iobagii să extragă aurul din Bârzava în perimetrul posesiunii lor, Remetea (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*, II/1, p. 570).

Feb. 25 Simon şi fratele său, George, primesc donaţie nouă pentru vechea lor posesiune Radychfalwa din comitatul Timiş (Ortváy T., *Temes okl*., p. 388–389).

Mai 25 Regele ordonă capitlului din Cenad să legifereze actul lui Dominic de Solth care-şi ia ca asociaţi pe fraţii, verii şi soţia sa la posesiunile Solth, Bart, Kochwthhaza, Kwkenes, portul Solthrewe, pescările Ethe, Kerekthow, Soolth, Wkres, Saarthow, Solomonthow, Andrasveyzehele, Sarnyak, Nagysar şi Kwesd, din comitatul Cenadului (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X(4, p. 698–703).

Mai 29 Filippo Scolari este, pe lângă multiplu comite, comite al cămării sării regale şi mare vistiernic al regatului (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 19–24).

Iun. 4 Pentru prima dată este atestată, într-un document oficial, denumirea de „părţile inferioare” („parcium inferiores”) ale regatului (Wenczel, *Okmánytár*, p. 41). Faptul se petrece pentru a concentra într-o expresie multiplele funcţii de comite deţinute de Filippo Scolari în această zonă. Cu timpul, expresia se va generaliza pentru toate comitatele dintre Tisa şi Carpaţi, din Maramureş, până la vadurile Dunării. Prin contracţie, acestea vor constitui „Partium”, o

zonă militară de maximă importanță în luptele antiotomane. Comandanții „de jure" ai acestuia vor fi — până în 1552 — comiții de Timiş.

Iul. 2 Frank de Zechen, jude al Curiei regale, cere Capitlului din Arad să îi convoace pe Petru şi George, fiii lui Ştefan, fiul lui Posa de Zeer în procesul intentat împotriva lor de către Ştefan de Remetea (Ortváy T., *Temes okl.*, p.370).

Vara Trupe bănățene participă acum, şi de aici înainte, la conflictul militar din Bosnia, dovedind credință şi vitejie față de rege, care îi va răsplăti, rând pe rând, cu numeroase posesiuni. Se remarcă Szilágyi şi Garazda care cuceresc cetatea Braničevo, apoi devin castelani de Srebrenica. În toamnă, regele şi comitele de Timis — în calitate de comandant — fac o nouă expediție care — prin bula papală — primeşte caracter de cruciadă împotriva ereticilor bosnieci. Scolari participă la aceste lupte cu trei banderii, formate din nobili, soldați şi familiari (Pietro Ransano, *Epitome*, p. 606).

Aug. 20 Nobilii de Gherteniş se plâng oficialităților despre fapta lui Ştefan de Remetea, care a venit pe posesiunile lor, a deviat spre Remetea cursul unui afluent al râului Bârzava, a distrus stăvilarele pentru mori, provocându-le pagube considerabile (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 261–262).

Oct. 27 Judecată a juzilor comitatensi: Ştefan de Remetea poate confisca bunurile lui George, cnezul din posesiunea sa Pachach, fiindcă nu şi-a plătit licența (taxa de strămutare) (*Idem*, p.263–264).

Dec. 7 Regele donează fidelului său, Filippo Scolari, satele din districtul Berini din Timiş şi satele

districtului Bay şi posesiunea Zederyes cu pământul Sfântului Andrei din Caraş (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 25–27).

Dec. 12 Regele Sigismund de Luxemburg instituie Ordinul Dragonului, ca ordin cavaleresc, restrictiv doar la cei mai credincioşi dintre supuşi. Printre primii membri se numară şi comitele de Timiş, Filippo Scolari (Fejer Gy. *Codex Diplomaticus*, X/4, p. 682–693).

F.d. Regele Sigismund de Luxemburg îi confirmă pe Dionisie şi Stanislau, fiii lui Ciucă (Chwka) în stăpânirea unei jumătăţi din moşia Lopathaka (sau Mihălenţ) din districtul Comiat, cealaltă jumătate fiind confirmată lui Ladislau, Mihail şi Ioan, fiii lui Nicolae şi lui Fărcaş, Petru şi Mihail, fiii lui Batrata; confirmarea s-a datorat serviciilor militare aduse în mai multe expediţii, cu deosebire în războiul din Bosnia împotriva voievodului Herwoya; moşia a fost deţinută până atunci cu drept cnezial (E. Hurmuzaki, I/2, p. 445);

1408

Ian. 11 Capitlul din Cenad îl introduce pe Scolari în stăpânirea satelor districtului Berini: Berini, Stoyakkanaffalwa, Bramffalwa, Eleskw, Magyarffalwa, Tornod, Elyasfalwa, Stoyanfalva, Melbratulfalwa, Zylwas, Molmiffalw, Lazfalwa, Voyufalwa, Bodoganfalwa, Kovachkenezfalwa, Erdeuthelek, Dagay (sate locuite) şi prediile Zwlyanfalwa, Melsafalwa, Prekafalwa Kyssylgeed (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 28–29). Iar pe 14 şi 22 în stăpânirea posesiunilor Bay şi Zederyes din Caraş (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 29).

Mai 15 Gal cel Mic din satul Kenez este prezent la scaunul de judecată din Hodoş (lângă Teş) (Mályusz E., *Zsigmonkori Ok*l., II(2, p. 148). În aceeaşi zi este amintit districtul sau posesiunea Zaad şi unul dintre satele sale, Thoukafalwa, de unde toți iobagii au fost strămutați (*Ibidem*).

Mai 22 Regele îi cere lui Ştefan de Remetea să vină cu oamenii săi în Bosnia, iar Scolari îi va da toate datele pentru a intra în luptă (Wenczel G., *Okmánytár,* p. 85).

Vara În campania acestui an este cucerită cetatea Srebrenica dar otomanii îi inving pe oştenii regelui iar intervențiile regale în Bosnia încetează. Celălalt rege, Hrvoje, se aliază cu Sigismund de Luxemburg.

Oct. 27 Oficialii Florenței îi scriu fostului lor concetățean, Filippo Scolari, rugându-l să vegheze asupra florentinului călugăr Andrea de Capponi, venit în regatul Ungariei (*Ibidem*).

Nov. 4 Incălcările repetate ale posesiunilor între nobilii de Remetea Himfy (azi punctul Pătruieni la nord de Berzovia) şi cei din Gherteniş cunosc, acum o nouă înfățişare în fața regelui, pentru distrugerea a 24 de mori de pe Bârzava, cu o pagubă de o mie de florini (Ortváy T., *Temes okl*., p. 396–397).

Dec. 29 Capitlul din Cenad îi introduce în posesiunea Horogszeg (azi Banatske Rusko Selo) şi satele Kis Posarus, Nagy Posarus, Besermen, Thosegh, Mosotow, trei sate Begenye, pământul Telek, cu târgul anual din Begenye de Sf. Margareta şi târgurile săptămânale din ziua de marți din Horogszeg, pe Nicolae Garazda şi Ladislau Szilagy, care au luptat, alături de Scolari, în ultimii ani (*Idem*,

p. 398–403). De remarcat că fiica acestui Ladislau, Elisabeta, va deveni soția lui Ioan de Hunedoara.

F.d. În acest an Filippo Scolari este numit şi ban de Severin; el era comite în opt comitate şi avea în custodie circa 20 cetăți regale, între care Timişoara, Şiria, Şoimoş, Szeged, Jdioara, Kovin, Horim (Engel Pál, *Ozorai*, p. 51)

1409

Ian. 27 Filippo Scolari se află la Kovin — pentru campania antiotomană din Serbia — şi amână judecățile lui Ştefan de Remetea şi ale familiarilor săi Andrei de Orozapati şi Ioan de Sama (Jamu Mare), din cauză că împricinații sunt în campanie (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 226–227).

Ian. 30 Comitele de Timiş lauda meritele militare ale lui Andrei, fiul lui Nicolae de Orozapati şi ale lui Ioan, fiul lui Ladislau de Sama, săvârşite în prezenta campanie sud-dunăreană, împotriva duşmanilor regatului (Wenczel G., *Okmánytàr*, p. 226).

Feb. 2 Aflat la Kovin, deci la încheierea campaniei antiotomane din Serbia, comitele de Timiş remarcă meritele militare ale lui Martin, fiul lui Ioan de Apacha (*Ibidem*).

Mar. 31 În fața capitlului din Cenad, Iacob, zis Chep de Gherteniş cere să se interzică lui Andrei şi Simion, fiii lui Danciu de Macedonia şi lui Nicolae, fiul lui Petru de Macedonia să se folosească de pertinențele ce țin de posesiunea Gherteniş (Ortváy T., *Temes okl*., p. 393).

Mai–Iun. Regele Sigismund de Luxemburg călătoreşte prin Banat, în dorința de a evalua forțele militare zonale

şi de a se asigura de stabilitatea Serbiei; în 22 mai este la Caraşova, între 9–13 iunie la Timişoara, apoi la 21 iunie la Kovin (Wertner M., *Magyar hadjáratok*, p. 253).

Iun. 22 Între canonicii din Cenad se numără şi magiştrii Iacob cel Mic şi Oswald de Themeswar (Ortváy T., *Temes okl*. p. 417).

Iun. 22 Regele cere capitlului din Arad să păstreze diferitele acte de donaţie ale lui Petru Dees de Temeşel, în sacristia capitlului (Otrvay T., *Temes okl*., p. 415–417).

Aug. 8 Juzii nobiliari din Timiş arată că stingerea tuturor conflictelor juridice dintre nobilii de Duboz şi cei din Gherteniş, celebri în epocă, alaturi de cei din Remetea, pentru numeroasele plângeri (ale lor împotriva altora şi ale altora împotriva lor, va fi făcută cu prilejul congregaţiei comitatense cărăşene ce se va desfăşura pe 23 ale lunii august la Semlacu Mare (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 420).

Oct. 18 Actul regal de donaţie a domeniului Hunedoarei pentru Voicu, fiul lui Şerban, Mogoş şi Radu fraţii, vărul lor Radu şi Ioan, fiul lui Voicu, este dat pentru că acesta a luptat, timp de mai mulţi ani, alături de el în campaniile militare (Fejer Gy., *Codex Dilpomaticus*, X(8, p. 492–493).

Oct. 27 Atestare a unei încercări de înfrăţire pe moşie între cnezul Gheorghe, aflat în posesiunea unui cnezat ereditar, Pachach, şi un alt cnez, înfrăţire adusă la cunoştinţa vicecomitelui de Caraş, Iacob Chep de Gherteniş, de către magistrul Ştefan, fiul lui Petru de Remetea, stăpânul cneazului Gheorghe. Adunarea nobililor din comitatul Caraş hotărăşte ca toate

bunurile acestui cnez Gheorghe să poate fi luate de pomenitul magistru Ştefan (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.263).

1410

Feb. 10 La rugămintea lui Filippo Scolari, care-l cunoştea pe oşteanul regal Voicu din campaniile anilor 1405–1409, regele reconfirmă donația din toamna trecută (Mályusz E. *Zsigmondkori okl*, II/2, p. 321).

Mar. 21 Regele îi donează lui Nicolae, fiul lui Toma, voievodul de Waydafalua şi lui Ioan fiul lui Mathya, posesiunea regală Kis-Gyarmath (Giarmata Mică) din Timiş, pentru serviciile prestate regalității (Ortváy T., *Temes okl*., p. 421– 426).

Mar. 30 Regele, rememorând servicile credincioase ale lui Laurențiu, fiul lui Mayus, fost ban de Severin, îi dăruieşte posesiunea regală Voiteni cu cele 2 mori pe Timiş, dar şi satele (trei) Sculea, Somkerek, Prodan, Altalkerek Chuchak, două sate Papoch şi două Gygyandra, ce țin de posesiunea Sculea (Ortváy T., *Temes okl*., p. 426–427).

Apr. 29 Ecaterina de Frumuşeni vinde o vie în podgoria Aradului lui Biancolino, italianul, cetățean al Lipovei (Mályusz E., *Zsigmondkori okl*., II/2, p. 213). Acesta era vicecămăraş al cămării sării regale din Lipova, omul de încredere al lui Scolari.

Mai 11 Margareta, fiica lui Ştefan Pousa, văduvă a lui Hym de Iersig, solicită fiului ei respectarea clauzei, testamentare a soțului ei: 20 stupi de albine, 18 porci, o tunică şi o diademă aurită (Mályusz E., *Zsigmond kori okl*., II/1, p.447).

Iun. Filippo Scolari, datorită talentului său diplmatic recunoscut, este trimis în solie la curia papală din Bologna, pentru a cere papei medierea unor conflicte cu Veneția, dar şi pentru a cere acordul papei pentru încoronarea lui Sigismund ca rege romano-german, primul pas spre tronul imperial devenit vacant (prin moartea fratelui său Ruprecht).

Iun. 16 Din Timişoara, Scolari — înainte de plecarea în solie — întăreşte lui Ştefan, fiul lui Sebastian de Gârlişte această veche posesiune a sa (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 428).

Iul. 1 Nobilii Mihai, Ioan şi Ladislau, fiii lui Mihai, fiul lui Dan de Duboz îşi împart posesiunile astfel: lui Mihai îi revin satele Zlavafalva, Orzagfalva, Forrai-frutafalva, Vajdafalva, Vassijzgarafalva, Stanilafya, Demeterfalva, Thivadarfalva şi Surianpeterfalva; lui Ioan îi revin Dobratabosvafalva, Sarkogfalva, Tekethw, Dragumerfalva, Supafalva, Mehesfalva, Thethetfalva, Sthoyaksijjanusfalva, Veres Dragumerfalva, Chogarafalva, Nagy Marthonfalva şi o jumătate din Bratulfalva şi Churilafalva; lui Ladislau îi revin Thothsomzegfalva, Obradfalva, Dajafalva, Dranilafalva, Finthafalva, Balasfalva, Silgethfalva, Bogafalva, Zalojvanfalva, Files-peterizgara, Darnothfalva; în schimbul părții dintr-o vie pe care i-o dă lui Mihai, Ladislau primeşte un cal; sunt împărțite în trei şi satele Duboz, Hattyas şi Karazo; iar detalierea schimburilor de vii între ei continuă (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 429–430).

Aug. 8 Papa îi înmânează lui Scolari o scrisoare către rege, în care elogiază meritele diplomatice ale solului regal (*Idem*, p. 431–435).

Aug. 21 Filippo Scolari se reîntoarce de la Roma, prin Bologna, la Veneția, unde poartă convorbiri cu mai mulți membri importanți ai conducerii republicii (Ováry, I, p. 70).

Aug. 23 În fața comitelui de Timişoara, se încheie actul de împăcare dintre vicecomitele de Caraş, Iacob Chep de Gherteniş şi nobilul Dumitru, fiul lui Ladislau Dan de Duboz, împăcare survenită în urma unor neînțelegeri privitoare la stăpânirea asupra unor iobagi şi la plata unor daune în valoare de 100 florini (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.265);

Oct. 1 Regele, mediind un conflict între nobili, enumeră 69 de iobagi în posesiunea Apor (2 croitori, 3 fierari, 5 cnezi) de lângă Tisa (Mályusz E., *Zsigmondkori okl.*, II/2, p. 447).

Dec. 26 Sigismund de Luxemburg ordonă Ccpitlului din Arad să cerceteze pricina semnalată de Ştefan, fiul lui Petru de Remetea, potrivit căreia Filip de Baastha şi Toma, fiul lui Emeric de Halymba au luat cu forța toate vitele iobagilor săi din Şoşdea şi l-au omorât pe iobagul său Hera şi că, pe deasupra, Nicolae, fiul zisului Wayda din Beren, a luat cu forța doi boi ai aceloraşi iobagi ai lui Ştefan, spre marele său prejudiciu (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 266).

1411

Ian.–Feb. Filippo Scolari este trimis din nou ca sol la curtea papală, cu misiunea de a obține acordul pentru înscăunarea lui Sigismund ca împarat roman-german; el se întoarce din misiune în martie (Beckmann G., *Der Kampf…*, p. 37).

Iun. 4 Din Timişoara, comitele de Timiş hotărăşte asupra drepturilor vechi ale unei ramuri a familiei de Mâtnic (fraţii Ştefan, Fărcaş şi Ladislau, fiii lui Bogdan de Mâtnic (*walachii de Muthnok*) asupra satului Mezfalva, aflat pe râul cu acelaşi nume din districtul Sebeş, în dauna altei ramuri (fraţii Cristful ?), care solicită posesiunea (Pesty Fr., *Szörényi Bánság*, III, p.170). Pe 8 iunie, tot din Timişoara, regele întăreşte judecata comitelui (*Idem*, p. 189–190). Este un fapt destul de rar ca un comite să-şi permită o donaţie sau o întărire, dar Scolari este împuternicit de rege sa emită astfel de acte

Iun. 6 Vicecomitele de Caraş adevereşte fapta orăşenilor şi oaspeţilor din Zeredahel (Veliko Središte), care au ocupat părţile lui Ştefan de Remetea din posesiunea Bachtuisse şi le folosesc fără drept (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 268).

Iun. 16 Capitlul din Arad introduce, la cerea regelui, şase nobili în a patra parte a posesiunii Bărăteaz (Barochhaza) (Ortváy, *Temes okl*., p. 450–542).

Iun. 18 Cu prilejul reambulării posesiunii lor Ciuta sunt amintiţi nobilii de Măcicaş: Mihail, Ladislau şi Ştefan, fiii lui Ioan (zişi de Zylwas), Dionisie, fiul lui Ioan, Costea şi Fărcaş, fiii lui Roman, Andrei şi Mihai, fiii lui Ladislau, Ioan, fiul lui Mihail de Măcicaş. De asemenea, sunt pomeniţi ca oameni de mărturie Ioan, fiul lui Wikzan de Bizere şi Ioan, fiul lui Ladislau de Bizere, acesta fiind primul document care atestă atât nobilitatea familiei Măcicaş de Tincova, pomenită în 1370 ca familie cnezială românească, dar şi existenţa familiei nobililor de Bizere (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 269).

Iun. 28 Capitulul din Arad reambulează, la ordin regal, posesiunile nobililor de Măcicaş din districtul Sebeş (Ruginos, Topliţa, Leordiş şi Tincova) şi detaliază hotarele acestora; printre toponime se remarcă Warhely (locul cetăţii). Sunt pomeniţi, ca deţinători, Dionisie, Andrei, Fărcaş, Costea şi Ioan, fiii lui Mihail fiul, lui Ladislau de Măcicaş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 270–274).

Iun. Vizita regală din Banat este cauzată de discuţiile cu despotul sârb St. Lazarević, pe 17 şi 18 (Milleker F., *Az első,* p. 19). privitoare la suzeranitate şi alianţă, regele având planuri mari în vest şi dorind linişte la hotarele dunărene (Wettel H., *Die Geschichte*…, p. 154). Regele hotărniceşte posesiunea Szőreg, aflată în litigiu între nobilii de aici şi cetaţenii din Szeged (Varga F., *Szeged..*, p. 213–216). O altă poruncă regală de hotărnicie se referă la disputa dintre cetăţenii din Szeged şi nobilii din Djala şi Sveti Iovan (Gyala şi Zenth Iwan) (*Idem*, p. 210 –213).

Aug. 1 Cu ajutor regal, despotul sârb recuperează cetatea Golubac de la otomani (I. Minea, *Politica orientală*, p. 115).

Vara Incepe războiul cu Veneţia, în care armatele regale — cu multi bănăţeni — sunt conduse de către Filippo Scolari. Acesta doreşte să dovedească italienilor că este un bun condotier, aşa încât operaţiunile sale militare sunt prompte, sigure şi dure, cuceririle teritoriale importante şi frica îi cuprinde pe venetieni, bătuţi rând pe rând. Opeaţiunile militare încep în noiembrie şi continuă până în primavara următoare.

Aug. 10 La poruncă regală, capitlul arădean delimitează posesiunile nobililor de Bizere de cele ale

Măcicăşenilor în zona Ciuta, detaliind cu multe toponime din zonă (*Pesty Fr., Krassó, III*, p. 274–276).

Aug. 29 Magistrul Iuga, vicecomitele Caraşului, adevereşte că nobilul Iacob Chep de Gherteniş a luat cu forţa un cal de la cnezul Dionisie din Secaş (*Idem*, p. 276).

Oct. 11 O hotărnicire a posesiunilor Solymos, Kathol, Keer Kopoch din zona Recaşului, între două familii nobiliare, aduce elemente, extrem de interesante despre microtoponimia acestora (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 452–454).

F.d. Palatinul Nicolae de Gara cere capitlului din Cenad să îşi trimită oamenii pentru a rezolva disputele dintre familiile Mehion de Itebej (Ioan, fiul lui Ştefan, George, fiul lui Ladislau şi Petru, fiul lui Mihail) şi Macedonia (Andrei, Nicolae şi Simion) (Ortváy T., *Temes okl.*, p.454).

1412

Apr. 14 Capitlul din Cenad reambulează posesiunile Banhalom, Galad şi Keked din comitatul Torontal (Juhász K., *A Timişoarai,* 125).

Mai 5 Regele îl numeşte pe comitele de Timiş şi în calitatea de consilier, capitan şi administrator regal în Forro Julii, Treviso şi toată Lombardia, drept mulţumire pentru victoriile sale obţinute în ultimele luni (Wenczel G, *Okmánytár*, p. 233).

Iun.–Iul. Scolari îşi răsplăteşte credincioşii oşteni dar participă şi la congregaţia generală a voievodatului Transilvaniei, în calitatea sa de comite al cămării sării regale.

Aug. 13 Magistrul Ladislau de Kerekegyhaz donează altarului Sfintei Fecioare din biserica Sf. Gheorghe din Cenad darea (nona) din via sa din podgoria Aradului şi veniturile unei mori pe Mureş cu condiţia ca, după moartea sa, călugării să facă rugăciuni detaliate pe zile şi anotimpuri, pentru memoria sa (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X(5, p. 372–376).

Sep. 19 Capitlul din Cenad a certificat înţelegerea prin care Dionisie, fiul lui Ioan, Petru, fiul lui Dees (de Timişel?), Pavel, fiul lui Filip şi Stan de Prisaca, în numele lor şi al consângenilor lor, cedează lui Fărcaş de Mâtnic şi fiilor săi, Nicolae, Ştefan, Bogdan şi Mihail jumătate din posesiunea Prisaca (Gyepew) din districtul Sebeş, pe care au deţinut-o cu drept de stăpânire cnezială, cu titlul de donaţie perpetuă. A fost o modalitate practicată în epocă, prin care unii cnezi români bănăţeni au cedat o parte a stăpânirii lor cneziale unor nobili români (cnezi la origine) drept mulţumire pentru serviciile aduse de aceştia din urmă şi a protecţiei acordate, la care s-au adăugat şi unele sume de bani. Problema stăpânirii asupra moşiei Prisaca se va întinde, însă, pe o perioadă de mai bine de 30 de ani, intervenind mai multe reconfirmări (în anii 1439, 1443, 1445). La finele secolului al XV-lea, în 1496, nobilii de Mâtnic par să fi obţinut un avantaj în faţa stăpânilor din Prisaca, de vreme ce ei sunt atestaţi acum ca deţinând jumătate din posesiunea în cauză (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 277–279).

1413

Iarna Cea de-a treia şi ultima campanie antiveneţiază a lui Filippo Scolari se încheie pe 17 aprilie, cu armistiţiul

de la Castelleto din Friuli. Mai multe solii discută condițiile viitoarei păci; florentinii sunt trimişii Veneției, iar Scolari omul de încredere al regelui Ungariei.

Apr. 28 Din Udine (deci, la încheierea campaniei antivenețiene), regele le cere oficialilor regatului să procedeze cu prudență în privința judecăților şi strângerii taxelor şi impozitelor, de la şi de pe posesiunile nobililor Andrei, Iacob şi Nicolae, fiii lui Andrei şi Ioan, fiul lui Paska de Gherteniş (Ortváy T., *Temes okl*., p. 474). Acest act de clemență este urmarea meritelor lor militare demonstrate în respectiva campanie.

Iul. 16 Papa îl numeşte pe Octobonus de Bellonis, prepozit de Arad, dublu doctor în drept, ca şi notar al curiei papale (Juhász K., *Die Stifte*, p. 241–242).

Vara–toamna Comitele de Timiş îşi dovedeste calitățile diplomatice şi mediază noile prevederi ale tratatului de pace cu Serbia, pe care o scoate din sfera de influență otomană.

Oct. 10 Comitele de Timiş îi întăreşte magistrului Petru Dees de Temeşel posesiunea regală Orbagy din districtul Mehadia, cu dreptul de cnezat, aşa cum îl au şi ceilalți cnezi din district, inclusiv dreptul de a aduce oameni liberi, aici, care să-şi construiască locuințe şi să fie scutiți de dări timp de şapte ani (Mihalyi Ioan, *Maramorosi diplomak*, p. 193–194).

1414

Mar. 11 Palatinul regatului contramandează decapitarea iobagului Mihai din Borjas, soluție dată de către comitele de Timiş (*Teleki cs.oklt*., I, p. 396–397).

Mar. 29 Între însoțitorii lui Sigismund de Luxemburg în îndelungata sa călătorie prin vestul Europei este şi Ladislau, fiul lui Ioan zis Hagymas de Beregsău. Acesta se plânge la Aachen, regelui, că Iacob de Beldre şi omul său, Luca de Chatad au năvălit cu forța armată asupra posesiunii sale Gaad din Torontal, i-au rănit pe cei de acolo şi le-au luat recolta; regele cere oficialilor să cerceteze şi să remedieze acest abuz (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 378–479).

Iul. 24 Capitlul din Arad raportează regelui că Bologdy şi fiul său, Emeric, zişi de Wodad, au intrat cu forța în posesiunile nobililor de Gherteniş, anume Nyek şi Chokal, devastându-le (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 279–280).

Iul. 29 Ladislau, fiul lui Ioan zis Cenăzeanul (Chanadi), locuitor al Lipovei înştiințează capitlul arădean că, în numele său, al nepoatelor etc., a vândut familiei Marothi o vie a lor din podgoria Aradului, deasupra satului Păuliş (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 485 – 487).

Aug. 17 Scolari cere amânarea unui proces din cauză că împricinatul este în armata regală care se îndreaptă împotriva turcilor, în Bosnia (DRH, C, *Introducere,* I, p. 458). Campania continuă până toamna târziu.

Toamna Începe conciliul ecumenic de la Kostanz (Elveția), la care participă şi comitele de Timiş, care primeşte sarcina de a-l păzi pe papa (antipapa) Ioan al XXIII-lea, depus de conciliu. Suita comitelui îi impresionează pe cronicarii vremii: nobili şi oşteni vestiți prin faptele lor de arme.

Oct. 13 Cu prilejul unui jaf al celor din Gherteniş asupra Remetei sunt sechestrați şi caii destinați să care

materiale pentru construcția bisericii de acolo; doi cai ai lui Petru, croitorul de acolo, au fost uciși etc., etc.) (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 488–489).

1415

Ian. 19 Papa Ioan al XXIII-lea îi cere arhiepiscoului de Esztergom să investigheze plângerea lui Dumitru, fiul lui Dan de Duboz, potrivit căreia ortodocșii din Banat sunt obligati să-i plătească episcopului de Cenad dijmele bisericesti (Viorel Achim, *Les Roumains…*, p. 5–17). Acest Dumitru era sigur în suita lui Scolari, având, astfel, posibilitatea să-i solicite personal papei rezolvarea doleanței sale. Același papă acordă, înainte de a fi depus din funcție, onoruri eclesiastice unor ecclesiaști bănățeni.

Feb. 6 Cu prilejul împărțirii satelor din domeniul Voiteni, omul capitlului din Cenad detaliază atât modul de împărțire, cât și casele, oamenii, locurile. La Variotelek aflăm despre două curți iobăgești, la Peterfalva despre 4 curți iobăgești din partea de nord a satului, ce încep de la cea a lui Gerge, fiul lui Kyrald; la Warelew, în fața castelului, spre pădure, se află 4 curți iobăgești; la Theremij, sesiile încep de la casa parohială; la Apafaya Mică sunt la fel împărțite casele și sesiile iar la Apafaya Mare, de o parte și de alta a pieței, sunt 4 curți iobăgești, apoi altele spre câmp, inclusiv a lui Nicolae Cnezul; la Salamon, o casă locuită și alta nelocuită revin, ca sfert, nobililor (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 496–503).

Feb. 22 Papa îi acordă lui Andrei, fiul lui Ladislau din Cenad, preot aici, canonicatul bisericii, eliberat prin moartea lui Andrea din Semlacu Mare, dar și beneficiile altarului Sfântului Iacob cu valoarea de

20 florini de aur pe an (Juhász K., *Die Stifte*, p. 242–243).

Mai Comitele de Timiş luptă în Bosnia, în fruntea trupelor regale, în calitate de comandant al acestora (Stanoje Stanojević, *Pippo Spano,* p. 19). Odată cu întoarcerea sa în regat, Scolari devine membru al Consiliului de Coroană, care conduce regatul în absenţa prelungită a lui Sigismund de Luxemburg (*Zichy cs. okl.*, VI, p. 385, document din 27 decembrie).

Mai 1 Filip de Korogh, curtean al reginei dar şi stăpân la Chery, donează lui Andrei, judecător al curţii sale nobiliare de acolo, şi fiilor săi, cnezatul posesiunii Secaş de pe Pogăniş, fost al lui Ioan fiul lui Fărcaş, care, fiind dovedit hoţ, a fost judecat şi condamnat de Filippo Scolari, în cursul unei judecăţi ţinute la Timişoara (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 513–514).

Mai 16 Comitele de Timiş le scrie vicecomiţilor săi din Timiş, Caraş şi Cenad, anunţându-le mersul campaniei militare din Bosnia şi cerând noi contingente militare. Excepţie fac iobagii familiei de Gherteniş care au participat, deja, la multe lupte şi sunt scutiţi acum (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 266).

F.d. Grigore Armeanul, solul otoman trimis la rege, este oprit de Scolari la Timişoara (Jan Dlugosz, *Historia*, p. 362).

F.d. O incursiune otomană pătrunsă în Banat este oprită de Petru, fiul lui Nicolae de Derecske, vicecomite de Timiş (Wettel F., *Geshichte…*, p. 154).

1416

Feb. 1 Aflat la Timişoara, Filippo Scolari ascultă plângerea lui Branc cnezul, care-i spune că, în anul trecut, Ladislau, fiul lui Ioan, iobag regal din cnezatul său, i-a luat 40 de porci aflați la ghindă, din care mai are să-i dea 12; comitele de Timiş cere oficialilor să urgenteze redarea acestora (Ortváy T., *Temes okl*., p. 618).

Iun. 30 Nobilul Dumitru, fiul lui Dan de Duboz cere departajarea porprietăților sale de cele ale verilor săi Mihail şi Dan, din satele lor Hatias, Duboz, Zeres, Kuthas şi Ganthow (*Idem*, p. 523).

Iul. 3 Aflat la Lipova, Scolari îi cere imperativ prietenului său Ştefan de Remetea să rezolve doleanța Margaretei de Laposnok, fiica lui Ladislau de Belinț privitoare la sfertul ei filial din posesiunile părinteşti (Wenczel G., *Okmánytár*, p. 419).

F.d. Cronicarul otoman Mehmed Neşri descriind campania anului 819 al Hegirei (1.03.1416–17.02.1417) spune că, după expediția din Muntenia, otomanii, mergând în vilayetul unguresc, au cucerit cetatea Severan (Severin) (*Cronici turceşti*, I, p. 116).

F.d. Cronicarii Thuroczi şi Bonfini plasează în anul 1416 incursiunea de pradă otomană prin Banat, care a ajuns până la Mureş. Aici a fost întâmpinată de trupele locale conduse de vicecomitele de Timiş care, văzând că lupta rămâne nedecisă, îl cheamă la duel pe beiul otoman şi-l învinge iar turcii pleacă (I. Minea, *Politica orientală*, p. 454–455). O aprigă controversă s-a iscat în privința numeui acestui vicecomite: Nicolae, fiul lui Petru sau Petru, fiul lui

Nicolae şi asupra locului bătăliei: satul Sfântul Mihai, care era aşezat pe Mureş între Sânnicolau Mare şi Igriş.

1417

Ian. 2 Filippo Scolari se află la Lipova, la băi, şi soluţionează solicitarea nobililor din Themerdekhaz, Wche şi Kenez din comitatul Aradului (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 528–529).

Ian. 6 Filip de Korogh îl răsplăteşte pe Andrei, judele orăşenilor şi oaspeţilor săi din Chery, dărunidu-i un loc de moară între râurile Ardsus şi Themes (azi Bega) la Bazoşu Vechi (*Idem*, p. 529).

Mar. 3 Brayan, omul lui Ştefan Lazarević, care este şi vicecomite de Torontal, aflat la Aracha, o ia în grija sa pe văduva lui Iacob de Beldre (şi Gherteniş) (*Idem*, p. 531).

Apr. 14 Ladislau Marczali, prepositul capitlului mic al Cenadului, este student la Viena (Juhász K., *A Timişoarai*, p.126). În 1418 era încă student (*Ibidem*). Reîntors de la studii, el va deveni episcop de Cenad.

Sep. 9 Scolari, întors din Bosnia, este la Timişoara de unde se adresează soţiei lui Iacob Chep din Gherteniş — dispărut în luptele de acolo — şi o ia sub protecţia sa personală (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 535).

Nov. 22 Scolari atestă faptul ca nobilul Ştefan de Remetea este în serviciul despotului sârb şi nu se poate prezenta la termenele de judecată pe care le are cu terţii (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 539–540).

1418

Mar. 7 Scolari, comitele de Timiş, confirmă diploma de stăpânire rezultată în urma întrunirii forului de judecată al cnezilor din districtul Bârzava, care au rehotărnicit teritoriile cnezatelor satelor de pe lângă râul Mailat (Maylathmaycho). Comitele stabileşte o amendă de 50 de mărci pentru partea care ar reîncepe litigiul (E. Hurmuzaki, I/2, p. 503–504).

Apr. 15 Petru este fiul răposatului Posa de Zeer şi al răposatei Susana Bethlen de Ictar; în calitate de stăpân de domeniu, el îi dăruieşte lui Benedict de Firiteaz, omul său credincios, o bucată de pământ numită Vőrős Eghaz = Biserica Roşie), situată între Seceani şi Firiteaz; donaţia este făcută pentru un om liber, nu pentru un iobag (Ortváy T., *Temes okl*., p. 547).

Iun. 4 Vicecomiţii şi juzii din Caraş adeveresc trecerea unui iobag al familiei Himfy, din posesiunea lor, Secăşeni, în Grebenac a despotului sârb, după ce şi-a plătit obişnuita taxă de strămutare (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 287).

Iun. 20 Comitele de Timiş îi scrie palatinului despre faptul că domnul muntean Dan al II-lea se află în ceartă, cu boierii şi că, dacă neînţelegerile persistă, riscă să-şi piarda tronul (Viorica Pervain, *Lupta antiotomană*, p. 61–62).

Sep. 3 La ordin regal, capitlul din Arad îi introduce pe Nicolae, fiul voievodului din Giarmata, pe fiii săi, Ioan şi Nicolae, în stăpânirea a jumătate din posesiunea Kysgyuregh din Timiş (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 549–551).

F.d. Episcopul de Cenad îi amenință cu excomunicarea pe Ștefan de Remetea, soția, fetele și fiii, pentru că au încercat cu forța să-i ia prizonieri pe Toma presbiterul și Paul clericul din Chery (*Idem*, p. 556–557).

F.d. Ioan de Hunedoara este amintit ca luptător împotriva otomanilor (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/8, p. 598).

1419

Ian. 13 Florența, Papa Martin al V-lea îi scrie lui Filippo Scolari anunțându-l că l-a recomandat regelui pe Giovanni Buondelmonti, (vărul comitelui de Timiș), abate al mănăstirii benedictine din Pécs, ca pe un adevărat slujitor al bisericii romano-catolice (Wenczel G., *Okmánytár,* p. 86–87). Acest Buondelmonti va ajunge arhiepiscop de Kálocsa și, împreună cu Filippo și Andrea Scolari — ultimul, episcop de Oradea — vor forma trioul care va promova renașterea italiană în zona Dunării, până la Carpați.

Apr. Patru clerici din Cenad (Augustin și Valentin de Cenad, Ladislau Marczali — preopzit și Albert, capelanul acestuia) sunt amintiti ca studenți în matricolele universității din Viena (Juhász K., *A Timișoarai*, p. 128).

Primăvara Otomanii intră în Țara Românească și-l înving pe Dan al II- lea, dar, cu sprijin regal (inclusiv al comitelui de Timiș) sunt respinși. Luptele nu pot fi, însă, detaliate (C. C. Giurescu, *Ist. Rom*., p. 113).

Mai 31 Sigismund Losonczy, castelan de Orșova, Mehadia, Sebeș și Jdioara, împreună cu nobilii și cnezii din

districtele Sebeş, Lugoj, Caran şi Comiat, judecă şi întăreşte, din Caransebeş, dreptul cnezial de stăpânire a familiei Mâtnic asupra unor terenuri şi păduri de pe lângă apa Mâtnicului, pe care şi le disputau de mulți ani, cu comunitatea locuitorilor din Caransebeş. Au fost confirmați Ştefan şi fiul său Vasile, Ladislau şi Ioan, fiii lui Bogdan, Nicolae, fiul lui Fărcaş, Nicolae, fiul lui Radu, Neagu şi Ladislau, fiii lui Oprişa şi Woya (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 289– 294).

Aug. O incursiune otomană asupra zonelor vestice (Severin) este respinsă de Filippo Scolari, comitele de Timiş, şi Mihail I, domnul muntean (Anca Ghiață, *Condițiile*…, p. 90). Comitele de Timiş Filippo Scolari şi trupele sale bănățene intervin de două ori (primăvara şi toamna) în sprijinul lui Mihail I. (Nicolae Iorga, *Ist. Rom*., IV, p. 9–10). Severinul este anexat regatului şi Scolari, cu oamenii săi, reconstruieşte din temelii această cetate, care va rezista încă un veac presiunii otomane.

1420–1422

Filippo Scolari este numit comandant al trupelor regale care încep primele cruciade antihusite; el renunță — temporar — la funcția de comite. În locul său va fi numit Ştefan Rozgony.

1420

Primăvara O incursiune otomană, abătută asupra Banatului, este respinsă de către vicecomitele de Timiş, cu trupele locale.

Iul. 25 Sigismund Losonczy, castelan de Severin, Orşova, Mehadia, Sebeş şi Jdioara, dăruieşte lui Bogdan,

fiul lui Nicolae, fiul lui Măgoia, cnezatele posesiunilor regale Magoyafalva, Răchita şi Strâmptura, din districtul Comiat, pentru că, „luând în băgare de seamă şi chemând în aducerea aminte a măriei noastre multele fapte de credință, precum şi credincioasele, strălucitele, vrednice de laudă şi prețioasele slujbe ale iubitului nostru Bogdan… pe care el ni le-a făcut nouă în mai multe treburi grele şi expediții ale noastre, fără a-şi cruța nici averea şi nici pe sine şi mai ales pentru că el ne-a slujit aşa cum am voit noi sub cetatea Severinului, împotriva turcilor celor cruzi, cu sârguință, cu zel şi cu tot focul iubirii sale nefățarnice…”, în numele regelui castelanul întăreşte pentru el şi încă pentru 6 frați şi veri, zisele posesiuni pe care aceştia le stăpâniseră din vechime (DRH, D, I, p. 216–217).

Iun. 25 Ladislau, fiul lui Danciu de Macedonia, canonic de Cenad, vine în armata comitelui de Timiş, cu tot cu familiarii săi, ca să lupte împotriva turcilor. Este un exemplu rar, dar perfect compatibil cu faptul că acest Ladislau era unul dintre fiii celebrei familii româneşti Danciu din Macedonia, remarcată în decursul deceniilor. Magistrul Ladislau va deveni unul dintre cei mai reprezentativi episcopi catolici ai zonei, dar şi unul dintre sprijinitorii umanismului şi renasterii italiene în Banat (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/8, p. 600–601).

Aug. 20 Din Buda, Scolari îi scrie lui Ştefan de Remetea, anunțându-l că el este protectorul orfanilor lui Benedict, fiul lui Heem — tot de Remetea — şi-l roagă să le acorde acestora toate drepturile lor (Ortváy T., *Temes Okl.*, p. 563–564)

Sep. Lupte între Mihail I, sprijinit de bănățeni, şi otomanii care-l aduc pe Radu Praznaglava. În cele din urmă, primii sunt învinşi şi ucişi (Anca Ghiață, *Condițiile*, p. 90–91). Otomanii intră în Banat, înving în lupta de la Poarta de Fier a Transilvaniei, după care intră în voievodat, pradă Orăştie şi înving trupele locale, pe 26 septembrie, la Hațeg.

Toamna Trupe bănățene, sub comanda lui Filippo Scolari, participă la prima cruciadă antihusită, în Boemia şi Cehia.

Dec. 28 Papa îl anunță pe abatele mănăstirii Sfânta Maria, care este şi preposit al bisericii Sfântul Salvator din Cenad, că l-a numit pe Ioan, fiul lui Toma, drept rector al altarului Sf. Adalbert din această biserică cenăzeană (Juhász K., *Die Stifte*, p. 244 – 246).

1421

Ian. 10 Papa îi acordă lui Petru, preot şi rector al altarului Sfântul Ştefan din Cenad, un canonicat (Juhász K., *A Timişoarai*, p.128).

Mar. 2 Vicecomitele de Timiş îi scrie lui Ştefan de Remetea, anunțându-l că iobagul lui Scolari, Ladislau de Buren (Berini?) a fost absolvit de acuzația de omucidere a fratelui său, Radu, şi a fiului acestuia Teodor; aceasta pentru ca oficialul districtului Duboz, Miko, să nu-l mai urmărească (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 438).

Mar. Familia Csáky se înfrățeşte în posesiuni cu magistrul Ioan, fiul lui Nicolae de Nădlac; cu acet prilej sunt amintite 49 de posesiuni din Caraş şi 2 Igazov (Dumbrava) din Timiş (C*sáky cs. okl.*, p. 359–360).

Mar. 8 Papa îl ridică pe Blasiu de Macedonia, cleric la Cenad, în funcția de arhidiacon de Timiş, acordându-i şi veniturile unui canonicat (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 128).

Apr. 19 Două donații eclesiatice făcute de papa Martin al V-lea pentru clericii din Cenad, Petru, fiul lui Mihail, rectorul altarului Sfântul Ştefan şi Gheorghe, fiul lui Blasius, rectorul altarului Sfintei Treimi (*Ibidem*).

Iun. 29 Doi locuitori al Cenadului — Stheffel şi Ipolitus — sunt datori vienezului Mwssel, zis evreul (*Izvoare şi mărturii,* I, p.12).

Aug. 22 Regele, luând în considerare zelul lui Dosa Marczali, episcopul de Cenad, în refacerea bisericii Sf. Gheorghe de acolo, donează zece curți din oraşul Cenad, posesiunea Kowazy din Torontal şi Meegh, Zenthmiklos, Zenthpeter şi Ltoryan din Cenad, Pecica cu portul, prediile Kenderfark, Maymath şi Covăsânț din Arad, Zekzov, Derse, Achad, Monyaros, Zenthgywurgh, Telek, Kana Zombor, Lukatheleke şi Iregd din Timiş curții sale episcopale (Ortváy T., *Temes okl*., p. 570–572).

1422

Mar. 31 Capitlul din Arad confirmă faptul că „egregy viri magistri” Stanciu, fiul lui Barbu şi pe Drăgan, fiul lui Manciu, români din districtul Comiat sunt oşteni ai curții regale. Pentru ei şi pentru Belota, Dan şi Costa, apoi pentru Stanciu al lui Dan şi Stanciu fiul lui Draguta, restituie posesiunea Vozeşti numită şi Lybanmezeye familiilor Mâtnic (lui Ştefan, Ladislau şi Ioan, fiii lui Bogdan, lui Nicolae, fiul lui Fărcaş şi lui Mihail, fiul lui Oprişa) şi Vozeşti (Ştefan, fiul lui Iuga de Vozeşti, Dionisie şi Nicolae, fiii lui Iuga,

Tatul, fiul lui Magus şi Ioan, fiul lui Mihail), care o stăpâneau în indiviziune, fiindu-le confirmată de regele Sigismund ca recompensă pentru serviciile lor militare credincioase. (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 19–20).

Nov. 12 Regele îi cere capitului din Cenad să elibereze nobililor de Remetea duplicate după actele lor de posesiune asupra mai multor domenii, după cele aflate în păstrare în sacristia capitlului, pentru că originalele au fost pierdute (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 300–301).

Dec. 19 Regele le cere vicecomitelui şi juzilor de Caraş să-l oprească pe Toma, fiul lui Eemeric de Helumba de la construirea morii sale pentru că le cauzează daune celor din Remetea, care au deja două mori acolo şi le-ar lua apa necesară morilor lor (*Idem*, p. 301–302).

1423

Feb. 22 Regele cere capitulului din Arad să verifice plângerea lui Ladislau Hagmas de Beregsău prin care îl acuză pe un iobag din Hollos că a venit la posesiunea sa Nagkeken de unde a luat un car cu grâne, şase centenari de sare, 73 de câble de grâne şi opt iobagi (Ortváy T., *Temes okl*., p. 579–580).

Ian.–Feb. Filippo Scolari, întors în Banat, intră în Muntenia în sprijinul lui Dan al II-lea şi, împreună, câştigă lupta cu otomanii (N. Iorga, *Ist. Rom*, IV, p. 16).

F.d. Alte două campanii bănățene, în primavară (mai) şi toamnă (sep.–oct.) în Muntenia, ambele conduse de Scolari, îi asigură tronul lui Dan al II-lea. Cei doi atacă şi garnizoane otomane din cetăți sud dunărene.

Mai 5 Papa Martin al V-lea îi acordă indulgențe lui Petru de Lipova, cantor la Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 130).

Oct. 25 Papa îi acordă lui Ioan, fiul lui Andrei, pleban de Lipova, funcția de cantor de Cenad, prin moartea lui Petru de Lipova (*Ibidem*).

1424

Feb. 2 La recomandarea regală (din 8 ian.), papa îl numeşte pe Blasius, prepositul mic de Cenad, în funcția de episcop de Transilvania (*Ibidem*).

Feb. 12 Papa Marin al V-lea îi conferă lui Ioan, fiul lui Nicolae de Chama, canonic de Cenad, prepositura bisericii Sfântul Salvator din Cenad şi venitul anual al acesteia de 150 florini de aur (Juhász K., *Die Stifte*, p. 251).

Mar. 17 Toma literatul din Corneşti (Sadan), este vicecămăraş al cămării săii regale la Satu Mare, deci om de încrdere al lui Scolari (Ortváy T., *Temes okl*., p. 580–581).

Apr. 16 În urma morții lui Valentin de Macedonia, canonicatul şi prebenda acestuia din Cenad sunt acordate de papalitate lui Ioan, fiul lui Nicolae de Chama, lector la Arad (Juhász K., *Die Stifte,* p. 250–251).

Mar. 24 Capitlul din Cenad raportează că a hotărnicit părțile din posesiunile Voiteni (care avea o biserică de piatră fără turn, casă şi curte nobiliară, 23 case de iobagi, 4 fântâni adânci, 18 sesii iobăgeşti), Variazegh (3 sesii, 7 case şi o fântână), Peterfalva (10 sesii populate, 7 pustii), Kysapafaya (14 sesii), Theremi (16 sesii, biserică de piatră cu turn,

fântână), Nagapafaya (11 sesii, fântână), Vareleye (capelă de lemn, cimitir — biserica ortodoxă — curte fortificată ca un castel), Jebel (biserică de piatră, curte nobiliară şi lângă ea, un castel cu fortificaţie din lemn, 149 sesii, 14 fântâni, o moară cu trei roţi, târg săptămânal) Sathos (64 sesii, 13 fântâni), Chudahaza (27 sesii, 3 fântâni), Cebza (biserică de piatră fără turn, 92 sesii, 11 fântâni), Byka (biserică de lemn cu cimitir, 106 sesii, 10 fântâni), prediul Kethremete, toate aparţinând nobilului Mihail Bobal de Voiteni(*Zichy cs.okl.*, VIII, p. 150–52).

Mai 27 Filippo Scolari îi ordonă lui Stanislav de Recaş, castelanul din Zaad (pe Mureş) să nu mai perceapă nici o vamă, de la negustorii sibieni şi de la cei din cele şapte scaune săseşti (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 581–582).

Iun. 17 În scaunul de judecată comitatens cărăşan se desfăşoară o ceartă între iobagi şi nobili, motivul fiind confiscarea unei turme de porci, dar, mai ales, a unor arme; vicecomitele este nevoit să amâne sentinţa până la administrarea tuturor probelor de cele două părţi (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 306–307).

Iul. 9 Regele îi ordonă comitelui de Timiş, Filippo Scolari, să apere privilegiile mai vechi ale cetăţenilor şi oaspeţilor din Caransebeş privitoare la folosirea pădurilor din împrejurimi, cu excepţia pădurilor Bothligete şi Zalbados, ce aparţin familiei nobililor de Mâtnic, şi a pădurii Radpatak, aparţinând familiei de Măcicaş (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 21–22).

Vara Diplomaţie europeană a lui Scolari la curtea regală, în vară: regele îi primeşte la Buda pe Eric — regele

Danemarcei, Norvegiei şi Suediei, pe ducii de Holstein, în calitatea sa de împărat romano-german; comitele de Timiş este principalul său negociator şi realizator al înțelegerii între aceştia. Mai târziu mediază — în prezența împăratului bizantin Manuel Paleologul — alianța cu Bizanțul.

Toamna Campanie militară antiotomană în Muntenia şi la sud de Dunăre, soldată cu cucerirea Vidinului (septembrie–octombrie) (Lăzărescu–Stoicescu, *Țările române şi Italia*, p. 63–64).

Nov. La încheierea campaniei, Scolari şi trupele sale lucrează la refacerea cetății Severinului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 22).

Nov. 7 Din Timişoara, comitele Filippo Scolari dă dreptate căpitanilor cumani din scaunul Zenthelt, acuzându-l pe Osvald de Tapson că a venit cu forță armată pe posesiunea acestora, Jangot, şi a provocat pagube (Wenczel G., *Okm*., p. 428–429).

Nov. 18 Nobilimea din Caraş îi cere lui Scolari destituirea vicecomitelui de aici întrucât în timpul adunării oastei, a luat cu forța şi a înrolat câțiva iobagi din Apacha; (Felix Milleker, *Az első*., p. 23).

Dec. 2 Scolari înştiințează nobilimea cărăşană ca iobagii nu pot fi obligați să lupte, iar vicecomitele plăteşte o amendă pentru fapta sa (*Ibidem*).

1425

Ian. La Lipova, unde se aflã, ca de obicei la băi, Filippo Scolari se întâlneşte cu vărul său, Giovanni Buondelmonti (D. Mellini, *Vita*…, p. 53).

Feb. 6 Regele ordonă capitului din Arad să o introducă pe Elena, soția lui Benedict de Dabramycza, în jumătate din posesiunea Konaky (Kanak), ca drept al ei de fiică (Ortváy T., *Temes okl*., p. 589– 590).

Iul. 14 Ladislau de Bachtiwisse îi acuză pe nobilii din Remetea de faptul că i-au ocupat posesiunea, fapt confirmat de scaunul de judecată al Caraşului (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 309).

Vara Dan al II-lea şi Scolari îi alungă pe otomani din Muntenia (august–octombrie) (Wettel H., *Geschichte*, p. 155), apoi trupele creştine trec Dunărea şi cuceresc cetatea şi ținutul Vidinului, reînființând, temporar, fostul Banat al Vidinului (Szilágyi S., *A magyar nemzet törtenete*, IV, p. 564; C. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 144).

Nov. 2 Simone Buondelmonti, unul dintre verii lui Scolari, scrie că acesta se află în Serbia, în ajutorul despotului, care a fost asaltat de turci (Stanojević St., *Pippo Spano*, p. 11).

F.d. Cnezii din Kiralymezeje, Ştefan, fiul lui Radiszlo, Rayo şi Doboş, îi cheamă în judecată pe nobilii Deş, fiul lui Petru, pe Mihail, fiul lui Halya, pe Andrei şi Ladislau, fiii lui Hălmeag de Timişel deoarece ei i-ar fi izgonit de pe domeniile Iablanița şi Zalyn. Pippo Spano, comitele de Timiş va decide în favoarea nobililor de Timişel, potrivit înțelegerii din anul 1402 (Pesty Fr., *A Szőrényi Bánság,* II, p. 330).

1426

Primăvara O nouă campanie militară bănățeană, victorioasă, se desfăşoară în Muntenia, cu participarea lui Don Pedro, prințul moştenitor al Portugaliei.

Apr. 21 Ioan, fiul lui Marcu din Seceani, canonic de Cenad, solicită papei canonicatul şi prebenda bisericii arădene, eliberată în urma morţii titularului — Benedict de Frumuşeni (Juhász K., *Die Stifte*, p. 252–253).

Mai O vie activitate diplomatică a lui Scolari la Tata, unde mijloceşte o nouă alianţă cu despotul Serbiei; apoi discută cu solia florentină sosită tot aici; mai mult, deşi era grav bolnav, pleacă într-o nouă campanie la sudul fluviului, la Golubac, pe care o încheie victorios (D. Mellini, *Vita*, p. 60–62).

Iun. 39 Regele aminteşte faptul că trupele regale, conduse de Scolari, se află încă în campanie (E. Hurmuzaki, L/2, p. 540). La Florenţa ajunge o ştire (pe 3 aug.) despre Scolari, care era plecat cu 15.000 călăreţi şi 20.000 pedestraşi şi a dat mai multe bătălii împotriva turcilor (Stanojevic St., *Pippo Spano*, p. 13).

Vara–toamna O vie activitate diplomatica a lui Scolari, se desfăşoară atât la curtea regală cât şi la Dunăre; prin intervenţia lui, domnul muntean primeşte o gardă regală de protecţie. Regele dăruieşte lui Frujin, fiul lui Şişman, fost împărat bulgar, oraşul, cetatea şi domeniul Lipovei, pentru multele sale fapte de arme antiotomane (E. Hurmuzaki, I/2, p. 534).

Aug. 14 Bartolomeu şi fiii săi, Ştefan şi Ladislau, arendează pe 20 de ani posesiunea lor, Abradfalva din Caraş, ragusanilor Pasku şi Maroia, din Gherteniş, pentru 450 de guldeni (Costin Feneşan, *Ragusa*…, p. 283–284).

Toamna Dieta regală se desfăşoară la Lipova şi pregăteşte noi măsuri militare.

Sep.–nov. Scolari este la Orşova (pe 8 ale lunii), de unde pleacă în ultima sa mare campanie antiotomană în sudul fluviului, având circa 5.000 călăreți şi 10.000 pedestraşi, dar şi pe don Pedro de Portugalia, cu 800 oşteni, cu care atacă şi cucereşte mai multe fortificații duşmane. Fiind foarte bolnav, este dus la medici italieni din Oradea, apoi la Şiria şi Lipova.

Dec. 26 Moare, la Lipova, Filippo Scolari, figură emblematică a Banatului şi a zonelor dunărene.

1427

Ian. În preajma plecării armatei regale într-o nouă campanie, regele emite un decret în 9 articole, în care stipulează obligațiile militare dar şi ordinea în interiorul armatei în marş sau la cazare, sub rezerva unor pedepse foarte aspre, mergând până la moarte pentru cei ce nu respectă disciplina (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/6, p. 878–883).

Ian. 25 Armata regală trece munții în sprijinul lui Dan al II-lea şi,dacă Dunărea va fi înghețată, o va trece împotriva otomanilor (DRH, D, I, p. 247–248). Cronicarul otoman Mustafa Ali povesteşte astfel campania de iarnă: „Dintre beii de serhat, viteazul Sah-Melek a făcut, în timpul iernii, o incursiune cu oaste multă în vilayetul Țării Româneşti, dar vremea fiind foarte aspră, multora dintre oameni le-au degerat mâinile şi picioarele, deşi luptătorii gazii cereau milă şi îndurare de la Allah…” (*Cronici turceşti*, I, p. 343).

Apr. 2 Regele se află la Câmpulung într-o noua expediție de sprijin şi mărturiseşte că a avut loc deja o luptă cu turcii (DRH, D, I, p. 250). Pe 28, regele încheie

convorbirile cu Albul, comitele lui Dan al II-lea la Kovin (*Idem*, p. 262).

Mai 13 George, fiul lui Ioan de Muron, primeşte posesiunea Symand din Timiş, pentru faptele sale de arme (Ortváy T., *Temes okl*., p. 607).

Mai 14 Nobilii de Remetea şi Gherteniş se prezintă în faţa capitlului din Arad cu o scrisoare de adeverire din partea capitlului din Cenad, care confirmă pagubele aduse acestor familii de Pasca şi Maroya (raguzanii amintiţi mai sus) din Gherteniş (Ortváy T., *Temes okl*., p. 609–610).

Mai 19 Regele Sigismund donează nobilului Albert, din Valea lui Mihai mai multe posesiuni, pentru meritele sale în luptele antiotomane; dintre acestea, 9 sunt în comitatul Cenad, aproximativ 20 în Caraş inclusiv Sângeorge cu satul, cetăţuia şi vama percepută la vadul Bârzavei, iar Igazaul de sus şi de jos în Timiş (DRH, D, I, p. 253–255).

Aug. 19 Comitele de Timiş, Ştefan Rozgony, amână judecăţile nobilului Emeric de Remetea, accesta fiind plecat cu armata în campanie (Ortváy T., *Temes okl*., p. 610).

Sep. 17 Regele se află la Belgrad în cursul unei campanii care urmăreşte să pună mâna pe cetăţile sârbeşti sud-dunărene; turcii ocupă, însă, puternica cetate Golubac, aşa încât regele începe construcţia cetăţii Sfântul Ladislau (azi Pescari (Coronini) la nordul fluviului, peste drum de vestita cetate Golubac (Varju E., *Bánffy-Losonczy*, I, p. 592–593).

Nov. 8 Comiţii de Caraş adeveresc fapta lui Pasco şi Maroya de Gherteniş, care au ocupat două porţiuni

din posesiunle nobililor de Remetea, provocându-le, astfel, pagube (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 319).

Nov. 11 Regele dăruieşte familiei Gara posesiunile (în fapt, districtele) româneşti Fârdea, Bujor, Mănăştiur şi Swgya din Timiş şi Zaad şi Vărădia de Mureş din Arad (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X(6, p. 867–871).

Nov. 26 Nobilul Luca, fiul lui Dan de Duboz se află în armata regală şi luptă vitejeşte împotriva cruzilor turci (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 613–614).

F.d. Capitlul din Cenad dă libertate cetăţenilor şi iobagilor săi din oraşul Cenad, în sensul că aceştia beneficiază de drept testamentar asupra bunurilor lor mobile şi imobile, putând face cu ele ceea ce doresc (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 614–615).

1428

Sigismund de Luxemburg este tot anul în Banat, în încercarea de a întări linia Dunării; astfel, în ianuarie este la Belgrad, în februarie la Pojejena, Kovin şi Târnova, în martie la Târnova, în aprilie la Horom (Stara Palanka) şi Kovin, în mai la Golubac în timpul campaniei militare, în iunie la Ilidia, Golubac şi Kovin, în iulie la Kovin, în august la Ilidia şi Kovin, în septembrie la Ilidia şi Vărădia, în octombrie la Caransebeş, în octombrie la Mehadia, Belgrad şi din nou Mehadia, iar în decembrie la Timişoara şi Lipova (Wertner Mor, *A magyar hádjarat.*, p. 434–438). Multe călătorii a făcut regele prin Banat, dar o prezenţă exclusivă aici, timp de un an de zile, nu s-a mai întâlnit. Şederea sa aici este o urmare a eşecurilor campaniilor sale ofensive.

Regele doreşte să consolideze linia fluviului şi acordă districtelor bănăţene numeroase privilegii.

Mar. 10 La recomandarea regală, capitlul din Arad îi introduce pe Iacob, fiul lui Petru, pe Nicolae, Toma şi Ioan, fiii lui Ladislau, toţi de Muron, în stăpânirea a jumătate din posesiunea Socolari şi a unei treimi din Wrolcz, din comitatul Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 324–325).

Apr. 17 Nobilul Emeric de Iersig trebuie să se prezinte în tabara regală de la Kovin, cu 32 de cai şi cu oamenii respectivi, ca obligaţie militară pentru posesiunile sale; regele îi cere să vină la locul şi timpul solicitat (Ortváy T., *Temes ok*., p. 615).

Apr. 24 Albul, comitele curţii lui Dan al II-lea, încheie tratativele cu regele Sigismund la Kovin şi se întoarce spre Muntenia, prin Sibiu (DRH. D. I, p. 2632).

Apr. 25 Nicolae, zis Saphar de Kereszthesy este introdus în posesiunea prediilor Dubrwlfalwa, Ozyagh, aflate pe valea Osiacului (zona Ferendia–Jamu Mare), şi Chermasink, aflate toate în ţinutul (sau districtul) Chernolch din comitatul Caraş (Pesty Fr. *Krassó*, III, p. 326).

Mai Armata regală cuprinde 25.000–30.000 oşteni, dintre care 200 artilerişti italieni, 6.000 oameni ai lui Dan al II-lea; o flotilă dunăreană care încearcă să controleze fluviul.

Mai–Iunie Încep luptele pentru ocuparea Golubac-ului, care durează 10 zile; din a treia zi, otomanii au avantaj iar înfrângerea creştinilor se conturează deja pe 3 iunie; un armistiţiu se încheie prin mijlocirea despotului Gheorghe Branković; la trecerea fluviului regele este

atacat de otomani, dar iscusința comitelui de Timiş, Ştefan Rozgony şi a soției sale Cecilia, salvează viata regelui şi a unei mari părți a trupelor sale (Ilie Minea, *Politica orientală*, p. 190–191). Printre cei morți acolo se numără Roman, fiul lui Costa şi Mihail, fiul lui Farcaş de Măcicaş, iar printre cei rămaşi în viață sunt amintiți Lado, Nicolae şi Iacob de Bizere (E. Hurmuzaki, I/2, p. 556–557 şi 561–562).

Aug. 21 Regele îi cere comitelui de Cenad să vină cu oastea comitatului în tabăra regală, semn al intenției de a continua campania (*Zichy cs. okl.*, IX, p. 368).

Aug. 24 Regele le interzice vameşilor din Lugoj să perceapă vamă de la iobagii din Hodoş, care sunt scutiți din vechime (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 326–327).

Aug. 28 Acelaşi Emeric de Iersig este obligat acum să vină din nou în tabăra regală cu 50 de cai (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 328).

Aug. 31 Din tabăra de la Ilidia, regele le cere nobililor regatului să vină în Banat cu toți oamenii de care dispun, pentru apărarea regiunilor dunărene, atacate de otomani (*Zichy cs.okm.*, IX, p. 360).

Sep. 11 Ilidia, Caspar Slik, protonotar şi secretar al oraşului Frankfurt am Main, raportează conducerii oraşului sau că „Turcii se află, cu forțele lor, lângă Dunăre şi îşi permit să construiască o cetățuie la Golubac, ceea ce, până acum, i-am oprit. Şi despotul mai încearcă să facă pace pe trei ani… dar încă n-a reuşit.” (DRH, D, I, p. 264–265).

Oct. 9 Regele acordă privilegii cavalerilor teutoni pentru aşezarea lor în zona dunăreană a Banatului.

Aug.–dec. Regele acordă numeroase donații funciare bănățenilor pentru meritele militare recente; pe 28.08., el îi scutește de taxe pe iobagii din Hodoş (Pesty Fr. *Krassó*, III, p. 326); pe 31.08. regele se află la lucrările adunării nobililor şi cnezilor din districtul Mehadia şi judecă plângerea cnezilor Ştefan, fiul lui Radoslav, Rayo şi Dobre din Kiralymezeje împotriva nobililor de Timişel care au ocupat satele Jablanița, Zalyn şi Kiralymezeje; în proces, nobilii de Timişel au adus o serie de acte doveditoare din 1402 şi 1425, în conformitate cu care regele a reconfirmat stăpânirea nobililor asupra cnezatelor Iablanița şi Zalyn, în timp ce cnezii din Kiralymezeje rămân în stăpânirea cnezatului lor (Pesty Fr. *Szőrényi kerületek*, p. 69–62); pe 19 oct., regele acordă privilegii oştenilor şi urmaşilor nobililor de Bizere (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 328–330); în 30.11, regele conferă privilegii cetățenilor oraşului Kovin (Fejer, Gy., *Codex Diplomaticus*, X/6, p. 928 – 929);

Dec. 3 Din Caransebeş, regele Sigismund de Luxemburg îi răsplăteşte pe nobilii de Măcicaş, reconfirmându-i în stăpânirea moşiilor Ruginos, Topleț şi Leordiş drept răsplată pentru eroismul lui Roman fiul lui Costea şi al lui Mihail fiul lui Fărcaş de Măcicaş, cei care au rămas pe câmpul de luptă de sub cetatea Golubațului. Au fost reconfirmați Nicolae, Ioan, Luca, Mihail şi Ladislau, fiii lui Dionisie, Ladislau, Mihail şi Zaharia, fiii lui Mihail, Costea, fiul lui Roman, Nicolae, Petru, Roman, Dumitru şi Stroia, fiii aceluiaşi Costea, Mihail şi Nicolae, fiii lui Fărcaş şi lui Şerban, Dumitru şi Ladislau, fiii lui Andrei. Cu această ocazie, printre oamenii de credință aleşi să depună mărturie s-au numărat şi Ioan, fiul lui

Bogdan de Armeniş (Eörmenyes) şi Cristofor, fiul lui Petru de Racoviță, acestea fiind primele mențiuni documentare cunoscute ce atestă familiile nobililor Fiat de Armeniş şi Racoviță. (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 330–331).

Dec. 7 Printr-un decret emis pe 7 decembrie, regele spune că, în districtul Sebeş, doar catolicii pot fi nobili şi pot avea proprietăți; căsătoriile dintre catolici şi ortodocşi sunt interzise iar copiii vor fi botezați după ritul catolic; preoții ortodocşi aflați că oficiază în district vor fi prinşi iar averea lor va reveni comandantului cetății, căci cei întorşi la ortodoxie sunt „mai răi decât turcii" (Iuliu Vuia, *Districtus Walachorum*, p. 82).

Dec. 12 Regele, aflat la Lipova, acordă privilegii familiei voievodului din Giarmata, iar capitlul din Cenad detaliază toate posesiunile deținute de aceasta, cu prilejul introducerii sale în posesiuni (Ortváy T., *Temes okl.*, p. 619–622).

F.d. Ştefan Rozgony, comitele de Timiş, ordonă nobilului Ladislau, fiul lui Dan de Doboz, să îi restituie lui Ladislau, din localitatea Felnac, doi cai de pripas (E. Hurmuzaki, I/2, p. 552, nr. 462);

1429

Feb. Se încheie un armistițiu pe trei ani cu otomanii, mijlocit de cancelarul regal Benedict cu următoarele prevederi: Muntenia şi Serbia sunt libere, despotul sârb plăteşte un tribut anual de 50.000 galbeni şi i-o dă sultanului de soție pe fiica sa Mara etc. (I. Minea, *Politica orientală*, p. 192).

Mai 16 Toma, fiul lui Grigorie de Peciu Nou, preot al bisericii Sfântului Gheorghe din satul cu acelaşi nume, îi solicită papei un canonicat şi prebenda (veniturile acestuia) în biserica colegiată din Arad, lucru cu care acesta este de acord (Juhász K., *A Timişoarai*, p.132). În aceiaşi zi, papa îi acordă şi lui Martin, fiul lui Gheorghe din Pordeanu, un canonicat la Pécs (*Ibidem*).

Mai 19 Una dintre puţinele scrisori, scrise şi trimise de o femeie din această epocă, este cea pe care Ana, soţia lui Emeric, fiul lui Ştefan de Remetea, i-o trimite rudei sale Benedict, fiul lui Dominic de Serjen (o ramură a familiei sale), felicitându-l pentru ridicarea în rang şi acceptarea sa la curtea regală (Ortváy T., *Temes okl*., p. 624).

Aug. 27 Judele cumanilor ţine scaun de judecată la Zenthelt (zona Jimbolia).

Oct. 9 Regele încredinţează apărarea Dunării bănăţene cavalerilor teutoni, care încep organizarea militară a regiunii şi îşi subordonează forţele militare locale. Potrivit datelor, zona avea 24 puncte strategice cu 12 cetăţi şi 4623 apărători. Dintre acestea, trei districte — Mehadia, Almaj şi Ilidia — ofereau 2.817 oameni adică 60,93 % (643 cnezi, 2066 ţărani, 62 păzitori de drumuri şi 46 olăcari), iar garnizoanele regale aveau 1.806 apărători. În cel mai important punct — cetatea Sfântul Ladislau — erau 456 oşteni. Opt dintre cetăţi: Stanilăuţi, Sviniţa, Poreci, Orşova, Severin, Gura Văii, Ada Kaleh şi Mehadia, îşi sporesc cu 163 % numărul garnizoanelor, de la 734 la 1194 apărători. (Eugen Glück, *Date noi*, p. 786).

Nov. 30 Datorită vitejiei dovedite de trei dintre membrii familiei Bizere: Lado, fiul lui Ladislau, fiul lui Pete,

Nicolae, fiul altui Ladislau şi Iacob, fiul lui Petru Viteazul, regele Sigismund de Luxemburg le acordă un loc de curte şi de moară din Caransebeş, loc aflat peste drum de mănăstire. (Pesty Fr., *Szőrenyi Bánság,* III, p. 23).

Dec. 30 Nobilii Benedict, George, Anton şi Mihail dau surorii lor, Dorotheea şi soțului ei nenobil (Ioan, fiul lui Iancu), jumătate din posesiunile familiei: Ruda (Rudna), Kysbool (Bolu Mic), Chezterg (Čestreg), Harkan din Timiş şi Dyakolch şi Pezeer din Caraş, spre a putea fi înnobitați (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 333–334).

1430

Iul. 12 Nicolae Redwitz, conducătorul cavalerilor teutoni din Banat, semnează un act, în calitatea sa de Ban de Severin şi comite al monetăriei regale de la Sibiu, dintr-un cătun („villula”) la trei miliari departe de Mehadia (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 276).

Iul. 18 Nicolae Redwitz, ban de Severin, îi cere nobilului de Remetea să restituie cele 33 de oi luate forțat cnezului Dionisie din Almăj (E. Hurmuzaki, I/2, p. 564).

Aug. 21 Acelaşi Redwitz se plânge regelui că cnezii din Almăj nu vor să-i recunoască autoritatea de ban şi cer ca procesul lor cu Ştefan de Remetea să se judece după vechiul lor drept juridic românesc (*Idem*, p. 565).

Toamna Intervenție militară în Țara Românească pentru instalarea lui Dan al III-lea (Danciu) (Ilie Minea *Politica orientală*, p. 202).

Nov. 1 Capitlul din Cenad îi introduce în posesie pe Ioan, George, Volkzan, Petru, Lațcu, Novac de Bizere în moşiile Bizere Negoteşti, Zăvoi, Voislova şi Crâşma din districtul Sebeş (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 62–64).

F.d. Regulamentul militar din acest an prevedea, la art.30, ca efectivele militare pentru apărarea Banatului să fie alcătuite din patru banderii (ale arhiepiscopului de Kalocsa, episcopilor de Oradea şi Cenad, respectiv banderiul regal) şi din trupele comitatelor Timiş, Arad, Cenad, Zarand, Kovin, Caraş, Csongrád, Torontal, apoi din trupe (câte pot aduna) ale despotului sârb, ale românilor, slavilor, „ivanchi" (?), cumanilor şi filistenilor (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X(7, p. 243–267).

1431

Ian. 29 Matia Talovec, comite de Cuvin şi căpitan de Belgrad, cere ca trupele locale să fie în tabără la Kovin pentru că Dunărea fiind îngheţată, se pot aştepta la un atac otoman (I. Miloia, *Căvăran*, p. 30).

F.d. Ştefan, fiul lui Barla de Szent-Ivan, îşi vinde părţile din posesiunile Sz.Ivan de Sus şi de Jos cu 50 florini de aur cetăţenilor din Szeged, inclusiv dreptul de patronat asupra bisericii din Sz. Ivan de Sus (Varga E., *Szeged*, p. 221–223).

Feb. 23 Regele înnoieşte donaţia sa pentru nobilii de Măcicaş (18 la număr): posesiunile Ruginos, Leordiş şi Topliţa din districtul Sebeş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 336–339).

Apr. 22 Papa Eugen al IV-lea aminteşte despre capela spitalului din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 133).

Apr. 25 Papa Eugen al IV-lea scrie că Antoniu fiul lui Petru de Franad (Cenad?), preot paroh al bisericii parohiale Sf. Maria din Bulci şi presbiter de Esztergom, poate ocupa aceste funcții deşi, pe vremea când frecventa şcoala grămăticească din zonă (probabil la Cenad), a fost lovit de un coleg şi şi-a pierdut ochiul drept (Juhász K., *Die Stifte*, p. 258–259).

1432

Ian. 29 Frank Thalloczi (Talovec), comite de Kovin, le cere nobililor de sub ordinele sale să se mobilizeze şi, sub comanda lui Emeric de Remetea, vicecomitele său, să vină la vadul de trecere a Dunării de la Kovin, pentru o campanie militară (I. Miloia, *Căvăran*, p. 32).

Feb. 2 Acelaşi comite, acum amintit şi cu titlul de căpitan al Belgradului, cere nobilimii să vină repede spre Belgrad întrucât, în această zi, o armată turcească, condusă de Isa bei şi beilerbeiul Rumeliei, se va îndrepta asupra cetății (E. Hurmuzaki, I/2, p. 575).

Mai 21 Din Roma, papa Eugen al IV-lea adevreşte moartea lui Martin de Pordeanu la curia papală şi numirea lui Toma de Peciu Nou ca preot la Cenad; tot atunci, papa numeşte un nou preot la biserica Sf. Gal din Apatfalva, în urma morții precedentului (Juhazs K., *A Timişoarai*, p. 133).

Mai–Iun. Din Buzău, domnul muntean Alexandru Aldea, silit să pornească în campanie cu otomanii, îi scrie lui

Ştefan Rozgony, comite de Timiş, şi-l înştiinţează despre direcţiile de atac otomane spre Transilvania şi Severin; insistă ca să fie trimis Daud Celebi (David Chalapia), fratele sultanului trecut la creştini şi stabilit în Banat, pentru că jumătate din turci ar trece de partea acestuia (DRH, D, I, p. 291–292).

Aug. Trupe otomane, conduse de Ali bei şi Vlad Dracul, atacă Severinul şi, după lupte crâncene, îl cuceresc şi distrug apărarea cavalerilor teutoni care cad — cei mai mulţi — vitejeşte în luptă (prezenţa lor va fi doar nominală, până în 1436). Un episod al campaniei este atacul şi cucerirea cetăţii Saan (Ada Kaleh), ducerea în robie a apărătorilor, dintre are unii vor fi eliberaţi abia peste patru ani (DRH, D, I, p. 317–318).

Nov. Dieta regală stabileşte noi obligaţii militare: serviciul militar obligatoriu pentru nobili; 1 iobag din 33 participă la lupte; regatul este împărţit în 7 regiuni militare etc.; sistemul nu poate fi însă aplicat, aşa încât, în anii următori, el va fi perfecţionat.

Nov. 10 Biserica fortificată (cu palisadă şi val de pământ) Sfânta Maria, din Opatiţa, prădată şi distrusă de turci, se va fortifica cu ziduri, prin strădania localnicilor, spre a rezista altor atacuri (Juhász, *Die Stifte*, p. 263).

F.d. Se naşte, la Timişoara, Oswald Pelbart, preot şi misionar franciscan, cu studii la Cracovia, autor al unor virulente predici; Pelbart de Timişoara este autorul — singurul născut pe teritoriul României — unor incunabule, tipărite la 1498 şi retipărite în mai multe ediţii în secolul următor.

F.d. Daud Celebi, nepot de sultan otoman, trece în lumea creştină şi primeşte mai multe posesiuni în Timiş, în zona Jimboliei; fiica sa va fi, mai târziu, prilej de duel pentru doi nobili bănățeni.

1433

Feb. 7 Într-un document papal sunt amintite capelele Sfântul Ioan Botezătorul şi Sfântul Ladislau din bisericile Cenadului (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 134).

Mai 31 Roma, Bănățenii Nicolae de Bizere, Chulnuk de Omor şi unul dintre nobilii de Vozesty, participă la încoronarea lui Sigismund de Luxemburg ca împărat romano-german (Wertner M., *Zsigmond…*, p. 908, 910, 915).

Iun. 30 Eberhard Sax, unul dintre puținii cavaleri teutoni scăpați din măcelul anului trecut, este căpitan al cetății Sfântul Ladislau şi judecă procesul cnezilor din Maylatmaycho (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 344–346).

Iul. 11 La Szőreg este amintită biserica cu hramul Sfintei Cruci care primeşte de la papă, permisiunea de a acorda indulgențe pe trei ani (Juhász K., *Die Stifte*., p. 265).

Iul. 13 Nicolae de Bizere, profitând de prezența sa la Roma, solicită şi obține de la papă dreptul ca preotul său să oficieze slujbe şi în aer liber în timpul campaniilor; mai obține dreptul ca biserica sa parohială să acorde 300 de indulgențe de trei ori pe an (de Sfântul Nicolae, Sfântul Petru şi de Paşti); mai obține şi posibilitatea ca orice preot să-l absolve de păcate în ziua morții sale (*Ibidem*).

Sep. 30 Papa Eugen al IV-lea acordă călugărilor franciscani minoriţi din Bosnia dreptul de a-şi ridica mănăstiri la Kovin, Orşova, Chery, Sebeş şi Haţeg (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 25).

Nov. 29 Din Basel regele îi cere lui Nicolae Redwitz, ban de Severin, să-l introducă pe Nicolae de Bizere, oştean al curţii regale, în posesia satelor deţinute de Vlad de Bizere (Pesty Fr., *Idem*, III, p. 26–27).

Nov. 29–Dec. 6 Regele confiscă posesiunile nobilului Lado de Bizere (Bizere, Calova, Vârciorova, Zabadfalu, Rompina, Mal, Slatina, Glimboca, Mihălenţ, Weelgh, Lăţcani, Dănileşti, Apadia şi Ohabiţa, din districtul Sebeş) pentru că acesta nu s-a supus poruncilor regale şi a trecut în Muntenia; faptul s-a petrecut prin 1429–1430, odată cu venirea teutonilor, căci, cu un an înainte el s-a remarcat sub Golubac şi a primit o curte în Caransebeş; Lado moare în 1431 sau 1432, iar fiul său, Ladislau se întoarce acasă în 1433, cere şi obţine retrocedarea fostelor posesiuni, care fuseseră donate nobilului Nicolae de Bizere, cavaler al curţii regale şi vărului său, Laţcu (E. Hurmuzaki, I/2, p. 582).

F.d. Regele îi ordonă lui Daud Celebi (David Chalapya), deţinător al satelor Zentheltegház şi Kwnzeules din zona Jimboliei să nu mai ia iobagii lui Ladislau Hagmas de Beregsău din Vamhalom, Heges şi Hollos, fără ca aceştia să-şi plătească darea de strămutare (Nagy I., *Hazai okm.*V, p. 228–229).

F.d. La Timişoara există două spitale: Sfântul Spirit, în Cetate, fondat de orăşeni şi cel numit „10.000 de sfinţi” în afara zidurilor, fondat de Barbara, soţia (văduvă) lui Filippo Scolari, fostul comite de Timiş.

1434

F.d. Nicolae Redwitz este amintit în mai multe documente cu titlul de ban de Severin (Fejer Gy., *Codex*, X/7, p. 540, 615, 619).

Ian. 12 Posesiunile Kysermen, Gergelyfalva din Caraş şi Baskafalva din Timiş sunt zălogite pentru 70 florini de aur, între nobilii de Remetea (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 347–348).

Mar. 19 Pentru faptul că Ladislau Bobal, castelan de Kuesd, nu s-a prezentat la judecata pricinii sale cu Kylian, judele din Gherman, forul de judecată al comitatului Caraş l-a amendat cu trei mărci (*Idem*, p. 349).

Vara Regele îşi reia politica ofensivă antiotomană, prin reînnoirea alianțelor cu Tvartko al Bosniei şi Brankovici al Serbiei şi pregăteşte o campanie militară. Luptele împotriva husiților îl împiedică, însă.

Sept. Otomanii, intrați în Muntenia, vin pe la Severin, atacă şi pradă culoarul Timiş–Cerna, inclusiv Caransebeşul, după care intră şi în Hațeg (E. Hurmuzaki, I/2, p. 33–45)

1435

Feb. 8 Nicolae Redwirz este încă amintit ca ban de Severin, dar, din vară, funcția rămâne vacantă (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/7, p. 619, Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 279).

Feb. 22 Ştefan de Timişoara este vicearhidiacon de Timiş iar Nicolae de Timişoara este arhidiacon de Caraş (Borovszky S., *Csanád*, I, p. 407 şi 421).

Mar. Regulamentul militar se definitivează iar comitatele bănățene şi episcopul de Cenad dau 1.200 de oşteni pentru campaniile regale (E. Hurmuzaki, I/2, p. 561–568).

Iun. 2 Regele îi donează lui Ioan zis Românul (Ioan de Hunedoara), fiul răposatului Voicu, oştean al curtii regale, posesiunea şi oraşul Popi, aşezat la vadul Mureşului, pentru suma 1500 de florini de aur pe care acesta i-a dat regelui; în plus, regele donează acestui Ioan şi fratelui său Ioan cel Tânar oraşul şi districul Comiat (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 351–352).

Iul. 4 Regele îi obligă pe cetățenii din Kovin să-şi apere fortificațiile în schimbul privilegiului comercial potrivit căruia nici un negustor străin nu va mai putea desface aici mărfuri cu amănuntul (I. Moga, *Voievodatul*, p. 34).

Sep. 14 Din Horom, Frank Tallovec, comite de Cenad etc., le cere nobililor să se conformeze dispozițiilor sale privitoare la apărarea Banatului (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.352).

F.d. În acest an, Ioan de Hunedoara se căsătoreşte cu Elisabeta, fiica familiei nobiliare bănățene din Horogszeg (V. Motogna, *Trecutul*…, p. 570).

1436

Apr. Cu prilejul sărbătorilor de Paşte, regele Sigismund de Luxemburg stă mai multe săptămâni prin Banat, dar, în special, la Timişoara (emite aici documente între 4 şi 19 aprilie (Mihaly, *Diplome,* p. 302–304; E. Hurmuzaki, I/2, p. 609–610; Fejer, Gy, *Codex*, X/7, p. 773–776). Va fi ultima vizită a acestui rege,

cu o domnie îndelungată, pentru care Banatul a fost un avanpost regal în fața ofensivei militare otomane şi căruia i-a acordat o mare atenție.

Mai 3 Capitlul din Cenad îi introduce pe Mihail, fiul lui Mihail şi pe Vasile, fiul lui Stoian de Cerna în posesia satelor Chorna, Jardaştița, Paprad, Topleț, Plugova, Verendin, Fazakas, Toplicean, Belibuc şi Kiralymezeye din comitatul Timiş. Este prima atestare documentară cunoscută a familiei nobililor de Cerna din districtul Mehadia. (Pesty Fr., A *Szőrényi Bánság*, III, p. 30).

Mai 4 Regele ordonă capitlului din Cenad să-i introducă pe Iacob şi Mihail, fiii lui Emeric de Bolvaşnița, pe Ştefan de Zozynmezew şi pe Dumitru, fiul lui Layo de Criva de Jos în posesia satelor Valea Bolvaşnita, Criva de Jos şi Câmpulung din districtul Mehadiei, posesiuni pe care le sătpâneau în condivizionalitate (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 64–65).

Iun. 29 Albert, locțiitor de episcop de Cenad, îl invită în Banat pe inchizitorul Jaocb de Marchia pentru a întări credința catolică şi numărul credincioşilor (*Ibidem*).

Oct.–Nov. Evrenosbeioglu Ali bei a intrat în Banat, a ajuns până în fața Timişoarei şi a prădat zona timp de 40 de zile (*Cronici turceşti*, I, *Idris Bitlisi*, p. 157)

Nov. 25 Sigismund de Luxemburg ordonă comitelui de Caraş să restituie lui Emeric, fiul lui Şefan de Hethe, lui Ladislau, fiul lui Ştefan de Baython, lui Vasile, fiul lui Cragul şi lui Ladislau şi Nicolae, fiii lui Nicolae de Kragolfalwa posesiunile ocupate cu forța (un deal cu vii, terenuri arabile, pădure şi fânaț) de către Ioan, fiul lui Laurențiu de Mychk, stăpâniri situate la sud

de Sandorpathaka, lângă Wrocz (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 353–354).

1437

Feb. 2 Din Praga, regele îl înştiinţează pe voievodul transilvan despre năvala turcilor în părţile sudice ale regatului ca şi despre intenţia lor de a se îndrepta spre voievodat; îi promite că va veni şi el cu trupe spre aceste zone (Nagy I., *Hazai okl*., p. 397–398).

Apr. 6 Averea în animale a unui simplu iobag se ridică la 5 oi, 2 vaci gestante, 12 porci, arată vicecomiţii de Caraş, cu prilejul unei judecăţi (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 357).

Mai 5 Papa îl numeşte pe Andrei, arhidiacon de Caraş, ca episcop de Rossoni dar îi permite să-şi păstreze şi veniturile arhidiaconatului şi a canonicatului din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 138).

Iun. Campanie antiotomană victorioasă la sudul Dunării, cu participarea semnificativă a celor doi fraţi Huniazi. Pe 18, trupele trec fluviul pe la Pojejena, incendiază flotila otomană, luptă la Golubac, apoi coboară pe valea Moravei; pe 27 iunie se desfăşoară o luptă în faţa cetăţii Smederevo în care otomanii, conduşi de Ali bei de Vidin, sunt învinşi (I. Minea, *Vlad Dracul*, p. 83).

Aug. Ioan de Hunedoara este amintit drept căpitan al Belgradului (Fejer Gy., *Codex Diplomaticus*, X/8, p. 873).

Aug. 16–17 Din Maxond (Alibunar), banul de Severin îi cere regelui plata pentru membrii trupelor ce au luptat împotriva otomanilor (*Idem*, X/7, p. 905).

Sep. 21 Regele laudă fapta celor doi români Ioan, fiii lui Voicu de Hunedoara, care vor apăra, timp de trei luni (oct.–dec.) cu 50 de lăncii, ținuturile bănățene; pentru fiecare lance (circa 10–12 luptători, N.N.) regele zălogeşte celor doi frați districtul românesc al Comiatului (Pesty Fr., *Szörényi kerületek*, p. 66).

Sep. 27 Regele adevereşte faptul că cei doi frați de Hunedoara apără cetățile Severin, Gureni,Orşova, Peci şi Mehadia; suma efortului lor militar se ridică la 4.000 florini de aur iar, în schimbul acestuia, regele le zălogeşte districtul românesc Icuş (Margina) (*Idem*).

Oct. 26 Vicecomiții şi juzii nobiliari ai comitatului Caraş, Nicolae şi Frank, fiii lui Heem de Remetea, dau de ştire că împreună cu adunarea nobililor au decis ca bărbatul ales (*egregius vir*) Nicolae, fiul lui Petru de Macedonia, comite şi jude nobiliar, trebuie să plătească suma de 6 mărci (Pesty Fr.,. *Krassó*, III, p. 362).

Nov. 9 Pentru neprezentarea în fața scaunului de judecată comitatens şi neplata sumei de 6 mărci, Nicolae, fiul lui Petru de Macedonia este pedepsit cu dublarea sumei de plată (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 362–363).

Nov. 11 Frank Talovec, banul Severinului le cere vicecomiților de Caraş, la intervenția castelanului de Coronini, să le interzică cetățenilor şi oaspeților din Semlacu Mare să-şi mai ducă porcii la ghindă în pădurile în care nu au obținut acest drept (*Idem*, p. 363).

Dec. 15 Curia papală este rugată ca biserica parohială Sf. Maria din Orozlamos (Banatske Arandjelovo) să poată acorda 40 de indulegențe, timp de 3 ani, pentru

ca, din vânzarea acestora, să-şi asigure veniturile necesare refacerii şi bunei funcționări (Juhász K., *Die Stifte*, p. 266).

Dec. 16 Din Kovin, banul Severinului îi cere Ancăi, văduva lui Emeric de Remetea, să-şi oprească oamenii de a mai intra pe posesiunea imperială Ciclova (Chiglobanya) şi să mai ia recoltele celor de acolo, căci aceştia se află sub protecția sa directă (Pesty Fr., *Krassó*, p. 364).

1438

Campania militară a sultanului Murad al II-lea trece prin Banat, pe itinerariul Severin, Orşova, Mehadia, Caransebeş, apoi — după o luptă la Poarta de fier a Transilvaniei, intră în Transilvania, unde trupe bănățene şi ardelene luptă cu sultanul sub cetatea Hațeg. Campania continuă spre Sebeş şi Sibiu. În această campanie din Banat, familia Măcicaş are de suferit: unii membri mor în lupte iar privilegiile lor sunt distruse (Felix Milleker, *Az első*…, p. 36).

Mai 9 Regele Albert de Habsburg arată că efortul lui Ioan de Hunedoara, de a apăra, cu forțe proprii, cetățile Severin, Gureni, Orşova şi Mehadia — timp de trei luni, începând din 10 mai — necesită o cheltuială de 2.757 florini de aur, pentru care îi zălogeşte mai multe cetăți şi posesiuni în comitatul Bodrog (Vojvodina), care vor fi înapoiate la predarea banilor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 35–36).

Mai 10 Mulțumit de servicile fraților Huniazi, regele, în schimbul efortului lor financiar, le prelungeşte zălogirea pentru districtul Comiat (E. Hurmuzaki, I/2, p. 657).

Mai 20 Papa Eugen al IV-lea îl numeşte drept episcop de Cenad pe Petru, prepositul capitlului mic din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 148).

Vara Relatare a cronicarului otoman Orudj bin Adil despre incursiunea otomană din Banat: „În acest an, Evrenobeioglu Ali bei, făcând incursiune spre Ungaria, a atacat oraşul Mehadia, de sub stăpânirea ungurească, jefuindu-l, şi 12.000 de necredincioşi au fost trecuți prin sabie şi un număr de 14 renumiți bani unguri au fost aduşi cu armele, cu zalele şi cu steagurile lor la norocosul prag al sultanului Murad (*Cronici turceşti*, I, p. 53). Campania sultanului Murad Întâiul se desfăşoară prin Serbia şi, în august, se soldează cu cucerirea capitalei, cetatea Smederevo.

Aug. 13 Trupe bănățene se află în tabăra regală de la Titel, de unde pleacă împotriva otomanilor (I. Minea, *Vlad Dracul,* p. 101).

Sep. 17 În mijlocul trupelor regale se află Ioan de Hunedoara, Pancrațiu de Dindeleag dar şi bănățenii (oficiali sau localnici) Ladislau Hagmas de Bregsău, comitele de Timiş, Andrei şi Frank de Tileagd, din neamul Cenadinilor, Ştefan de Zeer din zona arădeană, Danciu de Macedonia, Nicolae, fiul voievodului din Giarmata (J. Teleki, *Hunádiak Kora Magyarországon*, X, p. 70–73).

Sep. 27 Regele Albert de Habsburg zălogeşte fraților Ioan şi Ioan cel Tânăr de Hunedoara districtul Icuş şi târgul Margina, până va reuşi să le restituie suma împrumutată, de 4.000 florini de aur (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 370–371).

Oct. 14 Simon Saphar, Ioan de Doboz şi Blasiu de Zenlazlo, vicecomiţi şi juzi nobiliari ai comitatului Caraş ateastă faptul că nobila doamnă Anca, văduva lui Emeric, fiul lui Himfy de Remetea, interzice comitaneilor să culeagă roadele şi foloasele de pe posesiunile sale (Pesty Fr. *Krassó*, III, p. 366).

1439

Febr. 6 Iacob, fiul lui Laţcu de Delineşti (din familia Bizere) este reconfirmat în stăpânirea posesiunilor Kysfalu, Striges şi Ilova de Sus şi de Jos din districtul Caransebeş, pentru serviciile credincioase aduse regelui Albert (C. Feneşan, *Familia Bizere*…, p. 267).

Mar. 12 Adunarea nobililor şi cnezilor din districtul Sebeş scrie comiţilor de Timiş că a adeverit faptul că nobilul Lado de Bizere (căruia i se confiscaseră toate moşiile sub motivul necredinţei faţă de rege) şi urmaşii săi au fost totdeauna fideli suveranului şi au luptat cu vitejie, alături de ceilalţi nobili şi cnezi români, în confruntările cu turcii (E. Hurmuzaki, I/2, p. 646).

Mai 9 Regele adevereşte faptul că Ioan de Hunedoara apără din nou, timp de trei luni, începând cu 10 mai, cetăţile Severin, Gureni, Orşova şi Mehadia iar el îi este dator cu suma de 2.757 florini de aur; pentru că nu o are, îi zălogeşte mai multe domenii în comitatul Bodrog (Pesty Fr., *Szőrenyi Bánság*, III, p. 35–36). Peste 9 zile, acelaşi rege, mulţumit fiind de servicile sale, prelungeşte zălogul asupra districtului Comiat până în noiembrie (E. Hurmuzaki, I/2, p. 657).

Mai 18 Nobilul Mihail, fiul lui Cosma de Oloşag, împreună cu condivizionalii săi, cedează nobililor Bogdan şi

Mihail, fiii lui Fărcaş de Mâtnic jumătate din moşiile Oloşag şi Dragomireşti din districtul Lugoj, aparţinătoare de cetatea Jdioara dar lipsite de locuitori (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 367–369).

Iulie 5 La Conciliul ecumenic de la Florenţa se semnează actul de unire a bisericilor catolice şi ortodoxe. Printre participanţi se numără şi episcopul de Cenad, dar şi delegaţi de la Timişoara şi Lipova (Barany A., *Torontal*, p. 141). Din cauza marilor şi profundelor disensiuni, actul rămâne doar o simplă formalitate.

Aug. 9 Ioan şi Ioan cel Tânăr de Hunedoara sunt amintiţi cu titlul de bani de Severin (DRH, D, I, p. 359–361).

Sep. 17 În armata regală adunată la Titel se află şi demnitarii şi nobilii bănăţeni: Ladislau Hagmas de Beregsău — comite de Timiş, Gaborko şi George de Zeer, Danciu de Macedonia, Ioan de Chahol, Grigore Bethlen, Nicolae fiul voievodului de Giarmata (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p.70–73).

F.d. Regele Albert îi reconfirmă pe nobilii Mihail, fiul lui Mihail şi pe Vasile, fiul lui Stoian de Cerna în stăpânirea moşiilor lor părinteşti Cerna, Iardaştiţa, Paprad, Topleţ, Phogan, Verendin, Toplicean, Kiralymezew şi Belibuc din districtul Mehadia, în semn de recompensă pentru serviciile lor militare prestate în luptele cu otomanii. În document se face precizarea, extrem de semnificativă, ca aceşti nobili să-şi stăpânească moşiile în aceleaşi condiţii în care-şi stăpâneau pământurile şi ceilalţi nobili români (*sub quibusque ceteri eis fideles wolachy nobiles parcium illarum possessiones*). În cazul Banatului, este primul document cunoscut care precizează explicit această condiţionare. (E. Hurmuzaki, I/2, p. 649).

1440

Ian. 30 Regina Elisabeta confiscă posesiunea Saswar de la Petru Cholnok, infidel noului rege şi o donează lui Andrei de Harapkh, comite de Timiş (Kelemesi M.I., *Okmány ok.*, p.70–71).

Primăvara Fiul lui Ladislau Hagmas de Beregsău arde cetatea Şoimoş pentru a nu i-o preda noului rege Vladislav I (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 382).

Primăvara–Vara Un asediu otoman de şase luni, eşuat, asupra Belgradului, apărat de banul de Severin (Teleki J., *Hunádiak kora*, I, p. 225–230).

Apr. 6 Adunarea nobililor din districtul Sebeş a emis un document prin care a adeverit că moşiile Ciuta şi Zăzeşti au aparţinut din vechime nobililor bărbaţi Ioan, Şerban şi Dumitru de Măcicaş şi consângenilor lor, alături de nobilul Ioan de Ciuta (E. Hurmuzaki, I/2, p. 647).

Apr. 20 Andrei cel Mic este jude jurat al oraşului Cenad şi se prezintă (ca avocat) în faţa capitlului de aici, cerând protecţie pentru nobilii de Mâtnic (Pesty Fr. *Krassó*, III, p. 372). Faptul nu trebuie să mire, pentru că mulţi nobili îşi trimit, „procuratori”, oameni pricepuţi în derularea proceselor. Cu timpul, se ajunge la o adevărată castă a acestor avocaţi, care susţin întreaga desfăşurare a proceselor.

Mai 26 Banul de Severin, Frank Talovec, le scrie iobagilor din Sânnicolau de Caraş că îl trimite pe omul său, Mihai de Olch să adune de la ei darea de 1 florin de aur de poartă care va sluji la apărarea Belgradului, asediat de către turcii otomani (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 373).

Iulie 1 Fostul comite de Timiş, Ladislau Hagmas de Beregsău, fiii săi Ladislau şi Ioan, şi fiul din prima căsătorie se prezintă în faţa palatinului, solicitând reînnoirea donaţiei pentru posesiunilor lor (*Csáky cs*., p. 90).

Aug. 1 Regele Vladislav I donează lui Ladislau şi Dees, fiii lui Petru de Temeşel, posesiunile Luncaviţa Mare, Luncaviţa Mică, Criva de Mijloc şi Tapolchan din districtul Mehadiei, pentru credinţa lor faţă de rege; la introducerea în posesie participă vecinii din Neventhe, Zoldbagh, Zypmezeu, Zenthesy, Feyerwiz şi Ladislau, fiul voievodului din Mehadia (Costin Feneşan, *Documente medievale*, p. 31–33).

Aug. 9 Fraţii Huniazi sunt bani de Severin şi primesc, ca donaţie regală, districtul românesc şi târgul Bujor; cei doi repară în toamnă-iarnă, cetatea Belgradului. Iată explicaţia regală pentru această donaţie: „… cumpănind cu un gând de recunoştinţă slujbele credincioase şi nenumăratele şi strălucitele verdinicii, câştigate prin slujbe credincioase de măriţii bărbaţi, cei doi Ioan, fiii lui Voicu de Hunedoara, banii noştri de Severin, pe care aceştia le-au făcut… în războaiele sus-amintitului regat, atât cele favorabile cât şi în cele nefavorabile, cu cea mai mare grijă… şi mai ales însă pentru vărsarea sângelui acelui Ioan cel Mic, vărsare pe care se spune că a suferit-o într-o oarecare ciocnire războinică sau luptă, împreună cu răposatul Ladislau de Chak, voievodul Transilvaniei în ţara românească, împotriva şi în faţa prea-viclenilor turci… care se străduiau să năvălească şi s-o pustiască… şi mai degrabă pentru aceea, că cei doi Ioan, ţinând şi cârmuind cetăţile noastre de dincoace de Dunăre, mai ales Orşova, Severin, Mehadia şi

Gevrin (Gureni) şi alte întărituri învecinate acestora, şi de aici nimicind nu puţin din ţinutul Bulgariei …" (DRH, D, I, p. 359–362).

Aug. 6 Vladislav I scrie că, pe vremea regelui Albert, turcii au năvălit în Severin, arzând oraşe şi sate, prilej cu care familia Măcicaş a fost grav afectată, pierzându-şi actele de stăpânire, în timp ce unii membri ai familiei au fost duşi în robie. Drept pentru care Nicolae, fiul lui Dionisie, nobil român de Măcicaş s-a prezentat în faţa regelui în Adunarea prelaţilor şi magnaţilor regatului pentru a solicita, în numele său şi al rudelor sale, noi acte privilegiale în locul celor pierdute (I. Vuia, *Districtus Valachorum*…, p.17).

Aug. 10 Regele reconfirmă o mai veche danie pentru nobilii din Mâtnic şi ordonă Capitlului din Arad să-i pună în stăpânirea posesiunilor Zederyes (Sudriaş), Zlawapathaka (Sacu) şi Nyalacz din districtul Caransebeşului. Au beneficiat de reconfirmare Dionisie, fiul lui Ştefan, Ştefan, Mihail, Petru şi Ioan, fiii lui Vasile, Ioan şi Fărcaş, fiii lui Ladislau şi Ioan, fiul lui Bogdan. Este amintit, în calitate de om de mărturie al regelui, Valentin de Racoviţă (C. Feneşan, *Documente*, p. 33–34).

Oct. 19 Capitlul din Arad îi reintroduce pe nobilii din familia de Măcicaş în stăpânirea posesiunilor Măcicaş, Tyvis, Tincova, Perlo, Dobregoste, Ruginos, Topliţa, Leordiş, Ciuta, Secaş şi Zăzeşti din districtul Caransebeş, fiind pomeniţi Nicolae, Luca, Ioan şi Ladislau, fiii lui Dionisie, Mihail şi Nicolae, fiii lui Mihail, Nicolae, Roman, Petru, Dumitru şi Ladislau, fiii lui Costea, alt Nicolae, fiul lui Fărcaş, precum şi Şerban, Dumitru şi Ladislau, fiii lui Andrei (E. Hurmuzaki, I/2, p. 673).

Nov. Regele le cere castelanilor săi de Jdioara (Francisc cel mic şi Ioan literatul) să predea cetatea nobililor de Zeer (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 381). Odată cu schimbarea regelui, se schimbă şi protejații acestuia, dăruiți cu posesiuni dar şi cu comanda unor fortificații, aşa cum este cazul şi acum.

1441

Ioan de Hunedoara este ban de Severin, comite de Timiş şi voievod al Transilvaniei (7 martie).

Vara Eşuează mai multe încercări ale otomanilor, condusi de Isa bei, de a cuceri cetatea Belgrad, întărită anterior de Huniazi şi apărată de trupe regale. La începutul lui octombrie, trupele, conduse de Huniazi, sunt în Serbia, unde se întâlnesc cu cele otomane, pe care le zdrobesc. Dispozitiul armatei creştine are la mijloc infanteria şi cavaleria grea, pe aripi cavaleria uşoară iar, ca rezervă, o parte a cavaleriei grele şi arcaşii călări (Camil Mureşan, *Ioan de Hunedoara*, p. 60).

Oct. 16 Armata, condusă de către Ioan de Hunedoara, este în tabară la Unip, întoarsă din victorioasa campanie antiotomană din Serbia, în care moare fratele său, Ioan cel Tânăr (DRH, D, I, p. 366–368).

Nov. 1 Mihai Doczy este vicecomite de Timiş (Borovszky S,. *Csánad*, p. 118).

1442

Mar. Luptele lui Ioan de Hunedoara cu Mezid bei sunt urmate de campania beilerbeiului Rumeliei Sehabeddin bei.

Iul. 6 Regele Vladislav dăruieşte cnezilor români Nicolae Turcin de Gamza şi lui Mihail de Cornet o treime din moşiile Berzasca, Ohaba şi Ohabița din districtul Lugoj, drept recompensă pentru serviciile lor militare; altă treime a revenit cnezilor români Mihail, Gheorghe, Ioan, Nicolae şi alt Mihail din Berzasca; cealaltă treime este atribuită lui Ioan voievod şi ban (wayuode et bani) (E. Hurmuzaki, I/2, p. 683–684).

Iul. Sultanul trimite o solie de pace la Buda cu condițiile de a i se ceda cetatea Belgradului şi de a i se plăti tribut; condiții inacceptabile pentru creştini, aşa încât solia rămâne fără rezultat (Katona St., *Historia critica*, VI, p. 223–225).

Aug. O nouă expediție otomană, condusa de Sehabeddin, intră în Banat, îl străbate de la Severin la Caransebeş dar este înfrântă de trupele conduse de Ioan de Hunedoara la Poarta de Fier a Transilvaniei, între Ohaba Bistra şi Voislova de azi. Tactica de luptă creştină este descrisă de cronicarul Antonio Bonfini astfel: cu infanteria pe înălțimi şi cavaleria în vale, Ioan de Hunedoara atacă primul dar este respins şi îşi retrage centrul, aripile ramânând pe loc; infanteria atacă la rându-i, îi respinge şi începe urmărirea otomanilor pe Bistra, Timiş şi Cerna până la Dunare (T. Nicolau, *Ioan Huniade Corvin*, p. 95–96).

F.d. În luptele din acest an se remarcă pomeniții cnezi de Gamza şi Cornet, Mihai şi Blasius, cnezii nobili de Chorna şi Nicolae de Bizere (Dan P. Mihail, *Un stegar*, p. 68).

1443

Ioan de Hunedoara este şi comite de Cenad (1443–1451). El vizitează oraşul pe 6 ianuarie, 16 aprilie, în ultima săptămână din 1450, dar şi pe 4 ian. şi 10 feb. 1451 (*Tőrt. Adattar*, III, p. 258 – 259).

Feb. 9 Vicecomitele de Arad, aflat la Cenad, îi înştiinţează pe oficiali despre faptul că Ioan de Hunedoara le-a permis iobagilor familiarului său Mihai Doczy să nu fie împovăraţi cu alte sarcini decât cele militare (Teleki J., *Hunyádiak kora*, X, p. 124).

Mar. 12 Regele zălogeşte lui Nicolae de Bizere, lui Mihail şi Vasile de Cerna şi lui Muşina şi Şandru de Densuş posesiunile Recaş şi Zegehaza, ca urmare a morţii foştilor nobili, drept răsplată pentru cei 5.000 florini de aur pe care aceştia i-au cheltuit cu apărarea cetăţilor Severin, Orşova, Mehadia şi Sebeş, timp de mai mulţi ani (Rusu-Pop-Drăgan, *Izvoare*, p. 114).

Apr. 17 Din donaţia regală pentru Ioan de Hunedoara, transcriem un fragment care redă mentalitatea epocii: „În sfârşit, ca să cuprindem cât mai multe într-o povestire scurtă, a venit marele vizir al turcilor, care îndeobşte se numea paşă, împreună cu mulţi comandanţi păgâni şi sprijinit de o armată de optzeci de mii de oameni şi pe acesta, care jefuia în mod crunt sus amintita Ţară Românească, sus numitul nostru voievod (Ioan de Hunedoara N.N.) l-a atacat în război, în mod curajos. Din ciocnirea reciprocă s-a produs o luptă foarte cruntă de ambele părţi, s-au săvârşit omoruri, au fost distruse liniile de luptă, şi lupta permanent crâncenă durase până spre seară, când, în sfârşit, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-a sfârşit războiul, spre fericirea alor noştri, iar apoi

învinşii sunt omorâţi iar duşmanii sunt daţi ca pradă prelaţilor. La uciderea acestora s-au folosit mai mult de arderea lor la flacără vie, decât de sabie, iar cei care au scăpat prin fugă, cei mai mulţi s-au înecat". (DRH, D, I, p. 372–373). Regele vorbreşte despre o luptă din primăvară din Muntenia.

Mai 11 Papa primeşte în audienţă o delegaţie a cetăţenilor şi preoţilor din Timişoara, care solicită dreptul de posesie asupra celor două ospicii (spitale) construite de Barbara, soţia lui Filippo Scolari (V. Achim, *op.cit.*, p. 31).

Iunie 5 Un puternic cutremur de pământ se produce în Banat, provoacă multe pagube şi distruge fortificaţia Timişoarei.

Iul. 18 Ladislau, abatele mănăstirii din Bulci, zălogeşte posesiunea Wylak din comitatul Arad unor nobili, pentru 18 ani cu o sumă de 50 florini de aur, necesari pentru refacerea mănăstirii (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 386–387).

Aug. 24 Capitlul din Arad consfinţeşte faptul că Petru, fiul lui Stan, românul din Prisaca şi condivizionalii săi cedează o treime din moşia Prisaca lui Bogdan şi Mihail, fiii lui Fărcaş de Mâtnic, precum şi lui Laţcu şi Emeric, fiii lui Nicolae, verii lor, în semn de bună înţelegere între familiile lor (E. Hurmuzaki, I/2, p. 693).

Toamna–iarna Campania cel lungă a lui Ioan de Hunedoara se desfăşoară prin Serbia şi Bulgaria, cu participarea multor oşsteni bănăţeni, răsplătiţi, apoi, cu posesiuni, pentru vitejia lor. În esenţă, trupele creştine înving toate trupele otomane până la Niş; regrupaţi, otomanii se adună la Alexinac (pe Morava

bulgară) sunt învinşi, apoi revin; pe 1 noiembrie, creştinii îl înving pe Isa de Smederevo; pe 2 noiembrie creştinii înving o a doua armată otomană; pe 3 noiembrie înving o altă armată, condusă de Turakhan; următorul învins este Kasâm paşa, la Bolesinac. După o scurtă periodă de refacere, trupele creştine traversează trecătoarea Cernovica şi ajung la Pirot, iar în primele zile din decembrie ajung la Sofia. Bătălia de la Zlatița, din preajma Crăciunului, durează trei zile şi este câştigată de creştini. Din cauza iernii grele, trupele se retrag de la Sofia spre Niş, în preajma căruia se desfaşoară lupta de la Kunovica (T. Nicolau, *Ioan Huniade Corvin*, p. 47–53).

1444

Primăvara Ioan de Hunedoara începe rezidirea cetății Timişoara, ridicând noi ziduri de apărare, consolidând castelul şi alte clădiri din cetate.

Iun. 11 Regele îl întăreşte pe Nicolae de Bizere în posesiunile sale Kusklya, Zăvoi, două sate Valea şi Zylfa (Ulmi) din districtul Caransebeş, pentru vitejia arătată în ultimii ani în luptele din Transilvania, Țara Românească, Serbia şi Bulgaria; alături de acesta au mai fost confirmați şi Ladislau, fiul lui Ioan de Bizere, Dionisie, fiul lui Matei, Filip, fiul lui Ladislau, Ladislau, fiul lui Dionisie de Valea şi Ioan, fiul lui Ioan de Zylfa (E. Hurmuzaki, I/2, p. 710–711).

Iul. 3 Despotul sârb Gheorghe Brankovici îi donează lui Ioan de Hunedoara imensul domeniu al Şiriei, ca mulțumire pentru ajutorul dat de acesta Serbiei în războaiele acesteia cu turcii otomani (DRH, D, I, p. 379–383).

Aug. 4 La insistențele legatului papal, Iulian, regele şi nobilii regatului ungar jură că vor porni în acest an o cruciadă antiotomană, deşi pacea cu aceştia abia fusese încheiată; vor trece pe la Orşova şi vor merge în ținuturile turceşti să obțină biruința. Printre semnatari, episcopul de Cenad, Danciu de Macedonia, etc. (E. Hurmuzaki, I/2, p. 694).

Sep. 20 Aflat la Orşova, Ioan de Hunedoara acordă un privilegiu mănăstirilor Vodița şi Tismana (DRH, D, I, p. 384–387).

Sep.–Nov. Campania din Bulgaria se încheie cu bătălia de la Varna (nov.), în care orgoliul regal se soldează cu moartea acestuia şi victoria turcilor otomani. Dintre bănățeni s-au remarcat Dees şi Ladislau fiii lui Dees de Temeşel, Nicolae de Bizere şi cnezul Petru de Beregsău, care a fost grav rănit de ieniceri (Dan P. Mihail, *Un stegar*, p. 69).

Sep. 11 Cruciații europeni şi regele Vladislav I sunt la Timişoara, în drum spre Varna. Cândva, între anii 1440–1444, regele Vladislav I conferă moşiile Mehadica, Cebniac şi Pârvova din districtul Mehadia, cu titlul de nouă danie, lui Ştefan şi Ladislau de Gârlişte, alături de o familie de cnezi din Mehadica (Ladislau, Ioan şi Mihail, fiii lui Nicolae, Petru şi Ladislau, fiii lui Novac de Mehadia şi lui Rada Ioan) (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, II, p. 366).

1445

Feb. 5 Capitlul din Cenad îl introduce pe Ladislau de Fratesti şi rudele sale în stăpânirea posesiunii cu acelaşi nume, ca urmare a donației regale (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 140).

Primăvara Se desfăşoară o campanie victorioasă a lui Ioan de Hunedoara şi a trupelor sale, în Serbia, în jurul Belgradului (Dan P. Mihail, *Un stegar,* p.170).

Iul. 17 Aflat la Hunedoara, Ioan de Hunedoara judecă procesul dintre nobilul Ioan, fiul lui Dionisie de Măcicaş cu rudele sale, pe de-o parte, şi nobilul Bogdan de Mâtnic (cu rudele) şi cnezii din Prisaca, pe de-altă parte, pentru dreptul de stăpânire asupra cnezatului ereditar al posesiunii Prisaca. În proces au fost aduse mai multe documente doveditoare, pe baza cărora voievodul şi adunarea nobiliară au decis ca o treime din moşia Prisaca să aparţină nobilului Bogdan de Mâtnic şi rudelor sale (Mihail, Ladislau şi Emeric, fiii lui Fărcaş de Mâtnic), iar celelalte două treimi să fie pe veci ale cnezilor de Prisaca (Petru, Sandrin şi Ioan, fiii lui Stan, Ioan şi Ştefan, fiii lui Filip şi Ştefan, fiul lui Dionisie) (E. Hurmuzaki, I/2, p. 721.

F.d. Pentru 4.000 florini de aur împrumutaţi regelui, sunt încredinţate cetăţile Severin, Orşova, Sebeş şi Kovin lui Blasiu Himfy şi Ioan Szalanczi (*Csáky cs.okl.*, p. 90).

Mai 26 Ioan de Hunedoara dăruieşte lui Osvald, Sigismund şi Ambroziu de Saswar şi lui Mihai de Wath posesiunile Magyar Partas, Rakos, Bolyobar, Peterlaka şi Ivanda din comitatul Timiş (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 140). Mai multe donaţii similare sunt oferite credincioşilor săi; toate sunt emise la Timişoara, loc unde Ioan de Hunedoara îşi petrece mai mult timp. În vară, el este ban de Severin, căpitan de Belgrad şi guvernator al regatului maghiar.

Iun. 15 Aflat la Arad, Ioan de Hunedoara îi dăruieşte lui George Oros de Seryen (vicecomite de Arad) posesiunea Thoty din comitatul Cenad, pentru credincioasele sale servicii (Pesty Fr., *Szőrenyi Bánság*, III, p. 47).

Toamna Are loc cruciada creştină pe Dunăre, soldată cu mai multe lupte şi victorii, inclusiv la Nicopole. Trupe bănățene participă activ la campanie (Katona St., *Historia*, VI, p. 451).

1446

Mar. Dieta regatului ungar, întrunită la Szekesfehervar, îl alege pe Ioan de Hunedoara în funcția de guvernator al regatului, pe perioada minoratului regelui Ladislau al V-lea.

Apr. 18 Ioan de Hunedoara le cere strângătorilor de biruri să-i scutească pe locuitorii districtului său Jupani de darea camerei (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 392).

Mai La Timişoara au loc ample pregătiri militare ale lui Ioan de Hunedoara pentru o nouă campanie.

Nov. 11 Nobilul Ioan Magyar din Recaş vinde o vie pe dealul Brosasmal, lui Mihai de Chorna, ban de Severin, pentru 32 de florini de aur; biserica parohială are hramul Sfântul Duh (Costin Feneşan, *Documente*, p. 38–40).

Nov.–Dec. Ioan de Hunedoara intreprinde o campanie împotriva Munteniei cu dorința de a impune un domn devotat cauzei creştine (E. Fermendzin, *Acte Bosne*, p. 1050–1051).

F.d. Familia Hagmas de Beregsău îi dăruieşte lui Ioan de Hunedoara cetatea Şoimoş şi cetatea şi oraşul

Lipova, pe care acesta le va reface din temelii (Rupp J., *Magyarorszag helyrajzi tőrt.*, p. 74–75).

F.d. Filip preposit de Cenad este stundet la Viena (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 140).

1447

Feb. 16 Ioan de Hunedoara îl înobilează pe cnezul Petru din Beregsău, dăruindu-i şi un scut, pentru vitejia arătată la Varna dar şi în luptele cu Friedrich al Austriei (Fejerpataky L, *Magyar Czimerek levelei*, I, p. 69–70).

Mar. 26 Ioan de Hunedoara reconfirmă vechile posesiuni ale familiei lui Dees şi Ladislau de Temeşel, pentru vitejia arătată în mai multe lupte, dar în special la Filipopol şi Varna (Pesty Fr., *Szőrényi kerűletek*, p. 70–73).

Mar. 30 Adunarea nobililor din districtul Caransebeş emite un act prin care adevereşte că nobilii Şerban, Dumitru şi Ladislau de Măcicaş au stăpânit dintotdeauna a treia parte din moşiile Măcicaş, Spini, Tincova, Dobregoste, Perlo, Ciuta, Zăzeşti, Ruginos, Topliţa, Leordiş şi Secaş, aflate în districtul amintit şi că documentele lor de proprietate fuseseră pierdute în timpul unor lupte cu otomanii, conduşi de însuşi sultanul Murad. Se pare că în actele care au fost acordate familiei, în anul 1440, în locul celor pierdute s-a omis faptul că o treime din posesiunile familiale au aparţinut celor sus-menţionaţi. Aceştia, bazându-se pe drepturile lor, au cerut adunării nobililor districtului Sebeş să le recunoască dreptul de stăpânire printr-un nou act doveditor, în caz contrar ei riscând să fie excluşi de la stăpânirea ansamblului patrimonial al famliei,

ceea ce ar fi putut atrage după sine şi ignobilarea lor (E. Hurmuzaki, I/2, p.744).

Mar. 30 Capitlul din Arad îl introduce pe Nicolae de Bizere în stăpânirea posesiunilor Prisian şi Besna din districtul Sebeş, pe care i le-a confirmat Ioan de Hunedoara, pentru serviciile sale credincioase (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 49–50).

Iul. 4 Nobilii români Petru, fiul lui Petru Viteazul de Bizere şi Ladislau, fiul lui Lado de Bizere se împacă înaintea Capitlului din Arad cu nobilii Nicolae fiul lui Ladislau Laheci de Bizere şi cu Ladislau fiul lui Ioan de Bizere în privința moşiilor ce fuseseră confiscate pe nedrept de la Lado de Bizere, pentru infidelitate, şi pe care regele le dăruise lui Nicolae de Bizere. Acesta din urmă îi va restitui lui Petru de Bizere moşiile Lățcani, Apadia Mică şi jumătate din Apadia de Sus, pentru ca acesta să nu îşi piardă nobilitatea din lipsă de moşii (E. Hurmuzaki, I/2, p. 733).

Nov.–Dec. Expediția lui Ioan de Hunedoara în Muntenia pentru a impune un domn favorabil (E. Fermendzin, *Acta Bosne*, p. 1050–1051).

F.d. Nobilul Mihail de Cerna este amintit în calitate de ban de Severin (Pesty Fr., *A Szőrényi Bánság*, I, p.281).

1448

Feb. 20 Între campania munteană, cea moldoveană şi cea pentru ocuparea Chiliei, Ioan de Hunedoara îl numeşte pe credinciosul său Nicolae de Bizere drept castelan de Bran (DRH, D, I, p. 397– 398).

Mar. 7 Din Timişoara, Ioan de Hunedoara se adresează braşovenilor pentru fluidizarea circulaţiei mărfurilor dintre Transilvania şi Muntenia (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 398–399).

Aug. 8 Adunarea nobililor din districtul Sebeş, împreună cu banul de Severin, Mihail de Cerna, judecă procesul dintre Şerban, Dumitru, Ladislau şi Ioan de Măcicaş, pe de-o parte, şi Negrilă, iobagul lui Gheorghe de Racoviţa, pe de-altă parte, pentru stăpânirea asupra muntelui Selye. În urma mărturiei a opt nobili, s-a hotărât ca nobilii de Măcicaş să păstreze stăpânirea asupra acestui munte, pe care au deţinut-o din moşi şi strămoşi (Hurmuzaki, I/2, p. 748).

Aug. 14 Obştea nobililor din districtul Sebeş confirmă faptul că munţii Selye au fost, din vechime, a familiei de Mâtnic (Pestyi Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 56–57).

Aug. Trupe conduse de Mihail Szilágy de Horogszeg, cumnatul guvernatorului regal, împreună cu trupe muntene trec Dunărea şi luptă cu beii otomani, apoi continuă acţiunile militare şi în Muntenia. (Fr. Pall, *Intervenţia*, p. 1061– 062).

Aug. La Timişoara are loc concentrarea armatei regale pentru campania din Serbia. Pe 3 sep. trupele sunt la Kovin iar pe 22 trec fluviul. Lupta de la Kossovopolje, din octombrie, este pierdută de creştini, după trei zile de lupte. Ioan de Hunedoara este făcut prizonier de despotul sârb, care-l ţine captiv câteva luni (Homan B., Szekfű Gy., *op.cit.*, II, p. 439).

1449

Primăvara Despotul sârb negociază pacea dintre Imperiul Otoman şi regatul ungar.

Vara Are loc o concentrare de trupe regale în Banat (DRH, D, I, p. 406).

Iun. 9 Capitlul din Cenad adevereşte faptul că Margaretei de Recaş i s-a furat zestrea de către banii Severinului, care-i vor plăti suma de 400 florini de aur, ca despăgubire (Rusu–Pop–Drăgan, *Izvoare*, p. 147).

Dec. 29 Ioan de Hunedoara ascultă relatarea lui Atila, prepositul bisericii Sfântului Salvator din Cenad, despre faptul că, de Sântoma, vameşii familiei Csáky din Novi Kneževac (Rew-Kaniza), împreună cu 80 de iobagi de aici (înşiraţi nominal) s-au dus la pescăria Ekend din posesiunea Krstur, din comitatul Cenad, ce aparţinea bisericii din Cenad, au ocupat-o şi au făcut ceea ce au vrut; abatele cere o comisie din care să facă parte nobili din Mako, Kis-Zombor, Cherestur, Chichked, care să probeze valoarea pagubelor (Juhász K., *Die Stifte*, p. 268–270).

cca. 1450

Timişoara numără circa 400 de gospodării, iar, cu tot cu garnizoană, avea o populaţie între 2.000–3000 locuitori (Paul Niedermaier, *op.cit.*, p. 7).

1450

Iunie 9 Prin hotărârea dietei, lui Ioan de Hunedoara şi fiilor, săi Ladislau şi Matia, le sunt redate posesiunile Hod şi Vasarhel; la punerea în posesie asistă Toma cel

Mare, Toma pârcălabul şi Ioan din Kopanch, Ladislau Wayda din Ferged, doi Nicolae oficiali ai nobilului din Makó şi Nicolae, fiul voievodului din Giarmata (Teleki J., *Hunádiak kora,* X, p. 259–261).

Iun. 23 Ioan de Hunedoara dăruieşte lui Nicolae de Bizere şi consângenilor din acelaşi neam, o moară de lângă curtea sa de pe râul Sebes, pentru multele lor merite (E. Hurmuzaki, I/2, p. 763–764).

Iul. 31 Toma Vargyas din Maraz (Timiş), capelanul lui Ioan de Hunedoara, este numit — de papă — drept preposit de Cenad (Borovszky S., *Csanád,* I, p. 391).

Feb. 20 Ioan de Hunedoara atrage atenţia şi capitlul din Cenad adevereşte faptul că locuitorii şi oaspeţii din Nădlac au venit la pădurea din Thelek şi au luat 40 care de lemne, distrugând-o cu totul. În prezenţa zecilor de nobili şi locuitori din zonă se certifică veridicitatea situaţiei, iar comitele Petru de Rawasd îl înştiinţează pe Ioan de Hunedoara despre fapta oamenilor din posesiunea sa Nădlac (Juhász K., *Die Stifte*, p. 271– 273).

Iun. 7 Ioan de Hunedoara cercetează şi recunoaşte donaţia regelui Albert pentru nobilii Mihail de Cerna, banul de Severin şi Vasile de Cerna (3/4), precum şi pentru Nicolae de Bizere (1/4) a cetăţii şi domeniului Drencova, pe care o primiseră pentru serviciile lor militare; întrucât aceleaşi servicii le-au prestat şi sub comanda sa, guvernatorul le reînoieşte dreptul de proprietate (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*,III, p. 58 – 60)

Iun. 8 Ioan de Hunedoara ordonă juzilor nobiliari din cele 7 districte româneşti să convoace o adunare generală

unde să cerceteze şi să rezolve problemele curente ale acestora (*Idem*, p. 61).

Iun. 15 Ioan de Hunedoara, guvernatorul Ungariei, porunceşte nobililor celor şapte districte româneşti privilegiate să convoace scaunul de judecată în cadrul adunării generale, unde să cerceteze dacă regele Albert a dăruit banului de Severin Mihail de Cerna şi lui Nicolae de Bizere cetatea Drencova şi dacă, într-adevăr, documentele lor de danie s-au pierdut în vremea devastărilor otomane (E. Hurmuzaki, II/2, p. 3).

Iul. 18 Ioan de Hunedoara se află la Becicherecu Mare (azi, Zrenjanin) de unde se adresează unor oficiali în privința prepositurii de la Oradea (Varju E., *Losonczy*, I, p. 669–671).

Aug. 7 Posesiunile despotului sârb Gheorghe Brankovici din Banat cuprind, în comitatul Torontal, târgul Novi Bečej, Ujfalu, pusta Zentkiral, satele Boldogazonfalva, Zentendred, Ecsehida, târgurile Aracha, Basaid, Zrenjanin, satele Irmes, Nylas, Chewreg, Petrovoselo, Zentpeter, Arkulat, Perlez, Azonfalwa, Pezer (Pesty Fr. *Brankovics*, p. 20–21); în comitatul Caraş Er-Somlyo (Vârşeț) (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 308), Garabolch, Berkez, Dragalyolch, Thwra şi Heewyzodghye (Ortváy T., *Temes okl*., p. 340, 369).

F.d. Ioan de Hunedoara constată că cele 5 sesii iobăgeşti din Secaş, zălogite de Toma Himfy lui Blasiu Himfy şi Ioan literatul din Timişoara au fost recuperate prin plata a 20 florini de aur (*Csáky cs.okl.*, p. 90–91).

Nov. Se încheie o pace pe trei ani între Imperiul otoman şi regatul ungar.

1451

Ian. 22 Ioan de Hunedoara convoacă o adunare generală a obştii nobililor şi cnezilor din cele şapte districte româneşti, care începe pe 13 ian., la Caransebeş. Cu acest prilej se judecă multe dintre procesele dintre aceştia, dintre ei şi terţi. Un exemplu: Ioan de Sylisthe, din districtul Almăj, arată că actele de donaţie a regelui Albert pentru fam. Cerna au fost pierdute cu prilejul unei incursiuni otomane şi solicită reconstituirea lor prin jurământul unor nobili şi cnezi, câte trei din fiecare district. Delegaţii districtelor Almăj, Bârzava, Caraşova, Caransebeş, Ilidia, Lugoj şi Mehadia adeveresc faptul iar capitlul din Arad îl întăreşte printr-un document. Este atestat, pentru prima dată, numele nobilului Fiat de Armeniş, atribut şi toponimic care, împreună, au format patronimicul uneia din cele mai importante familii nobile române bănăţene din secolele XV–XVII (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 62–64).

Feb.2–Mar. 30 Ioan de Hunedoara îi atenţionează pe oficialii regatului asupra lui Vlad Ţepeş, care a venit mai demult la el, dar, fiindcă nu i-a plăcut,a plecat şi acum are intenţia de a intra în Muntenia să ocupe tronul acesteia; guvernatorul consideră că nu este cazul, fiindcă abia s-a semnat pacea cu sultanul Murad (DRH, D, I, p. 423–424).

Iun. Mihail de Cerna şi Petru Danciu de Sebeş, bani de Severin, judecă într-un complicat proces de stăpânire între familiile nobile Măcicaş şi Mâtnic, obiectul disputei fiind posesiunea Dobregoste de Jos. În faţa banilor, nobilii de Măcicaş au susţinut că au stăpânit din vechime această moşie, fără a exista până acum nici o neînţelegere. Banii doresc să amâne procesul

pentru ca cele două familii să prezinte actele doveditoare, însă cei de Măcicaş se opun, ambele părți convenind să prezinte pe loc actele de proprietate. Examinând actele prezentate, banii constată că nobilii de Mâtnic nu au o bază de drept față de cei de Măcicaş, drept pentru care ei adjudecă stăpânire lui Iacob, Şerban şi Dumitru de Măcicaş. Se pare, însă, că a fost mai degrabă o ieşire din indiviziune, căci din documente anterioare se constată că, în anul 1394, posesiunea în cauză a aparținut familiei Mâtnic, în timp ce, în alt document din 1440, ea apare în patrimoniul celor de Măcicaş. Se poate, în consecință, presupune că a fost vorba, inițial, de o stăpânire comună între Măcicăşeşti şi Mâtniceni, existând suficiente temeiuri de a considera că cele două importante familii nobile române bănățene au provenit din acelaşi trunchi genealogic, din care, de la sfârşitul secolului al XIV-lea, s-au individualizat şi ramificat (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 392–393).

Nov. 30 Districtul Sudgea, care-i aparține lui Ioan de Hunedoara, se compune din următoarele sate: Leucuşeşti, Pomesthyenfalva, Radfalva, Ztharnik, Thamadia, Otheefalva, Ierşnicul de Sus, de Mijloc şi de Jos, Cladova, Grwij, Răchita, Izwarez (Teleki J., *Hunádiak kora,* X, p. 411).

1452

Ian. 30 Regele Ladislau al V-lea îi confirmă lui Ioan de Hunedoara, pentru meritele sale militare deosebite, districtele româneşti făgețene Jupani, Bujor, Sugea şi Fârdea (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 393).

Mai 1 Ioan de Hunedoara nu mai este guvernator al regatului dar rămâne comandant suprem al armatei şi

comite perpetuu de Bistrița. El se stabilește definitiv la Timişoara — acolo unde îşi mutase de câțiva ani familia.

Mai 29 Ioan de Hunedoara îi scuteşte pe nobilii Iacob, Şerban, Ladislau şi Iancu de Măcicaş de dările cneziale obişnuite, pentru faptele şi serviciile lor credincioase pe care i le-au făcut (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*,III, p. 395).

Sep. 10 Ioan de Hunedoara stăpâneşte cele trei sate Vinga (Aszony,Veres şi Kerek) (Borovszky S.,*Csanád*, II, p. 114–117).

Sep. 14 Regele reînnoieşte familiei Huniazilor posesia celor patru districte făgețene (Mănăştiur, Jupani, Sudgea, Fârdea) (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság,* III, p. 396).

Sep. 24 Aflat la Lipova, Ioan de Hunedoara le scrie braşovenilor despre pacea cu Țara Românească (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 39).

Oct. 30 Capitlul din Arad reînnoieşte posesia Huniazilor asupra districtelor făgețene. Districtul Sudgea are aceleaşi sate ca şi în 1452, districtul Jupani (partea de jos) are satele Jupaniul de Jos, Fărcăşeşti, Pogăneşti, Cliciova iar districtul Fârdea are satele Banya, Gladna de Sus şi de Jos, Prodanfalwa, Zolt, Cheremyda, Drăgşineşti, Puryl, Mâtnicul Mic, Boglyafalwa, Igazfalwa de Sus şi de Jos, Koschanesth, Gladnya şi Stanfalwa (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 409–411).

Nov. 18 Regele Ladislau al V-lea „Postumul" îi ordonă lui Sebastian, prepositul capitlului şi al bisericii Sfântul Salvator din Cenad să verifice încălcarea proprietății Kerestur din comitatul Cenad de către Petru Chep, oficialul şi vameşul lui Francisc de Chaak din Novi

Kneževac care, cu iobagii de acolo, au intrat în păşunea şi piscinele acestei posesiuni şi le-a prădat. Un caz asemănător s-a petrecut şi în anii trecuţi, cu aceiaşi prădători (Juhász K., *Die Stifte*, p. 273–275).

Dec. 10 Matia şi Grigore de Chykhked (azi, parte din hotarul Cenadului) adeveresc în faţa capitlului din Cenad faptul că au vândut posesiunea lor Zazeghaz (între Cenad şi Szeged) cetăţenilor din Szeged pentru 200 florini de aur (Varju E., *Szeged*, I p. 241).

F.d. Ioan de Hunedoara, ţinând seama de serviciile aduse de cetăţenii Caransebeşului în lupta antiotomană, donează oraşului satul Racoviţa (situat la vest de oraş), amănuntele donaţiei fiind necunoscute datorită pierderii documentului original (C. Feneşan, *Despre privilegiile Caransebeşului*…, II, 1973, p.158).

1453

Feb. 2 Ioan de Hunedoara face un schimb de posesiuni cu familia Anthim de Tapson: primeşte părţile acesteia din Rohoncha, Satu Mare Timiş, Harmad, prediul Rarosthekek cu biserica de piatră, Virişmort cu vadul lui la Mureş, Semlac şi o posesiune în comitatul Baranya plus 2.000 florini de aur (Nagy I., *Hazai okl.*, p. 420–422).

Feb. 28 În faţa adunării nobililor districtului Sebeş, banii Severinului, Mihail de Cerna şi Petru Danciu, îi acuză pe nobilii Iacob, Ladislau şi Dumitru de Măcicaş că nu au plătit birul şi darurile anuale după datina cnezială; acestei plângeri, Iacob de Măcicaş i-a răspuns că el şi fraţii săi şi-au onorat obligaţiile, însă cu scutirea pe care le-a acordat-o regele Sigismund de Luxemburg; adunarea a adeverit această scutire, acordată familiei Măcicaş pentru

sacrificiul lui Roman şi Mihail de Măcicaş în 1428, sub zidurile Golubaţului; (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p.66).

Apr. 18 Capitlul din Arad îi introduce pe Huniazi în posesia districtelor Fârdea, Jupani şi Sudgea, nominalizând fiecare localitate în parte (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 396–398).

Iun. 22 Ioan de Hunedoara le cere saşilor să vină la Kovin pentru proiectata campanie antiotomană (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 526–527).

Iul. 23 În faţa capitlului din Cenad, văduva lui Benedict de Firiteaz îi vinde lui Ioan de Hunedoara, pentru 100 florini, părţile sale din posesiunea Komlos (Juhász K., *Die Stifte*, p. 145).

Aug.–Sep. Concentrarea oastei regale are loc în Banat, apoi urmează trecerea Dunării în Serbia, luptele soldate cu înfrângerea şi prizonieratul lui Firuz bei, de către trupele conduse de către Ioan de Hunedoara (Dan P. Mihail, *Un stegar*, p.120).

Aug. 10 Ioan de Hunedoara scrie că s-a întors de la Belgrad, întrucât turcii au ridicat asediul cetăţii Smederevo şi încep să se retragă (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 430–431).

F.d. Comitele de Jdioara şi de „Sumlow” (Semlacu Mare?), Iacob Pongracz concede nobililor Mihail şi Ştefan fiii lui George Szugar, pentru serviciile credincioase ale părinţilor lor, funcţia de comiţi ai pădurilor din teritoriul castrului Jdioara (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 300).

F.d. Ioan de Hunedoara îi vinde lui Petru Danciu, banul de Severin, posesiunile Mikusevo şi Lescovaz

(Nicolinț şi Leşcovița?) din districtul Ilidia, pentru suma de 1.500 de florini de aur (Csanki D., Hunádiak, II, p. 76).

1455

Ian. 31 Papa Nicolae al V-lea aminteşte despre existența spitalului Sf. Elisabeta la Cenad (Juhász K., *Die Stifte*, p. 145).

Feb. 11 În fața capitlului din Cenad, nobilul din Salank adevereşte faptul că i-a vândut lui Ioan de Hunedoara posesiunea Dios pentru 100 florini de aur (*Ibidem*).

Mar. 10 Capitlul din Arad îl introduce pe Ioan de Hunedoara şi pe fiii săi în posesia mai multor domenii din comitatele Arad şi Cenad (unele la sud, altele la nord de Mureş), ca nouă donație regală (Teleki J., *Hunádiak Kora,* X, p. 432–435).

Iun. Sultanul Mahomed al II-lea intră în Serbia, atacă şi cucereşte mai multe oraşe şi cetăți: Novo Brdo, Krusevac etc.

Aug. 20 Regele donează familiei Huniazilor cetatea, oraşul şi castelul Timişoara, ca răsplată pentru suma de 20.000 florini aur împrumutată mai demult regelui; pe 3 septembrie, capitlul din Cenad îl introduce în posesia cetății, martori fiind Ladislau şi Mihail din Beregsău Mic, Bartolomeu şi Iacob de Fanchlaka, cei doi Ioan Wasky de Adrinafalva şi Nicolae de Bizere din Recaş (Teleki J., *Hunádiak Kora*, X, p. 479–481).

Sep. 6 Petru, episcopul de Cenad, îl invită pe Ioan Capistrano să vină în dioceza sa pentru a întări

credința catolică şi a-i converti la catolicism pe necredincioşi (Adalekok, p. 96–97).

Sep. 7 Ioan de Hunedoara, aflat la Margina, ia în considerație serviciile credincioase ale lui Pantea de Pury şi îi donează satele Pury de Sus şi de Jos din districtul său Fârdea (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 300).

Sep. 21 Judele, cei 12 jurați, cetățenii şi oaspeții din Lipova îl invită pe Ioan Capistrano să vină şi în zona lor, întrucât aici sunt mulți păgâni şi schismatici ce trebuie convertiți (*A Lippái Értésitöje*, p. 4–5).

Sep. 23 Ioan Capistrano, aflat deja la Cenad, adresează un raport curiei papale (Juhász, *Die Stifte*, p. 145). La Cenad, el locuieşte în casa episcopului, aflată lângă biserica şi spitalul Sfântul Gheorghe.

Sep. 26 În fața capitlului din Cenad, magistrul Blasius de Chesinț şi soția sa Anastasia mărturisesc ca au donat capitlului arădean satele Sâmbateni, Fejeregyhaz, Bezeghaz, Haromoltarom şi Kamaras (*Ibidem*).

Toamna–Iarna Ioan de Hunedoara şi Ioan Capistrano fac pregătiri militare asidue, inclusiv la Belgrad, principala cetate dorită de otomani.

Oct. 30 Într-un document, Banatul este amintit ca fiind „partibus Cis-montanis” (părțile de dincoace de munți (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 70–71).

Nov. 15 Laurențiu de Tileagd (din neamul Chanadin) silit de nevoi, îşi vinde părțile sale din satele districtului Piatra lui Filip (Philepkeue), anume Zachwa, Zlathna, Pojoga, Hidegfa, Gyozan şi Iwanfalwa, împreună cu alte trei, pentru 250 florini de aur (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 401–402).

F.d. Prin intermediul călugărului minorit Ioan de Capistrano, trimis în Ungaria de către papa Calixtus III pentru a revigora acțiunea antiototmană, Iacob de Măcicaş şi soția sa, Ana, au fost primiți în ordinul terțiar minorit, în semn de mulțumire şi recompensă pentru ajutoarele acordate ordinului (E. Hurmuzaki, II/2, p.57).

1456

Ian. Ioan de Hunedoara are pregătiți deja 7.000 călăreți pentru lupta antiotomană (E. Hurmuzaki, II/2, p. 72–73).

Mar. 1 Papa Calist al III-lea emite o bulă prin care predică cruciada antiotomană.

Apr. 7 Regele Ladislau al V-lea „Postumul" reconfirmă Huniazilor donația sa din anul anterior, pentru cetatea şi domeniul Timişoara (Teleki J., *Hunádiak Kora*, X, p. 457–458).

Mai 12 O nouă donație regală pentru familia Huniazilor: Mănăştur (Vinga), Gelu, Tofo, Zoldes, Ohat, Maraz, Chişoda, Satchinez, Seceani, Asony, Kerek şi Veres Vinga, în Timiş, Sel şi Maxond (Alibunar) în Cuvin (Borovszky S., *Csanád*, I, 116–117).

Mai 16 La Cenad este amintit un jude, Coloman (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 144).

Mai 31 Blasius de Chesinț donează episcopului Petru de Cenad posesiunile Jara din Cenad şi Babos din Arad în schimbul unor slujbe pentru sine la altarul Sf. Valentin (Blasius) din Cenad, făcute de patru ori pe săptămână (*Ibidem*).

Primăvara-vara La Timişoara şi în alte oraşe are loc concentrarea trupelor regale, ce pleacă împreună cu Ioan de Hunedoara la despresurarea Belgradului.

Iun. 2 Adunarea nobililor şi cnezilor din districtul Caransebeş adevereşte faptul că Şerban de Măcicaş şi fraţii săi au stăpânit din moşi strămoşi a treia parte din moşiile Măcicaş, Spini, Tincova, Dobregoste, Perlo, Ciuta, Zăzeşti, Ruginos, Topliţa, Leordiş şi Secaş. Documentul a fost întărit cu peceţile a patru nobili (E. Hurmuzaki, II/2, p. 68).

Iul. 21–22 Cea mai mare victorie antiotomană a creştinătăţii după căderea Constantinopolului. Pe 12 iunie, din Szeged, Ioan de Hunedoara le cere saşilor să vină de Sfântul Ioan la Caransebeş (Teleki J., *Hunádiak Kora*, X, p. 525–526); pe 22 iunie, din Timişoara, Ioan de Hunedoara mută locul de concentrare a oştilor de ţară la Kovin (*Idem*, p. 526–527); pe 3 iulie, din Kovin, el cere tuturor să se grăbească, căci turcii sunt la Dunăre (*Idem*, p. 527–528). Tot de aici îi încredinţează lui Vlad Ţepeş comanda sudului Transilvaniei pentru perioada în care va fi în campanie (*Ibidem*). Pregătirile sale militare: Mihail Szilagy şi Ladislau Huniade sunt comandanţi la Belgrad, concentrarea trupelor are loc la Szeged, urmează apoi plecarea spre Belgrad.

Iulie 5–22 Mahomed al II-lea asediază Belgradul, apărat de trupele lui Ioan de Hunedoara. Pe 21 iulie are loc asaltul general otoman care este respins, iar, a doua zi, otomanii se retrag.

Aug. 11 Moartea lui Ioan de Hunedoara, la Zemun, lângă Belgrad. La aflarea acestei veşti, Signoria florentină îi consacră o slujbă funerară iar oraţia funerară este rostită de Donato Acciaiuoli (Bánfi F., *Filippo*

Scolari és Hunyádi János, p. 8). Legăturile sale anterioare cu acest oraş au fost puternice şi influenţate de atmosfera renascentistă şi de admiraţia sa pentru florentinul Scolari, fostul său mentor militar; eroul a trimis acolo parte din multele trofee câştigate în luptele cu otomanii.

Aug–Nov. Ladislau Huniade, fiul cel mare, este comandant suprem al armatelor regale, comite de Bistriţa etc. (Teleki J., *Hunádiak Kora*, X, p. 537).

Nov.–Dec. Regele Ladislau al V-lea „Postumul" şi suita regală vin la Timişoara, unde sunt întâmpinaţi cu mare pompă. Găzduit în castel, regele jură în capelă că îi va proteja pe fiii eroului de la Belgrad şi nu le va face nici un rău. Duşmănia dintre familia Huniade şi familia Cilli (unchiul regelui) era celebră în epocă. După o lună de petreceri, suita regală pleacă spre Buda cu cei doi tineri Huniazi. La scurt timp, Ladislau îl ucide în duel pe Hermann de Cilli, iar regele îl decapitează, în timp ce Matia (fiul cel mic) este întemniţat la Praga, temnicer fiindu-i Jiri (George) Podiebrad. La un an de a jurământul timişorean, regele moare.

Dec. 6 Regele Ladislau al V-lea se află la Cenad de unde emite un document în favoarea prepositului bisericii Sf. Salvator, prin care iobagii din Cherestur sunt obligaţi să-i dea acestuia dările obişnuite (Juhász K., *Das Bistum*, p. 278).

1457

Ian. 25 Ştefan Sartor (croitorul) judele şi Petru Bonus (Bona), Andro, Dya, Emeric olarul, Toma Nerew, juraţi ai oraşului Caransebeş, în prezenţa fostului jude Andrei Dan şi a nobilului Ştefan Macho,

vânzător respectiv cumpărător, adeveresc vânzarea unei fânețe, menționând poziționarea acesteia: la nord între cea a lui Ştefan croitorul şi a lui Toma, la est lângă fâneața fierarului Eligiu, la nord lângă cea a lui Dya, la sud vecină cu piața oraşului; prețul vânzării a fost de 12 florini de aur pur (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 71–72).

Mar. 21 Regele Ladislau îi acuză de fapte grave pe membrii partidei Huniazilor, ca scuză pentru decapitarea lui Ladislau Huniade (Teleki J., *Hunyàdiàk Kora*, X, p. 546–553. Pentru aceste false acuzații, regele îi cere Elisabetei, văduva lui Ioan de Hunedoara, să restituie cetățile Belgrad, Mehadia, Sfântul Ladislau, Peth, Drencova, Severin, Orşova, Gurnei (Şt. Katona, *Historia,* VI, p. 1187).

Mai 17 Papa îl trimite pe Iacob de Marchia drept inchizitor în părțile dunărene (E. Hurmuzaki, II/2, p. 86–87).

Iun. Regele, constatând faptul că districtul Comiat — zălogit odinioară de regii Ungariei familiei Huniazilor — şi-a plătit toate datoriile față de aceştia, îl alătură celorlalte şapte districte româneşti din Banat, cu aceleaşi drepturi şi libertăți ca acestea (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 75–76).

Aug. 29 Decretul regelui Ladislau V pentru confirmarea privilegiilor celor opt districte româneşti din Banat este unicat în cazul istoriei medievale româneşti. Printr-o remarcabilă solidarizare a reprezentanților celor opt districte bănățene privilegiate, adunarea nobililor, cnezilor şi a celorlalți români din aceste districte i-a ales pe nobilii Mihail Deş de Timişel şi Ştefan, fiul lui Şişman de Buziaş pentru a se înfățişa înaintea regelui Ladislau cu rugămintea de a confirma, printr-o diplomă, vechile lor „libertăți,

prerogative şi drepturi". Potrivit diplomei regale emise ca răspuns la cererea acestora, districtele Caransebeş, Mehadia, Almăj, Lugoj, Caraşova, Ilidia, Comiat şi Bârzava rămân unite şi dispun de următoarele drepturi: regele nu poate dărui străinilor pământ sau vite pe aceste teritorii decât cu acordul nobililor şi cnezilor români băştinaşi; nici regele nu poate despărți administrativ şi juridic aceste opt districte; acestea aveau un pretor, iar atunci când funcționarii districtuali aveau de încasat amenzi, ei nu puteau lua împricinatului caii, vitele şi armele; amenda putea fi încasată doar atunci când executorul se deplasa împreună cu pretorul românilor la fața locului; nobilii şi cnezii români sunt scutiți de dare; nobilimea românească a districtelor este egală cu restul nobilimii din regat. Sunt recunoscute vechile legi şi obiceiuri cutumiare româneşti. Toate aceste privilegii se datorează efortului militar extraordinar pe care obştea districtelor l-a făcut şi-l face pentru apărarea Banatului în fața oricărui duşman, dar mai ales a turcilor otomani. În fond, acest decret nu face altceva decât să confirme mai vechile privilegii acordate de regii Ungariei unuia sau altuia dintre aceste districte (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 73–75).

Nov. Moartea regelui Ladislau al V-lea a deschis lupta pentru succesiunea la tron.

1458

Ian. 17 Elisabeta — soția — şi Mihail Szilágyi — cumnatul — lui Ioan de Hunedoara se înțeleg cu familia Gara pentru o căsătorie între Matia şi Ana, după eliberarea din captivitate a acestuia (Teleki J., *Hunádiak kora*,

X, p. 565–569). Cei doi pregătesc, în fapt, alegerea lui Matia Corvin ca rege al Ungariei.

Ian. Otomanii trec peste fluviul îngheţat şi pradă, opt zile, zonele de la nordul acestuia (Thallóczy L., II, *Szerbia és Magyarország*, p. 229).

Ian. 24 Mihail Szilagy, unchiul lui Matia Corvin, este ban de Macva, căpitan al Belgradului şi guvernator al Ungariei, în numele nepotului său, ales rege de dieta de la Szeged (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 570–571).

Ian. Proaspătul rege revine la Timişoara, alături de mama şi de unchiul său Mihail Szilágy, principalul autor al alegerii sale ca rege al Ungariei.

Ian. 29 Decret regal pentru libera strămutare a iobagilor din districtele Caran şi Sebeş, care se pot stabili în cele două târguri după plata obligaţiilor lor financiare către vechii stăpâni (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 73–74).

Feb. 22 Mihail Szilágyi pleacă cu trupe regale în Serbia, ameninţată a fi ocupată de otomani (Nagy I.–Nyary A., *Mathias Emlekék*, I, p. 6).

Primăvara şi toamna Noi trupe bănăţene, conduse de Mihail Szilágyi, luptă în Banat şi la sudul Dunării cu otomanii.

Mar. 6 Mihail Szilágyi le scrie sibienilor să nu-l mai provoace pe Vlad Ţepeş pentru că ar avea de suferit, altfel (Teleki J., *Hunádiak kora*, X, p. 587).

Mar. 20 Din Lipova, Szilágyi îi înştiinţează pe sibieni să fie la Alba Iulia, acolo unde va fi înmormântat corpul lui Ladislau Huniade, ucis din ordinul fostului rege, acum un an (*Idem*, p. 583–584).

Apr. 12 Szilágyi este la Belgrad, unde continuă fortificarea cetății şi discută cu soția defunctului despot sârb pentru trecerea ei în regat, în timp ce fratele acestuia vrea să predea turcilor otomani cetatea Smederevo (capitala Serbiei, la acea vreme) (Nagy I.–Nyaryi A., *op.cit.*, I, p. 12).

Apr. 14 Regele Matia Corvin îşi exprimă, într-o scrisoare, intențiile antiotomane, lăudându-l pe unchiul său, Mihail Szilágyi, pentru succesele militare obținute (Fraknoi V., *Magyarország Kora Hunyádiak*, I, p.5).

Mai 13 Pietro di Tomasso scrie că turcii sunt în Serbia unde pradă, că sultanul se îndreaptă spre aceeaşi zonă iar creştinii îi cer legatului papal două mii de cruciați ca sprijin (Nagy I.–Nyary A., *op.cit.*, I, p. 27–29).

Mai 19 Mihail Szilágyi se află la Lipova, de unde îi scrie legatului papal despre campania otomană asupra Serbiei: au cucerit Ostrovica, asediază Golubac-ul şi vor şi Belgradul (*Idem*, p. 25–26).

Iun. 22 Szilágyi este în Serbia, la Smederevo, asediat de otomani; a dat deja o luptă cu ei şi a câştigat-o iar duşmanii s-au retras (Fraknoi V.,*Vitez János,* II, p. 25).

Aug. Otomanii cuceresc cetățile Golubac şi Smederevo şi pun capăt existentei autonome a despotatului Serbiei.

Aug. 20 Matia Corvin confirmă donația despotului sârb, pentru Mihail şi Ladislau Szilagy, a cetăților Bečej şi Somlyo, a oraşului Becicherecu Mare, cu toate posesiunile lor, ca mulțumire pentru marile servicii prestate de aceştia pe seama sa şi a regatului (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 406–407).

Sep. 6 Regele le cere castelanilor şi vicecastelanilor săi din Novi Bečej să respecte dreptul de vamă a despotului sârb în toate locurile de pe ambele maluri ale Tisei (Varga F., *Szeged,* I, p. 244–245). La mijlocul lunii, el coboară la Szeged, apoi pe Tisa, spre Petrovaradin, unde discută cu unchiul său situația militară şi cere sprijin militar din Transilvania (Nagy I.–Nyary A., *op.cit.*, II, p. 35–36). Otomanii trec fluviul Sava şi pradă Slavonia.

Sep. Cronicarul otoman Semseddin reda astfel campania: „Mergând în grabă spre cetatea ungurului celui nenorocit, zisă Târnavi (?), care este o fortăreață puternică în partea de dincolo a Dunării, au nimicit pe mulți ghiauri din ea. Lovind şi ținuturile din împrejurimi şi nimicind pe oamenii de acolo şi mânând vitele, s-au întors, apoi, teferi şi sănătoşi" (*Cronici turceşti*, I, p. 147). Legatul papal a adus cu sine, în tabăra regală cruciulițe, în timp ce otomanii pradă în linişte Slavonia (Nagy I.–Nyary A., *op. cit.,* II, p. 36–38).

Sep. 31 Capelanul regelui Matia Corvin este Toma de Maraz, preposit de Cenad (Juhász K., *Die Stifte*, p. 141).

Oct. 17 Regele Matia ordonă introducerea lui Mihail Cornet şi a copiilor săi (Ioan, Magdalena şi Ecaterina) în stăpânirea moşiilor Mezewhath şi Mezewallya şi a unei pătrimi din moşia Strâmtura din districtul Comiat, o altă pătrime fiind atribuită lui Ştefan „papa dictus de Stremptura" (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 74–75).

Nov. 29 Regele Matia Corvin, întors din campanie, se află la Timişoara, unde-şi vizitează mama şi le cere saşilor să trimită o delegație la Szeged, unde se va întâlni cu

regele Bosniei (Teleki J., *Hunyádiak Kora*, X, p. 604–605). Este cea de-a doua şi ultima sa vizită în oraşul în care şi-a petrecut o parte din tinereţe.

Dec. 10 Matia Corvin, aflat la Cenad, face o donaţie pentru nobilii din Densuş (Rusu A.–Pop I.–Drăgan I., *op.cit.*, p. 238–239).

Dec. 26 Înfrăţirea de moşii între nobili este exemplificată într-un document al capitlului din Arad. Potrivit acestuia, nobilii de Bizere şi Racoviţa s-au înfăţişat capitlului în nume propriu dar şi al fraţilor, fiilor, fiicelor şi a altor rude bărbăteşti, de sânge, născute sau care se vor naşte şi „au mărturisit în deplină înţelegere şi cu aceeaşi voinţă în acest chip, anume că ei, după ce au avut o cuminte chibzuire între dânşii, au făcut o astfel de rânduială frăţească şi cucernică, cuprinzătoare şi întru întărirea aceleiaşi, în privinţa stăpânirii asupra moşiilor lor şi s-au legat şi au căzut de acord şi asupra neschimbării într-atâta, ba chiar se leagă şi cad de acord în faţa noastră, ca şi moşiile pomenitului Nicolae de Bizere, anume Bizere şi cele numite Alsokalva, Fewlsekalwa, Alsoachova, Plese, Ramna, Mel, Glimboca, Walya şi Alsofalw, aflate toate şi stăpânite în comitatul Timiş, de asemenea moşiile pomenitului Iacob, fiul lui Iacob din sus-amintita Racoviţa, mai sus zisa Racoviţa, cele numite Zobadfalw, Sthowarcha, Slatna, Iaz, Horzafalwa, Alsokezyn şi Felsewkezyn le vor folosi şi să se bucure de ele cu deplină putere ambele părţi din tată-n fiu, din moştenitor în moştenitor, cu drept de veci şi de nestrămutat şi anume drept egal atât pentru ei cât şi pentru urmaşii lor” (Costin Feneşan, *Documente*, p. 40–42).

1459

Ian. La Szeged se desfăşoară lucrările dietei regale care stipulează şi obligaţiile militare antiotomane ale comitatului Cenad: un oştean tot la al doilea iobag (Gyárfás Ist., *A fekete sereg*, p. 502).

Mar. Otomanii intră la pradă la nord de fluviul Sava, timp în care Matia Corvin luptă cu Friedrich de Habsburg, dar este învins (Nagy I.– Nyary A., *op.cit.*, I, p. 46–47). Un episod interesant din această campanie îl relatează acelaşi cronicar otoman Semseddin, care scrie că Hasanbeioglu Isa bei, sangeacbeiul de Vidin, face o incursiune la nord de fluviu dar este învins de Szilágyi. Apoi, împreună cu fratele său Ali, reuşeşte să-l învingă pe Szilágyi. Un alt frate ale acestor bei dunăreni, Iskender, este în drum spre Stambul spre a anunţa victoria, dar este prins de oştenii din cetatea Severinului; Ali îl răscumpără cu 10.000 florini de aur (*Cronici turceşti*, I, p. 197).

Mar. Caracterizarea lui Mihail Szilágyi este foarte plastică, în viziunea aceluiaşi cronicar otoman „…Pe vremea aceea, craiul unguresc avea un beilerbei viteaz, cunoscut sub numele de Isviladjoglu Milos-ban. Era curajos şi vestit pentru vitejia sa. El a fost cel care l-a călcat în incursiune pe Isa bei” (*Ibidem*). Cronicarii otomani recunoşteau vitejia duşmanilor, la fel ca pe cea a propriilor lor trupe. Mai târziu au început să amplifice doar vitejia unor bei otomani, denigrându-i pe conducătorii creştini.

Vara Mihail Szilágyi începe să repare cetatea Kovin, eliberată de sub turci (Antonio Bonfini, *Rerum Hungaricarum*, p. 414).

F.d. Albert Hangach, episcopul Cenadului, anunță începerea lucrărilor de refortificare a cetății, dar şi a altor construcții religioase şi laice din Cenad.

F.d. Se desfăşoară congresul ecumenic de la Mantua, la care participă şi Albert, episcop de Cenad, care solicită papei 12.000 oşteni pentru lupta antiotomană (Thallóczy L., *Frangepán*, II, p. 32).

Iun. 20 Cetatea Smederevo este cucerită de turcii otomani iar Serbia este transformată în provincie (paşalâc).

Vara Din pricina neînțelegerilor cu regele, Mihail Szilágyi este închis în cetatea Şiriei. Lipsit de sfaturile sale regele Matia Corvin este învins în războiul contra Habsburgilor. În septembrie, Szilágyi revine la curte, i se restituie posesiunile şi se oferă să lupte din nou împotriva otomanilor; era cel mai experimentat comandant militar al regatului.

Oct. 11 Papa confirmă faptul că oraşul Cenad era proprietatea capitlului de aici (Juhász K., *Die Stifte*, p. 145).

1459/1460

Iarna Incursiunea otomană ajunsă la nordul Dunării, condusă de Hasanbeioglu Isa bei, este înfrântă de Mihail Szilagy în Banat.

1460

Mai 4 Simon Magnus, căpitan de Belgrad, povesteşte despre luptele trupelor sale cu Nazul bei (Nagy I.– Nyary A., *op.cit.*, I, p. 78– 79).

Iun. 1 Albert, episcop de Cenad, scrie curiei papale că trupe otomane au ajuns la Smederevo iar Nicolae Erdődi, fost familiar al lui Ioan de Hunedoara, a

făcut o recunoaştere la vadurile Dunării şi i-a raportat despre cele văzute; la Timişoara se află oaste concentrată (*Idem*, I, p. 77–78).

Iun. 30 La Cenad se desfăşoară lucrările congregațiilor nobiliare din comitatele Timiş şi Cenad, în prezenta palatinului regatului.

Aug. 15 Mihail Szilágyi îi cere legatului papal să vină cu ajutoare la Novi Bečej, spre a putea opune o forță militară mai puternică duşmanilor (*Idem*, p. 79).

Vara-toamna Incursiunea otomană, pătrunsă în Banat, a ajuns până spre Timişoara şi Cenad şi este înfrântă de M. Szilagy, după mai multe lupte la Coronini. Apoi reface cetatea Kovin, arsă de otomani. Trece Dunărea, spre Belgrad, apoi se întoarce în Banat. Beii otomani revin şi se desfăşoară bătălia de la Pojejena, în care Mihail Szilágyi este înfrânt, luat prizonier, dus la Stambul şi decapitat. (*Idem*, I, p. 67 şi Thallóczy L, *Szerbia és Magyarország*, II, p. 248–250).

Nov. Înainte de Sfântul Nicolae, Matia Corvin se află din nou la Cenad.

F.d. Frații Doczy (Ladislau ban de Severin, Petru, castelan de Kovin şi Coronini şi Emeric, oştean al curții regale) primesc posesiunea Zenthelt (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 144).

1461

An liniştit în privința otomanilor, care sunt angrenați în campania din Asia Mică. Se desfăşoară lupte împotriva Boemiei, încheiate cu o pace iar Ecaterina Podiebrad, fiica regelui ceh, devine soția lui Matia Corvin.

1462

Se desfăşoară lupte victorioase ale trupelor bănăţene cu otomanii în şi în afara Banatului. Una are loc la Futak, unde Ali bei este învins de fraţii Socol. Alta este incursiunea aceluiaşi Ali bei asupra Banatului, care este stopată de Ioan Pongracz de Dindeleag (A. Bonfini, *op. cit.,* p.531–532).

Iun. 30 Palatinul prezidează, lângă Cenad, desfăşurarea congregaţiilor nobiliare ale comitatelor Cenad şi Timiş (Borovszy S., *Torontal*, p. 371).

Vara În drum spre campania din Ţara Românească, regele Matia Corvin trece, din nou, pe la Cenad şi vede că încă se lucrează la zidurile cetăţii (*Idem*, p. 83).

1463

Feb. 19 Regele confirmă donaţia mamei sale pentru cetatea Lipovei şi 6 sate arădene dintre care două (Kerekegyhaz şi Satu Mare Timiş) sunt la sud de Mureş (Teleki J., *Hunádiak kora*, XI, p. 45–46).

Mai Se încheie pacea între Ungaria şi Habsburgi. Trupele regale se adună pe linia Dunării dar sultanul Mahomed al II-lea îşi începe expediţia în Bosnia.

Iun. Operaţiuni militare otomane în Bosnia, soldate cu capturarea regelui acesteia; în paralel, acţiuni de jaf („akin”) ale beilor pe linia şi la nord de Dunăre.

Vara Campania regală împotriva otomanilor, în Bosnia, are şi participarea bănăţenilor.

F.d. Expediţie de jaf a lui Ali bei Mihaloglu, în Banat, ajunge până la Timişoara, unde este surprins şi învins de trupele voievodului Transilvaniei (Thallóczy L., *Jajce*, p. 91).

Aug. 31 Regele, aflat la Belgrad, donează nobililor de Mâtnic, bărbaților aleşi Ştefan, Mihail, Gheorghe, Ladislau şi Şandru, toți frați după tată, posesiunea Beregsău Mic („Nempty”) din comitatul Timiş, pentru credincioasele lor servicii aduse coroanei regale şi lui însuşi (Costin Feneşan, *Documente*, p. 43–44).

Sep. 10 Regele ordonă capitlului din Arad să hotărnicească părțile din posesiunile Recaş, Sebesfok, Azylfalwa şi Stokapeterfalwa, dintre familia de Bizere şi văduvele Doroteea şi Ecaterina ale nobililor de Chorna (*Csáky cs. okl.*, p. 91)

Nov. 11 Papa Alexandru al VI-lea acordă ordinului franciscan biserica şi mănăstirea Sf. Maria din Cenad (Szentkláray J., *A csanádi plebanyák tőrt.*, p. 677).

1464

Apr. 18 Regele donează nobililor Ioan, George, Mihai, alt George, de Vrani, posesiunile Werbolch, Marinkolch, Dichyn (Jitin), Thyuko (Ciuchici), Lugoth şi Cheglo (Ciclova?) din districtul Ilidia, pentru faptele lor de arme (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 77–78). Pe 8 sept. capitlul din Arad îi introduce în posesia lor (*Idem*, p. 78–79).

Mai 23 Regele recunoaşte, şi înşiră, meritele deosebite ale voievodului transilvan Ioan şi ale fratelui său, Andrei de Dindeleag, săvârşite în ultimii ani împotriva turcilor şi a altor duşmani ai regatului şi le dăruieşte cetatea şi domeniul Jidoara, târgul Lugoj şi toate posesiunile şi pertinențele ce țin de acestea (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 409–410).

Iun. 6 Regele dăruieşte fidelilor săi, Iacob de Măcicaş şi Toma de Perlo, prediile Perlo, Sidimirpathaka, Dragotenesth şi Tinko din districtul Lugoj, pentru merite deosebite, iar capitlul din Arad îi introduce în stăpânirea lor (*Idem*, p. 411– 413).

Iul. 4 Regele intervine din nou în procesul dintre cetăţenii din Caransebeş (reprezentaţi, acum, de Gaspar cel Mare, jude, Egidiu de Somlyo şi Grigore Rhott, cetăţeni) şi nobilii de Mâtnic şi Măcicaş, pentru pădurile din jur. Se hotărăşte din nou ca nobilii de Mâtnic să îşi poată păstra pădurile Bothligete şi Zalbados, iar cei de Măcicaş pădurea Radpatak, fără a mai atenta, însă, la celelalte păduri ce aparţin Caransebeşului (*Idem*, p. 413–414).

Vara O altă campanie regală se desfăşoară în Bosnia, cu aceeaşi masivă participare bănăţeană, însă nu reuşeşte să elibereze regiunea, care intră pentru mult timp sub stăpânirea otomană.

Sep. 2 Regele donează lui Petru Dees de Temeşel şi Nicolae de Balwtha, pentru servicii credincioase, districtul Fârdea din comitatul Timiş, împreună cu cele 16 sate (*Idem*, p. 414–417).

Nov. 11 Regele confiscă posesiunile nobililor Himfy (ramura Debrenthe) pentru infidelitate; printre ele se numără şi Remetea (Himfy), dată familiei Kanizsai (Teleki J., *Hunádiak kora*, XI, p. 96–98).

F.d. Familia Jaksici vine în regat şi primeşte domeniul Nădlac. Cei trei fraţi se vor remarca, an de an, în luptele antiotomane. Familia va juca un rol important în istoria Banatului şi regatului, timp de aproape un veac.

F.d. „Egregius Paulus de Kenezy” (Pavel Chinezu) primeşte o posesiune în comitatul Abauj. Este prima menţiune despre acest fabulos personaj istoric. (Csanki D., *op.cit.*,I, p. 228).

1465

Apr. 8 Regele îi reînnoieşte, lui Iacob de Măcicaş, donaţia pentru posesiunile Jupa, Also Thewus (Teiuşul de Jos — azi cartier în Caransebeş),Tincova, Perlew, Alsodobrogezthe, Patak, Zekas şi Alkotesth din districtul Caransebeş, deţinute de fraţii şi verii săi, pentru multele sale merite militare (Costin Feneşan, *Documente*, p.44–46).

Apr. 25 Nicolae Himfy declară că toate posesiunile sale din comitatul Caraş sunt în mâinile duşmanilor crucii, semn că incursiunea otomană a ajuns aici (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 77–79).

F.d. Nobilul român Gheorghe de Viţa şi soţia sa Elena declară înaintea Conventului mănăstirii Ciorna, că îl adoptă ca fiu pe nobilul Nicolae Himfy de Remetea, alături de fiii lor Ştefan, Mihail şi Ioan, probabil pentru a nu fi ignobilat, de vreme ce posesiunile sale au ajuns în mâinile otomanilor (E. Hurmuzaki, II/2, p.164).

Primăvara O incursiune otomană ajunge în Banat, unde primeşte riposta militară locală; apoi au loc conflicte pe, şi la sud de Dunăre.

1466

Oct. 24 Nobilul Petru de Temeşel ia în considerare meritele deosebite ale familiarului său Nicolae (cu fiii săi, Mladen şi Marcu) din Gladna de Jos şi-i donează

această posesiune a sa (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 417– 419).

1467

Ian. Începe, acum, războiul boemic (1467–1474), la care participă, an de an, şi oşteni din Banat.

Sep. 25 Turcii au trecut Dunărea şi se pregătesc să atace Transilvania, prin Muntenia (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 61–62). Regele se află în Slovacia şi Moravia, unde declanşează conflictul cu George Podiebrad, pentru tronul Cehiei.

Vara O incursiune otomană este respinsă la Pančevo, în Banat, de trupe locale şi de cele venite de la Belgrad, iar Ali bei scapă cu greu peste fluviu, lăsând aici întreaga pradă (*Timişoara 700*, p. 51).

Iul. 25 Capitlul din Arad confirmă faptul că nobilii români Lado, fiul lui Mihail de Armeniş şi Ladislau Zayk de Mâtnic, acesta din urmă împreună cu fraţii săi Ştefan (banul Severinului) şi Sandrin încheie o frăţietate adoptivă (adoptiva fraternitatem), conform căreia, la moartea unuia dintre ei fără urmaşi, moşiile acestuia să treacă la celelalte părţi. Posesiunile implicate în această înfrăţire au fost: Gywrow, Sadova, Măstăcani şi Secaş, din partea familiei de Armeniş, şi Malomfalw, Osesthya, Zederyes, Măgura, Rădulenţ şi Cernota, din partea familiei Mâtnic, toate situate în districtul Caransebeş (E. Hurmuzaki, II/2, p. 176).

Dec. Campania regală împotriva lui Ştefan cel Mare se încheie cu lupta de la Baia, în care Pavel Chinezu (pe atunci comite de Maramureş) are un rol decisiv în salvarea vieţii regelui.

F.d. Ştefan de Mâtnic şi vărul său, Mihail de Mâtnic, ocupă demnitatea de bani ai Severinului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p.284).

1468

Apr. Într-un document al capitlului din Cenad este amintit un Ambrosiu din Cenad, în calitate de cantor al acestuia (*Tőrt. Adatt*, II, p. 328).

Dec. 29 Regele le confirmă nobililor Ladislau şi Ludovic de Armeniş şi lui Iacob de Măcicaş vechile lor posesiuni din districtul Caransebeş: Golecz, Padurencz, Myraya, Petroşniţa, Bucoşniţa, Vălişoara şi Chernecz, pentru serviciile lor militare (Teleki J., *Hunádiak kora*, XI, p. 358–359), cerând capitlului din Arad să emită cuvenitul act de nouă donaţie (*Idem*, p. 359–360). Documentul indică o nouă înfrăţire pe moşie între două familii nobile române bănăţene, Fiat şi Măcicaş, putându-se presupune, însă, şi faptul că cele două familii au provenit dintr-un trunchi genealogic comun.

1469

An în care trupele regale, inclusiv contingente bănăţene, luptă în Cehia şi sunt înfrânte la Willimow, timp în care otomanii întreprind mai multe expediţii în sud-vestul Balcanilor. An plin de lupte pe frontul boemic, dar şi de incursiuni otomane în aceeaşi zonă de sud vest a Balcanilor.

Mar. 10 Voievodul Transilvaniei, aflat la Cenad, le cere sibienilor informaţii despre mişcările otomane dar şi despre pregătirile de război ale voievozilor români (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 70).

1470

Ian. 4 Regele recunoaşte meritele militare şi îi dăruieşte lui Iacob de Măcicaş şi fiilor săi, Emeric, Ladislau şi Ioan, posesiunile Igazo, Kriwina, Mikulest din districtul Sebeş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 421–422).

Ian. Emeric de Măcicaş, fiul răposatului Iacob, fiul lui Emeric de Bolvaşniţa, pentru unele nevoi ale sale a cheltuit 300 florini aur, drept pentru care a fost nevoit să încerce zălogirea moşiei Dragotenflawa şi a părţilor sale de stăpânire din Chynte, Perlo, Măcicaş, Ciuta, Zăzeşti, Ruginos, Spini, Tincova, Kyspataka, Topliţa, Leordiş, Secaş şi Alb din districtul Sebeş. Au intervenit rudele sale, Iacob de Măcicaş, castelan de Jdioara, şi fiul său Ioan, pentru a nu se înstrăina aceste stăpâniri în afara familiei (Pesty Fr., *Krassó*, III, p.420).

Iun. 12 Castelanii de Jdioara, Iacob de Măcicaş, Ioan More de Ciula şi Vasa ţin scaun de judecată la Lugoj. În faţa lor se prezintă Iacob de Marga şi Sandrin Sysman, foşti castelani ai Severinului, judecându-se pentru partea ce i se cuvenea lui Iacob de Marga din veniturile castrului Severin, parte care fusese însuşită de Sandrin; castelanii decid ca Sandrin să plătească drept compensaţie, o sumă de bani la un anumit termen iar dacă nu poate, să-i zălogească 3 părţi din posesiunile Buziaş, Ohaba, Borzaşul de Sus până când Iacob îşi va recupera banii (Pesty Fr., *Szőrényi kerületek*, p. 81–82).

F.d. Regele îi confirmă lui Petru cel Mic din Temeşel posesiunile sale vechi Poiana şi Polanitza din districtul Sebeş, cerând capitlului din Arad să emită

actul corespunzător pentru noua donație (*Csáky cs. okl.,* p. 91).

Iun. 26 Regele arată ca voievozii Transilvaniei, cu toată oastea, sunt împotriva turcilor (Teleki J., *Hunyádiak Kora*, XI, p. 445–446). Aceştia intraseră din nou în sud-vestul Balcanilor, dar au fost respinşi de arhiepiscopul de Kalocsa.

1471

Vara O altă armată otomană este în preajma Belgradului, apoi avansează pe Sava, unde începe construcția cetății Sabac (Thallóczy L., *Szerbia és Magyarország*, II, p. 262–263).

Dec. 18 Ecaterina, văduva lui Petru, vinde părțile sale din Opatița din comitatul Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 419–420).

Dec. 21 Într-un document este amintit districtul şi târgul Mylos (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 428); acesta era aşezat în jurul Câlnicului şi Reşiței.

Dec. 21 Matia donează familiei Orszag de Guth numeroase posesiuni din Banat: în Timiş sunt castelul Hodoş şi târgul omonim cu 31 sate, castelul şi târgul Frumuşeni, târgul Zenthpal cu 8 sate plus târgul Maşloc (Machalaka) cu 19 sate în Arad; Kwthos cu posesiunile sale în Cenad; târgurile Agadici, Mylos cu tot cu district, Zewnyes cu 4 sate, Peterfalva cu 9 sate în Caraş; târgul Borlod cu 3 sate în Kovin (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 427– 429).

F.d. Regele Matia Corvin îl confirmă pe Ştefan de Mâtnic în stăpânirea pădurii Lozna din districtul Caransebeş, drept recompensă pentru serviciile militare prestate de el în timpul campaniilor

antiotomane organizate de Ioan de Hunedoara, dar şi pentru faptul că unul din fraţii săi, Lado, a căzut pe câmpul de luptă într-una din aceste bătălii. Au mai beneficiat de această danie şi fraţii săi, Zayk şi Sandrin (E. Hurmuzaki, II/2, p. 207).

1472

F.d. Iacob de Mâtnic este numit de rege „aulae nostre familiarii" oştean al curţii regale (E. Hurmuzaki, II/2, p. 220–221).

Oct. 30 Ioan Pongracz de Dindeleag, unchi prin alianţă cu regele Matia Corivn, este voievod al Transilvaniei, comite al secuilor, comite de Timiş (Thallóczy L., *Szerbia*, II, p. 262–263).

1473

Apr.–Oct. Regele îi scrie papei despre prezenţa otomană la Belgrad (Fraknoi V., *Mátyás királyi leveléi*, p. 89) iar incursiuni de jaf sunt în Istria şi Friaul (nord-estul Italiei).

Iun. 28 Nobilii Kopaz de Vad şi Ioan de Măcicaş obţin scrisori de adeverire din partea capitlului din Arad, pentru o pricină a lor care se judecă la Alba Iulia (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 434).

F.d. Spre sfârşitul acestui an se realizează o alianţă şi o colaborare între cele trei ţări româneşti, în privinţa luptei şi rezistenţei antiotomane (*Războieni*, p. 39).

1474

Feb.1–25 Mihaloglu Ali bei, cu 7.000 oameni trece Dunărea pe la Pojejena, străbate Banatul în patru zile, apoi Crişurile şi, în a şaptea zi, atacă Oradea, jefuind-o cumplit. A fost prima trecere a otomanilor la nord

de Mureş. Iată un pasaj plastic dintr-o cronică otomană: „Mihaloglu Ali bei, cu oastea cea pururea-n mişcare şi numeroasă ca lăcustele, a ajuns la ţărmul fluviului Dunărea. Tocmind schela în faţa cetăţii numită Pojejena de pe fluviul acela cu chip de mare, a trecut îndată, ca un fulger şi s-a dus. Trecând ca fulgerul şi arzând prin ţara în care au intrat, au traversat pe ţărmul ce şi-a găsit renumele…” (Aurel Decei, *Incursiunea lui Mihaloglu Ali bei*, p. 296).

F.d. Timişoara este amintită drept „civitas” (oraş) (Şt. Pascu, *Voievodatul*, II, p. 153).

Vara O cumplită secetă s-a abătut asupra regiunilor dunărene, apele au secat, pământul a crăpat (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 578).

Iul. 5 Blasius Faber (fierarul) jude, şi Mihai Mezey, Iacob de Severin, Martin de Pathak, Ioan Danciu, George Mercator (negustorul) şi Lazăr, juzi ai Carabsebeşului, judecă procesul dintre George, fiul lui Blasius de Maraz, cetăţean al Timişoarei şi Andrei de Ruginosu şi Mihai măcelarul din Caransebeş pentru o curte din oraş, vândută mai demult pentru 25 de florini de aur (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 85–86).

1475

Feb. 12 Capitlul din Cenad întăreşte înţelegerea dintre nobilii de Bizere pentru împărţirea posesiunilor lor Byzere, Kalwa, Clese, Warthalowa, Felsew şi Also Ramna, Glimboca, Zlatina, Ohabycza, Kethmyhelencz, Laczkan, Apadia, Sachyal, Henserowa şi Bolvaşniţa din districtul Sebeşului, potrivit căreia 2/3 îi reveneau lui Nicolae şi 1/3 lui Ladislau (Pesty Fr., *Szörényi Bánság*, III, p. 87–88).

Vara–toamna Cu sprijin regal, Vlad Țepeş intră în Muntenia şi-şi recucereşte tronul. După victoria lui Ştefan cel Mare la Vaslui şi reînscăunarea lui Țepeş, frontul dunărean antiotoman pare a-şi regăsi forța.

Toamna–iarna Regele Matia Corvin atacă, asediază şi cucereşte (pe 6 febr. 1476) cetatea Sabac din mâna otomanilor. Cu acest prilej Pavel Chinezu devine eroul *Cântecului despre Sabac,* primul cântec istoric al literaturii maghiare, pentru priceperea în depistarea punctelor slabe ale cetății, pentru vitejia arătată în lupte.

F.d. Diplomatul italian Leonardo de Batta numeşte Banatul „terra chiamato Themisvar" (Thallóczy L., *Szerbia*, III, p. 265).

1476

Primăvara O campanie regală ofensivă în Bosnia şi Serbia, condusă de Vlad Țepeş şi Pavel Chinezu, cunoaşte un succes deosebit prin metodele de luptă alese de Țepeş.

Iul. Are loc o incursiune otomană în Banat, condusă de acelaşi Mihaloglu Ali bei, cu succese inițiale, dar respinsă, în final, de localnici, care contraatacă, apoi, pe linia Dunării. (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 457–458).

Sep. 4 Dominic Bethlen de Ictar, voievod al Transilvaniei, le scrie sibienilor despre castelanul de Jdioara, Iacob de Măcicaş cerând protecție pentru el (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 437–438).

1477

Trupe bănățene participă, în cadrul armatei regale, la prima campanie împotriva Vienei; acest război se va prelungi, cu întreruperi, până în anul 1485. În această campanie, Pavel Chinezu este comandatul cavaleriei uşoare, cu care reuşeşte o serie neîntreruptă de victorii şi cucereşte cetăți şi oraşe din jurul Vienei.

1478

Ian. 16 Doi clerici cenăzeni (Blasiu şi Ioan) sunt studenți la Padova (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 147).

F.d. Un atac otoman asupra Banatului este respins şi urmează o intervenție bănățeană la sud de Dunăre.

Iun. 11 Iacob de Marga şi Rayn voievodul, în calitatea lor de bani de Severin, judecă pricina dintre nobilii Kopaz de Vad şi Gheorghe, fiul lui Ladislau, Găman de Bizere. Cel din urmă este acuzat de distrugerea unor mori de pe râul Bizere („după felul turcilor de a le distruge"). Adunarea l-a judecat „după legea veche şi recunoscută a tuturor districtelor româneşti" şi evaluează pagubele la 60 florini de aur (Pesty Fr., *Szőrenyi ker*., p. 82–83).

Iul. 9 Banii Severinului adeveresc faptul semnalat de nobilul Iacob de Măcicaş, cum că fiica defunctului nobil Zaharia de Măcicaş a fost luată în captivitate de otomani, astfel încât mama sa, Angalit (Angelica?), a fost nevoită să zălogească, pentru suma de 20 de florini, necesară răscumpărării, părțile sale din moşiile Măcicaş, Ciuta, Tincova, Perlo şi Spini, nobilului Mihail de Mâtnic. În baza dreptului său de protimisis, nobilul Iacob de Măcicaş a

răscumpărat moşiile zălogite, restituind văduvei suma împrumutată, putându-se presupune, însă, că a păstrat părțile de moşii pentru sine şi urmaşii săi (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 443–444).

F.d. Pavel Chinezu este numit comite de Timiş şi căpitan suprem al armatei regale; începe, astfel, o epocă glorioasă pentru întregul Banat, prin organizarea administrativă şi succese militare continue împotriva otomanilor.

Oct. 20 Într-o scrisoare a Elisabetei Pongracz de Dindeleag, stăpâna domeniului, sunt amintiți judele şi jurații târgului Jdioara (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 444–445).

Oct. 26 La cerere regală, capitlul din Cenad răspunde că a soluționat procesul dintre Ioan literatul de Bekenfalwa şi Ladislau Themeskezy de Jenew din comitatul Cenadului, privitor la ocuparea unei suprafețe de 100 de pluguri de la iobagii din Bekenfalwa (*Idem*, p. 445–448),

F.d. Domnul muntean trimite o solie la regele ungar, care o retrimite spre Báthory şi Pavel Chinezu, ca să discute problema cooperării antiotomane. Acesta este amintit în text cu numele de „cnej Paul” de cei doi boieri munteni; este o primă atestare românească a numelui său (DRH, B, I, p. 75).

F.d. Regele donează posesiunea Ohat din Timiş, rămasă liberă prin moartea fără urmaşi a proprietarilor, familiei Csáky (*Csáky cs. okl.*, p. 92).

1479

Mar. 16 Vincențiu de Timişoara este castelan de Hunedoara şi vicecomite al comitatului omonim; funcția o va

deține până în anul 1483 (Solyom Fekete Fr., *Oklevél*, p. 97).

Mar. 26 Congregația nobiliară a comitatelor Cenad şi Timiş se desfăşoară în apropierea Cenadului, în prezența palatinului regatului (Pesty Fr., *A tőrt. fele Torontal*, p. 158).

Iul. 21 Regele donează familiei Bánffy domeniile cetăților Vărădia de Mureş (cuprinzând 45 de sate la nord şi sud de Mureş) şi Zaad (lângă Lipova) cu 16 sate (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 450–453).

Oct. 13 Trupele bănățene, conduse de către Pavel Chinezu, ajung, după trei zile de marş forțat, de la Timişoara pe Câmpul Pâinii de lângă Orăştie şi obțin victoria împotriva otomanilor. Aceasta a fost prima mare victorie creştină asupra otomanilor, după Ioan de Hunedoara şi, totodată, începutul unei perioade de campanii ofensive, întreprinse de către comitele de Timiş şi căpitanul suprem al armatei sudice a regatului, Pavel Chinezu, împotriva otomanilor (I. Hațegan, *Pavel Chinezu,* p. 134–150).

Dec. 12 Regele îi donează lui Francisc Harazthy, banul Severinului posesiunile Serged, Kwlduesth, Bwthyn, Zela, Benekedesth, Hegeres şi cele două Biniş din districtul Lugojului pentru serviciile sale credincioase; posesiunile aparținuseră defunctului nobil Gheorghe Sugar, mort fără urmaşi (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 453–454).

1480

Mai 11 Capitlul din Cenad îl introduce în stăpânirea posesiunilor pe banul Severinului, Francisc Harazthy (*Idem*, p. 435–456).

Iul. Campanie regală împotriva lui Țepeluş domnul muntean, soldată cu succese şi incursiuni la sudul Dunării (Veress A., *Fontes*, IV, p. 34–35).

Vara Epidemia de ciumă bântuie regatul Ungariei (Thallóczy L., *Jajce*, p. 139).

Sep. 3 Regele donează lui Ladislau şi Ludovic Fiat de Armeniş, precum şi lui Iacob şi Ioan de Măcicaş, posesiunile Bolvaşnița de Sus, de Mijloc şi de Jos, Huzarczky, Charzyky, Zepmezew şi Crywa din Severin şi Iaz, Mezfalw, Cireşa şi Keregh din districtul Sebeş, ca urmare a morții fără urmaşi a lui Emeric de Măcicaş (fiul lui Iacob şi fratele lui Ioan de Măcicaş). Este o dovadă concludentă a modului în care a funcționat frățietatea adoptivă şi, probabil, înrudirea dintre cele două familii, semnalate încă din anul 1468 (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 88–89).

Nov. 6–14 O campanie militară ofensivă a lui Pavel Chinezu în Serbia se soldează cu victorii asupra beilor locali şi aducerea mai multor familii creştine în Banat (I. Hațegan, *Pavel Chinezu*, p. 150–155).

Dec. Pavel Chinezu asediază mănăstirea cisterciană de la Igriş, îl prinde pe abate şi-l trimite legat la Buda, legatului papal) (Juhász K., *Hajdani monostorak*, p. 59–60).

1481

Nov. 2–20 O nouă campanie bănățeană victorioasă se derulează în Serbia şi este urmată de colonizarea multor familii creştine de acolo în Banat (I. Hațegan, *Pavel Chinezu*, p. 155–160).

1482

Sep. 6–9 Incursiunea otomană în Banat, condusă de Mihaloglu Ali bei, este înfrântă de către Pavel Chinezu la Becicherecu Mare (azi, Zrenjanin) (I. Haţegan, *Pavel Chinezu*, p. 163–165).

Dec. 28 Nobilii Benedict, Andrei şi Ştefan Beşanu de Belinţ zălogesc a patra parte din 33 de sesii iobăgeşti nobilei doamne Fides, văduva lui Filip de Holod, până i se va putea plăti zestrea ce i se cuvenea din moşiile decedatului său bărbat; cu această ocazie, capitlul din Cenad — care hotărniceşte posesiunile — îi întăreşte acesteia cele 33 de sesii iobăgeşti, cu numele iobagilor ce revine acestei doamne, din satele Belinţ, Ohaba Forgaci, Buziaş, Myhalfalwa, Setheththelek, Holod, Wyfalw, Nagyforgach, Kysforgach, Fwthafalwa, Brasso (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 546–458).

F.d. În listele cu studenţii Universităţii Iagellone din Cracovia pe acest an figurează şi Matei, fiul lui Gheorghe Pâclişar de Caransebeş, devenit, mai târziu, canonic al Capitlului din Arad (C. Feneşan, *Studenţi din Banat*, p. 1950).

1483

Feb. 26 Regele confirmă familiei Bánffy posesiunile Vărădia şi Zaad de pe Mureş, la care adaugă, acum, şi domeniul cetăţii şi târgului Sarad (în zona Giarmata), cu 15 sate din Timiş şi Zenthmyklos şi Aban din Cenad (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 458–460). Domeniile acestei familii din Banat sunt deosebit de întinse şi bogate.

Mai 16 Capitlul din Cenad constată cearta dintre Emeric şi văduva fratelui său,Ladislau Doczy, pentru posesiunile Saravale, Periam, Cenad, Remetea, Sânandrei, Recaş (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 148).

Iun. 10 Aflaţi la Timişoara în pregătirea unei noi campanii antiotomane, Ştefan Báthory, judele curţii regale, şi Pavel Chinezu, comite de Timiş şi căpitan suprem al armatelor sudice ale regatului, le scriu comiţilor de Csongrad că regele a dat privilegii bisericii Sf. Salvator din Cenad, aşa încât iobagii din Cherestur nu sunt nevoiţi să-şi plătească dările castelanilor de Szeged ci sus zisei biserici (Juhász K., *Die Stifte*, p. 281).

Nov. Se încheie pace pe cinci ani între regatul ungar şi Imperiul otoman, ce va fi prelungită apoi cu încă trei ani.

Dec. 21 Regele îl răsplăteşte pe Miloş Belmoševici, pentru credincioasele sale servicii, cu posesiunea Maysa şi prediul Paznad din domeniul cetăţii Timişoara (Thallóczy L.–Aldassy A., *Magyarorság és Szerbia*, p. 276–277).

1484

Feb. 25 Regele răsplăteşte credinţa şi faptele de arme ale fidelului său Iacob de Gârlişte şi-i acordă, lui şi fraţilor săi, Kuryak Mihail şi Ştefan, ca nouă donaţie, posesiunile Rudăria, Jalsanycha, Prostnyk, Prilipăţ, Hernyek, Marsyna şi Zelysthe din districtul Almăj, pe care familia acestuia le-a avut din vechime; cu această ocazie este pomenită pentru prima dată documentar familia nobililor Lazăr de Almăj (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, II, p. 73).

1485

Mai 6 Lazăr de Almăj şi Dragul, vicebani de Severin şi Andrei Waralyay, jude nobiliar, ascultă pricina dintre George Găman de Bizere şi văduva lui Ladislau Lăţug de Caransebeş pentru dreptul feudal asupra iobagului Petru Duşa şi le cer părţilor să-şi aleagă, fiecare, câte patru bărbaţi care să judece pricina lor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 93–94).

Iun. 18 Regele ordonă forţelor armate din Timiş să fie pregătite şi adunate la Oradea, pe 25 iulie, din cauza intrării otomanilor în Moldova (*Csáky cs. okl.*, p. 91). Cum, însă, aceştia cuceriseră Chilia şi Cetatea Albă, regele nu mai are cum interveni în conflict. Furios pe mediatorul tratatului de pace — arhiepiscopul de Kalocsa — că nu a inclus în tratat şi aceste două cetăţi (fapt de care s-au prevalat otomanii, când le-au atacat) regele îl încarcerează pe acest arhiepiscop, dându-l în grija lui Pavel Chinezu (E. Hurmuzaki, II/1, p. 3).

Dec. 29 Lipova era unul dintre locurile preferate de refacere pentru regi, regine, prinţi, diverşi demnitari ai regatului, cu atât mai mult pentru cei din Banat. Pavel Chinezu se află aici şi emite un document pentru unul dintre fidelii săi servitori (*Zichy cs. okl.*, XI, p. 399).

1486

Mai 10 Pavel Chinezu îi răspunde regelui că a soluţionat protestul lui Ladislau de Racoviţa care, în tinereţe, a fost răpit de turci şi acum, întors acasă, află că posesiunile sale au fost ocupate de Nicolae de Bizere; scanul de judecată al districtului Caransebeş

se adună şi-i dă dreptate nobilului Racoviţă, care-şi reprimeşte apoi posesiunile; este primul document cunoscut care indică direct faptul că scaunul de judecată românesc, în cadrul adunării nobililor, avea un loc precis de întrunire în Caransebeş şi o zi anume de convocare — joia. (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 94–98).

Nov. 21 Aflat la Timişoara, Pavel Chinezu se adresează unuia dintre familiarii săi, ajuns comite de Bodrog, trimiţându-l acolo pe un alt familiar pentru a rezolva anumite probleme funciare (*Zichy cs .okl.*, XII, p. 320).

1487

Ian. 2 Capitlul din Cenad îi raportează regelui despre evoluţia neînţelegerilor dintre familiile Doczy şi Jaksici pentru satele Zădăreni, Szekydvar etc. (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 149).

Feb. 1 Acelaşi capitlu raportează despre introducerea în stăpânire a cinci nobili din Minişul almăjan faţă de posesiunile donate de rege: Bozovici, Miniş, Legedea, Prewalacz, Thyuko, Zagradie, Paades, Thyzowytza, Thargowysthya, Lăpuşnic şi Medris (*Ibidem*).

F.d. Regele Matia îl confirmă pe nobilul român Iacob de Gârlişte în stăpânirea a trei posesiuni din districtul Almăj, şi anume: Rapolt, Pleşiva şi Vălişoara (E. Hurmuzaki, II/2, p. 300).

F.d. Un anume Suleiman îi raportează sultanului Baiazid al II-lea despre situaţia de la Dunăre şi menţionează faptul că Pavel Chinezu se mişcă continuu pe linia fluviului, atât la Belgrad cât şi-n alte locuri şi nu

doarme niciodată două nopți în același loc (Hazay G., *Topkapu Szeraj*, p. 291). Faptul trebuie pus în contextul în care comitele de Timiș întărește sistemul defensiv dunărean.

1488

Feb. 9 Regele îi donează lui Matia Pongracz prediul Zepmezew din districtul Lugoj, fost al lui Ioan Dobrotă care a murit fără urmași (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 461–462).

Mai 8 Regele îi întărește lui Iacob de Gârliște casa și curtea sa din Caransebeș pentru multele și credincioasele sale servicii (Pesty Fr., *Szörényi Bánság*, III, p. 98–99). Acesta este, acum, ban de Jajce, semn că serviciile sale au fost deosebit de valoroase pentru rege.

Oct. 12 Capitlul din Arad certifică o interesantă situație funciară: Pavel Topșa de Topșafalva, din districtul Lugoj, adeverește faptul că cei doi nobili cu care împărțea posesiunea (Valentin și Nicolae Sarga) și-au plătit datoriile către el și nu mai au obligații; cu toate acestea, el este de acord să împartă și pe mai departe această posesiune cu ei (C. Feneșan, *Documente,* p. 49–50).

F.d. Solul regal Jaksici este primit cu mare cinste la Stambul dar la întoarcere este întâmpinat cu forța armelor la Smederevo de către Mustafa, beiul de acolo, care-l rănește mortal (Pray G., *Annales*, IV, p. 195).

Dec. 10 Din poruncă regală, capitlul din Cenad îl introduce pe Petru Doczy în stăpânirea pustei Bodontheleke

din comitatul Timiş (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 149).

1489

Iun. 24 Nobilul George Zewlesy de Baaka vinde posesiunile sale, Palogd din Timiş şi Wysald, Boldor şi Azwagh din Caraş lui Emeric de Dolcz (Dolaț), pentru suma de 50 florini de aur (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 462–463).

Aug. 5 Regele întăreşte donația pentru familia Harazthy asupra castelului Sâlha şi a posesiunilor ce țin de el din districtul Lugojului: Kwldofalwa, Hegyeres, Alsobynes, Felsew bynes, Benedekfalwa, Bwthyn şi prediul Serked şi o extinde şi asupra lui Grigore, fiul răposatului Emeric de Harazthy (*Idem*, p. 463–466).

F.d. Judele curții regale acordă mai multor nobili posesiunile Tőmpős, Welnek, Lele, Klarafalva, Kemethe şi Beba din comitatul Cenadului (*Hazai okm*., V, p. 366–369).

F.d. Regele donează vitejilor săi timişoreni, Nicolae şi Rajko Prayka, prediul Jenew din comitatul Timiş (Szentkláray J., *A Csanád plebanyák tőrt.* p. 339).

1490

Ian. Într-o scrisoare a regelui Matia se spune că, în jurul sărbătorii Sfântului Andrei a anului 1489, Mihail de Cerna, fiul răposatului Vasile de Cerna, a ocupat posesiunile Recaş, Kathol, Hedemer şi Sebesfok ale Advigăi Bizere, deşi tatăl ei, Nicolae de Bizere, cu mai mulți ani în urmă a stăpânit aceste posesiuni, împreună cu răposatul Mihail de Cerna (probabil fostul ban de Severin şi văr al lui Vasile de Cerna, n.n.) (Pestyi Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 461).

Iarna Regele Matia Corvin îi adună pe prelații şi baronii regatului în biserica Sf. Maria din Buda şi-i pune să jure că vor accepta succesiunea la tron pentru fiul său nelegitim Ioan Corvin. Printre aceştia se numără şi Pavel Chinezu (Schőnherr Gyula, *Hunyadi Corvin Janos*, p. 98).

Feb. 18 Văduva lui Ladislau Doczy este introdusă în părțile sale din posesiunea timişană Sânandrei (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 149).

Mar. 26 Lazăr de Almăj şi Vasile de Plugovița, vicebanii de Severin, adeveresc plângerea lui Gheorghe Găman de Bizere împotriva nobilului Mihail de Măcicaş şi a mamei sale, cărora le cere să răscumpere de a dânsul o cingătoare femeiască pe care pârâtul o zălogise în urmă cu 20 de ani unui iobag al nobilului Găman pentru suma de 7 florini aur; cum iobagul, murise între timp, Gheorghe Găman, căruia i-a rămas cingătoarea de drept, a urmărit răscumpărarea ei de teama de a nu o pierde; cum pârâții nu s-au prezentat în nici unul din cele 3 scaune de judecată, Gheorghe Găman rămâne în posesia obiectului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 99–100).

Apr. 6 La ora 23, moare la Viena, de apoplexie, regele Matia Corvin, scrie solul italian către ducele Lodovico Sforza (Nagy I.–Nyary A., *op.cit.*, III, p. 161). Încep, acum, discuțiile pentru succesiune, apar partide şi candidați diverşi şi începe războiul civil din regat.

Apr. 15 Călugărul franciscan Grigore de Silysio îi scrie, din Caransebeş, nobilului Ioan de Mâtnic şi soției sale, Doroteea, cerându-le să intre în ordinul terțiar franciscan, fiindcă de ani de zile sunt dintre aceia

care au avut ordinul şi binemerită (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 104–l05).

Apr. 16 Din Szeged, Pavel Chinezu îi scrie unui familiar să-i trimită, la Timişoara, spre a fi pedepsiţi, pe hoţii care i-au luat caiii şi bunurile lui Ambrosiu, secretarul său (*Hazai okm*., III p. 436).

Primăvara Francesco Fontana, sol italian la Buda, face o descriere a principalilor actori în alegerea noului rege. Despre Pavel Chinezu („Chines Paolo") acesta scrie că a fost, iniţial, morar, apoi pedestraş, ridicat de Blasius Magyar şi apoi remarcat de rege pentru faptele sale de arme; regele i-a dat numeroase sate şi castele. De peste 12 ani, Pavel Chinezu este comandantul suprem al armatelor sudice regale, pentru că nu mai vroia să lupte împotriva creştinilor. Mai scrie că era un om de circa 58 ani, de statură mică, solid şi păros ca un urs dar de o mare valoare militară (Fraknoi V., *Diplomacziai Emlékek Mátiás Királyi*, p. 210–211).

Iun. 11 Regele reînnoieşte donaţia pe seama fraţilor Ladislau Fiat şi Ludovic de Armeniş pentru posesiunile lor străvechi Buchin, Poiana şi Polonicha (Poieniţa) din districtul Sebeşului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 100–101).

Iun. 25 Regele le cere vicebanilor de Severin să rezolve plângerea lui Matia de Berzowa, care arată că ceilalţi doi nobili de acolo i-au luat toţi iobagii din părţile sale de posesiune (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 466–467).

Iul. 3 Lupta de la Csőntmező, câştigată de Pavel Chinezu şi Ştefan Báthory, este prima a acestui război civil, în care comitele de Timiş va avea rolul hotărâtor în

plan militar. Pe 15 iulie, Vladislav Jagello va fi ales rege. La 11 octombrie, la ceremonia de încoronare, Pavel Chinezu va purta sabia regală (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 677). Un rege slab, care va fi supus puterii marilor magnați ai regatului.

Oct. Pavel Chinezu luptă în părțile sudice împotriva otomanilor (*Idem*, p. 700). În același timp intervențiile armate externe îl obligă pe noul rege să-și împartă în trei părți armata. Ca urmare, Pavel Chinezu se va îndrepta spre frontiera cu Austria, acolo unde Maximilian intră în regat și cucerește, rând pe rând, numeroase teritorii. Luptele continuă până la sfârșitul anului.

Nov. 4 Frații Ladislau și Ludovic Fiat de Armeniș sunt confirmați, de regele Matia Corvin, în stăpânirea moșiilor lor părintești Buchin, Poiana și Poienița, din districtul Caransebeș, drept răsplată pentru serviciile lor militare credincioase aduse regalității (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 103).

Nov. 8 Martin, abatele mănăstirii cisterciene Sf. Maria din Igriș, se plânge papei Inocențiu al VIII-lea despre starea dezastruoasă la care au ajuns bunurile acestei mănăstiri și detaliază cu oameni, fapte, cauze. Printre acestea, el remarcă acțiunea în forță a lui Pavel Chinezu, care a venit cu oștire, a asediat și cucerit mănăstirea și a prădat-o etc. etc., dar nu spune nici un cuvânt despre faptele sale care au generat această acțiune (Juhász K., *Die Stifte*, p. 283–285).

F.d. În acest an, Pavel Chinezu vinde familiei Harazthy posesiunile sale Hegyes (Idjos) și Hollos din Torontal; în prima posesiune, el a construit un turn

care se mai păstra în ruine în veacul al XIX-lea (Borovszky S., *Torontal*, p. 112).

1491

Ian. Trupele regale, în care este şi comitele de Timiş cu banderiul său de 300 oşteni, luptă împotriva polonilor, apoi încep contraofensiva împotriva lui Maximilian (St. Katona, *Historia critica*, V, p. 153–155).

Feb. Otomanii ajung până sub zidurile cetăţii Timişoara şi-i incendiază suburbiile; sunt respinşi, însă, de trupele locale (*Idem,* p. 274–275).

Primăvara Pavel Chinezu respinge incursiunea otomană ajunsă până în zona Oradiei (Eri Ist., *Nagy Vázsonyi*, p. 6).

Iun. 8 Vladislav II ordonă capitlului din Arad să-l introducă pe nobilul Ambrosie, „Literati de Merenye”, în posesia unor moşii din districtul Caransebeş, pe care i le zălogise nobilul Nicolae de Bizere (E. Hurmuzaki, II/2, p. 321).

Aug. Noua incursiune otomană ajunge în toate părţile Banatului, până la Mureş; trupele se întorc, nestingherite, la sudul Dunării, forţele locale fiind angrenate în conflictele dinastice din alte părţi ale regatului.

Sep. 11 Solii ragusani la Buda confirmă boala lui Pavel Chinezu (atacul de apoplexie) (Ovary L., *Oklevél*, I, p. 162). Deşi era parţial paralizat şi nu mai vorbea, Pavel Chinezu va conduce în continuare campanii după campanii, toate victorioase. Gesturile şi bâlbâielile îi vor fi traduse de unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori, Iosa de Som.

Sept. 13 Capitlul din Arad raportează regelui Vladislav II că, voind să îl introducă pe nobilul Ambrosie în stăpânirea moşiilor lui Nicolae de Bizere, s-a împotrivit nobilul Gheorghe Wak, zis şi Găman de Bizere, ruda sa, care a arătat că a plătit întreaga sumă pentru care au fost zălogite aceste moşii, răscumpărându-le în baza dreptului de protimisis (E. Hurmuzaki, II/2, p. 322).

Oct. 16 Nobilul Andrei Pleşca de Comiat, cămăraş al cămării sării regale, protestează, în fața capitlului din Cenad, în numele lui Gheorghe de Bizere (şi al fiilor săi Ioan, Nicolae şi Ladislau) pentru ca Ioan de Bizere să nu înstrăineze în afara familiei moşiile sale din districtul Caransebeş (Pesty Fr. *Szőrényi Bánság*, III, p. 108).

Nov. Riposta militară creştină se desfăşoară pe linia şi la sud de Dunăre. Pavel Chinezu o conduce şi intră în Serbia, obținând un şir de victorii, inclusiv o pradă bogată, cu care se întoarce la Timişoara (Thallóczy L., *Jajce*, p. 108).

1492

Ian. 12 Lazăr de Almăj şi Vasile de Plugovița, vicebani ai Severinului adeveresc faptul că Elena, văduva nobilului Nicolae de Bizere, a zălogit lui George Găman jumătate din moşia Mal a răposatului său bărbat, până când rudele lui Bizere vor putea plăti lui Găman cei 30 de florini de aur, împrumutați cândva de acesta lui Nicolae de Bizere (E. Hurmuzaki, II/2, p. 330, nr. 294).

Ian. 12 Vicebanii Severinului, Lazăr de Almăj şi Vasile de Plugovița, adeveresc faptul că nobila doamnă Elena, văduva lui Nicolae de Bizere, s-a judecat cu nobilul

George Găman de Bizere pentru partea ce i se cuvenea din averea părintească, amândouă părțile alegând 6 nobili ca arbitri, care decid ca George Găman să plătească Elenei Bizere 35 de florini de aur (E. Hurmuzaki, II/2, p. 333, nr. 298).

Ian. 20 Vladislav al II-lea ordonă capitlului din Arad să-i introducă în stăpânirea prediului Măcicaş pe membrii familiei Pâclişar din Caransebeş (a fost vorba de Agata, văduva lui Gheorghe Pâclişar şi de fiii lor, Matei, canonic al capitlului, şi de Nicolae), posesiune pe care le-a zălogit-o doamna Alba, văduva lui George Zemen (C. Feneşan, *Documente*, p. 50–52).

Ian. 26 Nobilul George Găman de Bizere protestează în fața vicebanilor de Severin şi a judelui nobiliar pentru faptul că Ioan, fiul lui Ladislau de Bizere şi-a vândut părțile sale din posesiunile familiei, lui Francisc diacul de Târgovişte (Timiş), deşi nu avea acest drept, lor revenindu-le prioritatea la cumpărarea lor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 110–111).

Feb. Incursiunea otomană din zona Banatului este respinsă de Pavel Chinezu, care-i trimite pe comandanții otomani la Buda; acelaşi lucru îl face şi Banul de Severin, Petru More de Ciula, care pleacă la rege cu două căruțe pline cu capetele tăiate ale turcilor (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 551).

Mai 19 Regina văduvă Beatrix scrie că oştenii săi sunt sub comanda lui Pavel Chinezu şi merg spre Timiş, acolo unde intraseră turcii (Berzeviczky A., *Beatrix*, p. 236–237).Tot acum, comitele de Timiş primeşte ca sprijin celebra legiune neagră, pe care o trimite la Belgrad, asediat de duşmani (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 552).

Iul.–Aug. Mihaloglu Ali bei propune sultanului supunerea ținuturilor nord-dunărene prin cucerirea cetăților lor de sprijin; ca urmare el asediază Severinul, dar este respins de trupele bănățene care trec şi la sudul fluviului, atacând Vidinul şi repurtând succese răsunătoare (St. Katona, *op. cit.*, V, p. 448–449).

F.d. Cetatea şi oraşul Timişoara se află în proprietatea deplină a lui Pavel Chinezu, încă din anul 1479, se arată într-un document din acest an (Borovszky S., *Temes*, p. 27–28).

Sfârşitul anului Actele repetate de insubordonare a legiunii negre îl determină pe comitele de Timiş să le ceară expres supunerea iar, la lipsa de răspuns, îi învinge şi-o desfiinţează (Gyárfas, *A fekete sereg*, p. 505–507).

F.d. Regele confirmă zălogirea, de către Matia de Jobagy, a 13 posesiuni din Timiş pe seama familiei Csáky pentru 400 florini de aur (*Csáky cs. okl.*, p. 360).

1493

Oct. 24 Matia Pâclişar din Caransebeş este preot al bisericii din Arad şi, alături de mama sa, Agata, şi fratele Nicolae, îşi vând o curte de acolo nobilului Ladislau Fiat de Armeniş şi soției sale Elena pentru 200 florini de aur (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 112–113).

Nov. 21 Oficialii din Caransebeş certifică următoarele datorii ale defunctului nobil Nicolae de Bizere: 9 florini către Mihai Lazăr, 1 florin către Ladislau de Pobora, 2 florini către văduva lui Radu de Ciuta, 2 florini către Oprişa, preotul de Glimboca; datoriile de 14

florini au fost plătite de nobilul George Găman (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 113–114).

Dec. 2 Margareta, văduva lui Dominic Bethlen de Ictar, se plânge capitlului din Cenad despre faptul că Pavel Chinezu şi oamenii săi, Iosa de Soma şi George Essegvary, i-au luat posesiunile sale (Borovszky S., *Csanád*, I, p. 122).

Dec. 8 Regele îi donează lui Matia Pongracz posesiunea Bankfalwa din Timiş, rămasă fără posesor în urma morţii nobilului Nicolae Bank (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 467– 468).

1494

Ian. Pavel Chinezu, cu aceleaşi trupe bănăţene, trece Dunărea şi pustieşte Serbia otomană, apoi intră în Bulgaria, dar bogăţia prăzilor face ca armata sa nu mai lupte; a fost singura dată când acest comandant de oşti a trebuit să se retragă — din pricina bogăţiilor acumulate deşi avea deschis drumul până la Adrianopol (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 729–730).

Ian. 28 Arhiepiscopul Petru de Kálocsa îl anunţă pe Pavel Chinezu că a fost numit de rege în funcţia de jude al curţii regale iar familiarul său, Iosa de Som, comandant suprem al armatei sudice a regatului (St. Katona, *op. cit*, V, p. 616–617). Pe 14 feb., Pavel Chinezu emite primul document în calitatea de judecător al curţii regale.

Feb. 28 Iosa de Som, trimis de Pavel Chinezu la rege cu prăzile bogate din recenta campanie, este primit la curte şi dăruit cu o vestă (de la Francesco Marsupan de catifea purpurie aurită de 14 ulne, cu o şubă de 1 ulnă, în total 114 florini, iar Osvald Kynysy, oştean venit cu Iosa de Som, primeşte stofă de atlas de 14

ulne, în valoare de 21 de florini (Engel J. Ch., *Geschichte des Ungarischen Reichs*, I, p. 80–81).

Apr. 16 Un venețian îi scrie ducelui de Milano despre ultima campanie victorioasă antiotomană condusă de Pavel Chinezu, pe care-l şi nominalizează (Ováry L., *A.M.T.A, T.B. Oklevél*, I, p. 185).

Apr. 22 În registrul de socoteli al Braşovului sunt consemnate: ospătarea solului lui Pavel Chinezu trimis la voievodul transalpin a costat 56 dinari, iar, pentru misia încredințată de braşoveni aceluiaşi sol, pentru voievod, au dat încă 3 florini (*Quellenbuch zur Gesch. Siebenbürgen*, I, p. 169).

Apr. 28 Ştefan Török, care a îndeplinit o misiune de spionaj în Turcia, primeşte, la recomandarea prepositului de Arad, 20 de florini de la trezoreria regală (Engel J. Ch., *op.cit.*,I, p. 92).

Mai 10 Din Kosice, regele îi cere lui Pavel Chinezu să-l aducă la ascultare față de arhiepiscopul de Kálocsa pe un preot neascultător (Şt. Katona, *op. cit*, V, p. 439–643).

Mai 15 Oficialii caransebeşeni adeveresc faptul că o veche datorie a răposatului Nicolae de Bizere de 31 florini a fost plătită de către George Găman şi Ladislau lui Petru Walkasyn de Caraşova (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 114–115).

Mai 24 Pavel Chinezu este alături de rege, la Kosice, şi semnează — al doilea demnitar după palatinul regatului — un act de donație pentru o prepositură (Şt. Katona, V, p. 645).

Mai 26 Noii bani de Srebrenica şi de Belgrad (unul era Nicolae de Măcicaş) pleacă spre noile lor demnități

(Engel J. Ch., *op.cit.*, I, p. 94). Pavel Chinezu a avut un rol hotărâtor în numirea lor, dintre cei pe care-i apreciase pentru vitejie.

Mai 27 Obştea nobililor din districtul Caransebeşului primeşte o scrisoare de la Pavel Chinezu în care sunt rugaţi să rezolve litigiul dintre Ioan Pârcălab şi orăşenii din Caran, pentru lacul, pădurea şi păşunea pentru care se acuză unii pe alţii; obştea cere ca orăşenii Mihail Zederyes judele, Ioan Barb, George Wyda, Toma Zeles, Nicolae Frank, Danciu şi Filip să jure pe cruce că nu sunt vinovaţi (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 115–116).

Mai 30 La Timişoara, Pavel Chinezu se împacă cu Ioan Corvin iar, a doua zi, acesta îi zălogeşte lui Pavel şi soţiei sale cetatea Hunedoara, pentru 10.000 florini aur, cu condiţia ca, dacă Ioan Corvin moare, aceasta le rămâne, iar dacă moare Pavel Chinezu, atunci cetatea îi rămâne lui Ioan Corvin, fără răscumpărare (Teleki J., *Hunádiak kora*, V, p. 48). În realitate, era o formă mascată de a-l ajuta pe Ioan Corvin, aflat în criză financiară.

Iun. 2 Pavel Chinezu este la Igriş, în drum spre alte îndatoriri (Borovszky S., *Csanád*, II, p. 161).

Iun. 5 Antonio Bonfini, cronicarul de curte, este răsplătit cu suma de 1 florin pentru a continua scrierea cronicii sale (Engel J. Ch., *op.cit.*, I, p. 94). Astfel de înscrisuri vor figura de mai multe ori în registrul de socoteli al trezoreriei regale .

Iun. 21 Pavel Chinezu, în calitatea sa de jude al curţii regale, le acordă un privilegiu negustorilor din Caran(sebeş), anume acela de a fi scutiţi de orice

vamă în toate locurile din regat în care vor face negoț (E. Hurmuzaki, II/2, p. 361).

Iul. 13 Un familiar al regelui este trimis spre Slavonia, acolo unde luptă Pavel Chinezu, alături de episcopul de Zagreb (Engel J. Ch., *op.cit.*, I, p. 94). Noi răscoale au izbucnit în diverse regiuni iar Pavel Chinezu este omul care le pacifică.

Aug. Comitele de Timiş ajunge la Belgradul asaltat de otomani, îl despresoară, apoi îi urmăreşte pe duşmani prin Posega şi Srem (A. Bonfini, *op.cit.*, p. 735).

Sep.-Oct. Judele curții regale îi donează lui Iosa de Som mai multe posesiuni (Mss. Stuttgart, p. 14).

Sep. 30 La cererea lui Bradach, familiar al lui Petru Tharnok de Măcicaş, pedestraşilor din Timişoara li s-a dat, pentru băutură, suma de 5 florini, ca să sărbătorească apropiata sosire a regelui aici) (Engel J. Ch., *op.cit.*, p. 49).

Oct. 1 Aflat la Timişoara, regele Vladislav al II-lea întăreşte privilegiul comercial acordat de antecesorul său, Sigismund de Luxemburg, negustorilor caransebeşeni, drept recompensă pentru serviciile militare făcute de aceştia în expedițiile împotriva turcilor, avându-se în vedere că districtul Caransebeş a fost ars şi prădat complet în multe incursiuni otomane (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 117–119).

Oct. 21–Nov. 13 Se desfăşoară ultima campanie antiotomană condusă de către Pavel Chinezu, pe direcția Petrovaradin — sudul Dunării, cu acelaşi succes. Din cauza îmbolnăvirii comandantului, trupele se

retrag spre fluviul Sava, neputând exploata victoriile obținute.

Nov. 24 Moare Pavel Chinezu.

Nov. 25 Regele îl numeşte pe Iosa de Som drept comite de Timiş şi comandant suprem al armatei sudice a regatului, cu un salariu de 7.000 florini şi sare în valoare de 2.000 florini (Engel J. Ch., *op. cit*., I, p. 127). Acest „capitaneatus partium inferioris” era compus din 12 comitate (Arad, Bács, Bekes, Bihor, Bodrog, Caraş, Cenad, Csongrád, Haram, Timiş, Torontal, Zarand) la care, din 1498, se adaugă şi Posega, Srem, Valko (Pesty Fr., *A Temesi Bánság*, p. 25).

F.d. În listele cu studenții Universității Iagellone din Cracovia din acest an figurează şi Nicolae, fiul lui Gheorghe Pâclişar de Caransebeş, student al facultății de arte liberale (C. Feneşan, *Studenți…,* p. 1954)

1495

Ian. Iosa de Som, comite de Timiş şi căpitan suprem al armatei sudice, pleacă din Buda cu Vlad, fiul lui Țepeş, în Țara Românească şi-l înscăunează domn (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 141).

Feb. Iosa (Iosif) de Som participă la luptele împotriva duşmanilor regelui (Şt. Katona, *op. cit.*, V, p. 697–598).

Apr. 1 În fața capitlului din Arad, nobilul George Găman de Bizere şi fiii săi Ioan, Nicolae şi Andrei se împacă cu Ioan de Bizere în legătură cu toate controversele pe care le-au avut între dânşii pentru moşiile familiei din districtele Caransebeş şi Bârzava. În urma

înțelegerii, Ioan de Bizere își zălogește părțile sale din posesiunile familiei (21 la număr) lui George Găman de Bizere, soției acestuia, Doroteea și copiilor lor, Ioan, Nicolae, Andrei și Caterina, pentru 250 florini de aur (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p.117–119).

Iun. 13 Din registrul de socoteli al trezoreriei regale: voievodul din Timișoara primește 16 florini iar husarii din garnizoana Caransebeș primesc 18 florini soldă (Engel J. Ch., *op.cit.* I, p. 77).

Nov. 19 David Dees de Temeșel vinde prediul său, Gedefalwa, din districtul Lugoj, lui Petru Bujor de Kysendreud, pentru 50 florini de aur (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 470 –471).

F.d. Albert, numit cenăzeanul (Chanadinus), este un excelent predicator al acestor timpuri, care transpune în versuri viața Sfântului Petru în stilul lui Tulianus, text ce era cântat pe ritmul unor cunoscute cântece bisericești; el mai transcrie în codice diverse alte încercări literare (Eggerer, *op.cit.*, p. 267).

F.d. O regulă a epocii face ca prelații condamnați la detenție, pentru diverse fapte, să execute pedeapsa la Timișoara. Așa s-a întâmplat la 1483, așa se întâmplă, acum, cu Bartolomeu, priorul din Vrana (Schwicker J. H., *Geschichte*, p. 11).

1496

Iun. 28 Nobilii de Mâtnic împart posesiunea Prisaca din districtul Sebeș între ramurile familiei. Astfel, sunt atestați ca stăpânind în condivizionalitate, Nicolae Orzag de Budinț (căsătorit cu Ana Mâtniceana, fiica lui Ioan Bogdan de Mâtnic), Ioan, fiul decedatului

Dionisie, fiul lui Ioan Bogdan de Mâtnic, precum şi Ştefan şi Petru, fiii răposatului Mihail Fărcaş, fratele lui Ioan Bogdan de Mâtnic (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 472–473).

Nov. 1 Regele Vladislav al II-lea este la Cenad, de unde îi cere lui Vlad, fiul lui Vlad Ţepeş, să nu intervină, deocamdată, în Ţara Românească ci să se ducă la Timişoara la Iosa de Som (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 144–145).

1497

Mai 26 Iosa de Som rezolvă litigiul referitor la plata vămii între iobagii din Lugoj şi castelanii de Haţeg (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 473–474).

Aug. 5 Osvald de Lasko, profesorul ordinului franciscanilor minoriţi, o primeşte în ordinul terţiar pe Analecta, văduva lui Mihai de Mâtnic, banul de Sebeş, împreună cu fiica Doroteea şi fiii Nicolae şi Petru (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 122–123).

F.d. Pretendentul la tronul muntean, Mihnea „cel Rău” vine la Timişoara pentru sprijin militar. Faptul era deja o obişnuinţă, ca şi sprijinul acordat unor asemenea pretendenţi.

F.d. Regele reînnoieşte donaţia veche (24 posesiuni) pentru familia Csáky (*Csáky cs. okl.*, p. 361).

1498

Iun. 30 Regele Vladislav II acordă oraşului Caransebeş aceleaşi privilegii ca şi cele ale oraşului Buda, deoarece caransebeşenii erau adesea tulburaţi în respectarea libertăţilor lor; drept urmare, juzii şi juraţii oraşului Buda acordă reprezentanţilor

Caransebeşului, Ştefan Stoica (jude şi voievod) şi Toma Nagh (jurat), un extras de pe toate privilegiile oraşului Buda, pentru ca dânşii să poată apăra, conform acestora, drepturile şi libertățile cetățenilor oraşului, după cum a fost hotărât de regii maghiari Sigismund, Valdislav I şi Matia (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 123–125).

1499

Iun. 6 Iacob de Gârlişte şi Petru Tharnok de Măcicaş, banii Severinului, țin scaun de judecată la Caransebeş, unde judecă rehotărnicirea unei păduri de pe teritoriul moşiei Glimboca, ce aparținea nobililor George Găman şi lui Ioan de Bizere, pe care aceştia şi-o disputau cu foştii bani ai Severinului; (Pesty Fr. *Szőrényi Bánság*, III, p. 126–127).

Aug. 8 Banii Severinului, Iacob de Gârlişte şi Petru Tharnok de Măcicaş, adeveresc faptul că nobilii Nicolae şi Ioan Albu împreună cu Ioan Dogan de Zorlenț s-au înțeles cu Doroteea, soția lui George Găman de Bizere, să-i plătească după dreptul consuetudinar românesc, zestrea şi cheltuielile de nuntă ce i se cuveneau din averea imobilă a tatălui ei, Filip Halgas, datorită faptului că bunurile acestuia aveau să treacă, după moartea lui, în posesia sus-numiților nobili, pe motiv de stingere a neamului pe linie masculină; s-a decis să se plătească suma de 20 florini de aur, în baza obiceiului Țării Româneşti (precizare extrem de interesantă), însă, din lipsă de bani, nobilii şi-au zălogit posesiuni aceleiaşi Doroteea, până vor avea bani; (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 474–475).

Sfârşitul secolului XV La Timişoara sunt refăcute zidurile cetăţii cu sprijin papal; se construieşte o nouă linie de fortificaţii, înaintea celei existente cu bastioane tip rondel; aşezarea are între 4 şi 5.000 locuitori

1500

Ian. 10 Regele Vladislav II confiscă moşiile nobililor Mihail şi Nicolae Cucaviţa de Porecea din districtul Mehadia (Porecea de Sus, Porecea de Jos şi Simonolţ) deoarece aceştia au părăsit confesiunea catolică, trecând la *secte scismatice Wolachorum sive Rascianorum*; moşiile confiscate vor fi donate fraţilor Ladislau şi Ludovic Fiat de Armeniş (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 128–129).

Ian. 23 Episcopul de Cenad solicită nobililor şi locuitorilor din Caransebeş să plătească dijma; aceştia s-au înfăţişat în faţa regelui prin reprezentanţii lor, Ştefan Stoica (jude şi voievod) şi Ladislau Floca (jude), pentru a arăta că, aflându-se în „gura turcilor”, regele le-a conferit privilegiul ca, în contul dijmei, să nu dea decât o taxă în bani de 4 denari aur, nu însă şi dijma în produse, fapt recunoscut de rege care, în hotărârea sa, susţine cauza nobililor şi orăşenilor, scutindu-i de plata dijmei (E. Hurmuzaki, II/2, p. 449–450).

Oct. 1 Banii de Severin judecă, la Caransebeş, plângerea lui Ioan Török cu mama şi fiica, împotriva lui George Găman de Bizere, iscată din luarea sau vinderea tunurilor din castelul primului către al doilea; până la urmă, după depunerea jurământului, în legea veche românească, situaţia se clarifică (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 134 – 135).

Oct. 8 Cristina de Bizere şi soţul ei Ioan Török se judecă după dreptul românesc, înaintea banilor de Severin, cu George Găman de Bizere pentru zestrea ce i se cuvenea din moşiile părintelui său; deoarece fraţii săi muriseră şi pământurile nu puteau să îi revină, urmând să treacă în posesiunea familiei Găman de Bizere, s-a hotărât ca ea să fie despăgubită cu 60 florini de aur; (*Idem*, p. 135–137).

SECOLUL XVI

1501

Feb. Ca răspuns la o incursiune otomană în Muntenia, cei doi bani de Severin (Petru Tharnok de Măcicaş şi Iacob de Gârlişte) trec fluviul şi luptă cu otomanii la Cladova, Vidin şi Nicopole (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 45).

Oct. 15 Ladislau Fiat de Armeniş a răscumpărat, pentru el şi pentru copiii săi, Ioan, Caterina, Elisabeta şi Ana, părțile din averea părintească deținute de fratele său, Ludovic Fiat, şi zălogite de acesta din urmă, în anii anteriori, pentru a-şi răscumpăra crima comisă pe motiv de adulter împotriva lui Petru Rayn; a fost vorba de un patrimoniu considerabil, de 26 de moşii, din care Ladislau va restitui fratelui său jumătate, pentru a nu fi ignobilat, cealaltă jumătate păstrând-o pentru copiii săi (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 142).

1502

F.d. Iosa de Som, comite de Timiş între 1494–1508, întreprinde o campanie antiotomană victorioasă la sud de Dunăre (Pray G., *Annales,* IV, p. 303–304). După aceasta se încheie pace între creştini şi otomani.

Iun. 13 Regele îi înştiinţează pe banii Severinului că doi pribegi, fugiţi din Turcia, au venit la el şi că aceştia sunt repartizaţi la Belgrad să apere acea zonă (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 143).

1503

Mai 19 Iacob de Gârlişte, banul de Severin, ţine scaun de judecată la Caransebeş. O plângere a nobilului Nicolae de Măcicaş împotriva cetăţenilor din Caran, Nicolae şi Ioan, pentru răpirea unor turme de porci, pentru atac armat, injurii, răniri etc. este judecată şi trimisă regelui ca ultimă instanţă de judecată (*Idem*, p. 144–148).

Aug. 20 În textul tratatului de pace pe şapte ani dintre Ungaria şi Imperiul Otoman sunt înscrise şi cetăţile Severin, Haram şi „castelul florentin" (E. Hurmuzaki, II/2, p. 20).

Sep. 21 Regele acceptă schimbul de posesiuni între George de Marga şi văduva Ursula Horwath de Kolonith; primul le are în districtul Caransebeş iar văduva, în Transilvania; Gheorghe Marga cedează văduvei moşiile Copaci, Zlatna, Zlopataka şi Vălişoara; prevalându-se de dreptul ei de stăpânire, văduva Ursula a vândut moşiile Copaci, Zlatna şi Vălişoara nobilului Iacob de Gârlişte, păstrând pentru sine doar satul Zlopataka (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 149 – 151).

Nov. 23 Nobilul Gabre din Kalugyeren vrea să-şi zălogească posesiunile Kalugyeren, Magoyesth, Rekycze şi Ztremptura din districtul Comiat şi anunţă acest fapt, după obiceiul românesc, la trei scaune de judecată (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 476).

Dec. 18 Petru Dees de Temeşel îi scrie lui Barnabas Bellay, ban de Severin, amintindu-i despre o veche datorie de pe vremea când erau amândoi oficiali la Turda (*Idem*, p. 151).

1504

Iul. 18 Nobilul Ladislau de Racoviță, numit şi Pribeagul, îl cheamă în judecată, înaintea banilor comitatului Severin, pe nobilul Gheorghe Marga pentru a răscumpăra de la el moşiile sale părinteşti, ce fuseseră zălogite de mama sa cu ani în urmă pentru a-l răscumpăra din captivitatea otomană (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 479).

Iul. 19 Petru Dees de Temeşel şi Francisc preotul, fiul răposatului Ioan Dees de Temeşel îi acordă lui George de Bizere dreptul de a duce porcii la ghindă în posesiunile lor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*,III, p. 151–152).

Aug. 15 Francisc Harazthy este întărit din nou în stăpânirea posesiunilor Serked, Kwldwuesth, Bwchynfalwa, Sâlha, Benedechezth, Hegyeres, Bynys de Sus şi de Jos (*Idem*, p. 479–480).

F.d. În acest an, Iosa de Soma, comite de Timiş şi căpitan suprem al armatei sudice, complotează cu castelanul de Caraşova şi cu alți mari magnați pentru aducerea pe tron a unui rege din interior (*Csáky cs. okl.*, p. 91).

F.d. Un document din acest an specifică obligațiile economice ale districtelor făgețene față de stăpânul de domeniu de la Hunedoara. Iată, de exemplu, cele pentru fiecare sat din districtul Bujor: de Crăciun dau o pâine, o spată şi o căruță de fân; de Sângeorge

fiecare sat oferă 16 dinari, o pâine şi şase ouă; de Florini, darea în produse, din 20 de porci dau unul; de asemenea, cnezii dau un porc dintr-o sută etc., etc. (I. Pataki, *Domeniul Hunedoara*, p.150–151).

1505

Ian. 13 Iosa de Som cere capitlului din Cenad întărirea sa în unele posesiuni (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 152).

Iun. 9 Nobilul Gabre, fiul lui Bogdan de Călugăreni zălogeşte, înaintea capitlului din Arad, jumătate din moşiile sale părinteşti: Călugăreni, Măgoeşti, Răchiți şi Strâmtura, nobilului George Găman de Bizere, soției sale, Doroteea şi copiilor lor, Ioan, Nicolae, Andrei şi Caterina, pentru suma de 300 de florini aur, cu dreptul de a le răscumpăra oricând, atât pentru dânsul cât şi pentru rudele sale, plătind suma împrumutată (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 480–482).

Sep. 23 Ştefan Stoica, jude şi voievod de Caransebeş, împreună cu jurații Anton Gayla, Petru Simon, Ioan Marosy, Nicolae Orsagh, Ambrosiu Dekan şi măcelarul Jana, adeveresc faptul că nobilul Ladislau de Racoviță a avut acordul blănarului Martin ca să-şi construiască locuința pe un loc al lui Martin (Pedsty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 152–153).

Oct. 22 Cu prilejul schimbării castelanilor din domeniul Hunedoarei sunt amintite şi castelele Margina şi Mănăştiur, din zona Făgetului (*Idem*, p. 482).

F.d. Vechile privilegii ale cumanilor sunt reactualizate, cu obligația acestora de a apăra cetățile Belgrad, Orşova, Severin şi Timişoara (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 45).

1506

Ian. 9 Papa Iuliu al II-lea îi acordă lui Iosa de Som dreptul ca toți preoții pe care-i are, atât personal, cât şi în armatele sale, să poată acorda iertarea păcatelor oriunde şi tuturor celor care au nevoie (Mss. col. Kaprinay, în 4–0, tom LXV, p. 87).

Oct. 13 În fața banilor de Severin se prezntă nobilul Ioan Feneş, din Feneşul de Sus, ca parte, dar şi Nicolae Noucha de Slatina şi Ladislau Fiat de Armeniş, ca altă parte; primul reclamă faptul că cei doi i-au ocupat posesiunile sale din districtul Mehadiei (Timişelul de Sus, Grădişte, Strâmba de Sus şi de Jos şi Chemernyka); ceilalți se prevalează de un document, din anul 1428, potrivit căruia Nicolae Noucha este proprietarul lor; de la Orşova banii le dau dreptate celor doi, pe baza vechiului act de privilegii (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 153–155).

Oct. 31 Regele donează fraților Pethő de Gerse mai multe posesiuni printre care — din Banat — sunt castelul Zaad, Hodoş, Borlog din Kovin, Agadici şi Menes din Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 483).

Dec. 8 Prin moartea lui Cristofor Corvin se stinge ramura Huniazilor; regele donează toate posesiunile acestora văduvei Beatrix iar, odată cu ele, şi toate posesiunile familiei din Banat (I. Pataki, *Domeniul Hunedoarei*, p. 132–133).

F.d. Cronicarul sas Joh. Oltard menționează în acest an o mare inundație în toată Ungaria şi Moldova (A. Armbruster, *Daco Romanica Saxonica*, p. 384).

1507

An de linişte în care nu se întâmplă nimic important, iar documentele despre Banat nu sunt semnificative.

1508

Mar.–Apr. La moartea domnului muntean Radu cel Mare comitele de Timiş, Iosa de Som, pătrunde, cu trupe bănăţene şi transilvane, în Muntenia şi reuşeşte să-l impună ca domn pe Mircea Ciobanu; luptele sunt deja încheiate în iulie (E. Hurmuzaki, II/2, p. 572–573).

1509

Mar. 5 Noul castelan de Lipova şi Şoimoş este Ioan Horvath, numit de George de Brandenburg, cel care preia toate domeniile Huniazilor. Castelanul începe, acum, o amplă acţiune de fortificare dar şi de înfrumuseţare a cetăţii, oraşului, mănăstirii şi bisericilor (Marki S., *Dozsa Győrgy*, p. 268), pe care o încheie la începutul anului 1512.

Mar. 20 Bănăţeanul Ioan Becheş (Bechews) preia toate castelele şi cetăţile domeniului Hunedoara în numele Beatricei şi a noului soţ al acesteia, George de Brandenburg (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 484).

F.d. Otomanii atacă voievodatul transilvan dar sunt bătuţi de Iosa de Som, undeva lângă râul Bortza (M. Felmer, Primae lineae, p. 129). A fost ultima luptă a acestui conducător, ultimul mare comandant militar dintr-un lung şir de comiţi de Timiş.

F.d Ciuma bântuie în Banat şi Transilvania până în anul 1511. Printre victime se numără şi Iosa de Som,

comite de Timiş şi comandantul armatei sudice regale.

1510

Mai 10 Dan de Săcel (Zachal) recunoaşte faptul că a primit cetatea Jdioarei, castelul şi târgul Lugojului, în calitate de castelan, din mâna lui George de Brandenburg (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 484–485).

Mai 30 Francisc Harasthy, comitele de Arad, solicită preschimbarea fiicelor sale, Ana şi Ecaterina (avute cu răposata Sofia), în urmaşi pe linie masculină, deoarece nu avea moştenitori direcți; erau în discuție multe posesiuni din comitatele Timiş, Arad, Alba şi districtul Lugoj: castelul Wasarhel, cu alt nume, Pathkocz (azi, Târgovişte, la nord-vest de Lugoj) şi părți din 36 de posesiuni din Timiş, castelul Sâlha cu domeniul de 5 sate din districtul Lugoj, cetatea Ciala cu 9 sate în Arad, castelul Iwanfalwa cu 6 sate din Timiş, plus alte posesiuni din regat (*Idem*, p. 485–487).

F.d. Un anume Mustafa raportează sultanului starea de fapt de la Dunăre: planul de război al creştinilor este gata dar plecarea întârzie până când voievodul transilvan Ioan Zápolya (cel care preluase ştafeta de comandant al oştilor creştine, după moartea lui Iosa de Som) îşi înmormântează mama. Apoi, planul lor prevede trecerea Dunării pe la Orşova, lupte la Vidin etc. (*Doc. turceşti,* I, p. 7–8).

1511

Mai 11 Judele sătesc Nicolae Ansa din Margina, arată că, din pricina lipsei de păşuni, iobagii de aici şi din Fesdanfalwa şi Weche (localități de lângă Margina)

şi-au adus vitele acasă; nobilii Paul şi Petru de Olah-Endred şi George de Surduc, împreună cu iobagii lor (nominalizaţi cu prenume iar, unii, şi cu nume de familie Dynya, Blidar, Zenda, Belota, Moţoc, Miuţ, Haţegan, Pop etc.) toţi din Olah Endred au venit cu forţa şi şi-au ales 20 de boi şi alte vite; în plus, toţi au intrat în pădurea Marginei, pe care au tăiat-o iar pe păzitorii turmelor de porci ce erau acolo la ghindă i-au alungat şi le-au ars adăposturile, apoi l-au rănit pe judele ce le cerea să se oprească: pricina ajunge până la palatin, care acordă un termen pentru o dreaptă judecată a acestei pricini (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 490–492).

Iun. 11 Nicolae de Timişoara, canonic de Oradea, le scrie oficialilor din Kosice despre faptul că, anul trecut, l-a adus acolo, la studii, pe fratele său Petru; pentru acest an el a plăti 14 florini taxe şcolare dar a fost deposedat de bani; acum, canonicul cere restituirea acestora fratelui său pentru continuarea studiilor (Bekefi R., *A népoktatas*, p. 360–370).

Iun. 14 Cu prilejul confirmării preschimbării în moştenitori pe linie masculină şi a introducerii în posesie a fetelor lui Harasthy, sunt amintiţi zeci de nobili bănăţeni, care asistă la acest fapt; printre ei, Bartolomeu Besan, castelanul de Coştei (Posakastelya) (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 490–493).

F.d. Mihai Becheş şi soţia Ecaterina vând 9 posesiuni din Banat lui Francisc Harasthy şi Mihai de Ciorna, pentru 250 florini de aur (*Csáky cs. okl.*, p. 91).

1512

Ian. 20 Odată încheiate lucrările la Lipova, în funcția de castelan este amintit Nicolae Bodo (Marki S., *Dozsa Győrgy*, p. 270).

Iun.–Aug. Ioan Zápolya întreprinde o campanie antiotomană în Muntenia, apoi în zona Severinului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 45).

F.d. Domeniul Hunedoarei cuprinde 6 târguri, 122 sate cu 1642 iobagi (I. Pataki, *op.cit.*, p. 370).

1513

Feb. 14 Nobilii de Peterda îşi vând posesiunile Peterda, Thoffew şi Kwche altora, arată un document al capitlului din Cenad (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 154).

F.d. Trupe regale, comandate de Ioan Zápolya, trec Dunărea, pe la Severin, dar sunt rechemate de rege întrucât începuseră tratativele de pace (St. Pascu, *Voievodatul*, IV, p. 344).

Iun. 16 Regele le scrie sibienilor despre intenţiile otomane dar şi despre proviziile pe care trebuie să le trimită la Orşova şi Severin; regele adevereşte arderea târgului Pecs (Peci), din zona dunăreană, de către duşmani (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 223).

Dec. 13 Regele donează vicevoievodului transilvan posesiunile răposatului fără urmaşi Petru Lado de Slatina din districtul Caransebeşului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 155 –156).

1514

Feb. 25 Din ospeția timișoreană la părinții lui Ioan — student la gimnaziul din Kosice — Petru Ravazdi le scrie profesorilor de acolo anunțându-i că va sosi la Kosice şi vor sta de vorbă (Bekefi R., *A népoktatas,* p. 376).

Primăvara–vara Războiul „curuților", țărani plecați la cruciada antiotomană, sub conducerea lui Gheornghe Doja, care-şi schimbă planurile şi se revoltă împotriva nobilimiii, îşi desfăşoară cele mai importante momente şi lupte în Banat. La început, pe valea Mureşului: Cenad, Felnac, Arad, Lipova, Şoimoş, apoi prin asedierea Timişoarei.

Mai 27 Trupele curuților înving oastea nobiliară a Banatului, condusă de episcopul Nicolae Csáki şi Ştefan Báthory lângă Cenad; episcopul este prins şi ucis iar trupele conduse de Doja înaintează pe malul Mureşului şi cuceresc cetăți şi castele: Felnac, Zădăreni, Ciala, Arad, etc.

Iun. 6–9 Doja ajunge sub zidurile cetății Lipova, o cucereşte, apoi asediază i ia Şoimoşul (Marki S., *Dozsa Győrgy*, p. 284–285).

Iun. 15 Trupele țărăneşti ajung în fața cetății Timişoara şi se aşează în partea de nord-est, pe câmpia Ulicia. Comitele de Timiş Ştefan Báthory, adună întreaga oştire din zonă şi cere sprijinul voievodului transilvan Ioan Zápolya. Doja ordonă devierea cursului râuluiTimişul Mic (azi Bega) spre a se apropia de zidurile cetății.

Iul. 15 Are loc bătălia decisivă a războiului țărănesc şi, cu toată vitejia curuților, acestia sunt învinşi. Gheorghe

Doja şi alţi 40 de conducători sunt întemniaţi, judecaţi şi, apoi, executaţi în chinuri cumplite, rămase în analele istoriei. Tradiţia plasează locul supliciului în zona pieţei timişorene Maria.

F.d. Un negustor sârb din Cenad este în armata lui Doja.

Aug. 15 Regele Vladislav al II-lea îl numeşte pe Francisc Csaholy în funcţia de episcop de Cenad, rămasă vacantă prin moartea, în lupta cu răsculaţii, a fostului episcop Nicolare Csáky (Juhász K., *Die Stifte*, p. 287–288).

Sep. 2 Regele ordonă tuturor oficialilor din regat să ajute la găsirea şi înapoierea tuturor bunurilor înstrăinate de război de pe posesiunile lui George de Brandenburg (Pataki I., *Domeniul Hunedoarei*, p. 171–172).

Nov. 19 Ştefan Báthory este comite de Timiş şi căpitan general al trupelor sudice ale regatului (E. Hurmuzaki, II/3, p. 413).

F.d. Sumele şi cantităţile pe care districtele din zona Făgetului le dau stăpânului domeniului Hunedoara sunt detaliate în cuprinsul unui document din acest an (Pesty Fr., *Krassó*, III, p. 498–499).

1515

Mar. 7 Nicolae Hagmas de Beregsău, banul Severinului, certifică înfrăţirea de posesiuni între nobilii Vasile şi Gheorghe de Thormallya şi nobilul Petru de Mâtnic (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 157–159).

Mar. 8 Acelaşi ban confirmă zălogirea de către Ioan Bizere a unei treimi din Bolvaşniţa şi Henzerova către Matei Lazăr judele suprem al Caransebeşului (*Idem*, p. 158–159).

Mar. 10 Voievodul transilvan le scrie banilor de Severin, Nicolae Hagmas şi ajutoarelor George de Marga şi Job de Măcicaş, cerându-le să rezolve problema lui Nicolae de Gârlişte la proximul scaun de judecată pe care-l vor ţine; scrisoarea este emisă din Lugoj (*Idem*, III, p. 500–501).

F.d. Papa Leon al X-lea trimite la Timişoara, 20.000 de galbeni pentru refacerea fortificaţiilor de aici (E. Hurmuzaki, II/3, p. 217–218).

F.d. Judele Caransebeşului, Matia Lazăr, vinde cu 10 florini de aur un loc de curte al său la patru locuitori de aici, iar juraţii oraşului confirmă actul (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 159).

F.d. O expediţie a lui Zápolya la sudul fluviului, în Serbia, se soldează cu cucerirea unor fortificaţii şi cu lupte locale (Pray G., *Annales*, IV, p. 371–372).

1516

Feb. 29 Cnezii şi locuitorii din târgul şi districtul Mănăştiur se plâng împotriva samavolniciilor unor nobili din zonă, care vor să se despăgubească pentru daunele suferite în timpul războiului ţărănesc din anul 1514 (I. Pataki, *op. cit.*, p, 175–176).

Iun. 15 Regele îi scrie voievodului depre faptul că zilele trecute, vreo 40 de negustori saşi, cu căruţe şi mărfuri, treceau pe valea Mureşului, în aval; iobagii români din Şoimoş şi Lipova i-au atacat, pe unii i-au rănit pe alţii i-au ucis şi mărfurile lor au fost împrăştiate; voievodul trebuie să adune probe suficiente pentru ca făptaşii să fie trimişi în judecată (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 233).

Aug. 26 Regele ordonă capitlului din Cenad să ajute la reconstituirea arhivei capitlului din Arad, distrusă cu prilejul războiului țărănesc (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 154).

F.d. Existând informații privitoare la mişcări ale otomanilor, la cetățile Mănăştiur şi Margina se trimit 40 de cubuli de grâu de la Hunedoara (I. Pataki, *op. cit.*, p. 19).

F.d. Nobilul Francisc Harasthy îşi vinde, pentru 5000 florini de aur, posesiunile sale din Banat (cetatea Jdioara, castelul din Lugojul Nou, târgul Jdioara, Lugojul Nou, Nădrag, Bankafalwa, Oloşag, Stiuca, Visag, Beed, Dragatent, Zersan, Zepmezo, Krukafalwa); aceasta în urma pierderilor suferite în urma războiului țărănesc (*Csáky cs. okl.,* p. 91).

1517

Iun. 4 Canonicul Tiburcius de Cenad este membru al congragației Sfântul Spirit (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 154).

F.d. Negustorii străini au privilegiul de a vinde şi de a cumpăra orice fel de produse de pe piața Timişoarei.

1518

Mar.18 Judele şi jurații Caransebeşului confirmă situația familiei de Silvaş, care avea, din vechime, un loc de curte,aici, chiar în piața banului, două fânețe şi 4 pământuri arabile; a treia parte a acesteia, Petru şi Nicolae i-au dat-o lui Ladislau de Racovița, care a vândut-o, pe 30 de florini, lui Mihail Supa; dintre cele patru terenuri arabile, trei sunt deasupra râului Sebeş, spre moara familiei de Gârlişte, celălalt spre

pârâul Soos etc. (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 160–161).

Aug. 1 Se amână procesele lui Mihai Dees de Cornereva, familiar al lui George Gârleşteanu, care sunt, acum, în campania împotriva otomanilor (*Idem*, p. 161–162).

Aug. 14 George de Brandenburg le scrie castelanilor săi de Hunedoara despre plângeriile locuitorilor şi iobagilor din Mănăştiur asupra pretenţiilor nobililor, dar şi a faptului că cnezii le-au ocupat mai multe pământuri, şi le cere să restabilească liniştea acolo (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 3).

Dec. 21 Voievodul Transilvaniei este la Margina, împreună cu vicevoievodul său, Nicolae Hagmas de Beregsău, cu scopul de a pregăti noi măsuri defensive împotriva otomanilor (I. Pataki, *op. cit.*, p. 90).

F.d. Cu prilejul unei prezentări a forţelor militare ale districtelor Margina şi Mănăştiur în faţa castelanului de Hunedoara, cnezii sau husarii acestora primesc suma de 5 florini pentru steagurile lor (*Idem*, p. 40).

F.d. Nobilul Francisc Harasthy îşi vinde aceleiaşi familii Leva şi restul posesiunilor sale bănăţene: castelele timişene Târgovişte şi Patkoch, cu 33 posesiuni, castelul Sâlha cu 5 posesiuni, cetatea Păuliş şi castelul Ciala, cu 20 de posesiuni şi domeniul Recaş, cu 8 posesiuni, pentru 125.000 florini (*Csáky cs. okl*. p. 91–92).

1519

Feb. 15 Regele răsplăteşte credinţa răposaţilor nobili Fiat de Armeniş şi Racoviţă şi donează fiilor acestora pădurea Lozna (o ghindărie) din districtul

Caransebeşului. Au fost împroprietăriţi Ioan, fiul lui Ladislau Fiat, Francisc, fiul lui Ludovic Fiat şi Ladislau de Racoviţă cu fiii săi Iacob, Martin, Petru şi Ladislau (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 162–164).

Iarna Solul regal la Poartă pentru semnarea tratatului de pace este Barnabas Bellay, fostul ban de Severin, cel care reuşeşte, în martie, semnarea tratatului (*Idem*, I, p. 45).

Mai 30 La porunca regală, capitlul din Arad îi introduce pe nobilii de Plwgowycza în stăpânirea a trei părţi din posesiunile Plwgowycza, Alsofeyerwiz, Markusesth, Belibwk, din districtul Mehadiei (*Idem*, III, p. 164 – 167).

1520

Mai Regele stabileşte termen de judecată între două familii nobiliare, pentru posesiunile lor bănăţene: castelul Frumuşeni cu 3 posesiuni din Arad, Hodoş din Timiş, 2 din Cenad, una din Kovin şi două din Caraş (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 4).

Mai 21 Sunt amintiţi Ioan Janc şi Petru Horvath, portari ai cetăţii Cenadului (Borovszky S., *Csanád*, II, p.77).

Iul. 1 Raport al castelanului de Hunedoara despre agitaţia generală a locuitorilor din districtul Mănăştiur. Pentru acoperirea pagubelor din 1514, George de Brandenburg impune o taxă globală de o mie de florini pe fiecare district, iar castelanul încearcă să o încaseze. Locuitorii nu vor să o plătească şi cer să se întâlnească cu marchizul (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 5–7).

F.d. La Cenad este amintită confraternitatea spitalicească (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 155).

Oct. 16 Nobilul Vito Kapytan de Doka, stăpân al Chizătăului ia vamă de la negustorii din Caransebeş, câte 4 denari de căruţă, deşi aceştia au privilegii comerciale; banul Severinului se adresează regelui, cerând protecţia pentru aceştia şi oprirea acestor abuzuri (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 167–170).

Nov. 28 Regele îl reconfirmă pe nobilul Valentin Bolyka din Beregsău Mic în posesiunile sale Zewldes şi în părţile sale din Beregsău Mic, Saarhaza şi Odon, din comitatul Timiş, pentru că actele de donaţie au fost arse cu prilejul războiului ţăranilor din anul 1514 (E. Hurmuzaki, II/3, p. 347–349).

1521

Feb. 23 Juraţii oraşului Caransebeş se plâng regelui despre faptul că banul de Severin, Nicolae de Gârlişte, şi-a trimis doi oameni la cetatea Peeth (Peci, lângă Dubova) de unde l-au luat pe evreul adus din Turcia, asupra căruia au folosit forţa, iar pe caransebeşeni — pentru plângere — i-au deposedat de bunuri în valoare de 800 florini; regele îl pedepseşte pe ban la plata acestora (E. Hurmuzaki, II/3, p. 377–378).

Vara Trupele otomane cuceresc, rând pe rând, cetăţile de pe Sava şi Dunăre. O parte a armatei intră, prin Muntenia, în Transilvania, şi apoi prin Banat, iar alta asediază şi cucereşte, pe 29 august, cetatea Belgrad. Forţele armate regale nu sunt capabile să opună rezistenţă.

1522

Mar. Palatinul Stefan Báthory soseşte, cu trupe, în zona Severinului, întrucât Bali bei vine şi asediază Orşova pe care o şi cucereşte (ante 24 martie) apoi asediază cetatea Peci (E. Hurmuzaki, II/3, p. 404).

Nov. 3 Ştefan Báthory îl ceartă pe Ioan Vythez banul de Severin pentru că nu a avut o atitudine neutră în procesul lui Iacob de Racoviţă cu Nicolae de Gârlişte (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 172–173).

F.d. Lucrările de refacere a Cenadului (capitlu, biserici, mănăstiri, etc) iniţiate de episcop se încheie în acest an; dintre preoţii plebani sunt amintiţi doar doi (Francisc şi Toma), semn că celelalte biserici nu erau, încă, refăcute sau numărul credincioşilor era mai mic decât înainte (Szentkláray J., *A Csanád plebanyak tőrt*., p. 676).

1523

Vara Lupte între otomani şi forţele locale, la sudul Dunării, Savei etc. Dieta regatului trimite, la Timişoara, 2.000 galbeni pentru refacerea fortificaţiilor cetăţtii.

Dec. 31 Din Caransebeş, căpitanul Ioan Vitez le scrie sibienilor despre planul beilor otomani Ferhat şi Bali de a veni asupra Severinului imediat după 6 ianuarie, anul următor, spre a cuceri această cetate importantă (E. Hurmuzaki, XV/1, p.276).

1524

Ian. Otomanii şi tătarii se pregătesc să vină împotriva regatului, îi scrie, regele, papei, având aceste

informații de la comitele de Timiş (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, I, p. 48).

Apr. 12 Regele le permite sibienilor să bată monedă iar, din veniturile obținute, să sprijine apărarea cetății Severin, amenințată de turci (*Idem*, III, p. 173).

Iul. Trupele otomane ajung la Severin şi încep asediul cetății.

Aug. 17 Nunțiul apostolic din Ungaria scrie despre comitele de Timiş, care trebuia să plece cu trei mii de oşteni spre Serbia dar abia a reuşit să strângă o mie; voievodul transilvan este la Lipova, reşedința sa preferată, şi, de aici, trimite şi el oameni spre linia Dunării (E. Hurmuzaki, II/3, p. 477–479).

Oct. 30 Regele le cere sibienilor să trimită încă 5.000 florini pentru apărarea Severinului (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 174).

Nov. 24 Castelanul Hunedoarei îşi exprimă temerea ca nu cumva Bali bei — care, acum, este sub Severin — să vină şi spre Caransebeş, Lugoj, Mănăştiur, Marginea sau prin Hațeg şi să prade (I. Pataki, *op. cit.*, p. 184).

Dec. 22 Aflat la Caransebeş, Toma omul lui Emeric Czibak, căpitan în părțile Severinului, arată că nobilii de Bucoşnița şi Măcicaş şi-au ales opt bărbați nobili, care să judece litigiul lor pentru posesiuni (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 174–175).

1525

Ian.–Iun. Registrul de socoteli al trezoreiei regale oferă, pentru aceste şase luni, date extrem de interesante şi importante despre cererile de ajutor ale unor reprezentanți ai Banatului pentru a rezista ofensivei

otomane, dar şi felul în care regalitatea i-a ajutat cu bani şi oşteni sau doar i-a răsplătit pentru prezenţa lor la curtea regală (E. Hurmuzaki, II/3, p. 512–519).

Ian. Se încheie un angajament în numele tuturor locuitorilor districtului Caransebeş, potrivit căruia judele, cetăţenii juraţi şi toată comunitatea oraşului, plus nobilii şi spălătorii de aur ai acestui district recunosc că au împrumutat 925 de florini de la Marcus Pemphlinger, judele regesc şi comitele cămării din Sibiu şi se obligă să plătească această sumă cu aurul ce se va strânge din râurile acestui district (*Idem*, p. 509).

Ian. 21 Trei pedestraşi din Severin vin la curtea regală şi cer sprijin pentru garnizoană; regele le dăruieşte — după obiceiul vremii — 1 florin (*Idem*, p. 512).

Ian. 28 Trezoreria regală acordă căpitanilor (12) şi husarilor staţionaţi la Caransebeş suma de 2.042 florini, drept soldă (*Ibidem*).

Feb. 8 Ioan Sandor şi Nicolae Castruţ din Caransebeş ajung la curtea regală şi solicită sprijin pentru refacerea cetăţii Mehadia; regele le dăruieşte 4 florini. Voievozii de Timişoara (Darko, Vlad, Voian şi Blasiu) ajung la curte şi primesc trei florini (*Idem*, p. 513).

Feb. 11 Regele Ludovic II îi confirmă Caterinei, fiica unică a răposatului Ioan Fiat de Armeniş (fiul lui Ladislau Fiat), şi a Magdalenei Racoviţă, dreptul de succesiune bărbătească („în verum heredem et succesorem masculinum duximus instituendam, preficiendo et creando") asupra posesiunilor părinteşti Buchin, Cerneţ, Goleţ, Petroşniţa şi

Bolvaşniţa din districtele Caransebeş şi Mehadia (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 175–176).

Feb. 15 Ioan Drágffy, comitele de Timiş, primeşte, în contul salariului său, suma de 100 florini, pe 22 feb. încă o mie, iar doi caransebeşeni mai primesc încă 5 fl. (E. Hurmuzaki, II/3, p. 512).

Feb. 23 Ioan de Bucoşniţa, husar regal şi jude de Caransebeş, primeşte suma de 500 florini pentru a-i duce pe pedestraşi şi castelani de la Timişoara la Mehadia (*Idem*, p. 513).

Feb. 25 Blasiu, voievod de Utvin şi Vlad, voievod de Timişoara, sunt răsplătiţi pentru informaţiile oferite curţii, cu 4 florini (*Ibidem*).

Feb. 27 Ioan Pesty din Caransebeş, care aduce noutăţi din zona turcească, şi conduce oştenii regali până la Caransebeş, este răsplătit cu 2 florini (*Ibidem*).

Mar. 3–6 Cei doi voievozi timişoreni sunt din nou răsplătiţi cu câte 3 şi 2 florini (*Idem*, p. 513–514).

Mar. 7 Pentru pictarea steagului de armată pe care regele îl oferă comitelui de Timiş, pictorul Ioan primeşte 36 de florini, iar pentru repararea hampei şi a picturii, mai primeşte un florin şi 45 denari (*Idem*, p. 515).

Mar. 14–16 Doi pribegi (Toma şi George), veniţi din „Turcia” cu veşti despre mişcările otomane, primesc 5 florini şi, pentru ajutor, încă 32 florini (*Ibidem*).

Mar. 23 Pentru că Ioan Kallay şi-a pierdut toate bunurile sale din cetatea Severinului (ocupată de otomani), regele îi dă 20 florini (*Idem*, p. 516).

Apr. 1 Luca Maryay căpitan din Caransebeş, primeşte suma de 700 florini pentru serviciile sale şi ale trupei sale (*Ibidem*).

Apr. 4 Patru orşoveni refugiaţi (Cristea, Dadu, Stoian şi Chewethko) vin la curte cu informaţii militare şi primesc un ajutor de 2 florini (*Idem*, p. 517).

Apr. 12 Luca din Pesta, care a dus o bombardă şi trei treascuri de acolo până la Kecskemet (destinate Caransebeşului) a primit, pentru transportul acestora, 10 florini (*Idem*, p. 518).

Iun. 11 Anton de Remetea, comandantul pedestraşilor din Caransebeş, care a ajuns la curte cu noi veşti, primeşte 10 florini (*Ibidem*).

Iun. 18 Dumitru Danciu (de Macedonia), maestru al grajdurilor regale, primeşte drept răsplată a serviciilor suma de 10 florini (*Ibidem*).

Iun. 28 Ioan de Bucoşniţa, judele Caransebeşului, venit la curte cu ştiri despre pericolul otoman şi cu cererri de ajutor din partea regelui, primeşte 20 de florini (*Idem*, p. 519).

Astfel de registre de socoteli au fost ţinute pentru fiecare an dar, fie s-au pierdut, fie nu au fost, încă, publicate, astfel încât suntem privaţi de multe date interesante despre cotidianul vieţii din Banat, în aceste veacuri.

F.d. Între măsurile antiotomane stabilite de dieta regatului se numără şi faptul că nobilii din părţile inferioare, anume din cele 12 comitate, de la Severin la Pojega, să fie confirmaţi în posesiunile lor (E. Hurmuzaki, II/3, p. 507). Măsura urmărea să-i determine să participe activ la lupta antiotomană.

F.d. Cu prilejul ultimelor atacuri otomane, mănăstirea franciscană din Szeged este devastată şi, acum, este refăcută de către episcopul de cenad (*Tőrt. Adattár*, I, p. 81).

1526

Aug. 29 Otomanii înving trupele regale maghiare la Mohács; urmează o perioadă de tratative diplomatice, de lupte pentru tron între diverse partide nobiliare iar regatul nu mai există ca forță politică şi militară pe frontul antiotoman.

Sep. Sultanul îşi aşează cartierul general la Szeged iar trupe otomane pustiesc Banatul.

Oct. Ioan Zápolya şi partida sa nobiliară convoacă o dietă, la Tokáy, spre a-şi întări poziția şi a se proclama rege al Ungariei (fapt împlinit în noiembrie), în timp ce Ferdinand de Habsburg se proclamă rege în decembrie.

Toamna Iovan Nenada este conducătorul răscoalei țărăneşti din zonele dintre Dunăre şi Carpați, cu cartierul general la Lipova. Inițial, se aliază cu Zápolya, primeşte sprijinul acestuia şi cucereşre mai multe cetăți din zona Tisei. O luptă purtată prin noiembrie, lângă Cenad, este câştigată de răsculați iar Ladislau Csáky este învins şi ucis. Din ianuarie, centrul de greutate al răscoalei se mută în Banat şi, apoi, în Transilvania.

1527

Ian.–Feb. Trupele lui Iovan Nenada îşi stabilesc cartierul la Szeged şi asigură paza regiunilor sudice față de otomani. În acelaşi timp, armata sa atacă curțile

nobiliare şi împarte domeniile lor ţăranilor (Gh. Duzinchievici, *Ţarul Iovan*, p. 139).

Apr. 14 Răsculaţii atacă şi înving trupele nobiliare ce trebuiau să apere Poarta de Fier a Transilvaniei (*Idem*, 140).

Mai Iovan Nenada atacă şi învinge trupele conduse de Petru Pereny, la Seleuş, lângă Vinga, trece (înainte de 15 mai) în Haţeg, apoi intră în voievodat. Între timp, el trece de partea partidei habsburgice iar Zápolya îşi concentrează trupele la Sibiu.

Iun. 21 Răsculaţii pierd lupta cu trupele voievodale şi se retrag spre Banat (*Idem*, p. 142).

Iul. Trupe nobiliare coboară de la Oradea spre Arad, se aliază cu cele venite de la Lugoj şi Caransebeş apoi trec Mureşul (22 iulie) şi-şi aşează tabăra la Frumuşeni (*Idem*, p.143).

Iul. 25 Se desfăşoară lupta de la Frumuşeni, în care răsculaţii obţin avantaj, anulat odată cu venirea cavaleriştilor de la Caransebeş; rănit, Iovan Nenada se refugiază la Szeged, unde este împuşcat mortal de marele său rival, Valentin Török. Capul său, tăiat, este trimis la Buda, unde este pus într-o ţeapă (*Idem*, p.143–145). Răscoala se încheie după această luptă.

Aug. 5 Castelanii şi juzii din Caransebeş confirmă înţelegerea pe care au făcut-o Francisc Fiat de Armeniş cu verişoara sa, Ana; potrivit acesteia primul este de acord ca Ana şi soţul ei să folosească, liberi, părţile de posesiune ale lui Ioan Fiat, fratele ei decedat fără urmaşi, iar dacă aceasta moare fără urmaşi, posesiunile să-i revină; dacă, însă, Ana va avea fii, Francisc se obligă să le acorde acestora

părțile de fiică la care avea drept mama lor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 177–178).

Nov. 23–27 Ioan Zápolya stă mai multe zile la Cenad şi în alte localități mureşene, în încercarea de a contracara influența partidei habsburgice (Borovszky S., *Csanád,* I, p. 244).

Dec. 7 Ioan Zápolya ordonă locuitorilor din târgul Margina să-i dea ascultate, întru-totul, lui Radici Bosici, căpitanul lefegiilor săi (I. Pataki, *Domeniul*, p. 187).

1528

Ian. 7 Regele Ioan Zápolya îi reînnoieşte donația lui Gabriel de Gârlişte (Gârleşteanu), asupra vechilor sale posesiuni Mehadica, Chebnyak, Wzredek, Porho, Belethyn, Moznik din districtul Mehadiei, pentru credința față de regalitate şi față de el personal (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 178–179).

Sep. 2 Oastea condusă de Valentin Török, Petru Petrovici şi Ştefan Mailat asediază şi cucereşte Lipova (Verancsics A., *Osszes munkai*, II, p. 29).

Nov. 17 Judele şi jurații caransebeşeni confirmă vânzarea a două curți din oraş, de către văduva Elena şi cei trei fii ai săi, cu 28 florini de aur, pe seama lui Ştefan Dragnea, respectiv lui Viga, pentru 7 florini fără 35 denari (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 180–181). Conform obiceiului, sunt de față şi subscriu atât oficialitățile cât şi vecinii.

Dec. 21 Zápolya se întâlneşte la Cenad cu Mehmed bei şi cu fratele mai mic al lui Husein bei, pe 6 ale lunii, apoi, împreună, se duc şi asediază, apoi ocupă Timişoara (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 308).

F.d. Călătorul german Hans Dernschwam spune că Cenadul este un târg, un castel, o cămară a sării şi o episcopie. (*Căl. străini,* I, p. 271–272).

F.d. Episcopul de Cenad oferă cetatea şi oraşul lui Ioan Zápolya (Borovszky S., *Csanád*, I, p. 83).

1529

F.d. Incursiunea otomană condusă de Bali bei atinge Lovrinul, Cenadul şi valea Mureşului, prădând întreaga zonă.

Mar. 7 Ioan Zápolya impune districtelor plata — în doar şase zile — a unei contribuţii de 1 florin şi 6 denari de fiecare casă (I. Pataki, *Domeniul*, p. 226).

Apr. 15 Regele Zápolya îi donează credinciosului său, Nicolae Chynka, posesiunile Chwra, Legethys şi Chaba din districtul Lugojului, foste ale necredinciosului Ştefan Şişman (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 7–8).

Mai 11 Din Lipova secretarul regal scrie că toate părţile sudice s-au supus lui Zápolya, cu excepţia Timişoarei care, însă, va cădea din lipsa alimentelor (*Ibidem*).

Mai–Iun. Se desfăşoară lupte între partidele nobiliare, sub zidurile Timişoarei, cu care prilej sunt arse morile de pe râu şi luptele se poartă până sub sub zidurile cetăţii (A. Veress, *Documente,* I, p. 109). Lupte aprige se desfăşoară şi la Cenad, care trece dintr-o mână în alta. Până la urmă, Zápolya are câştig de cauză şi-l numeşte pe Gaspar Perusici — cumnatul cardinalului George Martinuzzi — castelan al cetăţii; acesta ia tezaurul episcopiei şi plăteşte

lefurile soldaților, apoi consolidează fortificațiile (Gh. Cotoşman, *Morisena*, p. 408).

Iun. 6 Valentin Török este comite de Timiş şi comandant suprem al armatei sudice şi a celei transcarpatine (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 310–324). O ascensiune spectaculoasă a acestui nobil, originar din zosa Făgetului, rănit de Gh. Doja, învingător al acestuia, sprijinitor al partidei Zápolya.

Iun. 27 Ioan Zápolya acordă Lipovei un important privilegiu comercial, similar cu cel avut de oraşul Buda: cedează integral oraşului censul, lucrul camerei şi toate celelalte taxe, scutindu-i şi de taxele de vamă în toate locurile regatului său (Eisenkolb A., *A Lippái Értesitöje*, 1900, p. 28–31). Privilegiul va fi reînnoit de mai multe ori, de principii transilvani (*Idem*, p. 3–33).

Vara Primul asediu otoman asupra Vienei, respins, până la urmă.

Iul. 13 Regele Ioan Zápolya îi donează credinciosului său, Mihai din Sebeş, posesiunile din districtul Mehadiei, ale infidelului Pavel Zenthe (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 181–182).

Iul. 28 Din Cenad, Ioan Zápolya se laudă cu victoria lui Petru Perény, voievodul său transilvan, care a capturat o întreagă familie de magnați (Mss. Kaprinay, t. XXVII, f. 279).

Sep. 27 După incursiunea lui Bali bei prin Banat şi Bihor, vine, la Cenad, Valentin Török, care cucereşte cetatea şi pradă absolut toate podoabele episcopiei, pe care le duce cu el; nici măcar turcii nu au făcut un asemenea jaf. După aceasta, Cenadul decade rapid şi

nu mai are nimic din strălucirea de dinainte (Borovszky S., *Csanád*, I, p. 168).

Nov. 27 La Hunedoara se ştie despre faptul că Bali bei a trecut Dunărea şi se află la Severin; pentru a preîntâmpina venirea spre voievoda,t Emeric Czibak a plecat cu câteva sute de călăreţi la Caransebeş (I. Pataki, *Domeniul*, p. 183–185).

F.d. Emeric Zăcan din Szeged, preposit de Cenad, (era o familie cu aceleşi nume şi la Caransebeş) este student la Viena (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 157).

1530

Aug. 30 Ioan Zápolya le cere juzilor districtului Caransebeş, ca la primul scaun de judecată, să confirme înţelegerea de anul trecut dintre Francisc Fiat de Armeniş şi verişoara sa Ana (numită acum Anca şi căsătorită cu nobilul Francisc Bakoczi de Muncel) privitoare la folosirea posesiunilor (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 182–183). Pe 25 aprilie, anul următor cererea este îndeplinită (*Idem*, p. 184–185).

1531

Feb. 25 Ioan Zápolya acordă magistrului Benedict de Beken (locotenentul său) şi oştenilor de curte, Emeric Balassa de Giarmata şi Matei Kasffono, curtea cu casele şi posesiunile lui Petru din Tincova, confiscate de la acesta deoarece l-a ucis pe nobilul Gaşpar Bezerey (Bizere?) (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 9–11).

Apr. 25 Nobilul Francisc Fiat de Armeniş se înfăţişează înaintea tribunalului din Caransebeş pentru a protesta ca regele Ioan Zápolya să nu dăruiască

nobilelor doamne Ana Fiat şi fiicei sale Caterina moşiile părinteşti, deoarece aceastea se cuvin doar moştenitorilor pe linie masculină (Hurmuzaki, II/4, p. 7, nr. 5).

Iun. 16 Procesul dintre orăşenii din Caran şi nobilii de Mâtnic şi Măcicaş, pentru două păduri de lângă târg, continuă după mai bine de un veac (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 186).

F.d. Numirea protestantului Petru Petrovici drept căpitan al Lipovei duce la o răspândire rapidă a reformei în Banat.

1532

Apr. 28 Oficialii hunedoreni trimit oameni la Caransebeş, să afle noutăți despre otomani, despre care au auzit ceva veşti (I. Pataki, *Domeniul*, p. 105).

Vara Campanie sultanală pe traseul Belgrad – Buda, fără lupte dar cu o pace ambiguă între otomani şi habsburgi.

Oct. 31 Juzii nobiliari ai districtului Caransebeş, Francisc Fiat, Martin Racoviță şi Ştefan Pobora îi scriu regelui Ioan Zápolya despre procesul dintre Ioan de Măcicaş (pârâş) şi Ladislau şi Petru de Racovița (pârâți), pentru stăpânirea unui pământ de arătură, disputa lor degenerând în violențe, drept pentru care s-a apelat la decizia juzilor. Cu acest prilej sunt amintite posesiunile Braadh, cu 10 sesii de pământ, Zăgujeni, cu pământurile Oboraş şi Spyn dar şi iobagul Vlaicu de aici (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 11–15).

Dec. 15 Ioan Zápolya pleacă din Lipova şi ajunge la Covăsânț, acolo unde corul şcolarilor cântă la liturghie (Bekefi R., A népokktatas, p. 443).

F.d. Emeric de Gârlişte, fiul fostului ban al Severinului, Iacob de Gârlişte, este pomenit în calitate de comandant al cetăților Orşova, Severin, Mehadia şi Peth (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, II, p.332).

1534

Iul. 24 Procesul dintre Francisc Fiat de Armeniş şi verişoara sa Ana Fiat (căreia regele îi donase părți din posesiunile părinteşti deşi posesia se făcea doar pe linie masculină), continuă în fața juraților caransebeşeni, care ascultă, acum, înşirarea meritelor militare şi a privilegiilor obținute de Ladislau şi Ludovic Fiat încă la sfârşitul veacului trecut, apoi jurământul unor nobili şi locuitori care confirmă aceste donații; sunt scoase la iveală multe lucruri vechi, unele dureroase, altele hazlii, iar mulți locuitori de aici sunt amintiți cu numele şi faptele lor. Este unul dintre cele mai „suculente” documente medievale (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 188–192).

Aug. 10 Regele îi donează lui Francisc Fiat de Armeniş posesiunea Dalci şi părțile din Armeniş, Sadova, Gywro, Gropyle, Walemara, Zekas, Slatina, Zarazpathak şi Mazthakan, foste ale infidelului Nicolae Nowcha (*Idem*, p. 197–200).

Nov. 30 Aflat la Lipova, locul său preferat de şedere, Ioan Zápolya donează lui Petru de Tincova, castelan de Lugoj, lui Dumitru Luca judele oraşului Lugoj şi fiilor săi, Martin şi Ioan, posesiunea Hezeriş din

districtul Lugojului, foste ale unor infideli, acum morți (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 15–17).

Dec. 4 Din Lipova, mai mulți nobili caransebeşeni şi lugojeni — Ioan Floca, Matia Siuco, Gabriel Gârleşteanu, Francis Fiat, Nicolae, voievodul de Lugoj, Francisc Vlad, Martin Doczy, Ladislau Şandor — confirmă înțelegerea dintre Petru, Martin şi Ladislau de Racoviță cu George Vrabie, astfel ca nici o parte să nu o excludă pe cealaltă din stăpânirea castelului Bocşa (*Idem*, IV, p. 17–18). Prezența tuturor la Lipova poate fi o convocare a regelui spre a pune la cale o mai bună administrare şi apărare a Banatului.

Dec. 7 Ioan Zápolya se adresează juzilor şi juraților din Caransebeş în problema conflictului pecuniar dinte Francisc şi Gheorghe Moise, locuitori ai Caransebeşului (în calitate de pârâşi) şi Grigore Vaida şi Ioan Berta (pârâți), de asemenea, locuitori ai Caransebeşului; aceştia din urmă au fost condamnați la plata unei sume de bani, pe care nu au onorat-o, spre prejudiciul pârâşilor; de aceea, regele ordonă juzilor şi juraților să aibă grijă ca cei acuzați aă îşi achite datoria (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 193–194).

1535

Ian. 20 Ferdinand de Habsburg, contracandidat regal la tronul ungar, îi reînnoieşte nobilitatea cu scut lui Vladislav Dracula de Sânteşti şi noi posesiuni, pe lângă cele vechi (A.Veres, *Documente*, I, p. 33–34).

Apr. 8 Francisc Fiat de Armeniş, castelan, Ştefan Pobora, jude al Caransebeşului şi cei 11 jurați adeveresc împărțirea benevolă a posesiuniulor Domaşnea,

Krywa, Gardony, Pattak, Thodorowycza, Zlobodsag, Dowarach, Cănicea, alte două Cănicea, Ohaba şi Polana din districtul Mehadiei între Ioan More (cu fiii săi) şi nobilul Gheorghe Vaida (împreună cu frații săi, Grigore, Nicolae şi Elena); în plus, părțile se obligă să nu se certe în viitor pentru aceasta şi depun o garanție de o mie de florini din care să fie despăgubiți urmaşii, în caz de procese (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 194–195).

Iul. 22 Regele ordonă capitlului din Cenad să încheie procesele lui Petru Petrovici, comitele de Timiş şi căpitanul suprem al părților inferioare ale regatului, dacă acesta înapoiază capitlului arădean posesiunile confiscate (Juhász K., *A Timişoarai,* p. 157).

Sep. 22 Ioan Zápolya le confirmă nobililor Ioan George şi Petru Peyca prediile lor străvechi din districtul Caraşovei: Gârlişte, Caraşova, Ciudanovița, Kethezwuthwtztha, Bwdinach, Hewes izwar, Jitinul de Sus şi de Jos şi Marowyth, pentru credincioasele lor servicii militare (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 19–21).

Oct. 12 Ioan Zápolya îi confirmă Anei Fiat, acum soția lui Francisc Bakóczi de Caransebeş, stăpânirea asupra posesiunilor primite ca dotă, dându-i câştig de cauză în procesul cu vărul său, Francisc Fiat; confirmarea s-a făcut pe baza hotărârii celor zece nobili arbitri şi a mărturiei celor 25 de nobili demni de crezare (*Idem*, III, p. 195–197).

Nov. 27 Capitlul din Arad, din ordinul regelui, îl pune pe Francisc Fiat în stăpânirea moşiilor confiscate în anul anterior nobilului Nicolae Nocea (fostul său socru), pentru infidelitate (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 197).

F.d. Nobila doamnă Eufrosina, văduva lui Nicolae de Gârlişte şi fiica lui Petru Tarnok de Rapolt (Măcicaş), împreună cu Ana, soția lui Mihail Gyulai şi fiica lui Barnaba Belai, se judecă cu Ioan Tarnok, George Tarnok şi Ioan Măcicaş (toți din Rapolt), pentru o serie de stăpâniri (Kemény J., *Repertorium,* V, p. 85).

F.d. Obligațiile militare ale iobagilor pentru acest an arată astfel: fiecare iobag care are 6–8 boi trebuie să vină la oaste cu un arc cu minim 32 săgeți şi cu o sabie; iobagii săraci vin cu o lance şi cu o secure, iar nobilii cu o sesie vor avea un cal cu tot harnaşamentul, o sabie, un scut şi o cămaşă de zale (E. Hurmuzaki, II/4, p. 85.).

1536

Feb. 4 Din Timişoara, Ioan Zápolya le cere oficialilor şi locuitorilor din Lugoj să retrocedeze posesiunea Găvojdia, ocupată de ei, nobililor Nicolae Gârlişteanu şi Andrei de Bizere (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p.21).

Sep. 30 Acelaşi Zápolya îi donează lui Valentin Török întregul domeniu al Hunedoarei, inclusiv districtele făgețene (*Idem*, IV, p. 22).

Oct. 9 Regele reînnoieşte privilegiul, pierdut acum, al nobililor Ioan, Gheorghe şi Petru Peyka din Caransebeş, pentru prediile Agadici şi Gorylycza, din districtul Caraşovei (C. Feneşan, *Documente,* p. 54–55).

Oct. 10 Acelaşi rege acordă un termen de judecată familiei Peyka în procesul pentru posesiunile primite anul trecut, decizie contestată de nobilii Nicolae, Pavel şi

Francisc de Bucoşniţa în baza faptului că părintele lor, Ioan de Bucoşniţa ar fi stăpânit în vechime cel puţin 4 din cele 11 predii în discuţie (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 23–25).

F.d. Protestantul Petru Petrovici, comite de Timiş, sponsorizează apariţia, la Cracovia, a primei cărţi de cântece protestante maghiare, ale lui Ştefan Galszecsi (Borovszky S., *Temes*, p. 207).

1537

Feb. 14 Castelanii şi judele de Caransebeş, adunaţi în scaunul lor de judecată, confirmă faptul că Margareta, văduva lui Iacob Gârleşteanu, donează jumătatea sa din posesiunile Ptezyam de Jos şi de Sus şi Benza, rămase de la soţul ei, nobililor Martin, Petru şi Ladislau de Racoviţa (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 200–202).

Mar. 13 Adunarea orăşenească a Caransebeşului adevereşte că Elena, văduva lui Petru Kys din Caransebeş şi fiul ei, Ladislau, cu soţia sa Marta, le-au vândut lui Petru şi Ladislau de Racoviţa un fânaţ din Caransebeş, cu 12 florini de aur pur (E. Hurmuzaki, II/4, p. 115).

Apr. 26 Castelanul şi juzii districtului Caransebeş admit cererea lui Francisc Fiat de Armeniş pentru ca doamna Caterina, văduva lui Nicolae Nowcha de Armeniş să fie oprită de la vânzarea părţilor sale din posesiunile Armeniş, Sadova, Slatina, Dalci şi Zarazpathak (*Idem*, p. 203). Cererea era în concordanţă cu dreptul de protimisis — de prioritate a rudelor şi vecinilor la cumpărarea acestor posesiuni.

Iun. 7 Vicebanii de Severin (Ioan Floca de Bizere şi Ioan Românul de Wilpar) şi castelanii de Sebeş (Francisc Fiat de Armeniş şi Martin de Racovița) țin scaun de judecată la Caransebeş şi în fața lor vine Dorotheea, văduva lui George Thornyay care spune că, pe vremuri, soțul ei a dat zălog posesiunea Pokol pentru o sută de florini lui Ioan de Mâtnic, iar acum doreşte a treia parte, care i se cuvine (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 26).

Iun. 19 Judele şi jurații oraşului Caranwebeş adeveresc şi întărtesc vânzarea unui loc de casă de către frații Mihai şi Ioan Hunyady către cei trei frați Ivul, Nicolae măcelarul şi văduva lui Emeric măcelarul, pentru 32 de florini (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 204–305). Apar atât poziționarea locului în zona Țărmurani cât şi nume de familie cunoscute.

F.d. Umanistul Nicolae Olahus alocă Banatului cinci pagini din scrierea sa despre regatul medieval ungar. Dintre acestea, un fragment poate fi reprezentativ „Din stânca sau muntele care domină orăşelul Caransebeş izvorăşte râul Timiş, care, scăldându-l pe acela cât şi castelul Lugoj, ai cărui locuitori sunt aproape toți oşteni călare, dedați slujbei ostăşeşti, precum şi Possa (Possakastely, azi Coştei, N.N.), curge spre sud şi ajunge la puternica cetate Timişoara, numită după acest râu. Această cetate ține piept turcilor, ca, odată trecută Dunărea la Semendria, să nu poate trece Timişul şi să năvălească în Ungaria… Regiunea situată între acest Timiş (azi Bega, N.N.) şi râul Mureş se numeşte Timişana… Între acest râu Timiş şi Dunăre este o câmpie care se numeşte Maxons (după localitatea Maxond, azi Alibunar, N.N.)…” (*Călători străini*, I, p. 496–498).

F.d. Ioan Zápolya scrie capitlului din Arad să solicite doamnelor Margareta (mamă) şi Eufrosina (fiică), văduva lui Nicolae de Gârlişte, fost ban al Severinului, să plătească oraşului Caransebeş despăgubirea în bani la care a fost condamnat răposatul (E. Hurmuzaki, II/4, p.119).

F.d. La Cenad sunt amintiți 4 cetățeni din Kosice, ce se stabilesc aici, Hans Newsteter, Gregor Goldschmidt, Peter Brechtel, Paul Kannegiesser (Mako, IV, p. 185).

1538

Feb. 28 Prin pacea de la Oradea, lui Zápolya îi revine Transilvania şi Partiumul.

Mar. 1 Zápolya confirmă înfrățirea de moşii dintre Laurențiu Palatici de Ilidia şi Ioan Giurița de Caransebeş — fratele său — pentru posesiunea Ciclova din pertinențele posesiunii Ilidia (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 26–30).

1539

Iun. 24 Capitlul din Arad îi raportează regelui Ioan Zápolya că, ducându-se să-l pună pe Francisc Fodor în stăpânirea posesiunilor Cornereva şi Domaşnea, conform obiceiului şi în prezența vecinilor şi megieşilor, au fost întâmpinați cu forța armată de nobilul Nicoae Vaida de Caransebeş, care s-a opus şi l-a împiedicat să-şi facă datoria (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 210–212).

Iul. 18 Judele regatului le scrie lui Martin de Racovița comitele şi George Thar, judele districtului Caransebeş, în legătură cu faptul că nobilul Francisc Fiat de Armeniş a fost acuzat (cu vorbe urâte) de

Grigore Vaida, care va fi judecat de curtea militară de justiție a regelui pentru vorbele şi acuzele sale nefondate (*Idem*, p. 212–213).

Aug. 12 Ioan Zápolya îi dăruieşte lui Pavel Sebesy de Lipova, familiar al curții sale regale, posesiunile Welchych, Lewrynche, Cwura, Chaba, Lyghethys din Timiş şi Severin, foste ale nobililor Ştefan şi Ladislau Şişman, morți fără băieți; introducerea în stăpânire nu s-a făcut fără probleme, căci se opune un grup de nobili (probabil, condivizionali ai celor decedați) în numele unor nobile doamne (*Idem*, p. 214–215).

F.d. Odată cu moartea episcopului Ioan Bonzagno, se întrerupe şederea efectivă a episcopilor romano-catolici la Cenad (Krista Zach, *Die Franziskaner*, p. 26). Ceilalți episcopi vor fi sufragani (numiți de Cenad, dar locuind şi oficiind în alte locuri, din Banat sau din afara acestuia).

F.d. Domeniul cetății Timişoara, odinioară atât de întins, se compune, acum, doar din satele Maysa, Chyra, Giarmata Mică, Berlew, Nemeti, Ghiroc şi Cioca (Pesty Fr., *Temesvár kornyéke a kőzepkorban,* p. 37).

1540

Ian. 1 Solia lui Zápolya la Poarta otomană, în sprijinul lui Petru Rareş, este condusă de Ioan cel Mare (Nagy) din Timişoara (E. Hurmuzaki, XV/1, p. 388).

Ian. 14 Ioan Zápolya confiscă moşiile familiei Vaida de Caransebeş (Grigore, Gheorghe, Nicolae şi Simion) deoarece s-a opus de două ori, cu armele, introducerii nobilului Francisc Fodor de Welkffalwa

în stăpânirea moşiilor Domaşnea şi Cornereva (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 218).

Ian. 22 Barbara, fiica răposatului Mihai de Cerna (Thorna–Chorna–Cerna) îi donează fiicei sale, Caterina, căsătorită cu Matia Dorca din Caransebeş, părțile sale din posesiunile părinteşti Verendin, Lăpuşnic, Kraloposvicza, Kalvicza, Pecinişca, Cherna, Plugova, Belibuk, Belybuktheleke, din districtele Almăj şi Mehadia, fapt întărit de scrisoarea casatelanilor şi judelui de Caransebeş (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 225 –226).

Iul. 22 Moare regele Ioan Zápolya dar nobilii păstrează secretă moartea lui până după naşterea fiului său Ioan Sigismund.

Vara Anton Verancici îl anunță pe episcopul transilvan că haiducii din Apuseni au trecut Mureşul în pădurile de lângă Margina, Timiş (*Idem*, p. 238–239).

Aug. 28 Sultanul Soliman cel Mare cucereşte Buda şi transformă centrul fostului regal într-un vilayet otoman.

Sep. 4 Fostul voievodat şi părțile dintre el şi Ungaria (Partium) vor constitui Principatul Transilvaniei, acordat lui Ioan Sigismund Zápolya şi mamei sale Isabela, pe perioada minoratului său. Reşedința acestora era Lipova. Tot acum, sultanul îi acordă lui Petru Petrovici comitatele bănățene cu titlul de „sangeac”, în sensul că Banatul era sub autoritatea sa şi nu în cel de provincie otomană.

Sep. 6–9 La Lipova şi Timişoara, cardinalul Martinuzzi şi Petru Petrovici, comitele de Timiş, pun la cale succesiunea la tron şi înmormântarea defunctului rege (Borovszky S., *Temes*, p. 325).

Sep. 18 Regina şi fiul ei minor, încoronat rege al Ungariei, se aşează la Lipova.

F.d. Regina Isabela Zápolya confiscă posesiunile nobilor Mihăilă şi Nicolae şi a lui Bogdan – fiul primului – (prediile Kalwa, Oztrez şi Pherdyn) din districtul Mehadiei, pentru faptul că au trecut la ortodoxism, şi le donează nobililor Ioan Fiat şi Ladilsau Bakoch (E. Hurmuzaki, II/4, p. 233).

1541

Ian. 10 Judele suprem şi ceilalţi juzi din Caransebeş confirmă vinderea, de către Matei Lazăr, Luca Ciorciuc, Petru Grozav, Luca Sabo şi Ioan Românul a trei fâneţe şi a trei grădini cu pomi fructiferi lui Toma Micşa; fâneţele au fost vândute cu câte 33, 10 şi alţi 10 florini iar grădinile cu 12, respectiv 6 florini (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 225–227).

Mar. 24 Petru Petrovici, din calitatea sa de comite de Timiş şi căpitan suprem al părţilor inferioare ale regatului, îi anunţă, din Lipova, pe castelanii şi nobilii din Caransebeş că procesele nobililor Francisc Fiat, Francisc Moise şi Francisc Fodor vor fi judecate la tribunalul regal (*Idem*, p. 227–228).

Mai 16 Regina Isabela ordonă capitlului din Arad să-i introducă pe Andrei şi Petru Bosoran de Lugoj în stăpânirea posesiunii Dragomireşti, aşezată în teritoriul oraşului Lugoj, în valea Dragomireşti, fapt care se întâmplă pe 5 sep. în prezenţa vecinilor şi oficialilor lugojeni (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 30–31).

Vara O acţiune imperială pentru cucerirea Budei este urmată de o campanie de sprijin a sultanului. Cu această ocazie domnul muntean Radu Paisie, aliat al

otomanilor, străbate Banatul de la Severin, Orşova, Caransebeş etc. (*Căl. străini*, I, p. 390). Iar voievodul moldovean se află la Novi Kneževac şi vrea să treacă Tisa pe nave pe care cetăţenii din Szeged trebuie să i le pună la dispoziţie (Karolyi Arpad, *Frater Győrgy*, p. 74 – 75).

Oct. 10 Dintr-o scrisoare a cardinalului Martinuzzi, aflăm că Mehmed bei trece Dunărea şi, dacă va intra prin Banat, atunci cetăţile Bečej, Becicherecu Mare, Makó şi Cenad vor fi, cu siguranţă, atacate şi cucerite (Károlyi A., *Frater György*, p. 63).

1542

Ian. La dieta parţială a comitatelor din vest, nobilimea i-a jurat credinţă împăratului Ferdinand iar cei din Cenad şi Timiş au prestat acelaşi jurământ în luna mai (Cristina Feneşan, Principatul, p. 84).

Mai 25 Scaunul de judecată al districtului Caransebeş a dezbătut pricina dintre nobilii Bogdan de Poreca (Porychko), de o parte, şi Francisc de Măcicaş cu Ioan Fiat, de altă parte, pentru stăpânirea unor moşii din districtul Mehadia (E. Hurmuzaki, II/4, p. 358).

Iun. 20 Gaspar Zăcan din Szeged este prepositul bisericii colegiate Sfântul Salvator din Cenad şi se judecă cu nobilii din jur, care au încălcat şi prădat posesiunea Jenew a acesteia (Juhász K., *Die Stifte*, p. 288–289).

Iun. 28 Tribunalul regal atribuie, după judecată, posesiunile Porecea de Sus şi de Jos nobililor Francisc de Măcicaş, Ioan Fiat şi Anei, soţia lui Francisc Bakoczy, în procesul lor cu Bogdan de Poreca; înaintaşii lor au stăpânit în indiviziune aceste moşii pentru ca, în 1500, ele să fie confiscate familiei

Poreca de către regalitate, din motive confesionale (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 228–230).

Sep. 11 Regina Isabela le cere castelanilor din Caransebeş să judece cu atenție problemele nobililor Francisc Fodor, Petru Zereny (Severineanu?) şi Francisc Moise (*Idem*, p. 231).

Oct. 11 Castelanii şi judele din Caransebeş judecă problemele acestora şi le confirmă dreptul de stăpânire asupra vechilor lor posesiuni din districtul Mehadiei (*Idem*, p. 232–233).

F.d. Politica duplicitară a cardinalului Martinuzzi, între regina Isabela şi împăratul Ferdinand de Habsburg, este ilustrată şi de scrisoarea sa în care spune, printre altele, că „în provinciile Cenad şi Timişoara, prin intervenția mea, toată nobilimea a jurat credință maiestății sale imperiale” (E. Hurmuzaki, II/4, p. 347).

F.d. Berat sultanal prin care comitele de Timiş, Petru Petrovici, este confirmat în sangeacatul său, în sensul stăpânirii politice a Banatului şi nu în sensul otoman al cuvântului.

1544

Febr. 24 În oraşul regesc Caransebeş se produce o semnificativă solidarizare a comunității, în mare măsură românească, cu prilejul frământărilor cauzate de destrămarea regatului ungar sub impulsul presiunii otomane; cu această ocazie, jurații oraşului, membrii sfatului (sunt nominalizate circa 50 de persoane), toți ceilalți cetățeni şi locuitori ai oraşului promit, cu jurământ solemn, judelui suprem al oraşului, nobilul Ladislau de Racoviță, că îl vor

sprijini în cazul în care ar fi atacat de comitele de Timişoara, Petru Petrovici, şi în toate problemele ce priveau liniştea şi bunăstarea oraşului, după cum la fel se obliga şi judele suprem faţă de oraş şi de concetăţenii săi (E. Hurmuzaki, II/4, p. 367, nr. 216).

Mar. 27 Din Timişoara, Petru Petrovici se adresează mai multor oficiali, inclusiv cnezilor şi crainicilor, în legătură cu drepturile lui Francisc Fodor (numit aici de Welkowuc, după o posesiune a sa din zona Severinului) recunoscute şi de regină (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 33–34).

Iul. 18 Capitlul din Alba Iulia consemenează faptul că Nicolae Walkay cedează posesiunile sale bănăţene (13 la număr) fraţilor şi verilor săi Simon din Caransebeş (*Tőrt. Adattár*, III, p. 300–301).

Sep. 20 Un document extrem de interesant pentru structura judiciară a Caransebeşului şi a zonei este cel din această zi, emis de cei 6 juraţi colaterali şi 50 de juzi, consuli şi locuitori ai oraşului Caransebeş, la solicitarea judelui suprem Ladislau de Racoviţa; aflăm, acum, multe nume de familie, unele cunoscute, altele care vor deveni cunoscute în deceniile următoare dar şi nume de profesii care au devenit nume de familie. Documentul merită o atenţie specială (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 233–234).

Nov. 20 Un alt document extrem de important detaliază procesul de moştenire a bunurilor decedatului nobil Nicolae de Gârlişte, fost ban al Severinului, fiind vorba despre moşiile Bolvaşniţa, Plesiwa, două Priscian, Slatina şi Copăcele din districtul Sebeş şi Teregova din districtul Mehadia, plus o moară cu grădină; s-au constituit două grupuri de moştenitori,

unul format în jurul Doroteei, sora defunctului (şi urmaşii săi rezultaţi din două căsătorii, cu Petru Pobora şi Francisc Fiat), iar celălalt, reprezentat de doamna Eufrosina, soţia celui decedat, şi de fiica lor Ana; au fost aleşi arbitri un număr de nobili, „fraţi şi prieteni" ai celor două grupuri, la care s-a adăugat şi protonotarul Transilvaniei şi, cu ajutorul mărturiei cnezilor, s-a decis ca toate bunurile să fie împărţite în mod egal între toţi fraţii şi surorile; (E. Hurmuzaki, II/4, p. 368, nr. 217)

F.d. La Cenad funcţionează o şcoală protestantă, condusă de Ştefan Kiss din Szeged, fost student la Wittenberg, care pleacă, apoi, la Timişoara (Szentkláray J., *Plebanyák tőrt*., p. 680).

F.d. Gaspar Biai, fost student la Wittenberg — trimis de acelaşi Petru Pereny — este învăţător şi preot la Timişoara, unde scrie un cântec despre regele David şi Betsabel, soţia lui Urias.

F.d. La Timişoara vine pretendentul muntean Basarab Laiotă şi cere sprijin militar pentru ocuparea tronului.

1546

Iul. 29 Martin Luca, judele din Lugoj le scrie oficialilor din Carsanebeş despre jurământul depus în biserica din Alba Iulia de lugojenii Matei Radovan şi Ilie Varga, la cererea lui Grigore Vaida din Caransebeş, pentru a-l sprijini în procesele sale (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 239–240).

1547

Ian. 13 Castelanii şi judele din Caransebeş, în adunarea nobililor districtului Caransebeş, au judecat procesul

dintre Grigore şi Gheorghe Vaida, pe de-o parte, şi Francisc Fodor, pe de-altă parte, pentru moşiile Domaşnea şi Cornereva, dar părţile, nemulţumite, au făcut apel la Petru Petrovici, comite de Timiş şi căpitan general al părţilor inferioare ale regatului (*Idem*, p. 240– 244). La 4 mai, lugojenii îşi detaliază, cu nume şi mărturii, participarea la acest proces (*Idem*, p. 244–245).

Mar. 1 La Sibiu ajunge vestea, trimisă de la Caransebeş, că nu se va face pod peste Dunăre pentru proiectata campanie otomană din acest an (E. Hurmuzaki, XI, p. 861).

Mar. 27 Cardinalul Martinuzzi cere capitului din Cenad să-i introducă pe nobilii de Tileagd în stăpânirea posesiunii (Kis) Zombor (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 157).

Mai 10 Regina Isabela se adresează oficialilor săi din Caransebeş, ţinând partea nobililor Ladislau Găman şi Ştefan Luncăviţan de Kalowa în proces cu Andrei de Kalowa, pentru uciderea unui anume, român „Fratwza" (Frătuţ) din Obreja (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 246–247).

Aug. 15 Regina Isabela revine şi întăreşte donaţia mai veche asupra prediilor Kalwa, Oztrez şi Pherdyn, din districtul Mehadiei, pe seama nobililor Ioan Fiat şi Ladislau Bakoch de Armeniş, precum şi lui Francisc şi Ioan de Măcicaş; posesiunile fuseseră confiscate din cauza trecerii foştilor proprietari, Mihail, Nicolae şi Bogdan Cucaviţa de Porecea la ortodoxism (*Idem*, p. 247–248).

Sep. 8 Tratat secret între Ferdinand de Habsburg şi Gheorghe Martinuzzi, cardinal şi om politic

transilvan, care prevede cedarea principatului Transilvaniei pe seama Habsburgilor. Acest tratat s-a semnat fără ca regina Isabela şi fiul ei Ioan Sigismund Zápolya — principele Transilvaniei — să ştie.

Nov. 3 Regina îl răsplăteşte pe fidelul ei, Mihai Sebessy de Iablaniţa, donându-i posesiunile Iablaniţa şi Globul Craiovei azi) şi prediile Kalwa, Podmelnyk, Zegosan, Pressyncz, Budessyncz, Cherowa, Waralyecz şi Rachbonyk, din districtul Mehadiei, luate de la infidelul Paul Zenthe (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 248–249).

Dec. 22 Regina Isabela îi cere prefectului cetăţilor Şoimoş şi Lipova să apere proprietăţile capitlului din Arad (Comeat şi Deseugwbach) (*Tőrt. Addatár*, III, p. 145–146).

1548

Ian. 26 Castelanii şi juzii Caransebeşului ţin scaun de judecată şi judecă pricina lui George Moise cu Grigore Vaida de Lugoj, raportând, apoi, sentinţa comitelui de Timiş (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 250–253).

Feb. 5 Capitlul din Arad confirmă înţelegerea survenită — la medierea comitelui de Timiş — între familia nobiliară Lazăr şi nobilii de Bánffy-Lossonczy şi Ladislau Beches de Cornet pentru posesiunile Teregova, Cruşovăţ şi prediile Hidegpathak, Temeşel din districtul Mehadiei, respectiv Iablacea şi Zalyn în Almăj şi Găvojdia de Sus şi de Jos din districtul Lugojului (*Idem*, p. 253–255).

Feb. 25 Petru Petrovici, comitele de Timiş, îşi trimite oamenii săi de încredere, Nicolae Thelegd şi Petru de Tincova, să rehotărnicească posesiunea Prisaca, pentru că orăşenii din Caran şi nobilul Petru de Prisaca, cu fraţii săi, nu se înţeleg asupra hotarelor acesteia. Aflăm, cu acest prilej, şi vecinii: pădurea dinspre Zăgujeni, Iaz, câmpul numit „popest" şi râul Timiş. În cadrul rehotărnicirii s-a recurs la vechile acte de proprietate şi la vechea împroprietărire a familiei nobililor de Mâtnic (Pesty Fr., *Krasso*, IV, p. 36–37).

Mar. 1 Din Timişoara, unde ţine scaun de judecată, Petru Petrovici, comitele de Timiş pronunţă sentinţa în procesul dintre Caterina Fiat şi Ana Fiat (fiicele răposatului Ladislau Fiat de Armeniş), referitor la restituirea unor documente de posesiune asupra moşiilor Porecea, Calova şi Simonolţ, pe care Caterina, ca soră mai mare, trebuia să le dea surorii sale atunci când se va mărita. În proces, Ana Fiat a fost reprezentată de soţul său, Francisc Bakocz şi de Francisc de Măcicaş (E. Hurmuzaki, II/4, p. 413).

Mar. 2 Regina Isabela îi confirmă Ecaterinei Thorsok, soţia lui Nicolae Anoca din Carsnsebeş donaţia soţului ei asupra posesiunii Czena (Jena), pentru meritele şi credinţa dovedite de acesta (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 37–41).

Apr. 12 George Peica şi Gabriel Gârleşteanu castelani şi George Tar, jude, adeveresc drepturile nobilului Benedict de Slatina asupra posesiunilor Zăgujeni şi Măcicaş, dorite de George şi Grigore Vaida, toţi din Caransebeş (*Idem*, p. 41).

Apr. 15 Comitele de Timiş le cere locuitorilor din Sacu să acorde respectul cuvenit nobililor de Mâtnic, lui

Ioan Mâtnic, Francisc Mâtnic, Mihail Fărcaş, Fărcaş Iancu şi doamnei Musa, văduva lui Vasile Mâtnic (fiul lui Ioan Mâtnic), care, acum, se pregătesc de luptă împotriva turcilor, întrucât nobilului trebuie să i se acorde respect şi ascultare (*Idem*, p. 41–42).

Iul. 3 Iacob Becheş este castelan de Făget; el este urmaşul lui Ioan Becheş castelan de Hunedoara; totodată, este prima atestare documentară a cetăţii şi localităţii Făget (D. Tomoni, *Cetatea Făgetului,* p. 129). În acest document este înşirată lista localităţilor pe care nobilii din Bozwar (Coşteiu de Sus) le dau pentru 90 florini de aur: Bozwar, Zeryche, Meneşeşti, Zelysthye, Lwkachfalw, Maczas, Borthesth, Bogdanffdalw, Margina, Coşava, Persaffalwa, Jupâneşti, Belewsffalw, Pokolpathak şi Fărăşeşti (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 42–44).

Iul. 5 Capitlul din Cenad confirmă faptul că Gaspar Perusici — castelanul de aici — i-a furat văduvei lui Marcu Jaksici un iobag din Pecica, pe care l-a aşezat la Kerekegyhaz (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 158).

Iul. 5 Capitlul din Arad îl introduce pe Petru Petrovici în stăpânirea posesiunilor recent date de regină: cetatea Ciala şi satele, cele două Ciala, Pil, Zarchahaza, Covăsânţ, Panat, Cherfalwa, Gioroc, Cuvin, Kerewrthwr, Deszk, ce ţin de domeniul acestei cetăţi în comitatul Arad, Târgovişte (cu alt nume Vasarhel) Nădar şi Zydymir din Timiş şi Severin (Pesty Fr., *Krassó*, IV, p. 44–49).

F.d. Gaspar Oztrovyth, jurat din Var îşi părăseşte satul în care avea iobagii şi pleacă, cu tot cu ei, în Ţara Românească (E. Hurmuzaki, II/4, p. 409).

Iul. 12 Capitlul din Alba Iulia confirmă faptul că nobilul Petru Şandru de Măru (Almaffa), fiul lui Ştefan Şandru, a răscumpărat, de la nobilii Petru Tincovan şi Baltazar Chepffy, moşiile Mâtnic, Sacu, Morencz, Cernota şi Măgura din districtul Caransebeş, ce-i fuseseră confiscate pentru infidelitate (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 259–261).

Aug. 2 Familia nobililor din Tileagd protestează în fața capitlului din Cenad împotriva pretențiilor fraților Palatici (Juhász K., *A Timişoarai*, p. 158).

Nov. 15 Adunarea nobililor din districtul Caransebeş îi scrie lui Petru Petrovici că, în scaunul lor de judecată, s-a ridicat doamna Caterina, văduva lui Nicolae Nowcha, împotriva ginerelui său, Ioan Florea, cerând să-i crească şi întrețină pe cei doi nepoți ai săi, copiii lui Ioan Florea şi ai fiicei sale decedate; copiii, chemați înaintea adunării, au declarat că vor să rămână cu tatăl lor, aşa cum va decide şi tribunalul şi, mai apoi, şi Petru Petrovici (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 257–259).

1549

Ian. 10 Conventul mănăstirii din Hron (Slovacia) adevereşte donația lui Ferdinand de Habsburg către Sandrin şi Gabiel de Nagy Mihaly a posesiunilor Nădlac din Arad, Sângeorge, Achy, Keerepcze de lângă Bârzava, cu tot cu vama şi castelul din Sângeorge, Podversa (Vrsac), Dupljaja, Vatin, Kywles, Raro, Zygeth, Kysded (Denta sau Deta?) Belzegh, Sythe, Serech, Igricy şi alte două sate lângă râul Igon, dar şi Veliko Središte (Vasarhely), Iam şi Rusova dintre râurile Caraş şi Vitelnic (Vicinic) din Caraş, Igazo de Sus şi de Jos (Dumbrava) din Timiş (Pesty Fr.,

Krassó, IV, p. 49–50). Documentul este unul dintre primele donații imperiale pe seama unor credincioşi ai partidei Habsburgilor, în contextul în care Banatul intră în sfera de influență imperială.

Iun. 5 Cardinalul Martinuzzi îi cere lui Ferdinand de Habsburg să trimită mai repede trupele sale în principatul transilvan, care, altfel, va fi ocupat de otomani (E. Hurmuzaki, II/4, p. 472).

Iun. 6 Capitlul din Alba Iulia adevereşte vânzarea părților din posesiunile Prigor, Rawna, Dolynpatak şi Padeş, din districtul Caransebeş, de către Dorothea, fiica răposatului nobil George Gorban de Almăj (acum căsătorită la Sebeş Alba) şi cei 4 fii ai săi pe seama Anei fiica răposatului George Nemeş, soția lui George de P[rigor fiul lui Bena] (Bona?) de Caransebeş, pentru suma de 20 de florini (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 260–261).

Dec. 31 Benedict Worgytth în calitatea sa de jude al târgului Caraşova (Krassó) şi Andrei Dimitrovici, Petru Olbici, Ştefan Micloşevici, Petru, fiul lui Myx, Francisc Paulovici, Lazăr Dragul şi George Olah, persoane de seamă din acest târg, se obligă (în sensul unei înfrățiri), să-i apere pe orăşenii din Caransebeş, atunci când aceştia vor avea nevoie, şi să nu intreprindă nimic rău împotriva acestora (Pesty R., *Krassó*, IV, p. 50–51). Un document singular în întreg evul mediu bănățean, şi nu numai, prin care două târguri se asigură reciproc — în condiții politice şi militare deosebit de grele — de ajutor şi sprijin.

F.d. Isabela Zápolya cere sultanului — în numele fiului ei minor — înlocuirea lui Martinuzzi cu Petru Petrovici, comite de Timiş şi comandant al trupelor

principatului, om de încredere al familiei Zápolya şi al sultanului.

Sep. Nicolae Cherepovici (negustor caransebeşean) asediază şi cucereşte Cenadul (de unde ia multă pradă), apoi Nădlacul, Ciala, Mako, Igriş (numit, acum, Egeresth) şi Orozlanos (E. Hurmuzaki, II/4, p. 500).

Sep. 30 Odată numit guvernator, Petrovici intră în principat cu trupele sale, cu cele ale domnilor români şi cele otomane ale beilerbeiului de Buda (E. Hurmuzaki, II/4, p. 486 – 487). Martinuzzi îi câştigă de partea sa pe secui şi respinge trupele lui Petrovici.

Nov. Regina Isabela cere beilerbeiului otoman să se retragă de pe valea Mureşului, loc unde intrase deja. Imperiul Otoman cere cedarea cetăţii bănăţene Beçej pe Tisa şi mărirea haraciului la 40–50.000 ducaţi (E. Hurmuzaki, II/4, p. 494).

Dec. 11 Paşa de Bosnia vine în ajutorul lui Kasâm paşa, cantonat pe Mureş, şi se stabileşte la Frumuşeni (*Idem*, p. 502).

1551

Feb. 5 Toma Nadasdi îi scrie împăratului că Transilvania este cheia cuceririi Ungariei iar, odată ce principatul va fi sub otomani Ungaria nu va mai putea fi cucerită (E. Hurmuzaki, II/4, p.516).

Feb. 7 Lugojul şi Caransebeşul sunt în mâna împăratului Ferdinand (Ováry L. 1890, p. 93).

Mar. 31 Aiud, Gheorghe Martinuzzi îi scrie împăratului că i-a trimis pe delegaţii bănăţenilor din Lugoj şi Caransebeş spre curtea imperială şi roagă să-i

primească şi să le promită numirea unui conducător dintre ei — aşa cum au avut — întrucât aceştia reprezintă o forță armată cu o deosebită știință militară (E. Hurmuzaki, II/4, p. 537).

Apr. Cererile de ajutor ale Isabelei Zápolya nu mai pot împiedica trecerea principatului pe seama Habsburgilor.

Mai 1 Împăratul îi scrie lui Martinuzzi despre faptul că i-a primit pe delegații bănățeni şi că va trimite acolo trupe imperiale (E. Hurmuzaki, II/4, p. 546).

Mai 7 Alba Iulia, Isabela Zápolya acordă nobililor români din oraşul Lugoj o diplomă de înnobilare, pentru multele merite militare, şi o stemă ce are un lup în mijloc; aceste însemne pot fi purtate de aceşti nobili în absolut toate manifestările lor publice şi private (Vlad A., p. 127–128).

Mai 7 Petru Petrovici îi scrie lui Mustafa-bei despre perfectarea cedării principatului pe seama Habsburgilor (Pray G, *Epistolae*, II p. 252–255).

F.d. La dieta principatului, desfăşurată la Alba Iulia, a sosit un trimis al sultanului, care cere jurământul de credință, plata haraciului şi cedarea cetății Beçej pe Tisa, pentru ca otomanii să aibă linişte în zona Banatului.

Iun. 4 Trupe imperiale, cifrate la 7.000 mercenari, sub comanda generalului Giovan Battista Castaldo, intră în principatul transilvan.

Iul. 5 Episcopul de Oradea judecă o pricină de hotărnicire dintre nobilii de Caransebeş, judele de atunci al oraşului, Gheorghe Vaida şi cetățenii Caransebeşului; inițial, în timpul fostului rege, s-a

realizat o hotărnicire în fața oamenilor de încredere ai regelui, ce au transmis mărturie; acum însă, noul jude, Gheorghe Vaida, neştiind până unde se întind aceste hotare (cele de arătură şi fânațurile), se pare că a părtinit teritoriul oraşului, producând nobililor o pagubă de 8000 florini aur, prin mijlocirea unei silnicii; reprezentantul capitlului din Oradea urma să medieze litigiul, cu arbitri de ambele părți, şi să dea o hotărâre definitivă (Pesty Fr., *Szőrényi Bánság*, III, p. 263).

Iul. 5 La Viena se ştie despre faptul cá Martinuzzi i-a respins din principat pe partizanii familiei Zápolya (E. Hurmuzaki, II/4, p. 559).

Iul. 13 Din Istanbul, sultanul îi scrie lui Martinuzzi că este dispus să-i vină în ajutor, întrucât țara este a Porții, care nu suferă nici un alt domn acolo (Veress E., 1914, p. 49–0).

Iul. 17 Martinuzzi îi scrie împăratului despre faptul că, în cetatea Timişoarei, sunt adăpostite multe bunuri, fie rămase de la nobili morți fără urmaşi, fie din alte cauze. Aici sunt adăpostite bunurile familiei Jakšić, ca şi cele luate din alte castele ale aceleiaşi familii, dar şi bunuri luate din cetatea Şoimoş (Károlyi A.,1881, p. 252).

Iul. 21 Regina Isabela renunță la domnia sa şi a fiului ei asupra principatului, care trece în administrarea imperialilor; generalul imperial Castaldo scrie despre intrarea otomanilor în Muntenia şi apropierea lor de granițele Banatului (Cr. Feneşan, *Principatul,* 1997, p.146 şi E. Hurmuzaki, II/4, p. 581).

Iul. 26 Trupe imperiale se îndreaptă spre Banat — luat în stăpânire de imperiali — pentru a apăra zona;

comandanții acestora sunt Giovanni Batista Castaldo şi Andrei Báthory. Ştefan Losonczy şi Gh. Seredy intră în Banat cu trupe de cavalerie, iar Aldana, cu pedestrime spaniolă şi germană (Ováry L., 1890, I, p. 125).

Iul. 31 Din Cluj, Martinuzzi scrie că oamenii lui Petru Petrovici au venit la el, cerându-i să se împace cu sultanul, altfel Timişoara şi celelalte cetăți din părțile inferioare (Banat, N.N.) vor fi în mâna imperialilor. Martinuzzi l-a trimis deja pe Andrei Báthory, cu o trupă de 1.500 oameni să ia în stăpânire, pentru imperiali, aceste cetăți (E. Hurmuzaki, II/4, p. 587–589).

Aug. 3 Aldana, cu 400 de oameni din trupa spaniolă şi un detaşament de 100 mercenari germani, se îndreaptă spre Lugoj şi Timişoara, unde ajunge pe 10 august, întărind garnizoanele.

Aug. 3 Vizirul Mehmed Sokollu (Socolovici) îi scrie lui Martinuzzi, înştiințându-l asupra trecerii armatei otomane peste Dunăre; ştie de trădarea lui şi-l întreabă de partea cui este, în realitate; mai spune că armata sa are 8.000 ieniceri, 100.000 achingii şi 13 sangiac bei cu trupele lor; mai vin 70.000 tătari, voievozii români şi beii de Vidin şi Silistra (Károlyi A.1881, p. 265–266).

Iul.–aug. O armată otomană, comandată de Mehmed Sokollu, ajunge (prin Sofia–Niş–Petrovaradin) la hotarele Banatului. O alta vine prin Tara Românească, spre Transilvania; ambele au intenția declarată de a recupera Transilvania şi Banatul din mâna comisarilor imperiali, ce îşi instalează propria administrație.

Aug. 19 Cardinalul Martinuzzi scrie că cetățile Timişoara, Beçej şi Becicherecu Mare sunt în mâna comisarilor imperiali habsburgici (E. Hurmuzaki, II/4, p. 517).

Aug. 20 Viena, într-o scrisoare a generalului Castaldo, ajunsă în această dimineață la Viena, se află şi o descriere plastică a cetății şi oraşului Timişoara, făcută cu ocazia preluării ei de către trupele imperiale: „Mai întâi, castelul care se află pe o ridicătură într-o câmpie, şi care este o cetate inexpugnabilă, cu locuințe şi camere construite de unguri; are o fântână adâncă cu apă cristalină care a fost descoperită după foraje îndelungate; lângă castel curge râul Timiş, care contribuie la apărare. Din ordinul Majestății Sale au fost aduse provizii pentru timp îndelungat. Au fost aduse şi muniții care, împreună cu cele existente — pulbere şi ghiulele de plumb — constituie un arsenal puternic. Domnul Aldana este comandantul de câmp, cu cei 400 de archebuzieri şi mercenari. La poalele castelului este aşezat oraşul, cu aproximativ 2.000 case. Aici sunt 2.000 călăreți ai lui Báthory, călăreți sârbi şi 100 de haiduci sârbi. Pe o distanță de o milă şi jumătate în jurul oraşului sunt numai mlaştini şi, pentru cine vrea să intre călare, este doar un singur drum, străjuit de copaci şi care este păzit tot timpul, dar şi un pod care, în caz de pericol, se poate incendia… Castelul şi cetatea se situează la granița dintre Transilvania şi Valahia… Teritoriul Timişoarei este în afara Transilvaniei, parțial în Valahia şi parțial în Ungaria…” (Hatvany M., 1857, II, p. 259–260).

Aug. 19 Martinuzzi îi raportează împăratului că cetățile bănățene sunt în mâna germanilor, iar otomanii sunt la zemun şi construiesc poduri pentru a trece Dunărea în Banat.

Aug. Petru Petrovici este înlocuit din funcția de comite de Timiş şi căpitan suprem al forțelor din regiunile sudice; cu acest prilej el rosteşte profeticele cuvinte „Mă oblig să fiu grăjdarul şi să curăț caii aceluia care va reuşi să apere Timişoara de turci timp de 3 ani”. În locul său sunt numiți Ştefan Losonczy, Lucaci Szekely şi Rafael Podmaniczky. Castelan de Beçej este Toma de Sântana, de Cenad, Petru Nagy, de Becicherecu Mare, Laurențiu Balogh, de Lipova, Joan Pethő de Gerse, la Lugoj şi Caransebeş este Gheorghe Seredy.

Aug. 28 Împăratul Ferdinand îi răspunde lui Martinuzzi despre studiile pentru apărarea Transilvaniei şi a Banatului dar şi despre inundațiile mari, mai ales că otomanii nu au nici cine ştie ce armată şi le lipsesc tehnicienii militari (Károlyi A., 1881, p. 277–278).

Sep. 7 Trupele otomane intră în vestul Banatului şi încep operațiunile militare.

Sep. 8 Martinuzzi îi scrie împăratului despre ocuparea Timişoarei de către trupele imperiale (Károlyi A., 1881, p. 282–285).

Sep. 10 Martinuzzi scrie sultanului că, de la moartea lui Ioan Zápolya (1541), cetățile Lipova şi Şoimoş nu au fost ale sale ci ale lui Petru Petrovici (Pray G., *Epistolae*, II, p. 298).

Sep. 11 Trupele otomane ajung la cetatea Beçej şi încep asediul. Pe 16 septembrie ajunge şi vizirul Mehmed Socolovici, iar luptele se întețesc. Pe 19 septembrie, cetatea este cucerită — prin predare — iar cei 200 apărători sunt lăsați să plece.

Sep. 15 Din Timişoara, Aldana îi scrie lui Martinuzzi despre situația oştirilor (mulți nobili recrutați de Báthory au trecut de partea turcilor) şi despre începerea asediului cetății Becicherecu Mare de către turcii otomani (Károlyi A., 1881, p. 288–289).

Sep. 15 Din Sibiu, Martinuzzi îi cere împăratului mai multă oaste pentru apărarea Timişoarei, anunțându-l asupra căderii cetăților Beçej şi Becicherec sub puterea turcilor (*Idem*, p. 289–290).

Sep. 15 Martinuzzi îi înştiințează pe comisarii imperiali despre venirea, la Caransebeş, a unui domn şi boier muntean, după sprijin militar pentru reocuparea acestui tron. Întrucât relațiile principatului cu actualul domn sunt bune, n-ar fi bine ca sprijinul să le fie refuzat.

Sep. 17 Martinuzzi îi cere împăratului să-l trimită repede pe Sforza Pallavicini, cu trupe de cavalerie grea, spre Banat, iar el îi va trimite oameni să-l conducă (*Idem*, p. 291).

Sep. 19 Din Timişoara, Andrei Báthory — comitele de Timiş — îi scrie generalului Castaldo despre asediul Bečej-ului, ştiri primite de la castelanul din Cenad (E. Hurmuzaki, II/4, p. 616–617).

Sep. 19 Kasâm paşa este sangeac bei de Bečej, imediat după cucerirea acestei cetăți de către otomani. Este primul otoman atestat într-o asemenea demnitate, pe teritoriul Banatului (Dávid Géza,1995, p. 47).

Sep. 24–25 Otomanii asediază şi cuceresc cetatea Becicherecu Mare/Zrenjanin. Acum se înființează primul sangeac (unitate militară şi administrativă otomană) de pe teritoriul Banatului, cel de la Beçej-Becicherecu

Mare, iar primul sangeac bei este Kasâm paşa. Ca teritoriu, sangeacul cuprinde zonele Bečej, Becicherecu Mare, Ciacova, Semlacu Mic, Ilidia (*Ibidem*).

Sep. Însemnările cronicarului otoman Mustafa Celalzade despre asediul Becicherecului Mare: „Apoi el (paşa) şi-a încercat norocul în cucerirea cetăţii numite Becicherek, înălţând aripile sale vultureşti pentru supunerea acelei cetăţi puternice. După ce a străbătut cale lungă, el a sosit la zidurile cetăţii mai sus amintite şi s-a oprit cu mare pompă în faţa fortăreţei, încercându-şi soarta la supunerea ei. În noaptea aceea, el a vegheat ca o stea în mijlocul spahiilor numeroşi şi a pus să se construiască, fără teamă, meterezurile lor. De asemenea, au aşezat şi tunuri, acolo unde era nevoie. Începând din clipa apariţiei sale ca un soare, în faţa cetăţii celei înalte, căpetenia a stat mereu în picioare, împreună cu oastea sa cea luminată. Atunci, dizdarul cetăţii Becicherek, zicând că «trebuie să dăm iarăşi trecătoarea în mâinile acelor gazii», şi-a arătat dorinţa sa de a se păzi şi, cerând iertare comandantului oştirii, a predat cheile fortăreţei. Paşa cel chibzuit, la rândul său, dând aman numai sufletelor lor, a făcut ca avuţiile lor să fie prădate şi i-a umplut, în felul acesta, de prăzi pe luptătorii credinţei. De asemenea, pentru ocuparea cetăţii, a numit apărători şi dizdar, împodobind acea fortăreaţă puternică după obiceiurile religiei musulmane" (*Cronici turceşti*, I, p. 280–81). Textul este lung, aluziv şi glorifică peste măsură faptele otomanilor; asemenea aprecieri vor folosi toţi cronicarii otomani.

Sep. Trupele otomane cuceresc, pe rând, cetăţile Cenad, Igriş, Felnac, Zădăreni, Nădlac, Chelmac, Păuliş,

Mândruloc. Ulama paşa, persan de origine, cucereşte Cenadul, Kamber bei, Nădlacul, Mihaloglu Ahmed bei, Ciala.

Sep. Mustafa Celalzade descrie astfel cucerirea cetăţii Cenad: „Paşa cel norocos, plecând cu bucurie şi fericire de la Becicherek, a condus oastea la cetatea Cenad, care era ca un fel de munte natural şi avea zidărie solidă. Vederea cetelor islamice şi a steagurilor purtătoare de victorie a pus capăt sforţărilor şi împotrivirii ghiaurilor. De aceea, ei au cerut iertare (aman) şi comandantul cel înalt, la rândul său, dându-le sigiliul de aman, a trecut la stăpânirea acelei fortăreţe şi la paza ei". (*Cronici turceşti*, I, p. 281). În realitate, Petru Nagy, castelanul, şi întreaga garnizoană au fugit la apropierea otomanilor.

Sep. Mustafa Celalzade descrie astfel prima cucerire a Lipovei de către otomani: „Aceasta avea ziduri înalte cât munţii şi era un oraş întins, iar, prin starea ei înfloritoare şi aleasă, era de pizmuit în ţinuturile de acolo. Ea trebuia să devină locul de şedere al luptătorilor şi al celor drept credincioşi. Beilerbeiul Rumeliei l-a trimis înainte, cu 200 călăreţi, vânători de duşmani, pe Ulama bei, şi pe Malkoci bei. Când colo şi ceata cea rătăcită, la rândul ei, pusese drept caraulă vreo 600 de necredincioşi, răi din fire, trimiţându-i pe drumul de trecere al musulmanilor. Întâlnindu-se cele două părţi, ostaşii purtători de victorie i-au atacat ca un uragan pe cei cu figuri de balaur, năpustindu-se cu săbiile împrăştietoare de sânge asupra acelor cete rătăcite de pe calea cea bună. Cu ajutorul preaînaltului sprijinitor, precum şi prin ocrotirea Profetului lumii, în oastea islamică, purtătoare de victorie, s-a ivit bucuria şi feţele

afurisiților purtători de înfrângere s-au întors, iar focul uneltirilor lor a fost stins de săbiile purtătoare de apă ale luptătorilor pentru credință. Jumătate din ei au fost ucişi, iar ceilalți s-au lăsat prinşi sau au fost răniți. Ostaşii islamici, plini de fericire şi bucurie, i-au adus în fața serdarului (comandantul unei campanii militare otomane, N.N.) cel darnic pe ghiaurii cu capetele tăiate, precum şi pe cei prinşi şi legați de gât. Trimițând în fața cortului cel prețios tigvele tăiate, ei au primit daruri şi au obținut favoruri şi, fiind onorați cu mărirea apanajelor lor, au petrecut sub umbra împărăției sale, alergând la ghiaurii cei nenorociți şi făcându-le cunoscut că peste caraulele lor a dat necazul, ei şi-au pierdut speranța şi ceata lor s-a risipit. Raialele Lipovei, pierzându-şi speranța în acei nenorociți neştiutori, s-au grăbit să iasă în întâmpinarea paşei şi au adus cheile cetății. Ulama paşa, văzând acest ținut înfloritor, a cerut să i se dea lui sub formă de sangeac…" (*Cronici turceşti*, I, p. 281–282).

Sep. 20 Garnizoana cetății Timişoara numără 2.020 călăreți (300 sub comanda lui Losonczy, 300 sub Seredy, 200 sub Alfonso Perez, 120 sub N. Báthory, 100 sub Gabriel Pereny şi 1.000 călăreți sârbi) şi 1.550 pedestraşi (400 spanioli şi 450 mercenari sub Aldana, 600 spanioli sub Castelluvio şi Villandnrando şi 100 haiduci) În total sunt 3.570 apărători.

Sep. 29 Francisc de Somlyo, unul dintre apărătorii cetății Lipova, îşi face testamentul, lăsând bunurile sale mobile unor colegi, prieteni, rude. Testamentul este autentificat de diacul Dionisie din Lipova. Nu se ştie nimic despre soarta viitoare a acestuia (Veress E, 1913, p.129–130).

Oct. 1–3 Ulama paşa ajunge cu avangarda la Lipova şi în împrejurimi, asigurând sosirea vizirului.

Oct. 6–8 Asedierea şi cucerirea cetăţii Lipova de către armata otomană este descrisă astfel de cronicarul otoman Ibrahim Pecevi: „După aceea (cucerirea Cenadului, N.N.) s-a pornit asupra cetăţii Lipova, dar se auzise că lângă ea se aflau adunaţi vreo 20.000 ghiauri, împreună cu răufăcătorul numit Patori Andraş (Andrei Báthory, N.N.). Ei se pregăteau să aducă pagube oştii islamice. Din cauza aceasta, numindu-se, din oaste, o ceată de ostaşi renumiţi, a fost trimisă ca să prindă limbi. Prin înţelepciunea lui Allah, un număr mare de călăreţi ai ghiaurilor veneau şi ei spre oastea islamică pentru a obţine ştiri. Din întâmplare, ei s-au întâlnit pe drum şi, venind faţă-n faţă, credincioşii şi necredincioşii s-au luptat crâncen. Cu ajutorul lui Allah, musulmanii, devenind învingători, cei mai mulţi dintre ghiauri au fost măcelăriţi cu săbiile, iar mulţi dintre ei au fost legaţi cu lanţuri. Astfel, s-au întors victorioşi la oastea imperială. Necredincioşii, atât cei aflaţi în oastea lor cât şi cei aflaţi în cetate, auzind de măcelul acela de la câţiva nenorociţi care au scăpat de săbii, au fugit cu toţii, unul după altul, în ţinuturile lor neliniştite, fără ca măcar să se uite îndărăt. Unii din raialele rămase în cetate au venit şi au luat asupra lor haraciul şi gizia, devenind robi legaţi de gât ai padişahului cel fericit. În cetatea mai sus amintită, Ulama paşa fiind numit sangeacbei, i-au fost date, aşa cum se cuvine, cele necesare…” (*Cronici turceşti,* I, p. 484).

Oct. 13 Din Lipova cucerită, Haydar paşa îi scrie cardinalului Martinuzzi despre evoluţia militară din zonă (Pray G., *Epistolae*, II, p. 303–307).

Oct. 13–14 Trupele otomane îşi încep înaintarea spre Timişoara.

Oct. 13 şi **următoarele zile** Asediul Timişoarei în descrierea lui Francesco Griselini: „La 13 octombrie, beglerbegul atacă din această parte (a turnului de apă N.N.) cu cea mai mare vehemenţă. Trecu de palisade şi încercă să se apropie de ziduri prin săparea unor şanţuri. Focul necontenit din turn se dovedi, însă, o piedică prea mare în calea înaintării săpăturilor, după cum desele ieşiri ale celor asediaţi produseră mari dezordini, însoţite de considerabile pierderi omeneşti în rândurile taberei inamice. Nu pot trece cu vederea un fapt memorabil, petrecut cu ocazia uneia dintre acestei ieşiri. După ce făptuise minuni de vitejie, Simon Forgács căzu, în fine, copleşit de numărul duşmanilor. Acoperit de răni, trupul său lipsit de vlagă ajunse sub un morman de leşuri, unde şi rămase, fiind socotit fără viaţă. Un turc care se aflase mai înainte în robie la una din rudeniile lui Forgács, îl recunoscu pe câmpul de bătaie, îl readuse în simţiri, îi obloji rănile care începuseră să supureze şi se îngriji de dânsul cu cel mai deosebit devotament uman. Astfel reuşi Forgács să se întoarcă, pe ascuns, în cetatea asediată, după ce făcu turcului doar un cadou de opt sute florini în loc de orice răscumpărare. Urmarea, din partea asediatorilor, fu aceea că beglerbegul, profitând de venirea zilei de Sfântul Dumitru, după care — potrivit unui privilegiu dat de Murad I cu ocazia bătăliei de la Varna — otomanii nu mai sunt obligaţi să lupte în câmp, se retrase pe tăcute şi la adăpostul nopţii, ducându-şi oastea să ierneze la Belgrad" (F. Griselini 1984, p. 70–72).

Oct. 15 Primele atacuri ale apărătorilor cetăţii Timişoara (Perez cu 400 călăreţi, Villandrando cu 400 pedestraşi) care ies şi hărţuiesc trupele otomane; sunt ucişi 22 turci şi 1 călăreţ creştin (datele sunt sintetizate de Czimer Károlyi, 1893, p. 15–71, aşa încât nu mai repetăm nota la fiecare afirmaţie).

Oct. 17 Otomanii sapă primele tranşee la poarta de nord a cetăţii.

Oct. 18 Otomanii amplasează în baterie două tunuri mari de asediu, dintre care unul la poarta nordică, capabil să tragă 25 lovituri pe zi. Stricăciunile sunt reparate imediat de garnizoană şi de orăşenii din Timişoara. Turcii îşi concentrează loviturile asupra Palăncii Mici (Insulă), apărată de 100 pedestraşi spanioli conduşi de Aldana. În această zi Losonczy îl trimite pe unul dintre fraţii nobili de Bucoşniţa, aflaţi în garnizoană, cu o scrisoare de ajutor la Caransebeş.

Oct. 19 Fapte de arme ale lui Mihai Dombay, unul dintre apărătorii Timişoarei.

Oct. 20 Au loc lupte la poarta de sud a cetăţii Timişoara, cu salve de artilerie şi incursiuni creştine. Caransebeşanul George Vaida iese, cu trupa sa, în afara cetăţii, hărţuind trupele otomane aflate în tranşee.

Oct. 21 Otomanii prind vitele cetăţenilor aflate la păşune în afara cetăţii; incursiune a asediaţilor pentru salvarea acestora.

Oct. 22–23 Aspecte ale celor două zile: salve de artilerie, asalturi respinse, dar şi repararea zidurilor distruse de tunuri, prin munca de zi şi noapte a orăşenilor.

Oct. 24 Se produce o incursiune vijelioasă a asediaţilor asupra tranşeelor otomane.

Oct. 24 Trupele otomane trimit, în vârf de săgeţi, scrisori apărătorilor din cetate, cerându-le să se predea „an ainer Pflitschen ainen walchischen Brief…" (Hatványi M., 1859, IV, p. 285).

Oct. 25 Otomanii îşi dezafectează poziţiile şi încep retragerea spre Bečej.

Oct. Asediul Timişoarei este astfel văzut şi descris de cronicarul otoman Ibrahim Pecevî: „de acolo (de la Lipova N.N.) s-a mers asupra Timişoarei şi vitejii, intrând în meterezuri, au depus sforţări pentru cucerirea ei. Dar, schimbându-se vremea şi sosind frigul, iar ploile necontenind, şanţurile meterezelor şi găurile lor ca de şobolani s-au umplut de apă şi, de aceea, ostaşii nu au putut rezista. Cucerirea ei urmând să se facă la vremea ei, s-a socotit mai nimerit să se renunţe…" (*Cronici turceşti*, I, p. 483).

Oct. 26 Din Ocna Sibiului, Martinuzzi scrie că au venit la el doi caransebeşeni cu voievodul şi cu boierii fugari din Muntenia, ca să-i lase să treacă munţii şi să-l răstoarne pe voievodul de acolo.

Oct. 28 Losonczy îl trimite pe voievodul Perusici la Cenad, care recucereşte, a doua zi, cetatea, iar pe 30 este înapoi la Timişoara.

Oct. 30 Trupe din garnizoana Timişoarei încep urmărirea armatei otomane aflate în retragere şi cuceresc, de pe o zi pe alta, cetăţile ocupate de otomani.

Nov. 1–20 Trupele imperiale, comandate de Castaldo, ajung la Lipova (pe 4 noiembrie) şi încep asediul acestei cetăţi. După 20 zile de asediu, Ulama paşa

capitulează, dar este rănit de trupele lui Castaldo, care încalcă astfel legile cavalereşti ale capitulării.

Nov. 5 Împăratul Ferdinand îi laudă pe lugojeni şi caransebeşeni pentru faptele lor de arme din acest an şi recomandă să fie răsplătiţi cu posesiuni (Károlyi, A., 1881, p. 322).

Nov. Cardinalul Martinuzzi îi scrie împăratului Ferdinand că un om venit acum de la Cenad i-a spus că otomanii promit ţăranilor eliberarea din iobăgie; aceleaşi promisiuni le-au făcut şi celor din Transilvania, care cred în aceste promisiuni, mai ales că nobilii le răpesc — în afară de femei şi copii — totul ţăranilor (E. Hurmuzaki, II/4, p. 613).

Nov. Asediul Lipovei de către imperiali, în viziunea lui Francesco Griselini: „Castaldo ocupă de îndată, cu spanioli şi germani, o colină înaltă spre răsărit, de unde putea bate oraşul şi cetatea. Gheorghe (Martinuzzi, N.N.) şi transilvănenii săi fură rânduiţi pe linia Mureşului, înspre sud: ungurii, sub conducerea lui Báthory şi Nadasdy, luară poziţii spre apus. După aceste pregătiri, la 13 noiembrie, artileria grea deschise mai întâi focul cu o asemenea violenţă, din toate trei părţile, asupra zidurilor oraşului, încât acestea fură stricate în mai multe locuri, astfel că se putea încerca asaltul. Castaldo scoase cavaleria din tabără, pentru a opri trupele turceşti de ajutor, care ar fi putut, eventual, sosi. După această precauţiune se dădu semnalul de asalt. Spaniolii, dornici să câştige gloria cuvenită celor dintâi, forţară breşa. Ienicerii le erau, însă, superiori şi şapte spanioli căzură, unul după altul. Aceasta, întărind dorinţa de răzbunare a tovarăşilor lor, care îşi desfăşurară steagurile, pornind cu curaj împotriva

duşmanului şi oprind, cu mare risc, pe cei trei mii de turci ce se năpusteau asupra lor. Pentru a fi, însă, părtaşi la primejdie şi la merite, germanii se aruncară în urma spaniolilor, sprijinind atacul. Apărând, însă, noi duşmani din toate părţile şi pierzând deja câteva steaguri, oştenii erau pe punctul să se retragă, când Nadasdy, care observase aceasta, puse mâna pe o flamură, dădu pinteni calului şi strigă oamenilor săi, cu voce puternică, să-l urmeze. Aceştia, animaţi de această pildă, urmară calea onoarei şi se năpustiră atât de viguros asupra duşmanului, încât germanii şi spaniolii prinseră curaj, iar bătălia se reechilibră. Primejdia îi aduse acolo pe Castaldo şi pe cardinalul Gheorghe, care îmboldiră trupele cu promisiuni şi speranţe, astfel încât lucrurile luară curând o altă înfăţişare. În bubuitul tunurilor, italienii conduşi de Sforza Pallavicini, împreună cu spaniolii şi ungurii, pătrunseră, în fine, prin breşă, iar pe zidurile distruse fu văzut fâlfâind steagul victoriei. Ulama şi barbarii săi o luară la fugă. Unii se retraseră în cetate; alţii fugiră prin poarta oraşului, spre Mureş, sperând să scape înot pe malul celălalt. Acolo fură întâmpinaţi de cetele lui Ioan Török şi Andrei Báthory, în chip atât de sângeros, încât nici unul nu mai scăpă cu viaţă. Castaldo, stăpân acum asupra oraşului, nu mai voi să întârzie cu atacarea cetăţii, pentru ca duşmanii să nu-şi revină din spaimă iar el să fie nevoit să le acorde condiţii mai favorabile de capitulare. Ii ordonă lui Sforza Pallavicini dispunerea a trei baterii de artilerie, care deschiseră focul cu atâta vigoare, încât Ulama nu numai că oferi capitularea, ci promise predarea Cenadului, dacă i s-ar fi îngăduit retragerea liberă, cu oameni şi bagaje. Asupra acestei chestiuni, părerile cardinalului şi ale lui Castaldo erau împărţite. Primul era de părere să se

facă pe voie celor asediaţi, pentru a nu-l stârni şi mai mult pe Soliman, celălalt susţinea, însă, că Ferdinand i-ar fi dat puteri depline, în temeiul cărora condiţiile de capitulare ar fi urmat să depindă de bunul plac al învingătorului. Totul fu în zadar. Cardinalul îi dădu lui Ulama un răgaz de douăzeci de zile pentru a se retrage cu cei 300 de oameni care-i rămăseseră, din patru mii. În timpul nopţii, cardinalul mai avu o lungă întrevedere secretă cu Ulama. Îl copleşi pe acesta cu daruri şi — după ce îl aproviziona cu alimente, căruţe şi alte trebuinţe — porunci să fie însoţit până la malurile Tisei". (F. Griselini, p. 72).

Nov. 16 Se încheie un armistiţiu de 20 de zile pentru ca Ulama paşa să-şi pregătească plecarea din cetate.

Nov. 28 De la Lipova, cardinalul Martinuzzi scrie că au fost recucerite cetăţile Bulci, Chelmac, Lipova, Păuliş, Ciala, Nădlac, Felnac, Cenad, Mako, Dudeştii Vechi, Galad; mai sunt doar două cetăţi de recucerit (Károlyi A., 1881, p. 328–329).

Nov. Din timpul acestui asediu datează un cântec ostăşesc, păstrat într-o însemnare a lui Paul Speltacher din Halle, mercenar german participant la evenimente (Călători străini, II, p. 3–5).

Nov. 30 Din tabăra de la Lipova, Sforza Pallavicici îi scrie regelui Ferdinand despre atitudinea duplicitară a cardinalului Martinuzzi, care pare a înclina mai mult de partea turcilor decât a împăratului (Pray G., 1806, I/2, p. 314–315).

Dec. 1 Beilerbeiul Rumeliei, Mehmed Sokollu, îi scrie cardinalului Martinuzzi despre ridicarea asediului Timişoarei (Károlyi A., 1881, p. 329).

Dec. 3 Din tabăra de la Lipova, cardinalul îi scrie împăratului Ferdinand despre timpul rău care va împiedica alte acțiuni majore împotriva duşmanilor (*Idem*, p. 333–334).

Dec. 5 Cu scrisoarea de liberă trecere, garnizoana otomană părăseşte Lipova. Dar trupele ungureşti atacă coloana la ieşire; se produc ciocniri în care mor oşteni din ambele tabere, iar Ulama paşa, rănit, scapă la Belgrad. Otomanii vor ține minte această faptă şi se vor răzbun, anul următor.

Dec. 8 Retras la Belgrad, vizirul Mehmed îi scrie cardinalului Martinuzzi despre opinia otomană asupra recent încheiatei campanii din Banat (Károlyi A., 1881, p. 336–338).

Dec. 14 Din Viena, Francisc Báthyány îi scrie fostei regine Maria despre desfăşurarea operațiunilor militare din acest an (Hátványi M., IV, 1859, p. 309– 313).

Dec. 15 La Timişoara se desfăşoară adunarea nobiliară a comitatelor bănățene, ce hotărăşte măsuri militare pentru apărarea Banatului.

Dec. 20 Sunt amintiți vicecastelanii cetății Timişoara, în persoana lui Benedict Kosar şi Francisc Dely.

Dec. O descriere a cetății Timişoara, făcută acum de către Centorio, pentru care Timişoara arată ca fiind o cetate mică, înconjurată de fortificații de pământ şi lemn; sunt lacune în partea bastionului, dar adâncimea şanțului şi palisadele îl apără bine iar artileria nu-l poate bate; o altă parte a cetății este alcătuită din ziduri vechi, la care au început lucrări de refortificare pe o lungime de 150 de paşi. Turnul din mijloc a fost fortificat pentru archebuzieri;

laturile din sud şi est sunt de pământ şi au fost transformate în stil bastionar, cu 2 bastioane de pământ; pe laturile de nord şi vest a fost construit un nou tronson, lung de 150 m şi lat de 2 m; la Turnul Apei au fost construite cazemate pentru artilerie (Maggiorotti L., 1930, p. 21–22).

1550–1552

La Timişoara, arhitecţi militari italieni lucrează pentru întărirea fortificaţiilor cetăţii, refăcute în stil bastionar italian nou.

1552

F.d. Pertinenţele (domeniul) cetăţii Timişoara constau din târgul Utvin cu două mori, Monosthor, Theremy, Ketfulu. Comitatele aflate sub comanda comitelui de Timiş sunt Timiş, Torontal, Arad, Cenad, Csongrad, Bekes, Solnocul exterior, Zarand, Bihor.

F.d. Petru, fiul lui Mircea Ciobanu şi al doamnei Chiajna, o cere în căsătorie pe Elena Cherepovici, fiica fostului ban de Caransebeş.

Ian. 8 Castaldo îi scrie împăratului Ferdinand despre faptul că Ştefan Losonczy vrea şi zona Lugojului şi Caransebeşului, dar şi Lipova şi 100.000 florini. Lugojenii cer fortificaţie nouă, la fel şi caransebeşenii; ingineri militari imperiali sunt trimişi să aleagă locurile potrivite (Adalekok, 1903, p. 92).

Ian. 15 Castaldo raportează faptul că lugojenii şi caransebeşenii au fost înrolaţi în serviciul împăratului, dar nu le-a putut trimite banii pentru solde (*Ibidem*).

Feb. 5 Castaldo va trimite bani şi ingineri militari la Caransebeş, spre a-i păstra de partea împăratului (*Ibidem*).

Feb. 5 Din Lipova, Aldana le scrie caransebeşenilor că turcii lui Kasâm paşa ar fi ajuns la Becicherec şi ei să fie pregătiţi de război (*Ibidem*).

Feb. 11 Sultanul îi scrie lui Kasâm bei să pregătească din timp noua campanie care se pregăteşte împotriva Banatului (David G., 1996, II, p. 47).

Feb. 18 Arhitectul italian Alessandro da Urbino este trimis la fortificarea trecătorilor. Peste un an, domnul muntean spune că a murit, căzând de pe cal (Veress A., *Acte*, I, p. 72).

Feb. 25 Scrisoare a lui Castaldo către împărat despre situaţia de la Caransebeş, despre faptul că l-a numit ban pe Ioan Glesan, care nu este omul, potrivit ci Ioan Török, care este dorit şi de localnici; caransebeşenii dau forţa de muncă, lemne dar nu au bani pentru construcţia cetăţii (Adalekok, 1903, p. 93).

Mar. 7 Nunţiul papal din Viena scrie că, după moartea lui Martinuzzi, au fost găsite la el o mie de monede de aur din tezaurul dacic, care avusese, iniţial, 30.000 monede, aflate de pescari români în râul Strei (E. Hurmuzaki, II/4, p. 686).

Mar. 9 Caransebeşenii îi cer lui Castaldo o garnizoană din 200 trabanţ şi 200 călăreţi; în plus, cer ca banul Glesan să fie înlocuit cu Balassa sau Török; cum Balassa a fost recent rănit şi nu poate să călărească, rămâne celălalt (Adalekok, 1903, p. 93).

Mar. 16 Atmosferă încărcată la Caransebeş, din cauza neplăţii soldelor (*Ibidem*).

Mar. 28 Castaldo ştie de la judele din Caransebeş, Gheorghe Sebeş, că a fost la turci şi a aflat că un sol otoman a fost în Polonia, la regina Isabela Zápolya, pentru a veni în Moldova unde este aşteptată spre a intra în Transilvania (*Ibidem*).

Mar., sfârşit Dieta de la Bratislava trimite 2.500 de galbeni pentru refacerea fortificaţiilor Timişoarei.

Mar. 30 Ştefan Losonczy este comite de Timiş şi căpitan suprem al părţilor sudice (de Jos) ale regatului şi primeşte plata pentru 500 călăreţi şi 200 pedestraşi, direct din visteria regală (*Ibidem*).

Primăvara Lucrările de fortificare a cetăţilor bănăţene se desfăşoară contra cronometru. În mai, ajunge la Timişoara arhitectul Martin da Spazio.

Apr. 4 Scrisoarea lui Castaldo către împăratul Ferdinand, arătând că l-a chemat la el pe Gheorghe Sebeş din Caransebeş şi a aflat că turcii pregătesc o nouă campanie (Adalekok, 1903, p. 93).

Apr. 9 Ferdinand către Castaldo, despre efectivele lui Losonczy (500 călăreţi şi 200 pedestraşi) şi despre noi întăriri trimise spre Timişoara (*Erdelyi régesták*, p.143).

Apr. 12 Ferdinand ştie despre lucrările de fortificare la Timişoara şi Lipova dar şi despre prezenţa unor mercenari spanioli şi germani în trupele lui Losonczy (*Idem*, p. 144).

Apr. 14 Adunarea restrânsă a juraţilor din Caransebeş adevereşte că Oprea cu soţia sa, i-au vândut o jumătate de vie lui Grigore Vaida (E. Hurmuzaki, II/5, p. 15).

Apr. 18 Losonczy a dat deja de ştire despre faptul că otomanii vor să asedieze, din nou, cetatea Timişoara (Hatvany, 1857, II, p. 331–332).

Apr. 26 Ştefan Losonczy încearcă să mobilizeze forțe militare din jurul Timişoarei; Aldana scrie că acesta are mai mulți oşteni acolo decât are el în tabără (*Idem*, p. 146).

Mai 9 Scrisoare a lui Aldana către arhiducele Maximilian despre faptele lui Losonczy în zona timişană ((*Idem*, p. 148).

Mai 16 Arhiducele îi cere lui Losonczy să trimită iscoade spre a afla intențiile reale ale otomanilor (*Ibidem*).

Mai 18 Aflat la Pâncota, la o întâlnire cu forțele locale, Losonczy reclamă întârzierea sosirii trupelor imperiale (*Idem*, p. 149).

Mai 21 Creştinii ştiu că sultanul l-a numit pe Kara Ahmed paşa, al doilea vizir, (pe 22 aprilie) drept comandant al campaniei militare îndreptate împotriva Banatului. Mai ştiu şi despre cele 4 poduri peste Dunăre la Horom, Petrovaradin, Kruševac şi Essek (*Idem*, p. 150).

Mai 29 Garnizoana cetății Timişoara are 750 de călăreți (Losonczy 300, Alfonso Perez 200, Gabriel Pereny şi Gh. Seredy câte 100, Simon Forgách 50) şi 200 pedeştri dintre haiduci (Losonczy acuză atitudinea unor comandanți imperiali, care nu au trimis nici un ban din cei 5.000 destinați fortificării Timişoarei (*Erdélyi régesták*, p. 151).

Mai Ajunge la Timişoara arhitectul Martino da Spazio şi începe lucrările de fortificare; pe 29 iunie, Losonczy

scrie că la sud-vestul cetății s-a ridicat un zid de pământ şi lemn (Maggiorotti, 1930, p. 29).

Mai, sfârşit Două armate otomane sunt la hotarele Banatului; una la Orşova, cu beiul local şi trupele muntene, alta la Horom (Palanca), unde ridică un pod pe Dunăre. Trupele creştine distrug podul şi întârzie, astfel, înaintarea otomană.

Iun. 2 Ştefan Losonczy confirmă cele de mai sus, acuzându-l direct pe imperialul Campo pentru obstrucționarea inițiativelor sale (*Idem*, p. 153).

Iun. 3 Acelaşi Losonczy îi scrie arhiducelui Maximilian despre insuficiența măsurilor militare de până acum; spune că este credincios până la moarte împăratului (*Ibidem*).

Iun. 4 Caransebeşenii, înştiințați printr-o scrisoare a lui Amhat paşa despre intențiile otomane de cucerire a întregului Banat, îi scriu şi lui Losonczy. La fel procedează şi lugojenii, o zi mai târziu (*Idem*, p. 154).

După 11 iun. Trupele otomane trec peste Dunăre şi se îndreaptă spre râul Caraş, unde construiesc poduri spre a trece spre Timişoara (*Idem*, p. 154–155).

Iun. Garnizoana cetății Timişoara numără 2.310 apărători, dintre care 960 călăreți, amintiți mai înainte, şi 1.350 pedestraşi (250 spanioli comandanți de Castelluvio, 300 mercenari cehi, 150 mercenari germani, 200 haiduci, 250 cetățeni timişoreni). Lucrările de fortificare continuă, iar pe ziduri sunt 17 tunuri mari şi altele mai mici. Cetatea are 3 bastioane (Turnul Apei şi cele de la porțile de nord şi est), oraşul fortificat are şi el 2 bastioane, iar la poarta de nord este o întăritură de pământ (*Ibidem*).

Iun. 11 Din Timişoara, Losonczy îi scrie lui Maximilian despre avansarea otomană în Banat şi despre situația fortificațiilor de aici (*Idem*, p. 154–155). Cu ceva timp înainte, el scrisese curții imperiale despre privilegiile obținute de Lugoj de la Zápolya, despre unitatea acestuia cu Caransebeşul şi despre faptul că Habsburgii ar trebui să le respecte privilegiile, altfel pierd sprijinul acestora (*Adalekok*, p. 94).

Iun. 17 Castaldo îi scrie, din Turda, arhiducelui Maximilian despre cererile de ajutor bănesc şi militar pe care îl vor caransebeşenii, lugojenii, timişorenii, lipovenii şi alți locuitori din Banat şi pe care el nu le poate onora (*Adalekok*, p. 94).

Iun. 24 Kasâm, beiul de Becicherec, ajunge cu 1.500 călăreți în fața Timişoarei. Îi ies în față 400 de călăreți, cu Alfonso Perez şi Nicolae voievodul şi 100 pedestraşi spanioli; în luptă sunt ucişi 20 otomani. Losonczy plecase cu câteva ore înainte, spre Lipova, spre a cere ajutor. Este găsit rapid de un emisar, trimis din cetate, şi se întoarce, prin pădurea de la Giarmata, închizându-se în cetate (*Idem*).

Iun. 25 Losonczy închide cetatea Timişoarei şi anunță trupele şi locuitorii despre sosirea trupelor asediatoare.

Iun. 26 La Timişoara ajunge artileria otomană de asediu, formată din trei baterii cu 30 tunuri; Losonczy şi Perez ies, în fruntea unei trupe, şi atacă avanposturile otomane; apar primii morți în tabăra creştină, câțiva husari şi tânărul nobil Ştefan Sulyok (*I Erdélyi régesták*, p. 156).

Iun. 28 Castaldo îi scrie arhiducelui Maximilian despre faptul că lucrările făcute la Timişoara sunt

insuficiente, la fel şi numărul apărătorilor; concluzia lui este că Timişoara nu are nici o şansă să reziste noului asediu (*Idem*, p. 156–157).

Iun. 28 În tabăra otomană soseşte Ahmed paşa cu întregul dispozitiv militar otoman şi începe aşezarea trupelor pentru asediu. La est sunt trupele de Rumelia sub Mehmed Socolovici, la vest cele anatoliene conduse de Hasan paşa. Se produce o nouă incursiune creştină, soldată cu alţi morţi în ambele tabere (*Idem*, p. 157).

Iun. 28–29 Ahmed paşa începe lucrări genistice pentru a construi poduri peste mlaştinile şi braţele râului, spre a uşura apropierea de fortificaţii.

Iun. 29 Armata otomană începe primele trageri de artilerie; unele asupra Insulei, altele asupra porţii nordice a cetăţii, apoi asupra fortificaţiei de pământ din faţa acestei porţi; concomitent, avansează lucrările genistice de apropiere de ziduri. Cele trei baterii au 12 tunuri mari şi 2 mici, dar numărul lor creşte în zilele următoare, până la 30 piese; se trag 30 de funţi de ghiulele spre cetate şi sunt atinse pieţele şi casele orăşenilor, dar şi castelul Huniade (*Idem*, p. 157 şi 157–158).

Iun. 29 Dintr-o scrisoare a lui Castaldo către Maximilian, aflăm efectivele garnizoanei ce apără Timişoara: 1.000 călăreţi maghiari, 200 haiduci, 300 cehi, 250 spanioli, 150 germani, 17 tunuri şi 12.000 florini bani gheaţă (*Ibidem*); din alte surse aflăm şi existenţa a 760 husari, 250 germani, 100 englezi comandaţi de Castelluvio, 100 caransebeşeni, 250 oşteni ai oraşului (Liebhard F., *Abendgesprach*, p. 11).

Iun. 29 Bombardamente masive şi distrugeri mari în Insulă şi apropierea otomanilor de partea sudică a cetăţii, peste mlaştini. Sunt distruse ziduri de apărare din sud, atât din piatră cât şi din pământ, iar spaniolii lui Castelluvio poartă, aici, lupte crâncene (datele sunt după Czimer 1893 şi, pentru a nu îngreuna textul, nu indicăm la fiecare dată pagina).

Iul. 2 Scrisoare a lui Losonczy către generalul Castaldo, enumerând etapele asediului şi numărul mare al pierderilor sale şi replierile, respectiv înlocuirile de trupe pe care a fost nevoit să le facă.

Iul. 3 Are loc un teribil asalt otoman asupra fortificaţiilor nordice, apărate de spaniolii lui Mendoza; ienicerii atacă peste ruinele primelor fortificaţii. După patru ore de asalt, condus de Mustafa Tenbel, beiul de Nicopole, turcii se retrag. Apărătorii reocupă ruinele şi încep munca de reconstrucţie a spărturilor şi a zidurilor prăbuşite (Maggiorotti, 1930, p. 32).

Iul. 3–6 Noi bombardamente otomane au loc asupra cetăţii Timişoara, care provoacă mari distrugeri ale fortificaţiilor dar şi ale clădirilor din oraşul fortificat.

Iul. 6 O solie otomană solicită predarea cetăţii. Un nou atac otoman, condus de Mustafa bei, se desfăşoară asupra Insulei Palanca Mică; eforturile eroice ale spaniolilor îl resping dar este rănit viteazul comandant Mendoza; 2000 otomani şi 150 apărători sunt ucişi.

Iul. 8 Castaldo raportează arhiducelui despre situaţia militară, arătând că tot ceea ce a putut face pentru Timişoara, a făcut. Prin spioni, ştie de rezistenţa lui

Losonczy acolo în fața asalturilor turcești (*Erdelyi régesták*, p. 268–269).

Iul. 12 Aldana raportează generalului Castaldo încercările zilnice ale otomanilor de a cuceri Timişoara, dar şi cele trei asalturi, respinse până acum. Lozonczy scrie despre apropiatul ceas în care apărătorii își vor plăti ultima datorie (vor înfrunta moartea) (Baroti, 1910, p. 157–158).

Iul. 15 Ioan Glesan, banul Caransebeșului, îi scrie lui Castaldo despre sosirea unui sol al lui Losonczy care povestește despre zilele asediului, despre bombardamentele otomane, repararea fortificațiilor etc. (*Erdélyi régesták*, p. 270–271).

Iul. 18 O nouă cerere de predare a cetății. Asediații primesc un ajutor bănesc, adus pe furiş în cetate, de 3.500 florini.

Iul. 19 Sosesc noi ajutoare în tabăra otomană. Aldana scrie despre rezistența eroică a apărătorilor Timişoarei, despre cele trei asalturi otomane respinse (*Idem*, p. 272).

Iul. 20 Noi atacuri asupra fortificațiilor, intrarea otomanilor în oraş şi lupte la Turnul de Apă.

Iul. 24 Are loc distrugerea unei mari părți a fortificațiilor, inclusiv a Turnului de Apă. Oraşul şi cetatea sunt, practic, în mâna otomanilor.

Iul. 25 Apărătorii sunt retraşi în ultima fortăreață, fără alimente şi cu puține arme şi muniții. Orăşenii solicită predarea cetății.

Iul. 26 Apărătorii încheie un acord de capitulare cu otomanii, pentru a părăsi cetatea.

Iul. 27 Garnizoana cetății iese prin poarta Praiko, conform condițiilor capitulării. Dornici de revanșă, pentru uciderea gratuită a oamenilor lui Ulama pașa la Lipova, otomanii provoacă incidente, se ajunge la luptă, apoi la măcel. Cu aceasta începe o nouă epocă pentru Timişoara şi pentru Banat — stăpânirea otomană efectivă asupra Banatului.

Iul. În timpul asediului, şi a măcelului de după mor, printre alții, şi bănățenii: castelanul de Timişoara, Sővényhazi, Francisc Haraszti, Blasius Deli, Martin Kenezi, Petru Boli, Ioan, Grigore, Boldizsar Fekete, Emeric Abrahamfi, Ioan şi Ladislau More (hunedoreni din Ciula), Martin Szeni, Nicolae de Jimbolia (Chombol), Mihai Szentjanosi, Mihai Ssekelysegi (Secusigiu), Mihai Balica, Ioan Gleşan.

Iul. Cronicarul otoman Mustafa Gelalzade despre „Cucerirea fortăreței Timişoara/ Demeşvar: Fortăreața Timişoara este o cetate pizmuită în lumea aceasta, care se roteşte şi avea turnuri şi ziduri foarte puternice, fiind cu neputință de a fi trecute. De aceea era greu să se poată pune mâna pe ea. Ea era cea mai însemnată şi cea mai puternică dintre cetățile țării Transilvaniei. Uneltele ei de pază sunt desăvârşite, turnurile sunt înalte, iar, în ceea ce priveşte rezistența este, proverbială… La poalele fortăreței curgea, ca un torent de primăvară, râul numit Timiş (Dimeş) şi împrejurimile lui erau acoperite cu mlaştini şi stufăriş. De aceea, mişcarea şi trecerea mai departe se făceau anevoie. Din această pricină, au construit îndată un pod puternic, lung de 400 de zira (arşin = 0,711 m) şi l-au trecut ca vântul de primăvară. Cete de musulmani au asediat împrejurimile cetății, aşezând totodată tunuri şi construind metereze. Stând în poziție de luptă, ei au

tras cu tunurile în zidurile şi în turnurile cetăţii… a pus de s-au cărat multe sute de mii de poveri de lemne. În felul acesta, lemnele din pădure au fost folosite împotriva rebelilor şi lupta s-a înteţit. Atunci, afurisiţii s-au străduit să dea foc cu ţiţei („neft”) grămezilor de lemne, dar gaziii, la rândul lor, au udat locurile care ardeau, aruncând apă… Focul luptei şi al măcelului s-a înteţit timp de 25 de zile, fără întrerupere, locul acela fiind distrus cu totul …” (*Cronici turceşti*, I, p. 275).

Descriere creştină (Francesco Griselini) a aceluiaşi eveniment; se va observa diferenţa de limbaj, dar şi de momente descrise sau a aceluiaşi eveniment descris în alt fel: „Ahmed îşi aşează tabăra la miazăzi de cetate şi la răsărit de oraş, deoarece socotea mai uşoară cucerirea din acea parte. Sinuozităţile Begheiului împărţeau ţinutul în trei insule, spre care accesul era barat de două şanţuri mari, recent construite. Acestea protejau în acelaşi timp garnizoana, care trebuia să apere insula mare, zidurile castelului şi turnul cel mare de lângă poarta Turnului de Apă. Fără a ţine seama de aceasta, turcii puseră în poziţie două baterii — fiecare cu opt tunuri de calibru mare — şi bătură, vreme de patru zile, atât de tare una din redute, încât trebui să fie părăsită. Acum erau mai puţin stânjeniţi în lucrările lor, aşa că atacară cu furie şi cealaltă redută, încât spaniolul Gaspardo, împreună cu oamenii săi, din cauza violenţei tirului, fu nevoit să se retragă în galeria acoperită. De acolo, el încercă să umple şi să repare spărtura largă, făcută de duşman în zidul bătut de întreaga artilerie inamică, după cucerirea celor două redute. Spaniolii nu se putură menţine nici aici. Gaspardo fu nevoit să adauge apelurilor sale şi ameninţarea că-i va ucide

cu propria-i mână pe toți mizerabilii cuprinşi de laşitate, care ar căuta să se sustragă primejdiei din fața duşmanului… îndemnurile lui Gaspardo îi făcură pe oşteni să revină la îndatoririle lor. Fără ca duşmanul să prindă de veste, ei făcură o ieşire, atacând trupele ce se apropiau sub conducerea paşei de Nicopole. În toiul luptei, paşa îşi găsi moartea, iar viteazul Gaspardo, prezent pretutindeni, porunci astuparea breşei în cea mai mare grabă. În general, atacul şi apărarea fuseseră până atunci atât de intense, încât ambele părți înregistraseră pierderi serioase în oameni. Ahmed se îndoia în privința desfăşurării acțiunii sale, deoarece începură să-i lipsească gloanțele şi praful de puşcă. Losonczy văzu, însă, că apărarea îi va deveni tot mai anevoioasă, căci şi lui îi lipsea praful de puşcă, alimentele, banii şi oamenii, garnizoana împuținându-se mult, prin cei morți şi răniți. Ambii comandanți erau animați de speranță, iar speranța li se împlini. Paşa de Anatolia îi trimise lui Ahmed ca întăriri, o mie de spahii, precum şi o însemnată provizie de praf de puşcă şi alte materiale de război. Losonczy primi, în schimb, o sumă de bani şi câțiva oşteni inimoşi, conduşi de Toma Varkos, pentru obținerea cărora îl trimisese mai înainte pe Ştefan Drágffy. Turcii începură, acum, din nou să bată cetatea, în chip groaznic. Galeria acoperită fu pierdută, iar Losonczy nevoit să se retragă cu toți oamenii săi în turnul construit deasupra porții celei mari. Aici, le spuse oştenilor săi, într-o cuvântare mişcătoare, că, de vor pieri în lupta împotriva duşmanului neamului creştinesc, apărând acea poziție, îi vor aştepta raiul şi nemurirea, iar în urma lor va rămâne o glorie de neşters. Astfel îi îmbărbăta în toate felurile, purtând de grijă celor răniți, fiind

prezent pretutindeni unde era de lucru, aşa că asediul dură vreme de treizeci şi două de zile. În fine, după ce turcii puseră mine, asediații trebuiră să părăsească turnul şi să se salveze în castel. Castelul fu, la rândul, său apărat cu cea mai mare stăruință. Lipsind, însă, orice subzistență, iar numărul apărătorilor scăzând mereu, lui Losonczy i se atrase atenția că ar fi o nedreptate să înmormânteze sub ruinele cetății — care, oricum, nu mai putea fi apărată — oşteni care-şi făcuseră datoria şi de care ar mai fi fost nevoie în ocazii mai bune. Spaniolii amenințară, în taină, că vor capitula separat, deoarece prinseră de veste că trupele de ajutor aşteptate fuseseră parte împrăştiate, parte măcelărite. Losonczy cedă. După deliberări ale statului major, comandantului duşman îi fură comunicate în scris condițiile de predare ale castelului. Se cerea ca garnizoana, întreaga artilerie din cetate, cu toate cele trebuincioase, să se poate retrage cu arme şi bagaje sub drapelul desfăşurat, urmând a i se pune la dispoziție căruțe şi escortă sigură până la un loc anumit. De asemenea, pe drum nimeni nu trebuia să-i tulbure pe cei aflați în retragere ori să le pricinuiască vreo pagubă. Ahmed, care dorea cu înfrigurare stăpânirea asupra castelului, acceptă prin jurământ toate aceste condiții. Pe lângă aceasta, îi mai trimise lui Losonczy un firman semnat cu propria-i mână, prin care confirma totul în mod solemn. În ziua următoare, fură îndepărtate dărâmăturile, iar garnizoana părăsi castelul (Griselini F., p. 73–75).

Iul. 27 Măcelărirea garnizoanei timişorene — ca represalii pentru fapta lui Aldana de la Lipova, din anul trecut — este povestită diferit de autorii creştini şi

otomani. Astfel, **Griselini** notează că „Ştefan de Losonczy se afla la mijloc, pentru a putea lua de îndată măsuri, în cazul încălcării frauduloase a condițiilor de capitulare stabilite. Pe când răspundea salutului lui Ahmed şi a celorlalți comandanți otomani, observă cum era luat de lângă el unul dintre favoriții săi, pe nume Tomori, care-i purta sabia cea mare. Nu putu suporta aceasta, văzând prea bine că duşmanii căutau doar prilejul să încalce credința cuvântului dat. Înfuriat la culme, îi chemă pe ai săi la arme, cu voce răsunătoare. În aceeaşi clipă, smulse unui turc sabia de la coapsă şi lovi un sangeac bei care i se împotrivi. Toți cei ce alergară să-l înconjoare, simțiră brațul său puternic. Era limpede că hotărâse să-şi sfârşească viața ca un om de onoare: oricum, soarta capitalei comitatului său era pecetluită, iar el nu mai avea nimic de pierdut. Copleşit de mulțimea duşmanilor şi acoperit de răni mortale, fu târât în fața lui Ahmed, care, ca răspuns la reproşurile făcute de muribund, porunci să fie decapitat pe loc. După îndepărtarea oaselor, capul fu umplut cu pleavă, apoi înfățişat întregii armate în vârful unei lăncii şi trimis la Constantinopol ca semn al triumfului" (*Ibidem*).

Cronicarul otoman Solakzade Mehmed Hemdemi povesteşte astfel evenimentul: „Dar, pe când ghiaurii ieşeau din cetate şi se retrăgeau, un inoşa care, în limba lor, înseamnă pag, scump căpeteniei lor, Loşangea, s-a încăierat cu un ienicer. Mai sus arătatul Loşangea, fără să vrea, a lovit un ienicer cu sabia, rănindu-l. Atunci, deodată, în jurul său făcându-se o învălmăşeală, într-o clipă n-a rămas măcar un suflet, deoarece toți au fost trecuți sub ascuțişul săbiei. Câțiva dintre demnitari, fiind făcuți prizonieri, au

fost înfățișați serdarului. Afurisitul numit Loşangea, rănit grav în două locuri era, în acelaşi timp, întristat şi se credea rob. L-au luat şi l-au dus la paşa cel împărătesc purtător de victorie. Acest nedemn, necăjindu-se că a fost salvat, şi-a deschis gura şi a vorbit astfel «Păcat că populația cetății nu m-a lăsat să fac ce voiam, nu ați fi reuşit, chiar dacă ați fi dat o mie de capete pentru fiecare piatră a cetății. Nici n-ați fi visat şi nici prin gândul vostru n-ar fi trecut». Zicând toate acestea, el a spus multe cuvinte fără noimă. În cronicile lor, ei au scris în mod amănunțit că măria sa marele serdar, mâniindu-se din pricina unui astfel de răspuns fără sens şi dat fiind că rănile lui erau nevindecabile, a dat poruncă fără întârziere să i se taie capul, şi desprinzându-l de nefericitul său trup, l-a trimis la glorioasa Poartă a împărăției" (*Cronici turceşti*, I, p. 152–155).

Iul., sfârşit Kasâm paşa devine beilerbeiul noului vilayet, cel de Timişoara; apare atestat documentar între 6 şi 22 august (David, 1996, II, p. 48).

Sep. 19 În registrul (defterul) început acum, hassul beilerbeiului de Timişoara este de 800.000 akce (*Ibidem*).

Aceasta a fost începutul administrației otomane asupra Banatului de câmpie care, din 1658, s-a extins şi asupra celui de Lugoj–Caransebeş.

BIBLIOGRAFIE

1. *** *A Lippai allami polgari iskola Ertesitöje,* Arad, 1901–1909.
2. ACHIM, VIOREL, *Les Roumains du Royaume medieval hongroise et les dîmes envres l'Eglise. En marge d'un Document de Acta Romana Pontificem*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XXXIII, nr. 1–2, Bucureşti, 1994, p. 5–17.
3. ACHIM, VIOREL, *Districtul Comiat. Contribuţii la geografia istorică Banatului în evul mediu,* în „Analele Banatului", SN, Arheologie–Istorie, II, 1993, p. 245–259.
4. ANDEA, AVRAM, *Banatul cnezial până a înstăpânirea habsburgică (1718)*, Reşiţa, 1996.
5. *** *Adalékok Délmagyarország történetéhez*, în „Történelmi és Régeszéti Étesitö", Serie Nouă, an XIX, fasc. III–IV, Timişoara, 1903, p. 83–85 (În continuare TRET).
6. ARMBRUSTER, ADOLF, *Daco–Romanica–Saxonica*, Bucureşti, 1980.
7. BÁNFI FLORIO, *Filippo Scolari és Hunyadi János*, în „Hadtörténelmi Közlémenyek", Budapesta, 1930, p. 185–215.
8. BARÁNY AGOSTON, *Temesvármegye emléke*, Nagy Becskerek, 1848.

9. BARÁNY AGOSTON, *Torontal vármegye hajdana*, Buda, 1845.

10. BARONYAI DECSI JÁNOS, *Magyar Historiája 1592–1598*, Pesta, 1866.

11. BÁROTI LAJOS, *Lossonczy István levele — Báthory András az Erdélyi vajdához*, în TRET, S.n., XXVI, Timişoara, 1910, p.157–158.

12. BECKMANN GUSTAV, *Der Kampf Siegmund gegen die werdende Weltmacht der Osmanen*, Gotha, 1902.

13. ADRIAN BEJAN, *Etnogeneza românilor — proces istoric european*, Timişoara, 2004.

14. BEKEFI REMIG, *A népoktatas története Magyarorszagon 1540-ig*, Budapesta, 1906.

15. BERZEVICZKY ALBERT, *Acta vitam Beatrix regina Hungariae*, Budapesta, 1914.

16. TRAIAN BIRĂIESCU *Banatul sub turci*, Timişoara, 1934.

17. BOLDEA, LIGIA, *Înnobilare şi confesiune în lumea feudală românească din Banat (secolele XIV-XVI)*, în „Banatica”, XIII/2, Reşiţa, 1995, p. 27–44.

18. BOLDEA, LIGIA, *Nobilimea românească din Banat în secolele XIV-XVI (origine, statut, studiu genealogic)*, Reşiţa, 2002.

19. BOLDEA, LIGIA, *Noi consideraţii asupra elitelor sociale româneşti bănăţene: stăpânii de pe Valea Bistrei (secolele XV-XVI)*, în „Analele Banatului”, SN, Arheologie–Istorie, XII-XIII, Timişoara, 2004–2005, p. 325–342.

20. BOLDEA, LIGIA, *Stăpânirea asupra supuşilor — atribut al nobilităţii elitelor sociale româneşti bănăţene*,

în „Studii de istorie a Banatului”, XXVI-XXVII, Timişoara, 2002–2003, p. 55–66.

21. BOLDEA, LIGIA, *Un caz aparte în elita socială a Banatului medieval: familia nobililor de Cerna (secolul al XV-lea)*, în *„Analele Banatului”,* SN, Arheologie-Istorie, X-XI, Timişoara, 2002–2003, 2, p. 317–334.

22. BONFINI, ANTONIO*,* *Rerum Hungaricarum decades quqtuor cum dimidia*, Basel, 1568, ed. uzuală Buda, 1774.

23. BOROVSZKY SAMU, *Torontál vármegye*, Budapesta, f.a.

24. BOROVSZKY SAMU, *Temes vármegye és Temesvár város története*, Budapesta, f.a.

25. BOROVSZKY SAMU, *Csanád vármegye története 1715-ig*, I-II, Budapesta, 1896–1897.

26. BÖHM, LENART, *Bánság kűlön törtenete*, Pesta, 1867.

27. BÖHM, LENART, *Fehértemplom vonatkozo érdekezes okirat a XIV-századból*, în TRET, fasc. 2, Timişoara, 1872, p. 87–88 .

28. BRUTUS IOAN MIHAIL, *Magyar historiája 1490–1551*, I-III, Pesta, 1867–1876.

29. *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. I-XI, Bucureşti, 1968–2003.

30. CENTORIO, ASCANIO, *Commentario della guerra di Transilvania*, Veneția, 1556.

31. CÂMPINA, BARBU, *Lupta țărilor române împotriva expansiunii otomane (1385–1415)*, în *Scrieri istorice*, I, Bucureşti, 1973.

32. COTOŞMAN, GHEORGHE, *Comuna şi bisericile din Giridava– Morisena–Cenad*, Timişoara, 1935.

33. CZAICH A. GILBERT, *Régéstak a Római Dataria leveltárnak*, în *Történelmi Tár*, Budapesta, 1889.

34. *** *Csáky Család okl.*, în TRET, Serie Nouă, an XIX, fasc. III–IV, Timişoara, 1903, p. 83–85.

35. CSANKI DEZSÖ, *Magarország történelmi földrajza a Hunádiak korában*, I-II, 1890–1897.

36. CZIMER KÁROLY, *Temesvár megvétele 1551–1552*, în *Hadtörténelmi Közlemények,* VI, Budapesta, 1893, fasc. I p. 15–71; fasc. II p. 196–229; fasc. III, p. 308–376.

37. DAN, MIHAIL P., *Un stegar al luptei antiotomane, Ioan de Hunedoara*, Bucureşti, 1974.

38. DAN, I.–FENEȘAN, COSTIN, *O listă de socoteli din banatul secolului al XIV-le*a, în „Banatica”, III, Reşiţa, 1975 p. 131–142.

39. DÁVID GÉZA, *Kászim vojvoda, bég és pasa*, în „Keletkutataá”, Budapesta, partea I, 1995, p. 51–66 şi partea a II-a în 1996, p. 41–53.

40. DÁVID KATALIN, *Az Árpádkori Csanád vármegye művészeti topográphiaja*, Budapesta, 1974.

41. DECEI, AUREL, *Incursiunea lui Mihaloglu Ali bei asupra Orăzii în anul 1474, pe baza cronicii lui Ibn Kemal*, în *Sub semnul lui Clio*, Cluj-Napoca, 1974, p. 291–306.

42. DECEI, AUREL, *Istoria Imperiului Otoman*, Bucureşti, 1978.

43. DLUGOSZ, JAN, *Historia Polonica*, Leipzig, 1771.

44. *** *Documenta Romaniae Historica* (*Documente privitoare la Istoria României*), Seria C, Transilvania, I-XIV, Bucureşti, 1956–2000. Seria

D (Relații între Țările Române), I, Bucureşti, 1973 (prescurtat DRH).

45. *** *Documente turceşti privind Istoria României*, vol. I, 1455–1774, întocmit de Mustafa A. Mehmed, Bucureşti, 1976.

46. DRĂGAN, IOAN, *„Aleşii” nobilimii române din perioada 1440–1514*, în „Mediaevalia Transilvanica”, Cluj-Napoca, I, nr. 1–2, 1997, p.87–112.

47. DRĂGAN IOAN, *Cnezi şi nobili români pe vremea Corvineştilor*, în *Nobilimea românească din Transilvania (Az erdély román nemesség)*, Satu Mare, 1997, p.110–130.

48. DRĂGAN, IOAN, *Nobilimea românească din Transilvania (1440-1514)*, Bucureşti, 2000.

49. DRĂGANU, NICOLAE, *Românii pe baza toponimiei şi onomasticii*, în *Studii şi cercetări*, XII, Bucureşti, 1933.

50. DUDAȘ, VASILE, IOAN HAȚEGAN, SORIN BERGHIAN, CONSTANTIN GOMBOȘ, MARIANA CERNICOVa, *Din cronologia județului Timiş*, Timişoara, 2004.

51. DUZINCHIEVICI, GHEORGHE, *Despre mişcarea condusă de țarul Iovan (1526–1527)*, în „Studii. Revista de Istorie”, an IX, nr. 6, Bucureşti, 1956, p. 131–148.

52. EGGERER, ANTON, *Fragmen panis corvi protoeremitici*, Viena, 1663.

53. EISENKOLB, AUREL, *Régi okmányok és története vonatkozó egyéb hiteles iratok és hagyományok városunk multjából*, în *A Lippai allami polgari iskola Ertesitöje az 1899–1900 évrol*, Arad, 1900, p. 3–33.

54. ENGEL, JOHANN CRISTIAN, *Geschichte des Ungrischen Reichs* , I, Viena, 1797.

55. ENGEL PAL, *Ozorai Pipo*, Szekszard, 1988.

56. *** *Erdélyi történetéhez vonatkozö régesták 1551–1553*, în *Történelmi Tár*, an XX, Budapesta, 1892, p. 143–158, 267–291, 479–492, 651–683.

57. ERI ISTVÁN, *Nagy Vazsony*, Budapesta, 1969.

58. FARAGÓ JÁNOS, *A Csanádi kisebb papnevelde története Szent Géllertböl napjainak*, Timişoara, 1925.

59. FEJÉR GYÖRGY, *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, I-XIV, Buda, l827–1844.

60. FEJERPATAKY LÁSZLÓ, ALDÁSSY ANTAL, *Magyar csimeres emlekek*, I-III, Budapesta, 1901–1926.

61. FELMER, MARTIN*,* *Primae lineae historiae Transilvaniae*, Sibiu–Cluj, 1803.

62. FENEŞAN, COSTIN, *Despre privilegiile Caransebeşului până la mijlocul secolului XVI*, în „Banatica”, II, 1973, p.157–163.

63. FENEŞAN, COSTIN, *Documente medievale bănăţene,* Timişoara, 1981.

64. COSTIN FENEŞAN, *Două scrisori de hotărnicie din Banat (secolele XIV-XV)*, în „Revista Arhivelor”*,* Bucureşti, nr. 3/1985, p. 329–337.

65. FENEŞAN, COSTIN, *Noi informaţii privind iobăgimea din Transilvania în secolul al XIV-lea*, în *Ştefan Meteş la 85 de ani,* Cluj-Napoca, 1977, p. 227–228.

66. FENEŞAN, COSTIN, *Raguza (Dubrovnik) şi Banatul în prima jumătate a secolului al XV-lea*, în „Revista Arhivelor”, Bucureşti, nr. 2/1979, p. 186–191.

67. FENEŞAN, COSTIN, *Studenți din Banat la universitățile străine până la 1552,* în „Revista de istorie”, tom 29, nr. 12, bucureşti, 1976, p. 1945–1865.

68. CRISTINA FENEŞAN, *Constituirea principatului autonom al Transilvaniei*, Bucureşti, 1997.

69. FENYVESI LÁSZLO, *A Temesközi — Szörényi régi végvárvidék funckionaltazasai 1365–1718*, în *Végvárak és regiók a XVI-XVIII század*, Eger, 1995, p. 235–287

70. FODOR PAL, *Das Wilajet von Temeschwar von Zeit der Eroberung*, în *Sűdost Forschungen*, an München, 1996, p. 25–44.

71. FRAKNOI VILMOS, *Máthiás királyi levélei*, I-II, Budapesta, 1893.

72. FRAKNOI VILMOS, *Vitez János élete*, Budapesta, 1879.

73. GHIAȚĂ, ANCA, *Condițiile instaurării dominației otkmane în Dobrogea*, în *Studii istorice sud est europene,* I, Bucureşti, 1974, p. 43–127.

74. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Istoria Românilor*, I-II, Bucureşti, 1975–1976.

75. GLÜCK, EUGEN, *Date noi cu privire la prezența cavalerilor teutoni la frontiera Banatului (1429–1437)*, în „Revista istorică”, Serie nouă, tomul 3, Bucureşti, 1992, nr. 7–8, p. 783–792.

76. GRISELINI, FRANCESCO, *Încercare de istorie politică şi naturală a Banatului Timişan*, ediție, traducere şi note de Costin Feneşan, Timişoara, 1984.

77. GUBOGLU, MIHAIL, MUSTAFA MEHMED, *Cronici turceşti privitoare la Țările Române*, *Extrase,* vol. I, Bucureşti, 1966.

78. GYÁRFÁS ISTVÁN, *A fekete sereg*, în *Szazádak*, Budapesta, 1877, p. 500–509 şi 617–619.

79. GYÖRFFY GYÖRGY, *Geografia historica Hungariae stipris Arpadianae*, I, Budapesta, 1966.

80. HATVÁNYI MIHÁLY, MARCZALI HENRIK, *Magyar történelmi okmánytár a Brusselli országos levéltár és a burgundi könyvtár,* I-IV, Pesta, 1857–1859.

81. HAŢEGAN, IOAN, *Cavalerii teutoni în Banatul Severinului (1429–1435)*, în „Tibiscum”*,* V, Timişoara, 1979, p. 641–672.

82. HAŢEGAN, IOAN, *Filippo Scolari*, Timişoara, 1997.

83. HAŢEGAN, IOAN, *Pavel Chinezu*, Timişoara, 1994.

84. HAŢEGAN, IOAN, *Cultură şi civilizaţie medievală la Mureşul de jos*, Timişoara, 1995.

85. HAŢEGAN, IOAN, *Habitat şi populaţie în Banat (secolele XI-XX)*, Timişoara, 2003.

86. HAZAI G., *A Topkapu szeraj múzeumok magyar vontkozozásu Török iratai*, în „Leveltari Közlémenyek”, An XXVI, Budapesta, 1915, p. 291.

87. HEGYI KLARA, *Török katonasag a Magyarorszagi hodoltsabga*, în *Keletkutatas,* Budapesta, 1995, p. 45–59.

88. HOLBAN, MARIA, *Deposedări şi judecăţi în Banat pe vremea Angevinilor (1361–1378)*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, V, 1962, p. 57–128.

89. HOLBAN, MARIA, *Din cronica relaţiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, Bucureşti, 1981.

90. HORVÁTH ÁRPÁD, *Magyar oklevéltár*, Budapesta, 1888.

91. HORVÁTH ELEK, KUBINYI FERENC, RATH KAROLYI, *Arpadkori okmánytár*, în *Györi Tört. és Reg. Fűzetek,* III, Gyor, 1865, p. 298–294.

92. HURMUZAKI, EUDOXIU, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. I-XV, Bucureşti, 1887–1915.

93. IORGA, NICOLAE, *Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria*, I, Bucureşti, 1915.

94. IPOLYI A., NAGY I., VÉGHELYI D., *Hazai okmánytár*, VI, Budapesta, 1876.

95. *** *Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România*, I, Bucureşti, 1986.

96. JUHÁSZ KOLOMAN, *Hajdani monostorok a Csanádi egyházmegyében*, Budapesta, 1916.

97. JUHÁSZ KOLOMAN, *Die Stifte der Tschanader Diozese im Mittelalter*, Münster, 1927.

98. JUHÁSZ KOLOMAN, *Das Bistum Tschanad — Temeschwarer Diozese im frühen Mittelalter*, Münster, 1930.

99. JUHÁSZ KOLOMAN, *A Temesváry székeskáptalan a középkorabn (1036–1552)*, Mako, 1941.

100. JUHÁSZ KOLOMAN, *Banater Urkundenbuch. Quellen zur Kulturgeschichte des Temescher Banats*, în „Banater Deutsche Kulturhefte”*,* caiet 2, Timişoara, 1930, p. 10–28 .

101. KÁROLYI ARPÁD, *Frater György levelezése,* Budapesta, 1881.

102. KELLEMESI MELCZER ISTVAN, *Okmányok a Kellemesi melczer család leveltárból*, Budapesta, 1890.

103. KATONA STEFAN, *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae*, I-LXII, Pesta, 1775–1817.

104. KOVÁCS SÁNDOR *A Csanádi papnevelde története*, Timişoara, 1908.

105. LĂZĂRESCU, G., N. STOICESCU, *Ţările Române şi Italia până la 1600*, Bucureşti, 1972.

106. LIEBHARD, FRANZ, *Temswarer Abendgesprach*, Timişoara, 1983

107. LISSEANU, POPA G., *Izvoarele istoriei românilor*, I–XV, Bucureşti, 1934–1939.

108. LIUBA, S., A. IANA, *Topografia satului şi hotarului Măidan*, Sebeş, 1895.

109. LUKINICH IMRE, GALDI LADISLAU, *Documenta Historia Valachorum în Hungaria illustrantia usque an annum 1400*, Budapesta, 1941.

110. LUKSICS PÁL, *Diplomatarum pontificium saec. XV*, I-II, Budapesta, 1934–1938.

111. MAGGIOROTTI L. A., BANFI FLORIO, *Le fortezze di Temisvar e di Lippa în Transilvania*, extras din *Atti dell'institutto di Archittetura Militare*, fasc. II, Roma, f.a. (circa 1930 N.N.).

112. MÁLYUSZ ELEMÉR, *Zsigmondkori okleveltar,* I-II/1–2, Budapesta, 1951–1958.

113. *** *Manuscris la Biblioteca Universităţii din Stuttgart*, col. Hevesiana, tom LXXIV, f. 24.

114. *** *Manuscris din Colecţia Kaprinay*, in quarto, tom LXV, Budapesta.

115. MÁRKI SANDOR, *Dosza György*, Budapesta, 1913.

116. MÁRKI SANDOR, *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*, I-II, Arad, 1895.

117. MELLINI, DOMENICO, *Vita di famossissimo capitano Filippo Scolari*, Florenţa, 1570.

118. MELICH J., *A magyar Nyelvtudomány kézikönyve*, Budapesta, 1915.

119. MIHALYI IOAN DE APŞA, *Maramorosi diplomák a XIV, és XV századból*, Sighetul Marmaţiei, 1900.

120. MILLEKER FELIX, *A törökok elsö betöresei Dél-Magyarországba Zsigmond és Álbert királyok ideheben. Keve és Krassó megszűntese*, în TRET, an XXIX, S.N., fasc. 3–4, Timişoara, 1913, p. 5–41.

121. MILETZ JÁNOS, *Temes és Arad varmegyek történeti és régészeti emlekek*, în TRET, fasc. 2/1876, p. 128–135 şi fasc. 4, p. 165–180.

122. MILOIA, IOACHIM, *Biserica medievală de la Căvăran,* în „Analele Banatului”*,* III, fasc. 4, Timişoara, 1930, p. 36–63.

123. MINEA, ILIE, Principatele române şi politica orientală a împăratului Sigismund, Bucureşti, 1919.

124. MOGA, IOAN, *Voievodatul Transilvaniei, Fapte şi interpretări istorice*, Cluj, 1944.

125. *** „Monumenta Vaticana Historiam regni Hungariae illustratia”, seria I-a, vol. I-VI, Budapesta, 1855–1891; seria a II-la, vol.I-II, Budapesta, 1884–1886.

126. MOTOGNA, VICTOR, *Banatul românesc în primele veacuri ale stăpânirii ungureşti*, în *Banatul de altă dată. Studii istorice,* I, Timişoara, 1944, p. 229–238.

127. MOTOGNA, VICTOR, *Banatul românesc în prima jumătate a veracului al XXV-lea*, în *Banatul de altă dată…,* p. 449–480.

128. MUREŞAN, CAMIL, *Ioan de Hunedoara şi vremea sa*, Bucureşti, 1957.

129. NAGY IMRE, PAUR ISTVÁN, RÁTH KÁROLY, VÉGHELY DESZÓ, STUMNER, ARNOLD, IPOLY MUALD*, Hazai Ockmánytár*, I-VIII, Budapesta, 1865–1891.

130. NAGY IMRE, *Anjoukori okmanytar*, I-II, Budapesta, 1878 – 1881.

131. NAGY I., NYÁRY A., *Magyar Diplomácziai Emlékek Mátyás kiralyi korából*, I-III, Budapesta, 1875–1878.

132. NAGY I., DEAK F., NAGY G., *Hazai ökleveltár 1234–1526,* Budapesta, 1879.

133. NICOLAU, T., *Ioan Huniade de Corvin*, 1925.

134. NIEDERMAYER, PAUL, *Dezvoltarea oraşelor medievale din Banat*, mss.

135. OLACHUS, NICOLAUS, *Hungaria*, Viena, 1763.

136. OLTEANU, ŞTEFAN, *Un Document inedit privind istoria României în secolele XIII-XIV*, în „Studii. Revista de istorie”*,* tom 17, nr. 5, Bucureşti, 1964, p. 1141–1146.

137. OLTVANYI PAL, *A Csanádi püspöki megye birtokviszonyainak rövid története*, Szeged, 1866.

138. ORTVÁY TIVADAR, *Oklevélet Temesvármegye és Temesvár város történetehez*, Bratislava, 1896.

139. OȚA SILVIU, *Domenii ale pecenegilor şi cumanilor din Banatul istoric*, în *Studii de istorie a Banatului,* 26-27, Timişoara, 2003, p. 219–239.

140. OVÁRY LIPÓT, *A Magyar Tudományos Akademia történelmi bizottságának oklevél — másolatai,* I-II, Budapesta, 1890–1894.

141. *** *Quellen zur geschichte Siebenburgens*, II, Sibiu, 1880.

142. PALL FRANCISC, *Encore une fois sur le voyage diplomatique de Jean V Paleologue en 1365-1366*, în „Revue des études sud-est européenes”, IX, 1971, 3, p. 535–540.

143. PALL FRANCISC, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara în Țara Românească şi Moldova în anii 1447–1448*, în „Studii. Revista de istorie”, nr. 5, Bucureşti, 1965, p. 1649–1702.

144. PANAITESCU, P. P., *Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1944.

145. PANAITESCU, P. P., *Documentele Țării Româneşti. Documente interne 1364–1490*, Bucureşti, 1938.

146. PASCU, ŞTEFAN, *Voievodatul Transilvaniei*, I-IV, Cluj-Napoca, 1971–1985.

147. PASCU, ŞTEFAN, VLADIMIR HANGA, *Crestomație pentru studiul istoriei statului şi dreptului în R.P.R.*, I-II, Bucureşti, 1958.

148. PATAKI, IOSIF, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea*, Bucureşti, 1973.

149. PERVAIN, VIORICA, *Lupta antiotomană la Dunărea de jos în anii 1422–1427*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie”, Cluj-Napoca, 1983–1984, p. 85–117.

150. PESTY FRIGYES, *Eltünt régi vármegyék*, Budapesta, 1889.

151. PESTY FRIGYES, *A Szörényi vármegyei hajdani oláh kerületek*, Budapesta, 1876.

152. PESTY FRIGYES, *Krassó vármegye története*, vol. II-IV, Budapesta, 1882–1884.

153. PESTY FRIGYES, *A Szörényi Bánásg és Szörényi vármegye története*, I-III, Budapesta, 1876.

154. PESTY FRIGYES, *Brakovics György Rácz despota Birtokvisznoyiai Magyarországba és a rácz despota czim*, Budapesta, 1877.

155. PESTY FRIGYES, *A temesi Bánásg elneverzesenek jogatlatlanságu*, Pesta, 1868.

156. PESTY FRIGYES, *Temesvár kórnyene kürepkorbáa*, în *Emleklap,* Timişoara, 1874, p. 8, 14.

157. PRAY GEORGIUS, *Historia regum Hungariae*, I-III, Buda, 1801.

158. POP, IOAN AUREL, *Instituţii medievale româneşti. Adunările cneziale şi nobiliare (boiereşti) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, 1991.

159. POP, IOAN AUREL, *Naţiunea română medievală. Solidarităţi etnica româneşti în secolele XIII-XVI*, Bucureşti, 1998.

160. POP, IOAN AUREL, *Privilegiile obţinute de români în epoca lui Matia Corvinul*, în „Revista istorică”, II, 1991, 11–12, p. 667–677.

161. POPA, TRAIAN, *Familia Mâtnic*, în „Revista Institutului Social Banat–Crişana”, XIII, 1944, mai–august, p. 526–538.

162. PUŞCARIU, IOAN, CAVALER DE, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, I-II, Sibiu, 1892.

163. RANSANO, PIETRO, *Epitome rerum Hungaricarum*, în M. Florianus, *Chronica minora*, Budapesta, 1885, p. 116–298.

164. RUSU, A. A., *Ioan de Hunedoara şi românii din vremea lui*, Cluj-Napoca, 1999.

165. RUSU, A. A., *Un formular al cancelariei regale din epoca lui Iancu de Hunedoara pentru nobilii români din Transilvania*, în „Acta Musei Napocensis”, XX, 1983, p. 155–171.

166. RUSU, A. A., I. A. POP, I. DRĂGAN, *Izvoare privind evul mediu românesc. Țara Hațegului*, Cluj-Napoca, 1989.

167. *** *Războieni, Cinci sute de ani de la campania din 1476. Monografie şi culegere de texte*, Bucureşti, 1977.

168. RUPP JAKAB, *Magyarország helyrajzi története*, I, Pesta, 1871.

169. SCHÜNHERR GYULA, *Hunyadi Corvin János*, Budapesta, 1894.

170. SCHWICKER, J. H., *Geschichte des Temeser Banats*, Nagy Becskerek, 1866.

171. SOLYOM FEKETE FR., *Oklevél-meléklletek* în *Hunyadmegye Tört. és Régészeti Evkönyve,* Deva, 1889, p. 97–98.

172. STANOJEVICI, STANOJE, *Pippo Spano*, *prilog srpski istorji pocetkom XV*. *Veku,* Belgrad, 1901.

173. SUCIU, IOAN D., *Unitatea poporului român în evul mediiu. Contrbuții istorice bănățene*, Timişoara, 1980.

174. SUCIU, IOAN D., R. CONSTAITINESCU, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatulu*i, Timişoara, 1980.

175. SZÁNTO IMRE, *A Török 1551. Évi öszi hadjárata a Temesvidék és a Maros völgy meghóditására*, în „Hadtörténelmi Kölemenyék”, an XIX, fasc. 1, Budapesta, 1972, p. 73 –95.

176. SZENTKLÁRAY JENÖ, *Száz év Dél-Magyarország ujabb történetéből…*, Timişoara, 1879.

177. SZENTKLÁRAY JENÖ, *Krassó vármegye öshajdana*, Budapesta, 1900.

178. SZENTKLÁRAY JENÖ, A *Csánad egyházmegyei plebányák története*, I, Timişoara, 1898.

179. SZILÁGYI SANDOR, *A magyar nemzet története,* IV, Budapesta, 1896.

180. TELEKI JÓZSEF, *Hunádiak kora Magyarorszagon*, I-XII, Pesta, 1852–1865.

181. *** *Teleki család okleveltar*, I, Budapesta, 1891.

182. THALLÓCZY LAJOS, *Jajce (Bánság, var és varos) története*, Budapesta, 1915.

183. THALLÓCZY L, ALDASSY A., *A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések okleveltára*, Budapesta, 1907.

184. THALLÓCZY L., BARABAS SAMU, *A Frangepan család okleveltára*, I-II, Budapesta, 1910–1913.

185. *** *Timişoara. Pagini din trecut şi de azi*, Timişoara, 1969.

186. THEINER AUGUSTIN, *Monumenta Strigoniense*, I -III, Buda, 1840.

187. TOMONI, DUMITRU, *Cetatea Făgetului în timpul stăpânirii otomane, în Vilayetul de Timişoara*, Timişoara, 2002, p. 129–140.

188. *** *Történemli Adattár*, I-IV, Timişoara, 1871–1874.

189. ŢEICU, DUMITRU, *Banatul Montan în evul mediu,* Timişoara, 1998.

190. ȚIGĂU, DRAGOȘ LUCIAN, *Familiile Bizerea–Găman în secolele XV-XVI*I, în „Banatica”, 15/2, Reşiţa, 1999, p. 31–61.

191. ȚIGĂU, DRAGOȘ LUCIAN, *Familia Fiat de Armeniş în secolele XV-XVII*, în „Banatica”*,* 14, Reşiţa, 1996, p. 21–51.

192. VARJU ELEMER, *Okléveltár a Tomai nemzetségbeli Lossonczy Bánffy család történetehez*, I-II, Budapesta, 1908–1928.

193. VARGA FERENC, *Szeged város története*, I, Szeged, 1877.

194. VERANCSICS ANTAL, *Összes munkái*, I-II, …

195. WERBÖCZI ISTVÁN, *Corpus Juris Hungariae*, I, Buda, 1822.

196. VERESS ENDRE, SOMLYAI FERENC, *Lippái vitéz végrendelete 1551–böl*, în *Hadtörténelmi Közlémenyék*, XIV, Budapesta, 1913, p. 129–130.

197. VERESS, ANDREI, *Actae et Epistolae relationum Transilvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia,* I, Budapesta, 1914.

198. VERESS, ANDREI, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Țării Româneşti*, I-XI, Bucureşti, 1929–1938.

199. VUIA, IULIU, *Districtus Walachorum. Cercurile româneşti bănățene*, Timişoara, 1929.

200. VLAD ALAJOS, *A román nép es ügye*, Lugoj, 1863.

201. WENCZEL GUSZTAV, *Okmanytar Ozorai, Pipo történetehéz*, în *Történelmi Tar,* Budapesta, 1884, p. 1–31, 220–248, 412–438, 613–628.

202. WENCZEL GUSZTAV, *Codex Diplomaticus Arpadianus*, I-XIII, Pesta 1882.

203. WERTNER MÓR, *Magyar hadjáratok a XIV-ik században*, în „Századok”, fasc. II, Budapesta, 1905, p. 420–451.

204. WERTNER MÓR, *Szigmond Király*, în „Századok”, Budapesta, 189.

205. WERTNER MÓR, *Ujabb adalékok a középkori magyar hadjáratok,* în *Hadtörténelmi Közlemények,* XI, Budapesta, 1910, p. 199–211.

206. WETTEL, H., *Geschichte des Banats im Altertum und Mittelalter*, Timişoara, f.a.

207. *** *Zichy család okmanytár*, IX, Budapesta, 1895–1915.

208. ZACH, KRISTA, *Die Bosnische Franziskaner Mission des 17. Jahrhunderts im Sűdostlichen Niederlandern*, München, 1979.

209. ZIMMERMANN, FRANZ, *Urkundenbuch zur Geschichte des Deutschen în Siebenbürgen*, I-IV, Sibiu, 1937.

ABSTRACT

This work is the first part of the 2nd volume of the Banat's Chronology corpus. It presents data, events, deeds and people from the history of this geographical and historical region.

Apparently, it is just a chronological succession of facts: year, month, day and the event itself. In reality, it is a picture of the day-to-day life in Banat, between 934–1552.

We wished to make use of the most important documentary and narrative known sources in order to sketch the everyday life of people, their accomplishments and the reasons behind their deeds. We used documents from various collections and also published by different authors in periodicals. We referred to narratives when we found that they offered a better representation of the events than the documents.

We had to make a selection between a very large amount of information, since the historical value of this information is strongly irregular, from very high to very low.

The number of documents concerning the beginning of this period is extremely reduced, but it growths as the 14th century matures. Internal wars, as well as external, could explain this situation. Another cause, maybe the most important, is the level of economical, social and political development of the Banat region. It is common knowledge that documents outline a certain historical situation, the trends of the economy, society etc., at the time they were issued. During the Arpadian period, these documents were few.

Things changed, with the advent of the Charles Robert's d'Anjou dynasty to the throne and the implementation of a central and western European like feudalism. The king's court employees used to make notes of different events in the

chronicles as well as in various documents. As the regime of the landed property changes a lot, and the royalty creates a new kind of nobility, faithful to the crown, it is normal that the services delivered to the king were recorded, just like the rewards received in exchange. The establishment of new states, independent first, then bound to someone else's authority, as the numbers of the nobles grew, led to more and more acts of donations, of confirmation and re-confirmation of properties. The conventual's archives and capitularies of Cenad and Arad kept the most part of these documents. The royal archives and others, belonging to monasteries and to the nobles, are also rich in such accounts of exploits and rewards.

The engagement of Banat in the anti-ottoman wars (1368) as a strategic zone of great importance, with a significant participation of the population, increased the amount of donation acts, and of those of confirmation, reconfirmation and possession, or of trade and robberies of properties. All of these have been recorded in various documents, which allow us today to understand the everyday life in the region of those times.

The 15th century may be considered, from many points of view, as the most glorious and full of events. The economy is transforming profoundly, the feudal relations and the social structuring rich their maturity. The anti-ottoman epopee brings now on the front stage the inhabitants, as well as great military leaders: Filippo Scolari, Ioan of Hunedoara, Mihail Szilágyi, Pavel Chinezu.

The first half of the 16th century represents the beginning of the end. First, the peasants revolt led by Gheorghe Doja (1514), put far away rustic society from the ideals of the anti-ottoman resistance. The military disaster of Mohacs (1526) brought the agony of the Hungarian feudal kingdom. Finally, Ioan Zapolya — the Transylvanian waiwode — and Petru Petrovici (his right hand) — count of Timiş, try to keep the Banat in the Christian world, by annexing it to the principality (1541) of Transylvania.

The Habsburg claims to rule the region, officialized in 1550 by the imperial administration, cause the ottoman retorts in military campaigns during the fall of 1551 and in the summer of 1552. This situation took an end when two thirds of Banat became an ottoman province (a villayet.) The eastern parts of the region remained under the rule of the Transylvanian principality.

This was the end of six centuries of the Banat's history, one of the most complex and interesting periods. The next volumes will describe the others, approaching our days.